

**LU**  
**R** Latvijas Universitātes  
rektori



*W. P. ...*



LATVIJAS UNIVERSITĀTES  
BIBLIOTĒKA

PROFESORS Dr. chem.

# MĀRTIŅŠ PRĪMANIS

Dzīve un darbs

LU Akadēmiskais apgāds

UDK 66(474.3)(092)  
378.4.091.113(474.3)(092)  
Pr582

Profesors Dr. chem. Mārtiņš Prīmanis : dzīve un darbs / sast. Dita Tretjakova ; bibliogr. red. Jana Klebā ; LU Bibliotēka. - Rīga : LU, 2014. - 224 lpp.

Prettitula attēlā profesors *Dr. chem.* Mārtiņš Prīmanis (mākslinieka Kārļa Dobrāja glezna rektoru portretu galerijā Latvijas Universitātes Senāta sēžu zālē)

Sastādītāja **Dita Tretjakova**  
Bibliogrāfiskā redaktore **Jana Klebā**

Tekstu angļu valodā tulkojusi Rasma Mozere  
Tekstu krievu valodā tulkojušas Larisa Ponomarjova un Anna Pavlova  
Latviešu tekstu literārā redaktore Gita Bērziņa  
Pielikuma vēstules no vācu valodas tulkojis Sigurds Takeris

Bibliogrāfijā ietvertu publikāciju apraksti pieejami LU Bibliotēkas veidotajā LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāzē [www.biblioteka.lu.lv](http://www.biblioteka.lu.lv)

© Latvijas Universitāte, 2014  
© Latvijas Universitātes Bibliotēka, 2014

ISBN 978-9984-45-867-0

## Saturs

Priekšvārds .....	7
Foreword .....	10
Предисловие .....	13
Ilgars Grosvalds, <i>Dr. sc. ing.</i> , Uldis Alksnis, <i>Dr. chem.</i>	
Latvijas Universitātes rektors profesors Mārtiņš Prīmanis .....	16
Bērnība, skolas un studiju gadi (1878–1908) .....	17
Inženiera tehnologa gaitās (1908–1918) .....	23
Ķīmijas fakultātē (1919–1940) .....	26
Latvijas Universitātes rektors (1937–1940) .....	50
Padomju jūgā (1940–1941) .....	71
Vācu okupācijā (1941–1944) .....	76
Dzīves loku noslēdzot .....	89
Mārtiņa Prīmaņa dzimta .....	92
Pielikums .....	95
P. Valdena vēstules M. Prīmanim .....	95
Professor Mārtiņš Prīmanis (1878–1950) .....	99
Профессор Мартиньш Приманис (1878–1950) .....	111
Profesora Mārtiņa Prīmaņa darbi .....	123
Disertācijas “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm” ievads .....	123
Disertācijas “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm” kopsavilkums .....	126
Raksts “Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme” .....	129
Raksts “Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās” .....	134
Raksts “Sērskociņu (degkociņu) labuma noteikšana” .....	139
Raksts “Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana” .....	149

Runa "Akadēmiskās jaunatnes uzdevumi" .....	155
Runa "Universitātei jārada skaistas tradīcijas" .....	159
Runa "Scientiae et patriae" .....	162
Intervija "Tehniķis, zinātnieks, audzinātājs – universitātes rektors stāsta atmiņas un atziņas 60. dzimšanas dienas gadījumā" .....	166
Profesora Mārtiņa Prīmaņa bibliogrāfija .....	168
Profesora Mārtiņa Prīmaņa publikācijas .....	168
Profesora Mārtiņa Prīmaņa recenzētā disertācija .....	171
Profesora Mārtiņa Prīmaņa runas, intervijas un komentāri .....	172
Raksti par profesoru Mārtiņu Prīmani .....	179
Dokumenti par profesoru Mārtiņu Prīmani .....	215
Profesora Mārtiņa Prīmaņa darbu nosaukumu alfabētiskais rādītājs .....	216
Personu alfabētiskais rādītājs .....	218

Dita Tretjakova, *Mg. sci. soc.*

## Priekšvārds

Latvijas Universitātei (LU) jau kopš tās izveides ir bijusi nozīmīga loma Latvijas zinātnes un augstākās izglītības attīstībā. Ar LU vārdu saistīta daudzu Latvijas sabiedrībā zināmu zinātnes, izglītības un kultūras darbinieku dzīve un darbs. LU Bibliotēka īpašu nozīmi pievērsusi sabiedrības iepazīstināšanai ar LU rektoru dzīvi un darbu, veltot tiem izdevumus sērijā “LU rektori”. Līdz šim izdotās grāmatas veltītas LU rektoriem Ernestam Felsbergam (1922–1923), Jānim Rubertam (1923–1925), Augustam Tentelim (1925–1927, 1929–1931), Jūlijam Auškāpam (1933–1937) un Mārtiņam Bīmanim (1931–1933).

Izdevums “Profesors Mārtiņš Prīmanis: dzīve un darbs” veltīts LU rektora M. Prīmaņa devumam LU attīstībā un ķīmijas zinātnē. Mārtiņš Prīmanis ieņēma LU rektora amatu no 1937. līdz 1940. gadam un no 1941. līdz 1944. gadam. Pirms tam viņš pildīja LU saimniecisko lietu prorektora (1919–1920) pienākumus, kā arī ieņēma LU Ķīmijas fakultātes sekretāra (1919–1922) un dekāna (1929–1931) amatu. M. Prīmanis strādāja arī atbildīgos amatos LU Padomē, saimniecības padomē un vairākās komisijās, tādējādi iegūstot lielu mācību un administratīvā darba pieredzi, kas noderēja, vadot augstskolu kā rektoram. M. Prīmanis aktīvi darbojās vairākās ķīmijas fabrikās, kā arī bija akciju sabiedrības cementa fabrikas “C. Ch. Schmidt” valdes priekšsēdētājs. M. Prīmanis bija Latvijas Ķīmijas biedrības līdzdibinātājs un valdes loceklis. M. Prīmanis pildīja pienākumus arī valdības iestādēs, viņš uzņēmās izglītības un kultūras ģenerāldirektora pienākumus Latvijas pašpārvaldē (1942–1944). M. Prīmanis darbojās Rīgas Latviešu biedrībā kā runas vīrs. Lai gan daudz laika zinātnei neatlika, M. Prīmanis sarakstījis vairākus zinātniskus darbus, kas veltīti ķīmijas tehnoloģijas jautājumiem. Ievērojamākais no tiem ir doktora disertācija “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm” (aizstāvēta 1936. g.). Atzinību izpelnījies arī M. Prīmaņa un A. Veidemaņa darbs par sērskociņu kvalitātes novērtēšanu (1932).

Par nopelniem M. Prīmanis apbalvots ar II un III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni, Francijas Akadēmisko Palmas Zaru (*Officier d'Academie Francais*) un Pāvesta Silvestra II šķiras ordeni.

Veicot pētniecības darbu, apzināti dokumenti un fotoattēli, kas gan ilustratīvi papildina izdevumu, gan sniedz nozīmīgu informāciju. Vērtīgi materiāli iegūti Latvijas ķīmijas vēstures muzejā, kura krājumā pieejami ar M. Prīmani saistīti dokumenti, to starpā M. Prīmaņa rokraksti un fotoattēli. Izdevuma veidošanā izmantoti arī Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva, Latvijas



Valsts kinofotofonodokumentu arhīva un Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja materiāli. Grāmatu papildina fotoattēli no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva. LU Bibliotēka izsaka īpašu pateicību Latvijas ķīmijas vēstures muzeja vadītājam *Dr. sc. ing.* Ilgaram Grosvaldam par ieguldījumu izdevuma sastādīšanā. Pateicoties sociālo tīklu iespējām internetā, grāmatas sastādītājam izdevās atrast un nodibināt kontaktus ar M. Prīmaņa mazbērniem: Sigrīdu Namu, Olīviju Prīmani un Ivonni Mariju Prīmani Amerikas Savienotajās Valstīs, kā arī Peteri Hildu Austrijā un Uvi Hildu Īrijā. Pateicība M. Prīmaņa ģimenei par dzimtas koka biogrāfisko datu papildināšanu un precizēšanu. Pārskatāmības dēļ dzimtas koks veidots trīs daļās, atsevišķi nodalot M. Prīmaņa dēla Georga un meitas Irēnes dzimtas kokus.

Grāmatā “Profesors Mārtiņš Prīmanis: dzīve un darbs” iekļauts M. Prīmaņa dzīves un darba apraksts, vairāki M. Prīmaņa publicētie darbi un viņa darbu bibliogrāfiskais rādītājs. Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja darbinieku *Dr. sc. ing.* Ilgara Grosvalda un *Dr. chem.* Ulda Alkšņa rakstā analizēta profesora M. Prīmaņa zinātniskā, sabiedriskā un valstiskā darbība, kā arī izvērtēts darbs LU Ķīmijas fakultātes Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedras vadītāja, LU Ķīmijas fakultātes dekāna un LU rektora amatā. Izdevumā publicētie fragmenti no M. Prīmaņa disertācijas “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm”, kā arī vairākas publikācijas no žurnāla “Economists” sniedz ieskatu viņa pētnieciskajā darbā. M. Prīmaņa publicētās runas savukārt ļauj iepazīt LU rektora pārlicību par augstākās izglītības nozīmīgumu, studentiem, LU attīstību un tradīcijām.

Profesora M. Prīmaņa bibliogrāfijas veidošanā izmantota LU Bibliotēkas veidotā LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāze un LU mācībspēku publikāciju kartotēka, kā arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas, Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskās bibliotēkas un LU Akadēmiskās bibliotēkas katalogi un kartotēkas. LU Bibliotēka pateicas Krievijas Nacionālajai bibliotēkai un Francijas Nacionālajai bibliotēkai par atsevišķu bibliogrāfisko ziņu precizēšanu.

Bibliogrāfiskajā rādītājā ietverti publikāciju bibliogrāfiskie apraksti no 1906. gada līdz 2013. gadam. Atsevišķās nodaļās kārtoti M. Prīmaņa publicētie darbi, runas un intervijas, kā arī publikācijas par profesora dzīvi, zinātnisko un sabiedrisko darbību. Katrā nodaļā bibliogrāfiskie apraksti kārtoti hronoloģiskā secībā. Gada ietvaros vispirms uzrādīti darbi latviešu valodā, tad seko darbi svešvalodās latīņu alfabētā, pēc tam – kirilicā. Katrā valodā bibliogrāfiskie apraksti kārtoti alfabētiskā secībā pēc autora vai darba nosaukuma. Publikācijas latviešu un krievu vecajā ortogrāfijā aprakstītas atbilstoši mūsdienu valodas pareizrakstības prasībām. Bibliogrāfiskajam rādītājam pievienoti profesora M. Prīmaņa darbu nosaukumu alfabētiskais rādītājs un personu alfabētiskais rādītājs. Darbu nosaukumu rādītājā blakus darba nosaukumam norādīts bibliogrāfiskā apraksta kārtas numurs. Personu rādītājā ietvertas visas bibliogrāfijā minētās personas. Blakus personas vārdam norādīts bibliogrāfiskā apraksta kārtas numurs. Ja publikācija ir par personu, tad attiecīgais apraksta numurs likts iekavās.



Dita Tretjakova, *Mg. sci. soc.*

## Foreword

The University of Latvia (UL) since the first days of its existence has played an important role in the development of science and higher education. The lives and work of many well-known researchers, educators and cultural activists are connected with the UL. The UL Library places high importance on informing society about the lives and work of the UL rectors by creating the series “University Rectors”. The books published so far have been dedicated to the UL rectors Ernests Felsbergs (1922–1923), Jānis Ruberts (1923–1925), Augusts Tentelis (1925–1927, 1929–1931), Jūlijs Auškāps (1933–1937) and Mārtiņš Bīmanis (1931–1933).

The book “Professor Mārtiņš Pīmanis: Life and Work” is dedicated to UL Rector M. Pīmanis’ contribution to the development of the UL and chemical science. Mārtiņš Pīmanis held the post of Rector of the University of Latvia from 1937 to 1940 and from 1941 to 1944. Prior to that, he served as Vice-Rector of economic affairs (1919–1920), as well as the Secretary (1919–1922) and dean (1929–1931) of the UL Faculty of Chemistry. M. Pīmanis held senior posts in the University Council, the Economic Council and in a number of commissions, thus acquiring impressive experience in teaching and administrative work, which proved useful for him as rector. M. Pīmanis was actively engaged in a number of chemical factories, as well as took the post of Chairman of the Board at the joint-stock company “C. Ch. Schmidt” cement factory. M. Pīmanis was a co-founder and Board member of the Latvian Chemical Society. M. Pīmanis performed the duties in government institutions; he took on the duties of Director-General for Education and Culture in Latvian self-government (1942–1944). M. Pīmanis lectured at the Riga Latvian Society. Although he could not devote much time to science, M. Pīmanis wrote several scientific works on chemical engineering issues. The most significant of these is his doctoral thesis “Studies on Kurzeme’s Meldzere Region Lignite” (defended in 1936.). M. Pīmanis’ and A. Veidemanis’ work on the quality assessment of matches was also widely acknowledged (1932).

In recognition of his contribution, Prof. M. Pīmanis was awarded the Order of the Three Stars, third class and second class, the Order of Academic Palms of France (*Officier d’Academie Francais*) and the Papal Order of St Sylvester, second class.

During the research work for the present book, documents and photos have been identified which serve here as illustration and provide important

information. Valuable materials have been obtained at the Latvian Chemical History Museum whose collections have preserved documents related to M. Prīmanis, among them M. Prīmanis' manuscripts and photographs. Materials of the Latvian State Historical Archives of the Latvian National Archives, the Latvia State Archive of Audiovisual Documents and the Museum of the History of Riga and Navigation have been used in the creation of this book. It is complemented with the photos from the private archive of M. Prīmanis' family. The UL Library expresses special thanks to *Dr. sc. ing.* Ilgvars Grosvalds, Director of the Latvian Chemical History Museum, for the contribution to this volume. Thanks to social networking opportunities on the Internet, the compiler of the book managed to find and establish contacts with M. Prīmanis' grandchildren: Sigrid Nama, Olivia Prīmanis and Yvonne Maria Prīmanis in the United States, as well as with Peter Hild in Austria and Uwe Hild in Ireland. We are grateful to M. Prīmanis' family for supplementing and specifying the biographical data of the family tree. For design-specific reasons the family tree is presented in three parts, singling out the family trees of M. Prīmanis son, Georgs, and daughter, Irēne.

The book "Professor Mārtiņš Prīmanis: Life and Work" includes an overview of M. Prīmanis' life and work, a number of M. Prīmanis' published works and a bibliographical index of his works. The article by the employees of the Latvian Chemical History Museum, *Dr. sc. ing.* Ilgvars Grosvalds and *Dr. chem.* Uldis Alksnis, examines Professor M. Prīmanis' scientific, public and governmental activities as well as assesses his work as Head of the Chair of Inorganic Chemical Engineering, dean of the Faculty of Chemistry, and Rector of the University of Latvia. This publication includes excerpts from M. Prīmanis' thesis "Studies on the Kurzeme's Meldzere Region Lignite", as well as several publications from the magazine "The Economist", which lend an insight into his research activities. M. Prīmanis' published speeches offer an opportunity to explore the UL Rector's beliefs about the importance of higher education, students, the progress and traditions of the University.

The source for M. Prīmanis' bibliography compilation was the University Library research publications and historical data base, and the card index of the publications by the UL scholars, as well as the catalogues and indexes of the Latvian National Library, the Scientific Library of the Riga Technical University and the UL Academic Library. The UL Library is grateful to the Russian National Library and the National Library of France for help in updating certain bibliographical data.

The bibliographical descriptions of the bibliography cover the period between 1906 and 2013. Individual chapters include M. Prīmanis' published works, speeches and interviews, as well as publications on the professor's life and his scientific and public activities. Bibliographical descriptions in the sections are arranged in chronological order. For each year, first come the works

in Latvian, followed by works in foreign languages – Latin, then Cyrillic characters. For each language the works are arranged in alphabetical order by the author or title. The publications in the old Latvian or Russian orthography are described in accordance with the modern Latvian and Russian spelling standards. The bibliographical index is complemented with the alphabetic index of titles of M. Pīmanis' works and an index of names. The number of the relevant bibliographical description is given with the title of the work in the alphabetic index of titles. The index of names includes all the persons who are listed in the bibliographical index. The number of the relevant bibliographical description is given with the name of the person. If the article is about a person, the number of the relevant bibliographic description is given in brackets.

The personality of M. Pīmanis has been little studied, so the creative team of the book have tried to reflect it as widely as possible. Different sources have given different colouring to M. Pīmanis' name, depending on the respective author's political position, but these sources are united in the fact that M. Pīmanis' personality has played an important and consequential role in the history of Latvian higher education. M. Pīmanis was highly respected and recognized as an expert manager not only in the UL circles, but also in other institution, where he held responsible positions. The compilers of the book recommend exploring M. Pīmanis' personality – he provided important support for the University of Latvia in socially and politically challenging times.



Дита Третьякова, Mg. sci. soc.

## Предисловие

Уже со времен своего основания Латвийский университет (ЛУ) играл большую роль в развитии науки и высшего образования Латвии: с его именем связана жизнь и работа многих известных в обществе деятелей науки, культуры и образования. Библиотека ЛУ уделяет особое внимание ознакомлению общественности с жизнью и работой ректоров Латвийского университета, посвящая им печатные издания, объединенные в серию «Ректоры ЛУ». К настоящему времени изданы книги, посвященные Эрнесту Фелсбергсу (1922–1923), Янису Рубертсу (1923–1925), Аугусту Тентелису (1925–1927, 1929–1931), Юлийсу Аушкапсу (1933–1937) и Мартыньшу Биманису (1931–1933).

Издание «Профессор Мартыньш Приманис: жизнь и работа» посвящено вкладу ректора ЛУ М. Приманиса в развитие университета и научную химию. Мартыньш Приманис занимал должность ректора ЛУ с 1937 по 1940 год, а также с 1941 по 1944 год. Ранее он исполнял обязанности проректора ЛУ по хозяйственным делам (1919–1920), являлся секретарем (1919–1922) и деканом (1929–1931) химического факультета ЛУ. Кроме того, М. Приманис занимал ответственные должности в Совете ЛУ, совете по хозяйственным вопросам и нескольких комиссиях, что способствовало обретению опыта учебной и административной работы, который пригодился ему на посту ректора. Профессор принимал активное участие в работе нескольких химических фабрик, а также являлся председателем правления акционерного общества «С. Ch. Schmidt», занимавшегося производством цемента. М. Приманис был одним из основателей и членов правления Латвийского химического общества, а также работал в правительственных учреждениях, где взял на себя обязанности генерального директора по вопросам образования и культуры Латвийского самоуправления (1942–1944). В Рижском латышском обществе М. Приманис нередко выступал перед публикой с речами. И хотя на научную деятельность практически не оставалось времени, М. Приманис написал несколько работ, посвященных вопросам химической технологии. Наиболее значимой из них является докторская диссертация «Исследование о буром угле Мелдзерского района Курземе» (защищена в 1936 г.). Также всеобщее признание заслужила работа М. Приманиса и А Вейдеманиса об оценке качества спичек (1932).

За свои заслуги М. Приманис получил несколько наград: Орден Трех звезд II и III степени, высшую награду Франции Академическую пальмовую ветвь (*Officier d'Academie Francais*) и Орден Св. Сильвестра II степени.

В ходе исследовательской работы были обобщены документы и фотографии, которые иллюстративно дополняют издание и знакомят читателя с важными фактами из жизни М. Приманиса. Ценные материалы были получены в Латвийском музее истории химии, коллекция которого располагает документами, связанными с М. Приманисом, в том числе его рукописями и фотографиями. Кроме того, при составлении настоящего издания были использованы материалы Латвийского государственного исторического архива и Латвийского государственного архива кинофото-фонодокументов НАЛ, а также Рижского музея истории и мореходства. Книгу дополняют фотоснимки из частного архива семьи М. Приманиса. Библиотека ЛУ выражает глубокую признательность руководителю Латвийского музея истории химии Dr. sc. ing. Илгарсу Гросвалдсу за неоценимый вклад в составление настоящего издания. Благодаря возможностям Интернета, в частности социальных сетей, составителю книги удалось найти внуков М. Приманиса. Контакт был установлен с Сигрид Намой, Оливией Приманис и Ивонной-Марией Приманис (Соединенные Штаты Америки), Петером Хилдом (Австрия) и Уве Хилдом (Ирландия). Выражаем признательность семье М. Приманиса за дополнение и уточнение биографических данных генеалогического древа, которое из соображений удобства разделено на три части (отдельно вынесены генеалогические древа детей М. Приманиса – сына Георга и дочери Ирены).

В книгу «Профессор Мартыньш Приманис: жизнь и работа» включены соответствующие описания, несколько опубликованных работ М. Приманиса и библиографический указатель его работ. В статье работников Латвийского музея истории химии Dr. sc. ing. Илгарса Гросвалдса и Dr. chem. Улдиса Алксниса проанализирована научная, общественная и государственная деятельность профессора М. Приманиса, а также дана оценка его работе на посту руководителя кафедры технологии неорганической химии и декана химического факультета ЛУ, а также ректора университета. В настоящем издании опубликованы фрагменты диссертации М. Приманиса «Исследование о буром угле Мелдзерского района Курземе» и приведено несколько публикаций из журнала «Экономист», которые знакомят с исследовательской работой профессора. В свою очередь, публикация речей позволяют узнать ректора ЛУ как человека, убежденного в значимости высшего образования и ставящего на первое место студентов, а также развитие и традиции университета.

При составлении библиографии профессора М. Приманиса была использована база данных научных публикаций и истории, созданная Библиотекой ЛУ, картотека публикаций академического персонала ЛУ,

научные библиотеки ЛНБ и Рижского технического университета, а также каталоги и картотеки Академической библиотеки ЛУ. Библиотека ЛУ благодарит Российскую национальную библиотеку и Национальную библиотеку Франции за уточнение отдельных библиографических сведений.

В библиографический указатель включены библиографические описания публикаций за период с 1906 по 2013 год. В отдельных разделах собраны опубликованные работы, речи и интервью, а также публикации о жизни, научной и общественной деятельности профессора. Библиографические описания каждого раздела расположены в хронологическом порядке. В рамках года вначале указаны работы на латышском языке, далее работы на иностранных языках, использующих латиницу, затем – на языках, использующих кириллицу. Библиографические описания на каждом из языков расположены в алфавитном порядке по названию автора или работы. При описании публикаций на латышском и русском языке в старой орфографии применены современные нормы правописания. Библиографический указатель дополнен вспомогательным алфавитным указателем работ профессора М. Приманиса и именованным указателем. В алфавитном указателе рядом с названием работы приведен порядковый номер библиографического описания. В именованном указателе включены все лица, упомянутые в библиографии, и рядом с каждым именем приведен порядковый номер библиографического описания. Если публикация посвящена данному лицу, соответствующий номер описания помещен в скобки.

Личность М. Приманиса мало исследована, поэтому создатели книги старались по возможности широко отобразить ее в этом издании. В собранных материалах имя М. Приманиса упоминается с различной эмоциональной окраской, которая находится в прямой зависимости от политических воззрений автора, однако все эти источники объединяет осознание простого факта: личность М. Приманиса сыграла важную роль в истории высшего образования Латвии. Профессора уважали и ценили как умелого руководителя не только в академических кругах, но и в учреждениях, где он занимал ответственные должности. Создатели книги приглашают познакомиться с личностью М. Приманиса – человека, оказавшего ЛУ существенную поддержку в социально и политически сложный для него период.

Ilgars Grosvalds, *Dr. sc. ing.*,  
Uldis Alksnis, *Dr. chem.*  
Latvijas ķīmijas vēstures muzejs

## Latvijas Universitātes rektors professors Mārtiņš Prīmanis

Ar Mārtiņa Prīmaņa vārdu saistās vesels posms Latvijas Universitātes vēsturē (1919–1944). Viņš bija viens no mūsu pirmās nacionālās augstskolas izveidotājiem un arī pēdējais šī posma rektors (1941–1944). Līdzīgi astronomiem Leonīdam un Sergejam Slaucītājiem, matemātiķiem Eduardam un Jēkabam Cizarēvičiem, ķيميķiem Bruno un Arnoldam Jirgensoniem, Prīmaņu dzimta devusi augstskolai divus ievērojamus mācībspēkus: Latvijas Universitātes rektoru (1937–1940, 1941–1944) un ķīmijas tehnoloģijas profesoru Mārtiņu Prīmani un viņa brāli medicīnas profesoru Jēkabu Prīmani.<sup>1</sup>



Latvijas Universitātes profesors un rektors, ķīmijas zinātņu doktors Mārtiņš Prīmanis.  
Rīga [20. gs. 30. gadi]. Fotogrāfs Rostoks.

Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. 32550N

<sup>1</sup> **Grosvalds, I., Alksnis, U.** Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība. *No: Zinātņu vēsture un muzejniecība : Latvijas Universitātes Raksti.* Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, 639. sēj., 206.-221. lpp.

## Bērnība, skolas un studiju gadi (1878–1908)

Mārtiņa Prīmaņa dzimtā puse ir Ādažu novads, kas pirmoreiz vēstures avotos minēts jau 13. gs., kad tika celta Livonijas ordeņa Ādažu pils. Novadam raksturīga piejūras zemienes līdzenā virsma, ko šķērso Gaujas lejtece ar smilšu sērēm.

Mārtiņš Prīmanis dzimis 1878. gada 24. janvārī Rīgas apriņķa Ādažu pagasta Sautiņu māju saimnieka latvieša Jēkaba Prīmaņa un viņa sievas Ievas, dz. Bernsone, ģimenē. Par viņu četrpadsmit gadus jaunākais brālis Jēkabs Prīmanis pasaulē nāca 1892. gada 12. martā, arī Ādažos. Brālis J. Prīmanis beidza Petrogradas Kara medicīnas akadēmiju (1918). Bija Latvijas Universitātes docētājs (1920–1944), Anatomijas katedras vadītājs (1929–1944) un Medicīnas fakultātes dekāns (1939–1940 un 1941–1943). No 1932. gada bija profesors. Turpināja prof. G. Bakmaņa iesāktos antropoloģiskos pētījumus, sistematizēja izrakumos atrastos antropoloģiskos materiālus. Līdz 1940. gadam bija Tautas dzīvā spēka pētīšanas institūta direktors. 1944. gadā emigrēja uz Vāciju. Bija Baltijas Universitātes Medicīnas fakultātes profesors (1946–1948). 1948. gadā izceļoja uz ASV. No 1948. līdz 1964. gadam bija Pitsburgas Universitātes profesors.

Miris 1971. gada 22. novembrī Pitsburgā.<sup>2</sup>

Mārtiņš Prīmanis pirmmācību ieguva mājās un Ādažu pagasta skolā. Mācījās Rīgas Pētera I reālskolā (1890–1897) Puškina (Kronvalda) bulvārī 1, kas atradās tagadējās Rīgas Tehniskās universitātes Enerģētikas fakultātes telpās<sup>3</sup>. Par šo laiku M. Prīmanis 1925. gadā raksta: “No 1895. g. piedalījies skolnieku pulcīnā: “Pauku vakars”, kurā iepazinos ar nelaiķi K. Kiršu, Dr. Šancbergu, Veispalu, R. Baltgaili, Lizki u. c. 1897. g. augustā iestājos Rīgas Politehniskā institūta Tirdzniecības nodaļā, bet jau septembra beigās izstājos no institūta un pieņēmu audzinātāja vietu kādā poļu ģimenē (V. Szczytt) Vitebskas gub. Kā audzinātājs šeit paliku līdz 1899. g., kad no jauna iestājos RPI Ķīmijas nodaļā.

Ar maniem audzēkņiem man attīstījās sirsniņas attiecības – draudzība, kura turpinās līdz šim laikam.

Ar V. Szczytt'a (V. Ščita, *aut.*) ģimeni mani saistīja netik vien vēlēšanās sagādāt sev līdzekļus studiju beigšanai, bet arī iespējamība gūt pašizglītību vairākkārtējos ārzemju ceļojumos uz Vāciju un Itāliju.

1900. g. decembrī atkal izstājos no RPI un aizbraucu ar V. Szczytt'a ģimeni uz Itāliju, kur sabiju līdz 1901. g. pavasarim un institūtā iestājos tikai 1901. g. rudenī.”<sup>4</sup>

<sup>2</sup> Prīmanis Jēkabs. **No:** *Latvijas enciklopēdija*. Rīga, Valērija Belokoņa izd., 2007, 4. sēj., 831.-832. lpp.

<sup>3</sup> Profesors Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 178.-179. lpp.

<sup>4</sup> Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Talavija* : 1900-1925. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 52.-53. lpp.





M. Prīmanis skolas gados. Rīga, Bastejkalns, 1896. gads.  
Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva



M. Prīmanis ar Ščīta ģimeni Polijā [ap 1900. gadu]. M. Prīmanis pirmais no labās.  
Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

Studiju laikā M. Prīmanis saistījās ar korporāciju “Talavija”. Viņš atceras: “1900. gadā ideja par jaunas latviešu korporācijas (Talavijas) nodibināšanu bija jau nobriedusi. Ar Talavijas dibinātājiem stāvēju vistuvākos sakaros un ja neskaitos par Talavijas dibinātāju, tad tikai tā iemesla dēļ, ka Rīgu atstāju augšminētās aizceļošanas dēļ. Atgriezoties Rīgā, iestājos Talavijā, kura par to laiku bija dibināta, piedalījos viņas dzīvē ļoti aktīvi, pavadīju viņā daudz laimīgu brīžu un guvu tur draugus, kuri man vēl tagad tikpat mīli un tuvi kā toreiz.”<sup>5</sup>

Vēl M. Prīmanis raksta: “Studijas beidzu kā inženieris-tehnologs ar uzslavu tikai 1908. g. tādēļ, ka studijām nevarēju ziedot visu laiku, bet līdzekļus studijām pelnīju strādādams kā ķīmiķis, Rīgas-Orlas dzelzceļa laboratorijā un beidzamos studiju gados, sākot ar 1905. g. kā prof. P. Valdena privāt-asistents.

Studiju laikā bez tam strādāju vasaras brīvlaikā (1903. gadā, *aut.*) kā praktikants Urālos – Ņevjanskā un (1904. gadā, *aut.*) Donec-Jurjevas fabrikā, Jekaterinoslavas gub.

Studiju laikā piedalījos Rīgas Latv. Biedrības jautājumu vakaros un Konversācijas vārdnīcas izdošanā, rakstīdams par ķīmiju.”<sup>6</sup>

Tas savijas ar profesora Augusta Ķešāna apcerējumu “Latviešu konversācijas vārdnīca”: “Laikrakstu rakstus par ķīmiju sacerēja lielāko tiesu ķīmijas studenti. Viņi vadīja arī ķīmijas un ķīmijas tehnoloģijas nodaļas Dravnieka (1891–1898) un Rīgas Latv. b-bas konversācijas vārdnīcā (1903–1921). Darbīgākie līdzstrādnieki bija: J. Asars, M. Prīmanis, K. Neimanis, A. Ķešāns, J. Lukstiņš. Visi šie raksti par ķīmiju bija domāti pašmācībai un tie pamazām izkopa zinātnisko terminoloģiju.”<sup>7</sup>



M. Prīmanis studiju gados.  
Rīga [ap 1900. gadu]. Fotografā A. Saulits.  
Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

<sup>5</sup> Mārtiņš Prīmanis. *No: Talavija : 1900-1925*. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 52.-53. lpp.

<sup>6</sup> Turpat.

<sup>7</sup> **Ķešāns, A.** *Ķīmija. No: Latviešu konversācijas vārdnīca*. Rīga, A. Gulbis, 1935, 11. sēj., 22456.-22467. sl.



M. Prīmanis kā praktikants zelta raktuvēs Urālos. 1903. gads.  
Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

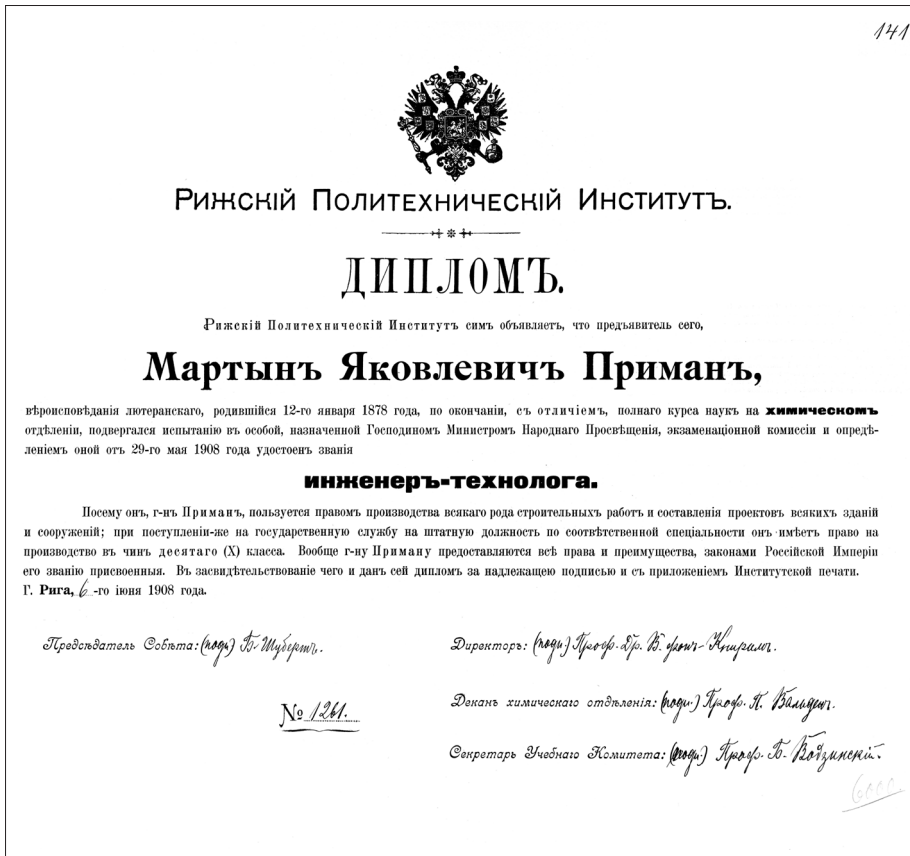
Albumā “Talavija 1900–1925”<sup>8</sup> atzīmēts, ka 1902. gada II semestrī M. Prīmanis bijis korporācijas viceseniors, 1903. gada I un II semestrī – seniors, bet 1902. gada II semestrī – *magister paucandi*, bet viņa substitūts – vēlākais būvīnženieris un vēsturnieks Rihards Ērglis, kas publicējis grāmatu “Zemgales neatkarības vēsture”, kā arī vairākus vēsturiskus stāstus.

“Kad beidzu RPI Ķīmijas nodaļu, prof. Valdens mani uzaicināja palikt pie RPI par asistentu neorganiskās ķīmijas laboratorijā,” turpina M. Prīmanis. “Man bija jau 30 gadu un turēju sevi par vecu, lai sāktu grūto ceļu, pa kuru toreiz bija jāiet teorētiskās ķīmijas priekšstāvjiem. Atteicos no uzaicinājuma (..)”<sup>9</sup>

No studiju laikiem M. Prīmanim P. Valdens bija palicis visgaišākā atmiņā ne tikai kā liels zinātnieks, bet arī kā labestīgs cilvēks. To apstiprina Latvijas Universitātes sekretārs Jānis Vēliņš: “Tas bija 1938. gada 25. jūlija rītā, kad rektors mani iesauca kabinetā un lūdza sagatavot nosūtīšanai divas apsveikuma telegrammas: viena bija “manam mīļajam skolotājam profesoram Valdenam”, kuram rītdien ir 75. dzimšanas diena”, un otra – “manam bijušam skolniekam – tagadējam ārlietu ministram Vilhelmam Munteram”. Pēc tam rektors kādu brīdi

<sup>8</sup> Mārtiņš Prīmanis. *No: Talavija : 1900-1925*. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 52.-53. lpp.

<sup>9</sup> Turpat.



Rīgas Politehniskā institūta izsniegtais inženiera tehnologa diploms Mārtiņam Prīmanim. 1908. gads. Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7175. f., 1. apr., 1879. l., 141. lp.

kavējās atmiņās, atcerēdamies tos laikus, kurus viņš bija pavadījis pie profesora Valdena kā pēdējā asistents.”<sup>10</sup> No P. Valdena M. Prīmanis saņēmis vairākas vēstules (sk. pielikumā P. Valdena vēstules).

M. Prīmanis 1906. gadā publicēja darbu par “Kongo Sarkanā” krāsu izmaiņas iemesliem skābēs<sup>11</sup>, bet 1907. gadā – darbu par kokvilnas pašaizdegšanos<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> **Vēliņš, J.** Divi lielie rektori [Jūlijs Auškāps un Mārtiņš Prīmanis]. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 128, 1994, 1. nov., 128. lpp.

<sup>11</sup> **Приман, М. Е.** Исследование причин цветоизменяемости «Конгокрасной» от кислот. *Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности*, Т. 10, N 1, 1906, с. 19-27.

<sup>12</sup> **Приман, М. Е.** К вопросу о самовозгорании хлопа. *Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности*, Т. 11, N 3, 1907, с. 108-110.





Mārtiņš Prīmanis laboratorijā [gads nav zināms]. M. Prīmanis pirmais no labās.  
Foto no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 7350

1907. gadā arī radās publikācija sadarbībā ar P. Valdenu par gaismas refrakcijas spēju un elektrolītisko disociāciju<sup>13</sup>. 1911. gadā publicēts darbs par sērskābes koncentrēšanu<sup>14</sup>.

<sup>13</sup> **Walden, P.**, [Prīman, M.] Lichtbrechungsvermögen und elektrolytische Dissoziation. *Zeitschrift für physikalische Chemie*, Bd. 59, H 4, 1907, S. 385-415.

<sup>14</sup> **Prīman, M.** Über die modernen Schwefelsäurekonzentrationsmethoden. *Chemiker Zeitung*, N 60, 1911, 20. Mai, S. 541.



### Inženiera tehnologa gaitās (1908–1918)

Pēc studijām M. Prīmanis strādāja par fabrikas pārzini un direktora palīgu Rendzina (*Rendziny*) akciju sabiedrības ķīmiskajā fabrikā pie Čenstohovas Petrikovas guberņā, Polijā (1908–1910). Tajā bija sērskābes, slāpekļskābes, superfosfāta, alumīnija sulfāta un šķidrā stikla ražotnes. Šajā laikā viņš kopā ar direktoru inženieri ķīmiķi A. Šahtu izstrādāja un pirmo reizi praksē ieviesa vadlīnijas akmeņogļu izmantošanai sērskābes koncentrācijas ģeneratoros (par pēdējo jautājumu viņš arī referēja). Vēl atzīmējams, ka 1921. gadā Rendzina akciju sabiedrība atkal aicināja M. Prīmani uzņemties fabrikas direktora vietu.

Tālākās darba gaitās M. Prīmanis nonāca Rīgā – kļuva par pārziņa palīgu A/s “A. G. Rutenbergs” fabrikā (1910–1915). Fabrikā ražoja neorganiskās skābes, skābeņskābi, alaunu un alumīnija sulfātu.<sup>15</sup>



Šeringa fabrikas kolektīvs. M. Prīmanis 1. rindā sestais no labās. Harkova, Ukraina, 1915.–1918. gads. Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

<sup>15</sup> Vecākais docents Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte 1919-1929*. Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, 128.-130. lpp.



M. Prīmanis Ukrainā. M. Prīmanis trešais no kreisās. Sieva Helene otrā no kreisās.  
1915.–1918. gads. Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

1901. gada 1. augustā viņš apprecējās ar Helēnu Vilhelmīni Felderi (dz. 1883. gada 6. jūlijā Rīgā, mirusi 1933. gada 26. jūlijā Rīgā). Ģimenes valoda mājās bija vācu. Ģimenē izauga divi bērni: meita Irēne Elizabete, dzimusi 1911. gada 18. decembrī Rīgā, precējusies ar diplomētu inženieri Ēriku Hildu 1939. gada 25. jūlijā, un dēls Georgs, *Dr. med.*, dzimis 1915. gada 26. oktobrī Maskavā.

Kara laikā 1915. gadā M. Prīmanis aizbrauca uz Pēterburgu, kur divus mēnešus strādāja “Centrālās Kara celtniecības komitejas” (*Центральный Военностроительный комитет*) sanitārajā daļā par ķīmiķi. Tā paša gada rudenī viņš pārgāja uz Maskavu par Šēringa Krievu akciju sabiedrības Maskavā (*Русское Акционерное Общество Шеринг, Москва*) farmaceitiskās fabrikas tehnisko vadītāju.

1916. gada rudenī M. Prīmanis kļuva par Šliselburgas pulvera fabrikas filiāles – Spridzināmo vielu dienviņu fabrikas (*Южный завод взрывчатых веществ*) Harkovas guberņā Jaunbūves skābju nodaļas priekšnieku. Tajā bija paredzēts ražot trotilu, slāpekļskābi, veikt tās denitrēšanu un koncentrēšanu. Viņš projektēja un vadīja vairāku cehu būvi: slāpekļskābes (Harta un Valentīnera sistēmas) cehu ar 20 t konc.  $\text{HNO}_3$  ražošanu diennaktī, atkritumu skābes denitrācijas cehu ar 50 t pārstrādi diennaktī, koncentrētas sērskābes (Keslera sistēmas) cehu ar 60 t



M. Prīmaņa bērni Ukrainā. No kreisās: meita Irēne un dēls Georgs. 1915.–1918. gads.  
Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

pārstrādi diennaktī. Izstrādāja arī amonija nitrāta fabrikas projektu. Pēc fabrikas nodošanas ekspluatācijā viņš ieņēma direktora palīga vietu.<sup>16</sup>

1918. gadā, kad vācu karaspēks okupēja Harkovas guberņu, M. Prīmanim pavērās iespēja atgriezties dzimtenē. Tā paša gada augustā pēc prof. P. Valdena uzaicinājuma viņš kļuva par Baltijas Tehniskās augstskolas (*Baltische Technische Hochschule*) Kvalitatīvās analīzes laboratorijas asistentu. Šajā amatā augstskolā M. Prīmanis strādāja arī lielinieku un pēclielinieku laikā līdz 1919. gada jūlijam.

Ar Latvijas valsts nostiprināšanos no 1919. gada augusta līdz oktobrim M. Prīmanis izpildīja Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas sevišķu uzdevumu vecākā ierēdņa pienākumus, kārtoja rūpniecības uzņēmumu pārņemšanas un finansēšanas jautājumus.

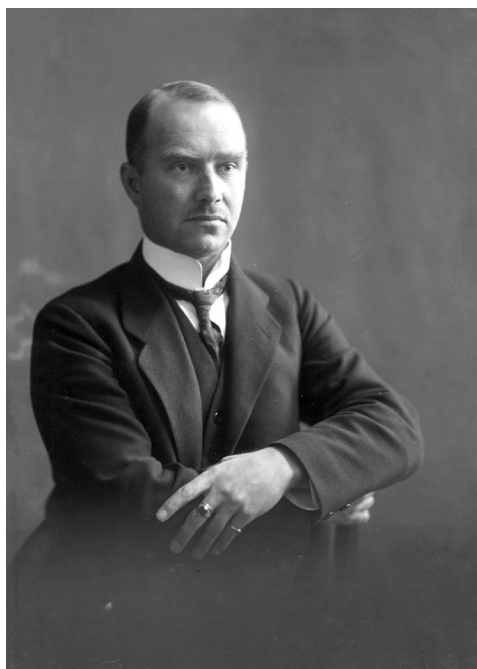
<sup>16</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 90. lp.

## Ķīmijas fakultātē (1919–1940)

1919. gada augusta beigās M. Prīmani ievēlēja Ķīmijas fakultātes organizēšanas komitejā, kur kopā ar profesoru Valdemāru Fišeru un inženieri ķīmiķi Sprici Paegli viņš sāka tās organizēšanu. 1919. gada 5. septembrī viņu apstiprināja par Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedras docentu, bet 1921. gada 1. aprīlī ievēlēja par vecāko docentu.

Līdztekus M. Prīmanis darbojās bijušā Rīgas Politehniskā institūta reorganizēšanas un Latvijas Augstskolas organizēšanas komitejā un Latvijas Universitātes Padomē kā Ķīmijas fakultātes pārstāvis. Viņš kļuva par augstskolas pirmo saimniecisko lietu prorektoru (1919–1920) un vēlāk darbojās kā Saimniecības padomes loceklis.

Vēlāk 60. dzimšanas dienas pasākumā 1938. gadā, stāstot atmiņas, M. Prīmanis atzina šo savu dzīves posmu, kas saistīts ar Universitātes un Ķīmijas fakultātes organizēšanu un dibināšanu, par visspilgtāko un interesantāko.<sup>17</sup>



Mārtiņš Prīmanis. Rīga [ap 1920. gadu]. Fotografārs V. Rīdzenieks.  
Foto no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Nr. VRVM 91153 251

<sup>17</sup> Tehniķis, zinātnieks, audzinātājs – Universitātes rektors [M. Prīmanis] stāsta atmiņas un atziņas 60. dzimšanas dienas gadījumā. *Rīts*, Nr. 22, 1938, 22. janv., 4. lpp.



Latvijas Universitātes profesors un rektors, ķīmijas zinātņu doktors Mārtiņš Prīmanis laboratorijā. Rīga [20. gs. 30. gadi].

Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. 32551N

M. Prīmanis bija Ķīmijas fakultātes sekretārs (1919–1922) un dekāns (1928–1931). Viņš centās atjaunot fakultātes materiālo bāzi.

Par to raksta M. Straumanis<sup>18</sup>: “Te nu jāmin pirmo fakultātes dekānu nenogurstošā darbība, sagādājot visu vajadzīgo. Šie pirmie dekāni bija profesori V. Fišers, E. Zariņš un docents M. Prīmanis, kas toreiz (1919–1920) bija prorektors saimnieciskās lietās. Kad šī apcerējuma autors iestājās LU Ķīmijas fakultātē (1920. gada 20. novembrī, vēl būdams aktīvā karadienestā Latvijas armijā) apmācības laboratorijas jau strādāja gluži normāli, bija visas vajadzīgās ķīmikālijas un laboratoriju iekārtas.”

1923. gadā M. Prīmanis Ķīmijas fakultātē atjaunoja Izmēģinājumu un pētījumu laboratoriju, kuru vadīja līdz 1930. gadam. Tā veica ap 2000 analīžu valsts un pašvaldības iestādēm un rūpniecības uzņēmumiem. Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedrā M. Prīmanis lasīja kursus “Ķīmijas pamatrūpniecība” un “Siltuma un ūdens tehnoloģija”, vadīja Ķīmijas pamatvielu tehnoloģijas

<sup>18</sup> **Straumanis, M. E.** LU Ķīmijas fakultāte. *Tehnikas Apskats*, Nr. 23, 1959, 9.-12. lpp.



laboratoriju un vadīja studentu diplomdarbus ķīmijas tehnoloģijā. No 1930. līdz 1937. gadam vien novadīti 15 diplomdarbi (sk. 1. tabulu).<sup>19</sup>

1. tabula

**M. Prīmaņa vadītie diplomdarbi (1930–1937)**

Nr. p. k.	Vārds, uzvārds	Aizstāvēšanas datums	Diplomdarba tēma
1.	Hermans Kaparkalējs	1930.11.I	Permutītu iegūšana sausā un slapjā ceļā
2.	Antons Monkevičs	1930.11.I	Amonija sulfāta iegūšana no ģipša
3.	Alfreds Baumanis	1930.24.V	Sērskābes iespaids uz svīnu pie dažādām temperatūrām sakarā ar antimona un bismuta piemaisījumiem
4.	Ēriks Kļaviņš	1931.22.V	Akmeņogļu mitruma noteikšanas paņēmieni salīdzināšana
5.	Šaja Tols	1931.22.V	Dzelzs chlorīda iegūšana no tehniskās sālskābes un dzelzs atkritumiem
6.	Kārlis Salenieks	1932.28.V	Tomasilti un tomasfosfāti
7.	Jānis Blaus	1933.13.I	Dažādu ogļu izmēģināšanas metožu salīdzināšana
8.	Geršovs Mecers	1934.13.I	Sālskābes pagatavošana no hlora un ūdens tvaikiem ogles un dažādu katalizatoru klātbūtnē.
9.	Verners Osītis	1934.26.V	Kaulu milti un fosfāti kā materiāls precipitāta izgatavošanai
10.	Jānis Riekstiņš	1935.12.I	Ģipša sadalīšanās pirīta klātbūtnē 800–1000 °C temperatūrā
11.	Izraels Zuskovičs	1935.25.V	Gāztīrīšanas masas izmantošana
12.	Eliass Stolpers	1936.11.I	Nātrija alauna tehniskā iegūšana
13.	Valentīns Ruberts	1936.11.I	Pētījumi par Lowīga paņēmiena pielietošanu
14.	Josifs Moveins	1937.I	Ferrosulfīda iegūšana no pirīta
15.	Rūdolfs Vilnis	1937.I	Pētījumi par nātrija sārma iegūšanu pēc Lōvīga metodes

<sup>19</sup> **Straumanis, M. E.** LU Ķīmijas fakultāte. *Tehnikas Apskats*, Nr. 23, 1959, 9.-12. lpp.



Ēka Alberta ielā 1. 2014. gads. Fotogrāfs Toms Grīnbergs

Par M. Prīmaņa lekcijām Nikolajs Brakšs raksta: “.. doc. M. Prīmanis, būdams jau visai pieredzējis mācību spēks, savas lekcijas lasīja visai interesanti, skaidri un nosvērti, un viņu klausīties tiešām bija patīkami.

Būdams tehnologs Prīmanis galveno vērību veltīja praktiskām rūpniecības lietām un vēlāk arī sabiedriskiem pienākumiem... Augstskolas darbā pret studentiem un mācību spēkiem prof. Prīmanis bija visai izturēts, solīds un iejūtīgs.”<sup>20</sup>

M. Prīmanis bija turīgs. Viņam piederēja nams Rīgā, Alberta ielā 1, nams Alberta ielā 3 un vasarnīca Bulduros 1. līnijā Nr. 12. Viņš dzīvoja Alberta ielas Nr. 1 5. dzīvoklī. Meita Irēne mācījās Rīgas Savienoto vācu evaņģēliski luterisko draudžu luterskolā, bet dēls Georgs – Vācu ģimnāzijā, pēc tam studēja medicīnu Latvijas Universitātē, kuru beidza 1943. gadā. Pēc Otrā pasaules kara strādāja par psihiatru ASV.<sup>21</sup>

<sup>20</sup> LĶVM, Nikolajs Brakšs, 54. krāj., 4. l.

<sup>21</sup> LĶVM, Rektora M. Prīmaņa aptaujas lapa, 1942, 99. krāj., 11. l., Nr. 6463.



Vasarnīca Bulduru 1. līnijā Nr. 12. Ap 1905. gadu.  
Foto no M. Pīmaņa ģimenes privātā arhīva



Vasarnīca Bulduru 1. līnijā Nr. 12 piedzīvojuši ievērojamas pārbūves, 2013. gads.  
Fotogrāfe Dita Tretjakova



Nr 6462.  
96.1.1  
17.08.93

Izpildāms pašrocīgi

## APTAUJAS LAPA

I. Iestādes nosaukums..... Universitāte Rīgā.....

1. Uzvārds, vārds un ienemamais amats (uzdodams arī agrākais uzvārds, ja tas mainīts)	PRĪMANIS, Mārtiņš, Profesors un rektors.
2. Dzimšanas vieta un datums (diena, mēnesis, gads)	1878.g.24.janvārī Ādažu pag.
3. Tautība, ticība un pavalstniecība	Latv., ev.-luter., Latvijas.
4. Izglītība: a) vispārēja b) speciāla	Augstskolas. 1908.g.beidzis Rīgas Politechn.Institūta Ķīmijas nodaļu ar inž.techn.gradu. 1936.g.piesūķirts Dr.chem.technol.grads.
5. Kādas valodas pārvalda (labi, vidēji, vāji), (mutiski, rakstiski)	Mutiski un rakstiski pārvalda: latviešu, vācu, krievu un franču valodas. Mutiski: poļu valodu.
6. Ģimenes stāvoklis a) Sievas (vīra) vārds, uzvārds, agrākais sievas uzvārds, dzimšanas vieta un datums b) Bērni (kārtā, vārds, dzimšanas vieta un datums)	Atraitnis. Bērni: 1/Meita Irene Elizabete, dzim.Rīgā,19.XII.1911. 2/Dēls Georgs, dzim.Maskavā,26.X.1915.
7. Vai pašam vai tuvākiem piederīgiem (sievai, vīram, vecākiem) pieder nekustami īpašumi, vai uzņēmumi, kur un kādi (uzdodami arī nacionalizētie īpašumi)	Nami: Alberta ielā 1,Rīgā,kopā ar bērniem. /Nacionalizēts/; Alberta ielā 3,Rīgā,īpašuma tiesības uz pusi no īpašuma /nacionalizēts/. Vasarnīca Bulduros, I Līnijā,No.12.
8. Attiecības pret kara klausību. Iegūta dienesta pakāpe, Latvijas armijā un Sarkanā armijā	-

3. spiesture Rīgā, Adolf Hitler ielā 133. 1461

9. Apbalvojumi (ordeni)	Triju Zvaigžņu ord., III un II šķ. Croix d'officier d'Academie Française, Sv. Krēsla Sv. Silvestra II šķ. ord.
10. Vai sodīts, sastāvējis zem izmeklēšanas, kad un par ko?	-
11. Kādās biedrības, organizācijās un politiskās partijās sastāvējis pirms 1940. g. 17. jūnija?	Korporācijā "Talaviņa"; Rīgas Latv. biedrībā; Verein Deutscher Chemiker; Societe Chimique de France; Latv. ķīmijas biedrībā; Technischer Verein zu Riga; Arvida Berga "Nacion. Centrā"; korresp. Mitglied der Deutschen Akademie /München/.
12. Vai sastāvējis rotariēšu klubā vai brīvzemnieku ložā? kad? kādu dienesta pakāpi ieguvis resp. ieņēmis amatu?	Rīgas Rotary Klubā; goda tiesas loceklis no 1938-1940.
13. Vai pēc 1940. g. 17. jūnija bijis komunistu partijā, vai kādās tās organizācijās (komjaunatnē, mopro un taml.) biedrs, kandidāts vai aktivists un kādu iemeslu dēļ	-
14. Kādos sabiedriskos amatos bijis komunistu varas laika	-
15. Vai kāds no ģimenes locekļiem (vīrs, sieva, bērni) sastāvējis komunistu partijā vai partijas kandidāts, komjaunatnē vai pioneros, kad un kādu iemeslu dēļ	-
16. Vai aktīvi piedalījies Latvijas atbrīvošanā no komunistiem 1941. g. (vācu armijas dienestā, partizānos, drošības dienesta locekļos), norādot vietu un laiku	-
17. Vai cietis no komunistu varas (apcietināts, ģimenes locekļi apcietināti vai izsūtīti, atlaists no dienesta vai pazemināts amatā)	Atstādināts no Universitātes rektora amata.

Rektora M. Pīmaņa aptaujas lapa. 1942. gads.

Dokuments no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 6462

18.

## DIENESTA GAITA

No kāda laika	Līdz kādam laikam	Iestādes vai uzņēmuma nosaukums	Amats vai izpildāmais darbs	Kādu iemeslu dēļ darbu atstājis
1906	1908	Rīgas Politechn. Institūts	Privatasistents p/prof.P.Valdena.	
1908	1910	Ķīmiskā fabrika A/S."Rēndziny" pie Čenstochovas.	Fabrikas pārziņis -direkt.palīgs.	
1910	1915	Ķīmiskā fabrika A/S.Ruhtenberg,Rīgā	Fabrikas pārziņa palīgs.	
1915	1916	Ķīmiskā-farmac. fabr.A/S Schering Maskavā.	Atbildīg.fabrikas tehniskais vadītājs.	
1916	1918	Sprāgstošo vielu fabr."Južnij zavod vzyryčatych veščestv Charkovā.	Skābju nodaļas vad; vēlāk fabr. "direkt.palīgs.	
1918	1919	Baltijas Techniskā Augstskola.	Kvalitatīvās laborat.asistents.	
VIII-1919	X-1919	Tirdzniecības un rūpniecības ministrija.	Vec.sev.uzdevumu ierēdnis,kārtojojt rūpniec.uzņēmumu pārņemšanu un finansēs.jautāj.	
5.IX -1919	1921	Latvijas Augstskola	Docents.	
1921	1936	Latvijas Augstskola /Universitāte/	Vec.docents.	
1936	1941	Latvijas Universitāte	Profesors	
		" "	Vairākkārt ievēlēts par Ķīmijas fak-tes dekanu.	
1.VII-1937	29.VII-1940	" "	Rektors.	
1923	1931	Latvijas Universit. Ķīmiskā izmēģin. laboratorija.	Vadītājs un rūpniec.konsult. eksperts.	
1923	1925	Rīgas pils.uzņēmumu Rīgas pils.valde	vadītājs loceklis.	
III-1941	XI-1941	Vācijā.		
XI-1941		Universitāte	Profesors un rektors.	

Rektora M. Prīmaņa aptaujas lapa. 1942. gads.

Dokuments no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 6462

No kāda laika	Līdz kādam laikam	Iestādes vai uzņēmuma nosaukums	Amats vai izpildāmais darbs	Kādu iemeslu dēļ darbu atstājis

Piezīmes:

Rīgā ..... 1942.g. 2.maijā .....  
(kur) (datums)

Adrese: Alberta ielā 1, dz.5 - Rīgā. ....

Tālr.: 28767. ....

Šini aptauja uzdoto ziņu pareizību apliecinu ar savu parakstu, apzi-  
noties, ka par nepareizu ziņu sniegšanu draud sods.

.....  
(paraksts)

Cieša draudzība M. Prīmani vienoja ar viņa asistentu Arvīdu Veidemani (1893–1980), kurš atceras: “Profesoram Mārtiņam Prīmanim sāku kalpot 1923. gada 15. janvārī, kad pateicoties viņam no noplukuša, demobilizēta karavīra, kam neviens negribēja dot darbu, un no studenta ar patukšu vēderu, bet ar stingru apņēmšanos pabeigt savas kara dēļ pārtrauktās studijas, kļuva par viņa subasistentu. Kalpoju viņam līdz 1944. gada 9. augustam, kad kopā ar sievu un meitu atstāju dzimteni, komunistiem tuvojoties Rīgai (..).

Profesors M. Prīmanis bija ne tikai mans šefs Latvijas Universitātē, bet arī mans labais draugs, kuram varēju uzticēt savus priekus un bēdas. Arī viņš pret mani bija vaļširdīgs. Viens otram izkratījām savas sirdis. Bēdu netrūka. Man – tēva slimība un nāve, viņam – kundzes slimība un nāve, vēlāk meitas slimošana un smaga plaušu operācija (..).

Vispirms viņš bija sirds cilvēks – līdzjūtīgs, izpalīdzīgs, katram, kas bija nonācis grūtībās. Latvijas pirmajos gados daudz cilvēku bija bez darba, arī mans tēvs un jaunākais brālis. Kad mans tēvs 1925. gadā nomira, mans šefs ar visu savu nevaļu, atrada laiku piedalīties mana tēva bērēs un nolikt ziedus pēdējam sveicienam. Viņš bija iecietīgs pret citu cilvēku kļūdām, nekad tās nepārmeta. Ja viņam kaut kas sagāja “šķībi” viņš ar smaidu uz lūpām pateica tikai “alter Pfuscher”<sup>22</sup>

Vēl A. Veidemanis atminas, ka 1936. gada 2. aprīlī pēc habilitācijas runas (A. Veidemaņa habilitācijas darbs bija “Par ģipša sēra izmantošanas problēmu”, habilitācijas runa – “Fabriku dūmu un gāžu kaitīgais iespaids uz apkārtni un to apkarošana”) LU Ķīmijas fakultātes padomes sēdē profesors viņu uzslavējis un teicis, ka tā esot ļoti labi izdevusies un pārsteigusi: “Svinīgā diena noslēdzās ar manu šefu, klātesot arī manai sievai, omulīgajā Romas pagrabīņā pie tases smaržīgas kafijas un glāzes cēlā franču dzēriena – konjaka. Romantikas fonu radīja klusinātas skaņas no Pučīni operas “Bohēma”, kuras skaistākās vietas profesors pavadīja, diriģējot un klusi dziedot līdz. Viņš bija ļoti apdāvināts muzikālā ziņā, labi pārzināja daudzu populāro operu partitūras, prata arī imitēt instrumentus. Abi ar sievu, rīta gaismai austot, pavadijām mūsu draugu ļoti labā garastāvoklī uz viņa mājām Antonijas ielā, filozofēdami, pārrunādami nākotnes plānus, vēl nejuzdami priekšā stāvošās grūtās dienas.”<sup>23</sup>

1934. gadā M. Prīmani ievēlēja par Kristapa Morberga novēlējuma fonda pārvaldes saimniecības komisijas locekli. No 1935. līdz 1937. gadam viņš bija šīs komisijas priekšsēdētājs.<sup>24</sup>

M. Prīmanis darbojās kā Rīgas pilsētas valdes loceklis (1923–1925), vadīja Rīgas pilsētas valdes Uzņēmumu nodaļu, kuras uzdevums bija sakārtot pilsētas

<sup>22</sup> **Veidemanis, A.** Pa darba un draudzības takām. *Universitas*, Nr. 38, 1976, 14.-15. lpp.

<sup>23</sup> Turpat.

<sup>24</sup> Vecākais docents Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte 1919-1929*. Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, 128.-130. lpp.



M. Pīmanis Ēģiptē. 1933. gads. M. Pīmanis 2. rindā otrais no labās.  
Foto no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 7350

saimniecību – apgādāt pilsētu ar ūdeni, elektrību un gāzi. Kā Rīgas delegāts viņš 1924. gadā piedalījās Pirmajā pasaules spēka konferencē Londonā. 1922. gadā Vācijā M. Pīmanis apskatīja Šeringa ķīmisko fabriku, Sīmensa un Šukarta kalcija karbīda un kalcija cianamīda (kaļķu slāpekļa) ražotnes<sup>25</sup>, bet 1935. gadā Somijā, Zviedrijā, Dānijā iepazinās ar cementa rūpniecību<sup>26</sup>.

1930. gadā viņš piedalījās vācu ķيميķu kongresā Frankfurtē pie Mainas.<sup>27</sup> 1932. gadā atvaļinājuma laikā viņš bija Vācijā un Šveicē, ar tuberkulozi slimo meitu pārveda no Šveices uz Latviju. 1935. gadā piedalījās Vācu ķيميķu biedrības kongresā Karalaučos (Kēnigsbergā)<sup>28</sup>, 1939. gadā – Starptautiskās Intelektuālās kopdarbības komisijas sanāksmē Šveicē<sup>29</sup>, uzstājās Varšavas Universitātē ar priekšlasījumu. Papildus tam viņš bija dažāda rakstura komandējumos: 1927. gadā uz Poliju, Čehoslovākiju un Vāciju<sup>30</sup>, 1932. gadā – uz Vāciju

<sup>25</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 56. lp.

<sup>26</sup> Turpat, 66. lp.

<sup>27</sup> Turpat, 61. lp.

<sup>28</sup> Turpat, 65. lp.

<sup>29</sup> Turpat, 76. lp.

<sup>30</sup> Turpat, 59. lp.





M. Prīmanis ar kolēģiem Esenē. 1936. gads. M. Prīmanis otrais no kreisās.  
Foto no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 7349

un Šveici<sup>31</sup>, 1933. gadā – uz Poliju, Vāciju un Itāliju<sup>32</sup>, 1934. gadā – uz Igauniju un Somiju<sup>33</sup>, 1937. gadā – uz Vāciju un Franciju<sup>34</sup>, 1939. gadā – uz Vāciju, Šveici un Igauniju<sup>35</sup>. 1936. gadā komandējuma laikā apmeklēja Vācijas industrijas centru Esenē, bet 1937. gadā ar vecāko docentu Persiju Zilīti – Diseldorfu.

1930. gadā komandējumā uz Vācijas “Verein Deutscher Chemiker” ķيميķu kongresu M. Prīmanim bija jānoskaidro iespēja pieaicināt kādu ārzemju speciālistu – neorganiski darbam Latvijas Universitātē. 1930. gada 10. janvārī no Rīgas uz Varšavu bija pārcēlies profesors Mečislavs Centneršvērs, un bija palikusi brīva Neorganiskās ķīmijas katedras vadītāja vieta. Fakultātē nebija neviena speciālista – neorganiskās ķīmijas doktora.

Savā ziņojumā viņš raksta: “Šeit tad arī neoficiāli, privātās sarunās mēģināju ar vienu un otru no varbūtējiem kandidātiem iepazīties. Tā man bija saruna ar prof. Klemmu (Hanovera), ar prof. P. Valdenu, prof. H. Štaudingeru (Freiburga), prof. Hofmani (Berlīne) (..). Pieaicināšana bija saistīta ar noteiktu, samērā īsu laiku un ar samērā mazo atalgojumu.

<sup>31</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 62. lp.

<sup>32</sup> Turpat, 63. lp.

<sup>33</sup> Turpat, 68. lp.

<sup>34</sup> Turpat, 64. lp.

<sup>35</sup> Turpat, 75., 80. lp.





M. Prīmanis Diseldorfā. 1937. gads. M. Prīmanis pirmais no kreisās.  
Foto no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 7351

Runājot par jaunāko ķīmiķu paaudzi, kuriem jau ir zināmi panākumi zinātņu laukā, būs grūti pieaicināt. Lielākai daļai no viņiem ir izredzes samērā īsā laikā avansēt, t. i. ieņemt štata vietas.<sup>36</sup>

Tā kā ārzemju ķīmiķus nebija iespējams piesaistīt darbā, Ķīmijas fakultātes padome, kuras sastāvā bija M. Prīmanis, nolēma uzdot privātdocentam A. Ķešanam lasīt lekciju kursu neorganiskajā ķīmijā. Viņš attaisnoja uzticību. Jau 1930. gadā viņu apstiprināja par docentu, bet 1935. gadā – par profesoru.

<sup>36</sup> LĶVM, Prīmanis, M. Ziņojums par komandējumu uz Vāciju 1930. gada vasarā, 96. krāj., Nr. 6463.

Ino. Nr. 6463  
9641-2  
17.08.93

L. M. Ķimijas fakultātei

doc. M. Priņmanis

Ziņojums par komandējumu uz  
Vāciju 1930g. vasarā.

Mana ārēmes komandējuma mērķis bija, sākotnēji ar  
Ķimijas fakultātes padomes lēmumu, noskaidrot, vai būtu  
izdevies pieaicināt uz vakantu neorganiskās ķīmijas  
katedru kāda parstāma un Vācijas ķimikla.

Sākotnēji ar sv. urdeņu un kooperāciju 2.9. jūnijā Frankfurtē  
pie Mainas, kur saņēma uz kopsapulci: "Verein Deutscher  
Chemiker" ziņojumu un arī vieni. Tāpat šis kopsapulces  
apmekli lielāka daļa vācu ķimiklu un arī smieģā  
dalībnieku skaits sapulci bija ap. 2000 personu.

Šeit tad arī oficiāli, privāti sarunās mēģināju  
ar vienu un otru no varbūtējiem kandidātiem iepazīties  
un man udevts jautājumu noskaidrot. Tā man bija  
saruna ar prof. Klemm'u - Ha nuoverā, kurš vēlāk no  
maris pieprasījis papildu ziņas par šķēmes apstākļiem.  
Tāpat man bija sarunas par airtietosanos jautājumu  
ar prof. P. Waldernu, prof. Staudingern (Heidelberg) un  
prof. Hoffmannu (Berlinē) u. c.

No visām šīm sarunām nāca pie slēdzena, kā  
kāda vācu profesora pieaicināšanai šādā grūtībā:  
1) Tā apstākli, kā ārēmes pieaicināšana  
saišķi-La ar noteiktu, saņemta šā laiku un šā ar  
mūsu saņemta mūsu atalgojuma.

Nēcākus, slavenus ķimikus uzaicināt uz šā laiku  
nav iespējams, jo viņiem nav nekāda iemesla mai-  
nit savu pastāvīgo noteikto darbu vietu un  
sajaut saņemta daudz lielāku algu.

Sarunās noskaidrojās, ka jaunu ķimiku pieeiri-  
šāun netraucēta ne mūsu uzaicinātie laika no-  
teikumi, ne arī atalgojuma norma, bet tie neatbilst

Doc. M. Priņmanis ziņojums par komandējumu uz Vāciju 1930. gada vasarā.

Dokuments no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 6463

mūsu prasībām.

Kurārt par jaunāko ķīmiku pavadī, kurai ir jau zināmi samieguni zinātnes laukā, un kādi arī ir jau minēti mūsu fakultātes pārrunā, kā prof. Kleins, Zintls un citi, jānāk pie šķiruma, kā arī kāda no viņiem šīs grādi pieņem. Ja arī laika notiekumi nebūtu par šķērslu viņu pieņemšanai, tad atalgojuma jautājums šīn gadījumā būtu iesākams. Šī zinātniskā kategorija ieyku galvenā kārtā, Ober-lektora vietā ar profesora vai privāt-docenta titulu. Lielākai daļai no mūsu ir izredzes samērā īsā laikā atvēstēt šīs ieyuīt šādu vietu. Ja runājam par priv.-doc. Zintlu, man prof. Staudingers notiekti pasākādrija, kā Zintls gan laicam Freiburga pilsētā Rīga uzaņma uzot, jo man esot izredzes drīz atvēstēt, bet tam arī Zintls losot vairākus obligatoriskus kursus un sāņemot apm. 1200 rānu mārkas mēnesī.

Kas attiecās uz ķīmiku sapulci uolāzīliem referāciju, ko arī ir 'Achenia' izstādī, tad par šiem jautājumiem plāstāki grību referēt nākotnē Latvijas Ķīmijas biedrībā.

Beidzot īssaka Ķīmijas fakultāti šīs gada pabeigšanu par īssniegtu pabalstu komandējuma 400 gpmērs, uz Ķīmijas fakultātes specialiem līdzekļiem.

Rīga 10/3 1930g. Ulfmanis



FINANČU MINISTRIJA  
ZEMES BAGĀTĪBU PĒTĪŠANAS  
KOMITEJA

17. II. 1938 notikums, k.g.

AG

RĪGĀ, 1938. g. 16. februārī.

L. SMILŠU IELĀ 19/21

NR. Z. L. 376

17. II. 38.  
Lesiju.  
Rektors M.P.

AUGSTI GODATAIS  
REKTORA KUNGS

Pagodināties paziņot, ka pārkārtojot Zemes bagātību pētīšanas komitejas iekšējo darbību, saskaņā ar komitejas š.g. 8. februāra sēdes lēmumu Jūs, augsti godātais rektora kungs, esiet iecelti par komitejas Kūdras un brūnogles sekcijas locekli.

Sekcijas vadītājs ir - L. Ū. prof. P. NOMALS (mājas adrese - Strēlnieku ielā 11, dz. 6, tēl. mājas - 29198, darba vietā - 20908).

Pievienojam šim rakstam aptaujas lapu, ko lūdzam izpildīt un iesūtīt komitejas sekretāriātam L. Smilšu ielā 19/21, dz. 7, (tēl. - 25126).

Ar patiesu cieņu

*Al. Bulle*

(Al. Bulle)

Zemes bagātību pētīšanas  
komitejas priekšsēdētājs

*A. Ozols*  
(A. Ozols)

S e k r e t ā r s

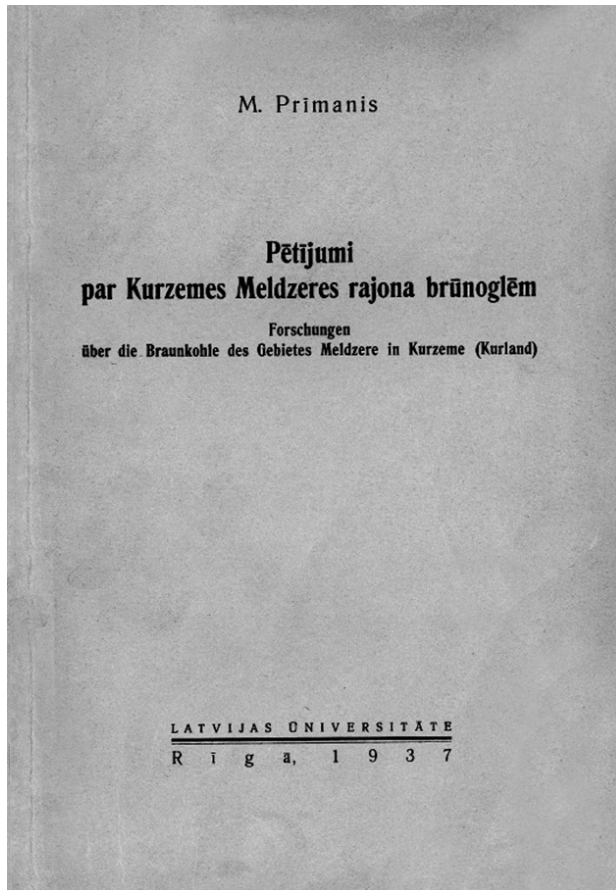
od.

Prof. M. P r i m a ņ a kungam,  
Latvijas Universitātes rektoram.

\*) Iesūtīta 17. II. 38.

*P.-a*  
Lidspapīru apstāstu. 53.669.

Paziņojums par M. Primaņa iecelšanu Zemes bagātību pētīšanas komitejā. 1938. gads.  
Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 288. lp.



Prīmanis, M. Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm.  
Rīga : Latvijas Universitāte, 1937

M. Prīmanis bija akciju sabiedrības “C. Ch. Schmidt” cementa fabrikas valdes priekšsēdētājs, LU pārstāvis Zemes bagātību pētīšanas komitejā, Profesiju kameras un Kultūras padomes loceklis. Viņš darbojās Arvīda Berga Nacionālajā centrā, Rīgas Rotari klubā un Rīgas Latviešu biedrībā kā runas vīrs. Bija Latvijas ķīmijas biedrības līdzdibinātājs un valdes loceklis, Rīgas Tehniskās biedrības biedrs un Latvijas inženieru biedrības biedrs, ārzemju ķīmiķu biedrību “Societe chimique de France” un “Verein Deutscher Chemiker” biedrs<sup>37</sup>.

Profesors Mārtiņš Prīmanis bija erudīts ķīmijas tehnologs ar plašām zināšanām. Aizņemtam ar praktisko un administratīvo darbu, viņam neiznāca

<sup>37</sup> Profesors Mārtiņš Prīmanis. *No: Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 178.-179. lpp.

daudz laika nodoties zinātnei, tādēļ arī viņa publicēto darbu skaits nebija liels. M. Prīmaņa devumu zinātnei izvērtējis profesors J. Auškāps: “.. Šajā nozarē (kurināmo vielu tehnoloģijā, *aut.*) ievērojams darbs ir prof. M. Prīmaņa disertācija “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm”, kurā dots vispilnīgākais raksturojums, kas noderējis par ierosinājumu tagad izdarāmiem lielākiem ģeoloģiskiem pētījumiem.”<sup>38</sup>

Pēc M. Prīmaņa pētījumiem, ko viņš bija sācis 1921. gadā Finanšu ministrijas uzdevumā LU Ķīmijas tehnoloģijas katedrā, Meldzeres brūnoglēm raksturīga 2520–4479 kcal/kg augšējā siltumspēja un samērā augsts (0,44–7,50%) sēra saturs (sk. 2. tabulu)<sup>39</sup>.

M. Prīmanis konstatēja, ka Meldzeres brūnogles mazā ūdeņraža satura un darvas iznākuma dēļ ir pieskaitāmas pie humusveida brūnoglēm, kuras var izmantot ne tikai kā kurināmo, bet arī kā izejmateriālu dažu ķīmiski vērtīgu vielu iegūšanai.

2. tabula

## Meldzeres brūnoglū īpašības

Parrauga Nr.	Slāņa dziļums	Augšējā siltumspēja, kcal/kg	100 daļas gaisa sausas ogles satur					gaistošās vielas (Muck), %
			higroskospisko ūdeni, %	pelnus, %	oglekli, %	sēru (pēc Eschka), %	koksu (Muck), %	
1	Pirmais (0–30 cm)	4479	10,5	21,7	67,7	7,50	56,8	43,2
2	Otrais (30–60 cm)	3533	9,8	35,9	54,3	2,45	46,5	53,5
3	Trešais (60–90 cm)	2520	7,1	50,8	42,1	2,50	60,8	39,2
4	Piektais (120–150 cm)	3994	9,3	28,1	62,6	8,60	55,3	44,7
5	Astotais (210–240 cm)	2958	8,9	41,4	50,0	0,44	67,7	39,2

<sup>38</sup> **Auškāps, J.** Ķīmijas tehnoloģija. **No:** Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938. Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, 174.-180. lpp.

<sup>39</sup> **Prīmanis, M.** Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm. Rīga : Latvijas Universitāte, 1937. Latvijas Universitātes raksti, Ķīmijas fakultātes sērija, 3. sēj., Nr. 6, [229].-[314]. lpp.

Par Mārtiņa Prīmaņa disertāciju “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm” vērtēšanas komisija (J. Auškāps, K. Blahers un A. Ķešāns) devuši šādu atzinumu:

1. Ievadā autors norāda uz izrakteņu pētīšanu, kas nezaudē savu nozīmi arī tad, kad saimnieciskie apstākļi neļauj tos praktiski izmantot. Vēstures pārskatā ir rūpīgi sakopota visa literatūra par Meldzeres brūnogļu pētīšanu, sākot ar 1826. g. līdz pašam pēdējam laikam.
2. Autors vairāku gadu ilgā darbā eksperimentāli ir pētījis Meldzeres brūnogles, izdarot sīku ķīmiskā sastāva analīzi. Ir noteikts ūdens daudzums oglēs, minerālvielu daudzums un ķīmiskais sastāvs, organiskās masas daudzums un ķīmiskais sastāvs. Brūnogļu siltumspēja ir noteikta eksperimentāli kā arī aprēķināta no ķīmiskā sastāva un attiecināta uz dabiski mitrām, gaisa sausām un bezūdens oglēm kā arī uz ogļu organisko masu.
3. Tālāk, lai noteiktu brūnogļu raksturojumu, ir izdarīta ogļu organiskās masas kvantitatīva tehnoloģiska analīze, sadalot brūnogles ar sausu destilāciju cietās, šķidrās un gāzejādās sastāvdaļās un izpētot arī šīs sastāvdaļas atsevišķi un uzstādot sausas destilācijas vielu un siltuma bilanci. Beigās ir noteikts arī bitumena un humīnskābju daudzums oglēs.
4. Visās noteikšanās autors ir lietojis jaunākās metodes, kritiski apskatot ikvienas metodes trūkumus un priekšrocības. Rezultātā ir iegūti neapšaubāmi skaitļi un pārlicība, ka Meldzeres rajona brūnogles tiešām ir pieskaitāmas brūnogļu kategorijai, par ko līdz šim vēl nebija skaidrības.”<sup>40</sup>

Komisija atzina, ka vec. docenta, inž. techn. Mārtiņa Prīmaņa disertācija ir pietiekama *Dr. chem. technol.* grāda iegūšanai, un ieteica pieņemt to aizstāvēšanai.

<sup>40</sup> LĶVM, Atzinums par docenta, inž. techn. Mārtiņa Prīmaņa disertāciju “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm”. 1938. g. 21. aprīli, 96. krāj., Nr. 7338.



## ATZINUMS

par vec. docenta inž. techn. Mārtiņa P r ĩ m a ņ a disertāciju  
"Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm."

Komisija prof. J. Auskāja, prof. K. Blechera un prof. A. Češņa sastāvā vienbalsīgi pieņēma šādus atzinumus.

1. Ievadā autors norāda uz izrakteņu pētīšanu, kas nezeudē savu nozīmi arī tad, ja saimnieciskie apstākļi neļauj tos praktiski izmantot. Vēsturiskā pārskatā ir rūpīgi sakonota visa literatūra par Meldzeres brūnoglū pētīšanu, sākot ar 1826 g. līdz pašam pēdējam laikam.

2. Autors vairākus gadu ilgā darbē eksperimentāli ir pētījis Meldzeres brūnoglēs, izdarot sīvu ķīmiskā sastāva analīzi. Ir noteikts ūdens daudzums ogļēs, minerālvielu daudzums un ķīmiskais sastāvs, organiskās masas daudzums un ķīmiskais sastāvs. Brūnoglū siltumspēja ir noteikta eksperimentāli kā arī aprēķināta no ķīmiskā sastāva un attiecināta uz dabiski mitrām, gaisa sausām un bezūdens oglēm kā arī uz ogļu organisko masu.

3. Tāpat, lai noteiktu brūnoglū raksturojumu, ir izdarīta ogļu organiskās masas kvantitatīva tehnoloģiska analīze, sadalot brūnoglēs ar sausu destilāciju cietās, šķidrās un gāzejādās sastāvdaļās un izpētot arī šīs sastāvdaļas atsevišķi un uzstādot sausas destilācijas vielu un siltuma bilanci. Beigās ir noteikts arī bitumena un humīnskābju daudzums ogļēs.

4. Visās noteikšanās autors ir lietojis jaunākās metodes, kritiski apskatot ikviena metodes trūkumus un priekšrocības. Rezultātā ir iegūti nesābami skaitļi un pārbaucība, ka Meldzeres rajona brūnoglēs tiešām ir pieskaitāmas brūnoglū kategorijai, par ko līdz šim vēl nebija skaidrības.

5. Pie darba trūkumiem jāmin, ka autors nav mēģinājis pieiet brūnoglū izmantošanas problēmai no praktiskā viedokļa, ko varēja sagādāt, ņemot vērā viņa lielās praktiskos piedāvājumus. Tādējādi lielu projektu laimēt nebūtu lieki paredzēt varbūtēju brūnoglū izmantošanas iespējamības nākotnē.

Visumā var teikt, ka to brūnoglū pētīšanas darbs, kas disertācijā ir apcerēta, autors ir nostrādājis ar lielu pacietību un apzinību un ka šo darbu var uzskatīt par galīgi veiktu. Meldzeres brūnoglēs, kas gan netiek praktiski izmantotas, pašlaik ir vissīkāk un visplašāk izpētītais <sup>kušināmas</sup> izrakteņš Latvijā.

Komisija atzīst, ka vec. doc. inž. techn. Mārtiņa P r ĩ m a ņ a disertācija "Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm" ir pietiekoša Dr. chem. technol. grāda iegūšanai un ieteic pieņemt to sīzstāvēšanai.

Rīga, 1936 g. 21. aprīlī.

(Paraksti.)

Pas noraksta parakstus  
Senīta Češņa

1936. gada 12. maijā vecākais docents Mārtiņš Prīmanis aizstāvēja disertāciju “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm”, un viņam piešķīra *Dr. chem. technol.* grādu. Oponēja profesori A. Ķešāns, K. Blahers un J. Auškāps.<sup>41</sup>

Tā paša gada 20. maijā Ķīmijas fakultātes padomes ievēlētā komisija – profesori J. Auškāps, K. Blahers, A. Ķešāns – izvērtēja M. Prīmaņa darbību un ieteica ievēlēt docentu *Dr. chem. technol.* Mārtiņu Prīmani par neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas profesoru. Atzinumā teikts<sup>42</sup>: “M. Prīmanis publicējis 8 darbus, no tiem komisijas rīcībā bija tikai 4, jo daži pirms kara publicētie darbi nav sādabūjami. Vienā apcerējumā par superfosfāta ražošanas izredzēm Latvijā autors ar skaitļiem pierāda, ka fabrikas tuvumā dzīvojošiem noņēmējiem ir izdevīgāki pirkt zemprocentīgu superfosfātu.

Otrā apcerējumā “Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās” Prīmanis aizrāda, ka daudz gadījumos izceļas konflikts starp pircēju un pārdevēju nepareizas vidējā parauga noņemšanas dēļ vai arī tādēļ, ka līgumā tiek ievesti analītiski neatrisināmi nosacījumi.

Trešais, eksperimentāls darbs par sērskociņu (degkociņu) labuma noteikšanu, lai gan tas ir iespiests latviešu valodā 1932. gada “Economistā”, ir atradis atbalsi arī ārzemēs: Dr. Szelinskis 1933. gada “Chemiker-Zeitung” atstāta šī darba saturu un raksta, ka mazā valstiņā Latvijā ir izstrādāts paņēmieni, ar kuru var kontrolēt sērskociņu fabriku ražojumus, bet nevienā lielvalstī, to starpā arī Vācijā, tāda vēl nav. Lielākais M. Prīmaņa darbs ir “Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona ogles tiešām ir pieskaitāmas brūnoglū kategorijai, par ko līdz šim vēl nebija skaidrības; tie dod arī nepieciešamos pieturas punktus varbūtējai šo ogļu saimnieciskai izmantošanai. Visām eksperimentālām problēmām Prīmanis savos darbos pieiet kritiski, novērtējot lietojamās metodes un uzrādot plašu literatūras pazišanu.”

Vēl atzinumā norādīts, ka M. Prīmanim ir “ievērojams tehniskais stāžs fabriku praksē” un “nopelni arī Latvijas Universitātes organizēšanas un veidošanas darbā”. Atzinums beidzas ar vārdiem: “Savā darbā un attiecībās ar darba biedriem un studentiem M. Prīmanis ir iemantojis vispārīgu cienību un atzinību. Ņemot vērā visu to, kā ar visai sekmīgo pedagoģisko darbību, komisija ieteic ievēlēt *Dr. chem. technol.* Mārtiņu Prīmani par neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas profesoru.”<sup>43</sup>

Drīz M. Prīmani ievēlēja par Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedras profesoru. Par Kurzemes brūnoglū pētījumiem 1937. gadā viņš saņēma K. Barona

<sup>41</sup> Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923-1944) : bibliogrāfiskais rādītājs. Sast., zin. red. M. Baltiņš. Rīga : Latvijas Universitāte, 2003, 68. lpp.

<sup>42</sup> LĶVM, Atzinums 1936. gada 20. maijā. Parakstījušies: J. Auškāps, V. Blahers, A. Ķešāns, 96. krāj., Nr. 7338.

<sup>43</sup> Turpat.

prēmiju. Vel jāatzīmē, ka sakarā ar importēto akmeņogļu piegādes grūtībām Otrā pasaules kara sākumā 1940. gadā sākumā akciju sabiedrība “C.Ch. Schmidt” sāka iegūt brūnogles Nigrandes “Strēļos”, kuras žāvēja uz dēļu platformām, atlasot lielākus pirīta ( $\text{FeS}_2$ ) gabalus. Brūnogļu zemās siltumspējas un paaugstinātā sēra daudzuma dēļ darbus raktuvē pārtrauca 1940. gada beigās. Pavisam ieguva 3700 t gaisa sausu brūnogļu<sup>44</sup>.

M. Prīmaņa publicētajos darbos, vai tie būtu par pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšanu, sērkokociņu labvērtību, superfosfāta rūpniecību vai Latvijas derīgo izrakteņu pētīšanu un izmantošanu, redzam viņa lielo praktiskās dzīves pieredzi, kas iegūta, strādājot ķīmiskajā rūpniecībā un kā ekspertam.

Darbā “Pareizu izmēģinājumu iegūšana laboratorijās”, kas publicēts žurnālā “*Ekonomists*”, M. Prīmanis norāda: “Preču dažādība, milzīgs pieaugums un tehnikas straujā attīstība uzstāda bieži pilnīgi īpatnīgas un stingri noteiktas prasības preču sastāvam un viņu īpašībām. Vai preču sastāvs un īpašības atbilst uzrādītām prasībām un kādas prasības precēm uzstādāmas – ir jautājumi, ar kuriem nodarbojas dažādas izmēģinājumu un pētīšanas iestādes. Šo iestāžu uzdevums ir palīdzēt noskaidrot preču vērtību un lietderību uz iegūto rezultātu pamata.

Parauga ņemšanā pieļautās kļūdas var dot nepareizus rezultātus un radīt pārpratumus arī noteikšanas gaitā. Arī savienojumu ķīmiskās noteikšanas metožu nepilnības var iespaidot rezultātu. Jāskatās, lai iegūtie rezultāti labi saskanētu savā starpā. Beidzot, izmēģinājumu rezultātu novērtēšana nav mazāk svarīga par paraugu pareizu noņemšanu un izmēģinājumu izdarīšanu.”<sup>45</sup>

“Sērkokociņu (degkokociņu) degšanas labumu” noteikšana, ko M. Prīmanis veica 1932. gadā kopā ar savu asistentu A. Veidemani, izdarīta Finanšu ministrijas Valsts saimnieciskā departamenta uzdevumā<sup>46</sup>. Kad Latvija sērkokociņu monopolu nodeva zviedru tresta rokās, noskaidrota Latvijā ražoto un no ārzemēm ievesto sērkokociņu kvalitāte. Tā kā nebija noteiktas vispārārstītas metodes sērkokociņu kvalitātes noteikšanai, bija jāizstrādā metodika. Tika veikta sērkokociņu ārējā apskate, noteikta sērkokociņu degšanas norise, higroskopiskums, uzliesmošanas temperatūra, izturība pret sitienu, baltā un dzeltenā fosfora klātbūtne. Latvijā ražotiem sērkokociņiem salīdzinājumā ar ārzemēs (Igaunijā, Lietuvā un Vācijā) ražotiem tika konstatēta teicama kvalitāte. Zemāka kvalitāte konstatēta dažām Padomju Savienībā ražotām sērkokociņu šķirnēm (sliktāka aizdegšanās un vairāk brāķa sērkokociņu).

<sup>44</sup> **Eiduks, J., Grosvalds, I.** Cementa rūpniecības iesākums un attīstība Latvijas PSR teritorijā līdz 1941. gadam. *No: Par tehnikas vēsturi Latvijas PSR.* [Rīga] : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1968, 3. sēj., 149.-194. lpp.

<sup>45</sup> **Prīmanis, M.** Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās. *Ekonomists*, Nr. 3, 1930, 114.-118. lpp.

<sup>46</sup> **Prīmanis, M., Veidemanis, A.** Sērkokociņu (degkokociņu) labuma noteikšana. *Ekonomists*, Nr. 12, 1932, 474.-483. lpp.

Apskatā “Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme” (1927)<sup>47</sup>, kas saistās ar superfosfāta ražošanas uzsākšanu rūpnīcā Milgrāvī, M. Prīmanis uzsver, ka pareizs maizes jautājuma atrisinājums vairāk nekā agrāk bez pareizas zemes apstrādes un sēkļu selekcijas galvenokārt ir atkarīgs no minerālmēslu, tai skaitā superfosfāta, lietošanas. Lai gan ražošanā lieto ievestās izejvielas, Latvijā ražotā superfosfāta ražošanas izmaksas ir mazākas nekā no ārzemēm ievesta superfosfāta pārdošanas cena. Tas samazina valūtas aizplūšanu uz ārzemēm. Superfosfāta rūpniecības atjaunošana dos darbu 200 strādniekiem. 18% superfosfātu  $\text{Ca}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O} + \text{CaSO}_4$  var ražot izdevīgāk, izmantojot lētāko Āfrikas Konstantinas fosforītu, kas satur 65%  $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$ . Svarīgi Spānijas pīrita  $\text{FeS}_2$  vietā pēc iespējas lietot Rīgas deggāzes atkritumu produktu sēru un purva rūdas saturošo gāzes attīrīšanai lietoto masu.

M. Prīmanis akadēmiskā runā Latvijas Universitātes Gada svētkos 1937. gada 28. septembrī, kas publicēta žurnālā “Economists”, dod rūpīgi izstrādātu pārskatu par vienu no mūsu zemes lielākajām bagātībām – derīgajiem izrakteņiem<sup>48</sup>, kuriem ir liela nozīme tautsaimniecībā ne vien tagad, bet vēl lielāka būs nākotnē.

Lai ģeoloģiskos pētījumus ievirzītu organizētā gultnē, valdība 1935. gada 14. janvārī izdeva likumu par ģeoloģiskiem pētījumiem, bet 1936. gada 19. janvārī – par Zemes bagātību komitejas dibināšanu, kuras uzdevums būtu visu līdzšinējo pētījumu vākšana, kārtošana un izrakteņu izmantošanas iespēju noskaidrošana. Jau 1937. gadā Zemgales izstādē ikviens varēja pārliecināties par sekmīgiem pirmā gada darba rezultātiem.

Latvijā bija jūtams liels dzelzs trūkums. 1936. gadā tika ievesti 17 tūkst. tonnu dzelzs, ķeta un tērauda izstrādājumu par 3 miljoniem latu. Cik lietderīgi ir segt daļu importa, liecina dzelzs lūžņu vākšana, kas gada laikā devusi 4,4 tūkstošus tonnu.

Vajadzīgā vērība jāpievērš Latvijas Universitātes Ģeofizikas un meteoroloģijas institūta magnētiskiem pētījumiem.

Gārsenes-Subates apgabalā konstatēta spēcīga magnētiskā anomālija, kas norāda uz magnētiskās dzelzs rūdas atrašanos, tikai nav zināms, kādā dziļumā tā atrodas un vai iespējams to izmantot.

Svarīga nozīme Latvijas saimnieciskajā dzīvē ir tādiem izrakteņiem kā māli, kaļķakmeņi, dolomīti, ģipšakmeņi, smiltis un kūdra.

1936. gadā tika patērēti 378 tūkst. tonnu māla, ražoti māla ķieģeļi un drenu caurules 3 milj. latu vērtībā. 30 tūkst. tonnu mālu izmantoti kā izejviela portlandcimenta ražošanā. Pētījumi rāda, ka mālus var izmantot dažiem mūsu klinkera izstrādājumiem un flizēm.

<sup>47</sup> **Prīmanis, M.** Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme. *Economists*, Nr. 4, 1927, 121.-125. lpp.

<sup>48</sup> **Prīmanis, M.** Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana. *Economists*, Nr. 22, 1937, 913.-918. lpp.

Kaļķakmeņus un dolomītu jau tagad sauc par Latvijas pelēko dārgakmeni. Kurzemes kaļķakmens ir galvenā izejviela portlandcements ražošanā. 1936. gadā to izlaida 115 tūkst. tonnu apmērā 3,0 miljonu latu vērtībā. Bez tam kaļķakmeni izlietoja arī cukura rūpniecībā.

Nelietderīgi izmantoti mūsu blīvo saldūdens iežu nelielie krājumi, kas noderīgi tēlniecībā, ķīmiskajā rūpniecībā un celtniecībā. Daudz celtniecībai derīgā vērtīgā dekoratīvā dolomīta pārstrādāts šķembās un lietots ceļu bruģēšanai.

Mūsu ģipšakmens un būvģipsis kļuva par svarīgu Latvijas eksportpreci, tādēļ būtu apzināmi jauni ģipšakmens krājumi. Jānoskaidro arī ģipšakmens atkritumiežu noderība speciālu ģipša saistvielu ražošanā.

Daudzsološi ir meklējumi par Latvijas smilšu izmantošanu augstvērtīgu stiklu ražošanā.

Lielāka uzmanība jāpievērš kūdras lielajiem krājumiem un tās izmantošanai par kurināmo materiālu. 1932. gadā kurināmā saimniecībā izlietoja 13,6 milj. t kūdras, taču 1937. gadā paredzēts izmantot 25 milj. t. Vairāk kūdras jāizmanto siltuma elektrostacijās, jāpārstrādā briketēs vai koksā.

M. Prīmanis ir pārliecināts, ka “ši mūsu saimniecības bieži neievērotā nozare (derīgie izrakteņi, *aut.*) pelna, ka uz to vērš mūsu sabiedrības uzmanību”. Tā “sola nākotnē vēl daudz plašākas izredzes mūsu saimnieciskās neatkarības un patstāvības izveidošanas gaitā”.



## Latvijas Universitātes rektors (1937–1940)


Pēc profesora Jūlija Auškāpa 1937. gadā par nākamo rektoru ievēlēja profesoru Mārtiņu Prīmani. Viņš tika pārvēlēts arī uz nākamo darbības laiku. Saglabājies Talavijas konventa apsveikums: “Sirsnīgi sveicinām Tevi sakarā ar atpakaļ ievēlšanu rektora amatā un novēlam, lai arī turpmāk Tev nepietrūktu spēka un uzņēmības sabiedriskajā darbā.”

Ķīmijas fakultāte deva divus rektorus pēc kārtas. Viņu kopējais darba laiks bija 10 gadi, kamēr pārējo 6 rektoru laiks – 13 gadi. Pirms tam nekad jauno rektoru neizvēlēja no iepriekšējā rektora fakultātes mācībspēku skaita. To spilgti izgaismo Universitātes sekretāra palīgs Jānis Vēliņš: “Ja 1937. gada rektora vēlēšanās Universitāte atkāpās no precedenta un profesoru Prīmani izraudzīja par

137

Šīru, sūtītāja iestāde, telegrammas Nr., vārdu skaits, datums, nodotais laiks un dienesta priekšnieks.

RIGA T3103 31 19 1352 =

<b>TELEGRAMMA</b>	<b>LATVIJAS VALSTS TELEGRAFI</b>
AUG. GOD. UNIVERSITĀTES REKTORAM PRIMANA KGM UNIVERSITĀTE R I G A =	 SŪTIET TELEGRAMMAS VIA RIGARADIO
PIEŅEMTA	PĀRRAIDĪTA
no PM	uz
<small>(Diena, mēnesis, stunda, minūtes, pārraidītājas iestādes nosaukums un paraksts)</small>	<small>(Diena, mēnesis, stunda, minūtes, pieņemšanas iestādes nosaukums un paraksts)</small>

SIRSNĪGI SVEICINĀM TEVI SAKARĀ AR ATPAKAĻ IEVĒLESĀNU  
REKTORA AMATĀ UN NOVĒLAM LAI ĀRI TŪRPMĀK TEV NEPIETRUKTU  
SPEKA UN UZŅĒMĪBAS SABIEDRISKĀJĀ DARBĀ =

TALAVIJAS KONVENTS.

*Telegrama satiksmes noteik. 83. un 391. p.*  
*(1926. g. pārskats)*

Nomenkl. № 212. Valsts drauz. tipogr.

Talavijas konventa telegramma.

Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 219. lp.

Universitātes vadītāju, tad tam bija vairāki iemesli, bet viens no tiem katrā ziņā bija profesora personība. Runājot par sava priekšnieka personību, man vispirms ir jāmin viena īpašība, kura piemīt tikai retiem cilvēkiem: spēja un prasme vadīt. Rektors M. Prīmanis patiešām vadīja Universitāti. Viņu respektēja kā mācību spēki, tā studenti, tāpat viņu respektēja arī valsts un pārējās iestādes, ar kurām viņam kā Universitātes vadītājam iznāca darīšanas... Un beigās, rektoram M. Prīmanim netrūka Valsts Prezidenta atbalsta.”<sup>49</sup>

Un citā vietā: “Rektors Prīmanis izrādījās cienīgs rektora Auškāpa lielā darba turpinātājs brīvās Latvijas laikā un vēlāk neatsverams balsts vācu okupācijas laikā. Rektoru Auškāpa un Prīmaņa darbības posms uzskatāms par vislielāko sasnieguma laiku, bet tas reizē arī iezīmēja šī lielā darba traģisko beigu cēlienu (..)

Pārņemot Universitātes vadību Prīmanim nebija viegls uzdevums. Kā viņš vēlāk izteicās, rektora pienākumus uzņemoties, viņš esot zinājis, ja kādreiz dažos komplicētos Universitātes dzīves jautājumos vajadzētu prasīt kādu padomu, tad to arvien varētu dabūt no savas fakultātes kollēgas un bijušā rektora Auškāpa. M. Prīmanis tomēr drīz atrada savu ceļu – kļuva cienīgs sava lielā priekšgājēja darba turpinātājs, bet rektora darbā pietiekami ielika arī savu individualitāti.”<sup>50</sup>

Ļoti atzinīgi par prof. M. Prīmani izteicies viņa asistents Arvīds Veidemanis: “Profesors M. Prīmanis bija laipns, jautrs, asprātīgs, nosvērts uz jebkādiem aizspiedumiem par cilvēkiem, tautību vai reliģiju, viņš bija īsts eiropietis.

Pa savām karjeras kāpnēm kāpjot uz augšu, arvien vairāk pieauga viņa darba slodze, brīžam sasniedzot gandrīz lūšanas punktu. Pateicoties savai tālredzībai, viņš pamazām izveidoja no manis atvietotāju. Analītiskos un pētišanas darbus viņš man ātri vien iepotēja laboratorijā. Ņemot mani līdz uz noliktavām, kuģiem, preču vilcienu sastāviem, viņš iemācīja man kā no rūpniecības izejvielām kā akmeņoglēm, fosforītiem, labības un citām vielām noņemt atsevišķus paraugus un no tiem sagatavot vidējo paraugu analizēšanai laboratorijā.

Prof. M. Prīmanis, labi domādams, mani iemācīja strādāt eksperta šķīrējtiesneša darbu, lai atvieglotu viņu tad, kad viņam šis darbs paliks par grūtu. Man par prieku un citiem par sirdsēstiem šis augsti kvalificētais darbs bija saistīts ar augstiem honorāriem.

Kollēgas fakultātē un LU Saimniecības padomē sāka runāt: “Veidemanis pelnī profesora algu.” Ierūcās arī prorektors saimniecības lietās prof. M. Bīmanis. Mans šefs atkal mani aizstāvēja.”<sup>51</sup>

Atzinīgi par M. Prīmaņa rektora darbību savās atmiņās raksta arī Nikolajs Brakšs: “.. Kad fakultātē beidzot radās sengaidīta vakance (1938. g., *aut.*) un arī iespēja man kļūt par jaunāko asistentu un kad Straumanis kā katedras vadītājs

<sup>49</sup> **Vēliņš, J.** Profesors Mārtiņš Prīmanis (1978-1950). *Universitas*, Nr. 48, 1981, 11.-15. lpp.

<sup>50</sup> **Vēliņš, J.** Atmiņas un vērojumi par Latvijas Universitātes darbību neatkarības laikā. *Universitas*, Nr. 30, 1972, 7.-14. lpp.

<sup>51</sup> **Veidemanis, A.** Pa darba un draudzības takām. *Universitas*, Nr. 38, 1976, 14.-15. lpp.



Izglītības Ministrija  
 Vispārīgā daļa.

I z r a k s t s .

49

1937.g.11.jūnijā.

Nr.2540.

LATVIJAS UNIVERSITĀTEI.

Uz š.g.3.jūnija 11370.rakstu.

Pagodinot pazinot, ka Ministru kabinets savā  
 š.g.8.jūnija sēdē apstiprinājis Latvijas Universi-  
 tātē uz vienu gadu, skaitot ar š.g. 1.jūliju līdz  
 1938.gada 30.jūnijam, ieskaitot:

par rektoru - profesoru Mārtiņu PRĪMAŅI.

. . .

(par.)V.Vīgants.

(par.)K.Dēboliņš.

Vispārīgās daļas vadītājs.

Vecākais darbvedis.

Par izraksta pareizību:

Latv.Universitātes sekretārs

*A. K. Prīmaņa*

Profesoram M. PRĪMAŅA kungam.

Rīgā, 1937.g. 17.jūnijā Nr. 11528



Jaunais Latvijas Universitātes rektors profesors *Dr. ing. techn.* Mārtiņš Prīmanis.  
Fotoattēls no žurnāla "Atpūta", Nr. 659, 1937, 18. jūn., [3.] lpp.

tai jau bija piekritis, nāca negaidīts pārsteigums. Un proti – attiecīgās drošības iestādes bija atklājušas, ka es esot "sarkanais", tādēļ politisku iemeslu dēļ ne tikai mana avansēšana, bet arī līdzšinējā palikšana augstskolā vispār neesot vēlama (..)

Bez šaubām, visa mana līdzšinējā dzīve (jau kopš pusaudža gadiem) bija tā iegrozījusies, ka nekāds "baltais" būtībā tiešām vis nevarēju būt un tiecos uz visu progresīvo...

Tomēr valdošā oficiālā ideoloģija taču ik uz soļa slavināja un cildināja darba tikumu kā svarīgāko dzīvē un solīja līdzīgas darba tiesības visiem...

Vai tādēļ arī man, kas savas noslieces vienmēr biju vērsis un dibinājis uz godīgu darbu, uz zinātni un tehniku kā galveno vērtību savā dzīvē, tikpat nebija tiesības šīs darba tiesības izmantot un turpināt jau agrāk pasākto darbu?... Tādēļ biju spiests atkal lūgt palīdzību doc. Straumanim, lai viņš vismaz mēģina noskaidrot, kas tie tādi par mīklainiem iemesliem, kuru dēļ mani vajā...

Noraksts. 952

VALSTS PREZIDENTS

Rīgā, 1938.g.22.janvārī.

Ļoti godājamais rektora kungs,

Man ir prieks apsveikt Jūs 60 gadu šūpla svētku dienā un novēlēt Jums vislabāko Jūsu personīgās dzīves un paidagogiskās darbības turpmākās gaitās.

Cerībā, ka gandarījums pildīs Jūsu sirdi un domas atskatoties uz noietā dzīves posma gaišajiem sasniegumiem akadēmiskā un sabiedriskā darbā, kas atradis pelnītu atzinību mūsu zinātnieku un studējošās jaunatnes saimē, lūdzu Jūs, ļoti godājamais rektora kungs, pieņemt manas patiesās cieņas apliecinājumus.

(par.)K.Ulmanis  
Valsts un Ministru Prezidents.

Ļoti godājamam  
prof.Dr.M.P r Ī m a ņ a kungam,  
Latvijas universitātes rektoram,  
R Ī g ā .

P.-a  
mm  
5



Mārtiņa Prīmaņa 60. dzimšanas diena. 1938. gads. M. Prīmanis sēž.  
Foto no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 7339

Kad tas noskaidrojās, Straumanis, atzīdams, ka mans personīgais darbs un zinātniskā darbība vienmēr ir bijusi pietiekami sekmīga, ieteica man griezties pie rektora prof. M. Prīmaņa – varbūt tas varēsot šai lietā ko palīdzēt.

Uzmanīgi manu bēdu stāstu noklausījies, rektors mūsu sarunas beigās, kā par brīnumu, jo skaidri un noteikti pateica, ka norādīto apstākļu dēļ vien nevarot taču izjaukt un pazudināt cilvēka labi iesākto darbu un sagandēt viņa turpmāko dzīvi un likteni.

Jādomā, ka vispirms Straumaņa zinātniskā autoritāte te darīja savu, un tad arī rektora humānā pieeja šoreiz tiešām paglāba manu likteni.

Pateicoties visam tam, man toreiz izdevās bez jebkādiem pazemojumiem, ar skaidru sirdsapziņu un ar pilnu cilvēka cieņu turpināt iesākto ceļu un arī turpmākās gaitas universitātē turpat veselus divdesmit gadus.”<sup>52</sup>

<sup>52</sup> LĶVM, Nikolajs Brakšs, 54. krāj., 4. l.



M. Prīmaņa darbību atzinīgi novērtēja Valsts un Ministru prezidents Dr. K. Ulmanis. 1938. gada 22. janvārī adresētajā apsveikumā viņš raksta:

“Ļoti godājamais rektora kungs, Man ir prieks apsveikt Jūs 60 gadu šūņļa svētku dienā un novēlēt Jums vislabāko Jūsu personīgās dzīves un paidagoģiskās darbības turpmākās gaitās.

Cerībā, ka gandarījums pildīs Jūsu sirdi un domas, atskatoties uz noietā dzīves posma gaišajiem sasniegumiem akadēmiskā un sabiedriskā darbā, kas atradīs pelnītu atzīnību mūsu zinātnieku un studējošās jaunatnes saimē, lūdzu Jūs, ļoti godājamais rektora kungs, pieņemt manas patiesās cieņas apliecinājumus.”<sup>53</sup>

Rektora M. Prīmaņa laikā 1937./1938. gadā strādāja 423 mācībspēki, no tiem 104 profesori un 83 docenti, bet 1938./1939. gadā. – 111 profesori un 95 docenti (sk. 3. tabulu). 1937./1938. gadā studēja 6780 studenti, beidza 538, 1938./1939. gadā studēja 7247 studenti, beidza 520 (sk. 4. un 5. tabulu). Universitātē 1937./1938. gadā mācības noritēja 11 fakultātēs. 1938./1939. gadā – 12 fakultātēs, jo klāt nāca Romas katoļu teoloģijas fakultāte. Visvairāk studentu bija Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē – 2051 jeb 28,30% no kopējā studentu skaita (sk. 5. tabulu).<sup>54</sup>

3. tabula

### Mācību personāls

Mācību gads	Kopējais mācībspēku skaits	Mācībspēki					Zin. ped. papildu personāls	Latvieši	Vācieši	Krievi un ukraiņi	Pārējie
		Profesori	Docenti	Privātdocenti	Lektori (prolektori)	Asistenti					
1937/1938	424	104	83	35	20	182	146	517	38	12	3
1938/1939	446	111	95	37	21	182	152	534	32	11	11

4. tabula

### Studentu skaits

Mācību gads	Kop-skaits	Pieteikušies	Uzņemtie	Beigušie	Dzimums		Tautība	
					vīr.	siev.	latvieši	cittautieši
1937/1938	6780	1202	904	538	4763	2017	5819	961
1938/1939	7247	1543	1125	520	5143	2104	6246	1001

<sup>53</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 252. lp.

<sup>54</sup> Augstākās amata personas, studenti un absolventi. **No:** Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 1. d., 32.-42. lpp.; 63.-69. lpp.

5. tabula

## Studentu skaits fakultātēs 1938./1939. mācību gadā

Nr. p. k.	Fakultāte	1938./1939. mācību gads	
		kopskaits	%
1.	Arhitektūras	273	3,77
2.	Filoloģijas un filozofijas	766	10,57
3.	Inženierzinātņu	651	8,98
4.	Ķīmijas	617	8,51
5.	Lauksaimniecības	790	10,90
6.	Matemātikas un dabaszinātņu	585	8,07
7.	Mehānikas	549	7,58
8.	Medicīnas	517	7,13
9.	Veterinārmedicīnas	159	2,20
10.	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	2051	28,30
11.	Teoloģijas	228	3,15
12.	Romas katoļu teoloģijas	61	0,84
	Kopā	7247	100,00

Pēc tās nāca Lauksaimniecības fakultāte ar 796 studentiem (10,90%). Vismazāk studentu bija Romas katoļu teoloģijas fakultātē – 61 (0,84%).

Visvairāk sieviešu 1938./1939. mācību gadā bija Filoloģijas un filozofijas fakultātē – 570, vīrieši bija tikai 196, Medicīnas fakultātes Zobārstniecības nodaļā – attiecīgi 156 un 18. Pavisam maz sieviešu bija Inženierzinātņu fakultātē un Lauksaimniecības fakultātes Mežsaimniecības nodaļā – katrā tikai 5. Kopējais studentu sieviešu skaits Universitātē nesasniedza 30%. Visvairāk studentu cittautiešu mācījās Mehānikas un Ķīmijas fakultātē. Mehānikas fakultātē bija 411 latvieši, 138 cittautieši, Ķīmijas fakultātē – 462 latvieši un 155 cittautieši. Vismazāk cittautiešu studēja Lauksaimniecības fakultātē – 757 latvieši un tikai 33 cittautieši.

Rektors M. Prīmanis vadīja Latvijas Universitātes Padomi un Dekānu padomi.<sup>55</sup>

LU Padome noteica un vadīja visu zinātnisko un administratīvi saimniecisko darbību. Tās sastāvā bija visi fakultāšu dekāni un delegāti pa vienam no desmit vai nepilna desmit pilntiesīgo tās fakultātes locekļu skaita. Ārštata mācībspēki, privātdocenti un lektori ievēlēja vēl vienu, bet asistenti, prozektori un instruktori divus locekļus.

<sup>55</sup> Universitātes Padome un Dekānu padome. **No:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 9.-10. lpp.





LU pasniedzēju un studentu grupa. M. Prīmanis 2. rindā centrā. Rīga, 1938. gada 22. decembris. Fotogrāfs K. Rake. Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. 41587N

Dekānu padome noteica visu fakultāšu darbību, gatavoja materiālus Universitātes Padomei, izlēma studentu uzņemšanu un izslēgšanu, disciplināros sodus un studiju jautājumus.

Rektora Mārtiņa Prīmaņa tuvākie palīgi bija prorektori studentu lietās profesors Alfreds Vītols (1936–1940) un profesors Kārlis Straubergs (1940), prorektori saimnieciskajās lietās profesors Jānis Kārklīšs (1936–1940) un ārkārtas profesors Vilis Vītols. A. Vītols un J. Kārklīšs savu darbību bija jau uzsākuši iepriekšējā rektora Jūlija Auškāpa laikā.

Saimnieciskā padome saimniecisko lietu prorektora vadībā trīs locekļu sastāvā vadīja visu Universitātes saimniecību, pārzināja tās īpašumus. Tās sēdēs bez rektora un prorektora studentu lietās piedalījās dekāni ar balsstiesībām savas fakultātes lietās.

M. Prīmaņa laikā<sup>56</sup> par dekāniem strādāja: Arhitektūras fakultātē – prof. Pauls Kundziņš (1936–1938), prof. Eižens Laube (1938–1940), Filoloģijas un filozofijas fakultātē – prof. Kārlis Straubergs (1937–1938), prof. Francis Balodis (1939–1940), Inženierzinātņu fakultātē – vec. doc. Vilis Skārds (1937–1939), prof. Eduards Ziemelis (1939/1940), Ķīmijas fakultātē – prof. Augusts Ķešāns (1937–1938), prof. Eduards Zariņš (1937–1940), Lauksaimniecības fakultātē –

<sup>56</sup> LU fakultāšu dekāni. **No:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 1. d., 39.-43. lpp.



1. Baltijas vēsturnieku konference Rīgā. Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis ierodas konferencē. No kreisās: LU rektors, prof. Dr. Mārtiņš Prīmanis, Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, izglītības ministrs prof. Dr. Augusts Tentelis, Latvijas Vēstures institūta vicedirektors Francis Balodis. Rīga, LU ēka, 1937. gada 16. augusts.  
Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. A94-21

doc. Pēteris Kulitāns (1936–1938), vec. doc. Pauls Kreišmanis (1938–1940), Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē – vec. doc. Fricis Gulbis (1936–1938), vec. doc. Leonīds Āboliņš (1938–1939), Mehānikas fakultātē – prof. Kārlis Rezevskis (1937–1939), ārk. doc. Nikolajs Einfelds (1939–1940), Medicīnas fakultātē – prof. Pēteris Sniķeris (1937–1938), prof. Jēkabs Prīmanis (1939–1940), Veterinārmedicīnas fakultātē – prof. Rūdolfs Grapmanis (1936–1938), prof. Miķelis Rolle (1938–1940), Tautsaimniecības un tiesību fakultātē – prof. Kārlis Dišlers (1936–1938), prof. Eduards Balodis (1938–1939), Teoloģijas fakultātē – prof. Ludvigs Adamovičs (1937–1939), prof. Kārlis Kundziņš (1938–1939), Romas katoļu teoloģijas fakultātē – prof. Jāzeprs Rancāns (1938–1940).

M. Prīmanis cieši sadarbojās ar Universitātes sekretariātu, ko prasmīgi vadīja tās ilggadējais sekretārs Aleksandrs Valdmanis un viņa palīgs Jānis Vēliņš. Tajā, piemēram, 1939. gada 1. jūlijā strādāja 19 darbinieki.

M. Prīmanis sadarbojās ar augstāko studentu pašvaldības orgānu – Studentu padomi. Tā organizēja studentu biedrības un pulciņus, kārtoja dažādus studentu dzīves jautājumus.

Vēl bija mācībspēku goda tiesa un studentu disciplinārā tiesa.



Latvijas Universitātes 18. gadskārtas svētki. Latvijas Valsts un Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa sagaidīšana. Centrā no kreisās: Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, LU rektors, prof. Dr. Mārtiņš Prīmanis. Rīga, 1937. gada 28. septembris.  
Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. A94-150

Mācībspēku zinātniskā darbība izpaudās daudzās publikācijās, aizstāvētās disertācijās, viņi piedalījās konferencēs. Viņu devums dažādās zinātņu nozarēs apskatīts izdevumā “Zinātne tēvzemei divdesmit gados 1918–1938”.<sup>57</sup>

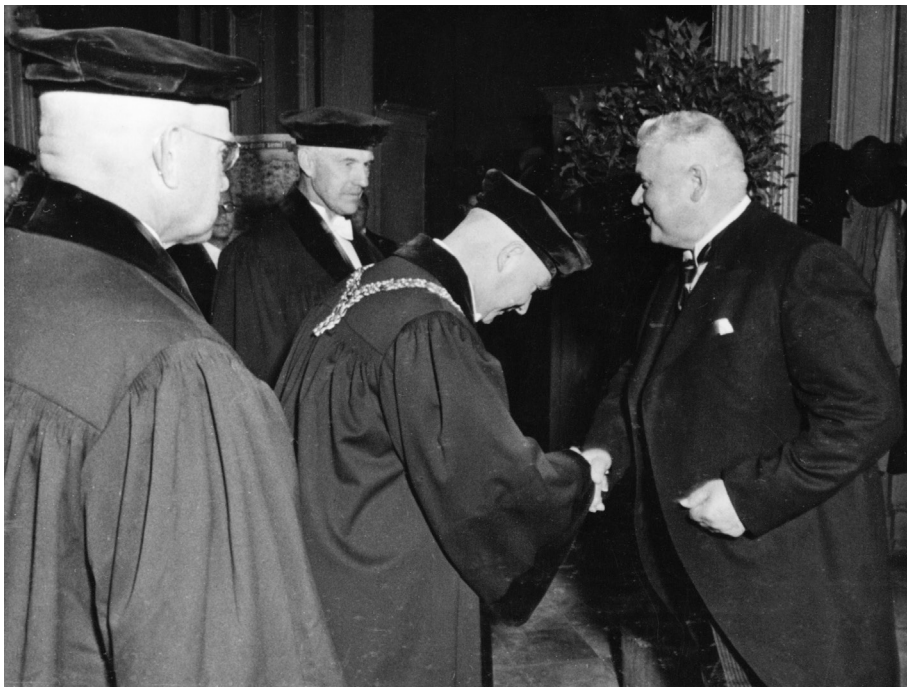
Regulāri tika izdoti Latvijas Universitātes Raksti. Tie 1938. gadā tika nodoti 233 zinātņu un augstākām mācību iestādēm. Liels bija zinātnieku populārzinātnisko rakstu un nolasīto referātu skaits.

Par mācībspēku devumu zinātnē liecina arī viņiem piešķirtās Kultūras fonda un K. Barona prēmijas.

Liels atbalsts Universitātei bija Ministru kabineta 1935. gada 10. aprīlī izdotais likums par atvaļinājumiem mācībspēku zinātniskajām studijām un 1935. gada 12. septembrī – likums par Universitātes zinātnisko pētniecisko fondu, kuru no 1937. gada vadīja Mārtiņš Prīmanis. No tā mācībspēki dabūja neatmaksājamus pabalstus zinātniskās pētniecības vajadzībām: dažādu zinātnisko aparāturu un materiālu iegādei, arhivu pētījumiem un ekspedīciju rīkošanai.

Nenoliedzami liels bija valdības, īpaši K. Ulmaņa, atbalsts Latvijas Universitātei. Rektors M. Prīmanis pārmērīgi viņu cildināja, un LU 20. gadadienas aktā tas izpaudās solījumā: “Es esmu laimīgs, ka varu Jums, augsti godājamais

<sup>57</sup> *Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938.* Red. L. Adamovičs. Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, 411 lpp.



Latvijas Valsts un Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa piedalīšanās Latvijas Universitātes 19 gadu pastāvēšanas jubilejā. No labās: Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, LU rektors profesors *Dr. chem.* Mārtiņš Prīmanis, LU prorektors studentu lietās profesors *Dr. ing.* Alfrēds Vītols, LU prorektors saimniecības lietās profesors *Dr. oec.* Jānis Kārklīšs. Rīga, 1938. gada 28. septembris.

Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. A125-059

prezidenta kungs, šodien to ziņot un reizē ar mūsu uzticības apliecinājumiem solīties, ka ar universitātes karogu sekos arvienu Jums, mūsu vienības radītājam, mūsu tautas vadonim, vienota universitātes saime.”

M. Prīmanim kā rektoram bija daudz un dažādu sabiedrisko pienākumu. Viņš bija Rīgas Latviešu biedrības runas vīrs, Latvijas Universitātes pārstāvis Zemes bagātību pētīšanas komitejā (1936–1937), Latvijas profesiju kameras loceklis. Rektors M. Prīmanis bija speciālas komisijas priekšgalā, kura pārvaldīja Universitātes lielo mecenāta Kristapa Morberga fondu<sup>58</sup>. No fonda ienākumu skaidrā atlikuma tika izmaksātas stipendijas ne vien Latvijas Universitātes, bet arī Konservatorijas un Mākslas akadēmijas studentiem un absolventiem un Universitātes zinātniskajām bibliotēkām.

<sup>58</sup> Kristapa Morberga novēlējuma fonda pārvalde. *No: Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 1. d., 44. lpp.



## 6. tabula

## Izdotās mācību grāmatas (1938–1941)

Grāmatas sērijas nr.	Grāmatas nosaukums	Izdošanas gads	Lappušu skaits
1.	M. Bīmanis. Ūdens apgāde	1938	768
2.	E. Paukulis. Vispārīgās patoloģijas pamati	1938	550
3.	K. Dišlers. Ievads administratīvo tiesību zinātnē	1938	246
4.	E. Ziemelis. Pāļu pamati	1938	240
5.	J. Plāķis. Indoeiropiešu valodu salīdzināmā gramatika	1938	232
6.	N. Rozenauers. Mehānismu kinemātika	1938	272
7.	J. Endzelīns. Latviešu valodas skaņas un formas	1938	218
8.	E. Adelheims, E. Rencis. Ķīmiskās kaujas vielas un aizsardzība pret tām	1938	110
9.	J. Apsītis. Laukkopība	1939	432
10.	A. Delvīgs. Mašīnu elementi	1939	816
11.	P. Mīncis. Krimināltiesības. Sevišķā daļa	1939	444
12.	A. Bucholcs. Novērojumu izlīdzināšana pēc vismazākās kvadrātu metodes	1940	562
13.	A. Žaggers. Vispārīgā astronomija. I daļa	1940	346
14.	V. Maldonis. Evanģēliskā dogmātika	1939	
15.	E. Svirlovskis. Farmakozija	1940	228
16.	J. Cizarevičs. Diferenciālrēķini un integrālrēķini	1941	
17.	E. Leimanis. Teorētiskā mehānika. 1. sēj.	1940	
18.*	A. Kalniņš. Zāģētavas un ar tām apvienojamās kokrūpniecības nozares	1940	385
19.*	P. Pāvulāns. Dzelzs konstrukcijas	1940	
22.	L. Bērziņš. Ievads latviešu tautas dzejā	1940	

\* Grāmatas Nr. 20., 21. iznāca 1942. gadā.

1937. gada 16. decembrī tika pieņemts Valsts un Ministru prezidenta K. Ulmaņa ierosinātais likumprojekts par mācību grāmatu apgādniecības fondu<sup>59</sup>, kurā ieskaitīja līdzekļus no valsts budžeta, kultūras fonda, LU speciālajiem

<sup>59</sup> Likums par Latvijas Universitātes mācības grāmatu apgādniecību : 1937. g. 14. decembrī. *Valdības Vestnesis*, Nr. 287, 1937, 17. dec., 1. lpp.



Latvijas Universitātes 20 gadu darbības skate. Centrā no kreisās: Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, LU rektors prof. Mārtiņš Prīmanis. Rīga, 1939. gada 28. septembris. Fotogrāfs Eduards Kraucs.

Foto no Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, Nr. A147-0143

līdzekļiem un ziedojumiem. Tās komisijā ievēlēja teologu prof. L. Adamoviču, fiziķi vec. doc. A. Gulbi un tiesībnieku vec. doc. V. Vītolu. Līdz 1940. gada jūlijam apgāds izdeva 20 grāmatas (sk. 6. tabulu): 1938. gadā – 8, 1939. gadā – 4, 1940. gadā – 7 un 1941. gadā – 1<sup>60</sup>. Ar fonda atbalstu iznāca jau agrāk sarakstītā A. Lūša “Diferenciāl-vienādojumu un variāciju rēķini” II daļa – 288 lpp. un K. Ļebedinska “Mugurkaulnieku salīdzināmā anatomija” I daļa – 312 lpp., II daļa – 288 lpp., ko neieskaitīja LU mācību grāmatu sērijā atšķirīgā formāta dēļ. Grāmatu autori par iespiedloksni saņēma 160 latu lielu atlīdzību. Grāmatas studenti un mācībspēki varēja nopirkt par pašizmaksu.

Latvijas Universitātes vadību prof. M. Prīmanis pārņēma mācību darba pārkārtošanas periodā, ko bija iesācis iepriekšējais rektors J. Auškāps. Liels trūkums toreiz jaunu speciālistu sagatavošanā bija tādēļ, ka studijas ieilga 7–9, pat 10 gadus: daudzi studenti maznodrošinātības dēļ bija spiesti strādāt.

<sup>60</sup> Ķiploks, E. Mācībgrāmatas LU studentiem. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 37, 1995, 40.-43. lpp.



1938. gada 28. decembrī valdība izdeva likumu “Noteikumi par valsts aizdevumu normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs”<sup>61</sup>.

Likums aizliedza valsts iestādēs nodarbināt augstāko mācību iestāžu audzēkņus: bija jāizvēlas – studēt vai palikt valsts darbā. Lai varētu sekmīgi studēt, varēja saņemt aizdevumu līdz 80 latiem mēnesī par laiku no 15. novembra līdz 1. jūnijam. Par aizdevumu studiju laikā procentus neaprēķināja, bet pēc studiju beigšanas to vajadzēja atmaksāt ilgtermiņā 15 gados. Likums deva iespēju katram apdāvinātam, centīgam, arī trūcīgam studentam iegūt augstāko izglītību, nekaitējot veselībai.

Darba spēka trūkuma dēļ, ko bija izraisījuši kara apstākļi, 1939. gadā valdība izdeva rīkojumu, ka studentiem, kas nebija aizņemti pastāvīgā darbā vai praksē, vasaras brīvlaikā jānostrādā sešas nedēļas lauku darbos, paredzot algu 10–30 latus mēnesī.

1940. gada 26. janvārī Ministru kabinets likumā par valsts aizdevumu normālas studiju gaitas nodrošināšanai vēl pieņēma grozījumus un papildinājumus.<sup>62</sup> Tika paredzēts neatmaksājamais pabalsts trūcīgiem un centīgiem studentiem – 50 lati mēnesī, kā arī mācību naudas samaksai.

1937. gadā, uzsākot jaunu mācību gadu, rektors M. Prīmanis norādīja akadēmiskās jaunatnes uzdevumus:

“Es ceru, ka jūs ikviens būsiet izvēlējušies to nozari, kura pēc rūpīgas pārbaudes atbilst jūsu pašu gribai, spējām un tieksmei, apzinādamies, ka sekmes studijās un personīgā laime un labsajūta dzīvē ir atkarīgas no tā, cik iemiļots ir izvēlētais darba lauks. Jūsu gaitas bez prieka par padarīto un vēl darāmo ir bez svētības. Jūs šeit gaida neatlaidīgs darbs, jo tikai tas var dot iecerēto aroda izglītību visā pilnībā un gatavot Latvijas vajadzībām darbiniekus ar augstāko izglītību, un tikai tas var vingrināt jūsu spējas nākošiem uzdevumiem mūsu valsts un tautas dzīvē.

Sistemātiski un kārtīgi strādājot, jūs savas studijas varat beigt bez pārpūlēšanās, paredzētos laika sprīžos, atlicinot arī laiku iepazīties ar citiem nepieciešamiem uzdevumiem, bez kuriem jūs kā inteliģenti atbildīgi valsts un sabiedriski darbinieki nākotnē nevarēsiet iztikt (..).

Atjaunotā Latvijā, ir visi ceļi brīvi tam, kas ar savām spējām, krietnumu, godīgumu un darba prieku grib dalību ņemt mūsu tēvijas labklājības veicināšanā.

Jums jāzin, ka cilvēka vērtēšana pēc viņa materiālā stāvokļa, pēc viņa piederības kādai sabiedrības šķīrai u.t.t. tagad izbeidzas un tā vietā stājas viņa spējas. Tādēļ cenšaties jūsu dzīvi tā izveidot, ka tās mērķis nav iegūt diplomu, kas agrāk

<sup>61</sup> Noteikumi par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 294, 1938, 28. dec., 2. lpp.

<sup>62</sup> Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 22, 1940, 27. janv., 1. lpp.

solīja labu atalgotu vietu un vieglu dzīvi. Krājiet zināšanas jūsu nākotnes darbam, vingriniet garu dzīves uzdevumu atrisināšanai un izkopjiet rakstura stingrību, lai varētu pārvarēt dzīves pārbaudījumus.”<sup>63</sup>

1939. gadā, uzrunājot jaunos studentus, rektors brīdināja, ka Universitāte izslēgs visus, kas nejauši tajā iekļuvuši un nespēj vai negrib nopietni strādāt. Lai studenti nedomātu, ka ar uzņemšanu Universitātē viss jau ir sasniegts. Patiesībā tikai tad sākas jauns darba posms dzīvē. Un no katra ir atkarīgs, vai tas būs pānākumiem vainagots.<sup>64</sup>

Vēl M. Prīmanis uzsvēra jaunā likuma “Par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai” nozīmi: “Valsts dod iespēju katram trūcīgam, bet spējīgam studentam, bez rūpēm par dienišķo maizi, iegūt augstāko izglītību. Šī likuma lielo nozīmi mūsu valsts un tautas dzīvē tikai nākotne pilnīgi varēs novērtēt. Bet tie, kas savā studiju laikā bija trūkuma spiesti meklēt darbu – piemērotu vai nepiemērotu, lai tikai sagādātu līdzekļus studijām un iztikai, jau tagad apbrīno šo likumu un dziļā pateicībā svētī likumdevēju.”

M. Prīmaņa rektorāta laikā notika lielas pārmaiņas Universitātes dzīvē. 1938. gada 13. septembrī L. Altonavas ielā 61 tika atklāta jauna fakultāte – Romas katoļu teoloģijas fakultāte<sup>65</sup>. Pāvesta Pija XI parakstītā “Svētā kongregācija par semināriem un studijām” universitātem apstiprināja tiesības izveidot fakultāti un piešķirt akadēmiskos grādus.

Vadoties pēc Apustuliskās konstitūcijas “Deus scientiarum Dominus”, bija paredzēts fakultātē uzņemt 100 studentus. 1938./1939. mācību gadā tajā jau mācījās 61 students. Tika noteikts studiju ilgums – seši gadi.

No Latvijas Universitātes 1938. gadā atdalīja Lauksaimniecības fakultāti ar Lauksaimniecības un Mežkopības nodaļu<sup>66</sup>. Jau 1938. gada 23. decembrī Valsts un Ministru prezidents bija izdevis likumu “Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas Satversme”, liekot pamatus jaunas augstākās mācību iestādes izveidošanai<sup>67</sup>.

1938. gada 8. martā par jaunās Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas rektoru tika ievēlēts LU Lauksaimniecības fakultātes vecākais docents Pāvils Kreišmanis (no 1940. gada Pāvils Kvelde), ko apstiprināja ar 1939. gada 1. augustu.

Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas svinīgā sēde notika 1939. gada 3. jūlijā. Tajā piedalījās zemkopības ministrs Jānis Birznieks, pagaidu Jelgavas

<sup>63</sup> Prīmanis, M. Akadēmiskās jaunatnes uzdevumi. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 207, 1937, 14. sept., 1. lpp.

<sup>64</sup> Prīmanis, M. Rektora norādījumi jaunajam studentam. *Students*, Nr. 2, 1939, 10. okt., 48. lpp.

<sup>65</sup> Rektors Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Augstākās tehnikā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., 115.-118. lpp.

<sup>66</sup> Jelgavai sava augstskola. **No:** *Lauksaimniecības augstākā izglītība Latvijā, 1862-1991*. Jelgava : Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 1999, 24.-27. lpp.

<sup>67</sup> Rektors Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Augstākās tehnikā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., 115.-118. lpp.

Lauksaimniecības akadēmijas rektors Pāvils Kreišmanis, izglītības ministrs Jūlijs Auškāps, LU rektors Mārtiņš Prīmanis, Lauksaimniecības kameras priekšsēdis Rūdolf Dzērve, Jelgavas pilsētas vecākais Kristaps Frickauss un nākamie akadēmijas mācībspēki. Par prorektoru izvēlēja vecāko docentu Andreju Teikmani, par sekretāru – profesoru Jāni Vārsbergu, par Lauksaimniecības fakultātes dekānu – profesoru Maksi Eglīti, par Mežsaimniecības fakultātes dekānu – profesoru Rūdolfu Markusu.

Jūlijā tika uzsākta laboratoriju pārvietošana no Rīgas uz Jelgavu.

1939. gada 28. oktobrī Viestura piemiņas pili Jelgavā notika jaunās universitātes iesvētīšana. Tajā piedalījās Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, arī izglītības ministrs Jūlijs Auškāps un LU rektors Mārtiņš Prīmanis. Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas rektors Pāvils Kreišmanis rektora amata ķēdi saņēma no M. Prīmaņa rokām.

Latvijas Universitāte, sagaidot savu 20. gadadienu, izdeva grāmatu “Zinātne tēvzemei divdesmit gados 1918–1938” profesora L. Adamoviča redakcijā. Tajā apkopoti pārskati par visām zinātņu nozarēm, kurās darbojušies Universitātes mācībspēki, lai parādītu, ko zinātne devusi tēvzemes uzplaukumam.

Šai grāmatai var pievienot grāmatas “Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939” I daļu, kur ietvertas vēsturiskas un statistiskas ziņas par Universitāti un tās fakultātēm, un II daļu, kurā iekļautas mācībspēku autobiogrāfijas un publicēto darbu saraksts.

Vēl reprezentācijai tika izgatavots LU karogs, amata tērpi LU Padomes locekļiem, profesoriem un štata docentiem svinīgajās Padomes sēdēs, svētku dievkalpojumiem, studentu imatrikulācijai un gada svētku aktiem, svinīgai audiecei pie Valsts prezidenta. 1938. gadā par visu profesoru svinīgo amata tērpu kļuva kobaltzils talārs ar tās pašas krāsas cepuri<sup>68</sup>. Rektoram virs talāra bija paredzēta amata ķēde ar 12 iedaļām, ko noteica fakultāšu skaits, un iniciāļi RM (*Rector Magnificus*) un UL (*Universitas Latviensis*). Latvijas Universitātes tumši zilajam zīda karogam<sup>69</sup> ar zelta bārkstīm vienu pusi rotā Latvijas valsts lielais ģerbonis, otru pusi – varens ozols ar divpadsmit zariem, veidojot kuplu vainagu. Ozolu puslokā aptver 12 gotiskas formas vairodziņi ar emblēmām, kas simbolizē LU fakultātes: Arhitektūras, Inženierzinātņu, Mehānikas, Ķīmijas, Lauksaimniecības, Medicīnas, Veterinārmedicīnas, Matemātikas un dabaszinātņu, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Filoloģijas un filozofijas, Teoloģijas un Romas katoļu teoloģijas fakultāti. Zem ozola izšūta devīze “Scientiae et Patriae”. Karoga zilā krāsa simbolizē uzticību, dižumu, pastāvību, skaidrību un godīgumu.

Tika uzlabots vecās, vēsturiskās LU aulas un Padomes sēžu zāles iekārtojums, kur izvietoti Valsts un Ministru prezidenta *Dr. honoris causa* Kārļa Ulmaņa,

<sup>68</sup> Atribūtika un simbolika. **No:** *Augstākās tehniskā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., 98.-101. lpp.

<sup>69</sup> Turpat.

Universitātes lielākā mecenāta Kristapa Morberga un latviešu pirmās atmodas laika darbinieka Krišjāņa Valdemāra krūšutēli.

Latvijas Universitātes 20 gadu svētkus 1939. gada 28. septembrī ievadīja svētbrīdis pulksten 8.30 no rīta Brāļu kapos<sup>70</sup>. Uz to ieradās Universitātes prezidijs ar rektoru M. Prīmani, fakultāšu dekāniem un Studentu padomes prezidiju, nolika krāšņu baltu rožu vainagu ar lentu nacionālās krāsās “Kritušiem varoņiem”. Vienpadsmitos dienā lauru kokiem rotātā Lielajā aulā uz svētku aktu pulcējās Universitātes mācībspēki un akadēmiskā jaunatne.

Ieradās LU goda biedrs Valsts prezidents Dr. Kārlis Ulmanis, valdības locekļi, ārzemju diplomātiskais korpuss, Latvijas armijas, baznīcu un augstskolu pārstāvji, daudzi kultūras un saimnieciskās dzīves vadītāji. Tallinas Tehnisko augstskolu pārstāvēja rektors prof. P. Kogermans, Tartu Universitāti – prof. E. Routu.

Aktu ievadīja ar ērģelēm atskaņotā svētku uvertūra. Svinību viesus un akadēmisko saimi uzrunāja rektors prof. M. Prīmanis.

Viņš teica: “Tie, kam bija drosme dibināt Latviju un vadīt jaunos valsts likteņus, kad visapkārt vēl bangoja kara vētras, saprata, ka jaundibinātā valsts varēs pastāvēt tikai tad, ja būs spējīga radīt un veidot savu nacionālo kultūru, kas savukārt ir iespējams tikai ar augstāko zinātņu un izglītības iestāžu palīdzību.

Ne jau visu to, ko no jaunās augstskolas sagaidīja, bija iespējams veikt pagājušos 20 gados, bet mums visiem ir palikuši un arvienu paliks atmiņā vārdi, ko teica augstskolas atklāšanas svētkos to apsveicot Latvijas valdības vārdā, ministru prezidents Kārlis Ulmanis šo visaugstāko Latvijas svētku dalībniekiem: “Tikai tā tauta un valsts aug, kas savus ideālus tur augstu. Mums šie ideāli jātur augstāk par visu. Šai ziņā latviešu tautai ir gājis grūti, bet tagad tā varēs remdēt slāpes pēc ideāliem zinātnes dzidros avotos. – Latvijas augstskola mācīs audzināt dēlus un meitas tā, lai tie ar paceltu galvu atzītos, ka viņi ir Latvijas dēli un meitas.”<sup>71</sup>

Pieminēdams svarīgākos notikumus Universitātes dzīvē divdesmit pastāvēšanas gados, rektors runu beidza ar solījumu:

“Mēs solāmies turpināt savu darbu laiku laikos, stāvot uz pamatiem, kas likti 1919. gada 28. septembrī un kas galīgi nostiprināti 1934. gada 15. maijā. Mēs kalposim zinātnei un mūsu dārgai tēvijai kā viņas baltās, tā nebaltās dienās. Dievs, svētī Latviju!”<sup>72</sup>

Pēc svētku akta LU vadība, mācībspēki un akadēmiskā saime devās gājienā gar Brīvības pieminekli uz Arhibīskapijas katedrāli – Doma baznīcu.

<sup>70</sup> LU Gada svētki. *Students*, Nr. 2, 1939, 10. okt., 49. lpp.

<sup>71</sup> **Prīmanis, M.** Scientiae et Patriae : [Universitātes rektora prof. M. Prīmaņa runa Universitātes 20 gadu svētku aktā. *Universitas*, Nr. 11, 1939, 5. okt., 280.-282. lpp.

<sup>72</sup> Turpat.

Latvijas Universitātes  
 REKTORS  
 1939.g. 30. jūnijā.  
 Nr. 4021  
 Rīgā.

Izglītības Ministra kungam.

Starptautiskās Intelektuālās Kopdarbības  
 Komisijas priekšsēdis lūdzis mani, kā šīs komisijas  
 locekli, piedalīties tās 21. sesijas darbos, kas no-  
 tiks š.g. jūlija vidū, Žeņevā.

Sacīto vērā ņemot un izlietojot Universitātes  
 Padomes man piešķirto komandējumu, lūdzu Jūs, augsti  
 godāts Ministra kungs, neliegt Jūsu piekrišanu manam  
 atvaļinājumam uz ārzemēm no š.g. 12.-28. jūlijam.

Atļaujos atzīmēt, ka manā prombūtnē rektora  
 pienākumus izpildīs prorektors, profesors A. VĪTOLA  
 kungs.

Rektors: (par.) M. Prīmaņa.

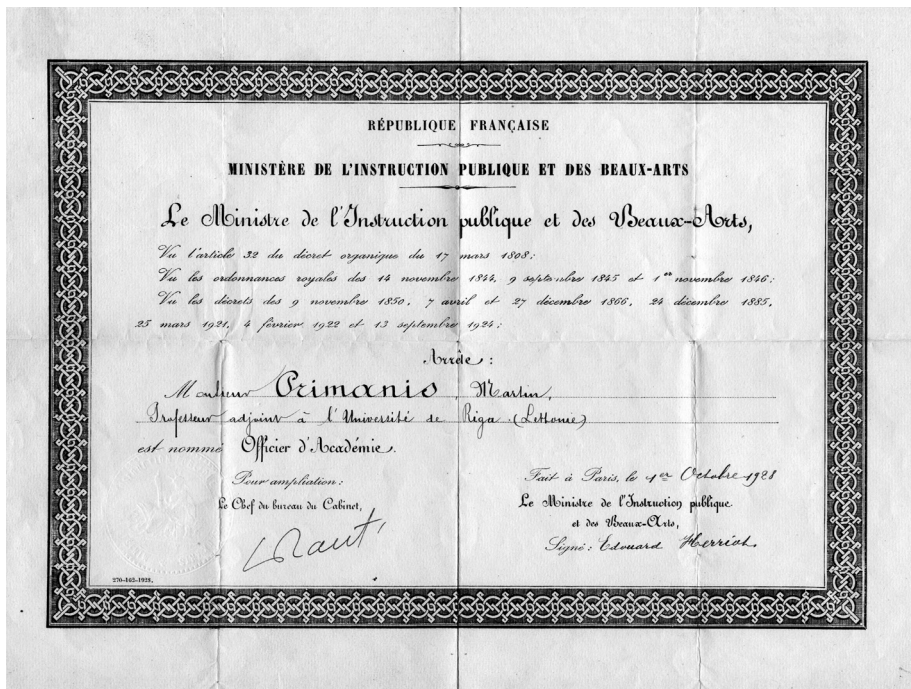
AB

p. - a.  
 Rektors

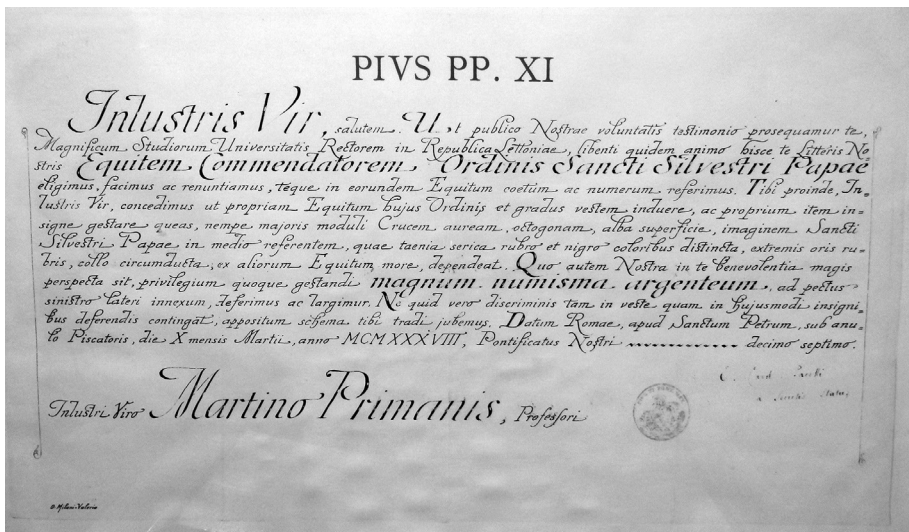
Rektora M. Prīmaņa lūgums atvaļinājumam ārzemēs sakarā ar Starptautiskās intelektuālās  
 kopdarbības komisijas 21. sesiju Žeņevā. 1939. gads.

Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 76. lp.





Francijas Republikas izglītības ministra parakstīts apbalvojums.  
 M. Prīmanis apbalvots ar Francijas Akadēmisko Palmas Zaru. Parīze, 1928. gads.  
 Dokuments no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 6468



Pāvesta Silvestra ordenis. 1937. gads. Dokuments no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva



Otrā pasaules kara priekšvakarā 1939. gadā augstskolas mācību plānos bez vingrošanas iekļāva obligāto militāro apmācību. Vasaras brīv laikā studentiem obligāti vajadzēja piedalīties lauksaimniecības darbos.

1939. gada oktobrī no Universitātes atbrīvoja vācu tautības mācībspēkus un studentus, kam saskaņā ar noslēgto Molotova–Ribentropa pakta slepeno pielikumu vajadzēja emigrēt uz Vāciju.

Vēl 1940. gada maijā Universitātē notika vēlēšanas. Par rektoru no jauna ievēlēja M. Prīmani. Par studentu lietu prorektoru kļuva prof. Kārlis Straubergs, par saimniecisko lietu prorektoru – ārkārtas profesors Vilis Vītols.

Latvijas laikā prof. M. Prīmanis tika apbalvots<sup>73</sup> ar Francijas Akadēmisko Palmas Zaru (*Officier d'Academie Francais*) (1928), Triju Zvaigžņu ordeni (III šķ. 1929; II šķ. 1938), Pāvesta Silvestra ordeni (II šķ. 1937) un Aizsargu Nopelni krustu.

---

<sup>73</sup> Profesors Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 178.-179. lpp.

## Padomju jūgā (1940–1941)

1940. gada 17. jūnijā Latviju okupēja Sarkanā armija.

Latvijas Universitāti M. Prīmanis vadīja līdz 1940. gada 29. jūlijam. Nodibinoties padomju varai, vēl pirms Latvijas iekļaušanas PSRS sastāvā sākās augstākās izglītības pārveidošana. Pēc Maskavas diktāta sākumā Latvijas Universitātes reorganizāciju vadīja izglītības ministra biedrs Jānis Lieknis, kuru drīz nomainīja no Padomju Savienības atbraukušais Pēteris Valeskalns, ko iecēla par ārkārtas profesoru. Jau 13. jūlijā ar sabiedrisko lietu ministra P. Blaua rīkojumu slēdza studentu korporācijas un biedrības.

M. Prīmanim vajadzēja aiziet no Universitātes rektora amata. Viņš 1940. gada 29. jūlijā iesniedza atlūgumu:

“Izglītības ministram.

Sakarā ar mūsu personīgu sarunu, ar šo laipni lūdzu mani atbrīvot no Latvijas Universitātes rektora pienākumiem. Lūdzu šo manu iesniegumu neuzskatīt par atteikšanos no darba, bet domāju, ka Universitātes pārveidošanu sekmīgāk varēs veikt kāds jaunāks darbinieks.

Patiesā cieņā. Prof. Dr. M. Prīmanis”<sup>74</sup>

Mārtiņam Prīmanim vajadzēja nodot lietas jaunajam rektoram Jānim Paškēvicam, kas Rīgā bija ieradies sarkanarmijas virsnieka tērpā ar rotas politiskā vadītāja – poljtruka nozīmēm. Amata pārņemšanai vajadzēja notikt pulksten 11.

“Ap plkst. 9 no rīta sekretārs Valdmanis bija iegājis pēc kādiem dokumentiem rektora kabinetā,” atceras J. Vēliņš, “un atradis pie rektora galda sēžot svešu cilvēku. Tas rakņājies dokumentos. Uz vaicājumu, kas viņš tāds ir, nepazīstamais atbildējis, ka esot Universitātes rektors.” Tā sākās J. Paškēvica valdīšanas laiks. Par savu galveno uzdevumu viņš uzskatīja “sagraut visu veco sistēmu un radīt jaunu ļoti īsā laikā augustā un septembrī, lai 1. oktobrī sāktu mācības uz padomju pamatiem”<sup>75</sup>.

1. augustā atbrīvoja no studentu lietu prorektora pienākumiem prof. K. Straubergu, bet 12. augustā ar jaunā rektora pavēli likvidēja studentu lietu prorektora amatu. Amatā palika vienīgi saimniecisko lietu prorektors Vilis Vītols.

Tika nodibināts mācību prorektora amats – tajā 16. augustā iecēla LU profesoru Voldemāru Jungu. Par zinātņu prorektoru 12. septembrī kļuva profesors Pēteris Nomālis. Vēl 1. septembrī atcēla sešu fakultāšu dekānus: Filoloģijas un filozofijas fakultātē prof. Franci Balodi, Arhitektūras fakultātē – doc. Kārli Krūmiņu, Medicīnas fakultātē – prof. Jēkabu Prīmani, Ķīmijas fakultātē – prof. Eduardu Zariņu, Inženierzinātņu fakultātē – prof. Edmundu Ziemeli un Mehānikas fakultātē – doc. Vilhelmu Burkevicu. Filoloģijas un filozofijas

<sup>74</sup> **Grosvalds, I.** Latvijas Universitāte svešvaru spīlēs. *Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, 238.-243. lpp.

<sup>75</sup> Turpat.

fakultāti pārveidoja par Vēstures un filoloģijas fakultāti, bet Fizikas un matemātikas fakultāti sadalīja divās fakultātēs – Fizikas un matemātikas fakultātē un Dabaszinātņu fakultātē. 25. septembrī pieņēma jaunus universitātes statūtus un mācību plānus pēc PSRS Maskavas Valsts universitātes parauga.

No darba vajadzēja aiziet profesoriem, kas bija ieņēmuši augstus valsts amatus vai nodēvēti par reakcionāriem – J. Auškāpam, A. Tentelim, P. Jurēvicam, K. Tormanim, E. Lindemanim u. c. M. Prīmanim liktenis bija labvēlīgāks – viņš palika Ķīmijas fakultātē par profesora vietas izpildītāju.

Sākās apcietināšanas, kuras skāra daudzus studentus. Vispārējā iebiedētības atmosfērā neviens nevarēja būt drošs par savu dzīvību. Neredzēdams ražīga darba iespējas, 1941. gada 7. februārī M. Prīmanis uzrakstīja Latvijas Valsts universitātes rektoram J. Paškēvicam iesniegumu:

“Tā kā mans veselības stāvoklis man neatļauj tā strādāt, kā es to vēlētos, tad esmu nolēmis pārceļot pie saviem bērniem uz Vāciju. Sakarā ar to Jūs laipni lūdzu atbrīvot mani, skaitot ar š. g. 11. februāri no profesora vietas izpildītāja pienākumiem L. V. Universitātes Ķīmijas fakultātē.

Augstcienībā M. Prīmanis.

Rīgā, 7. februārī 1941. g.”<sup>76</sup>

Ķīmijas fakultātes dekāns A. Ieviņš 1941. gada 10. februārī ziņoja, ka Mārtiņš Prīmanis viņam uzticēto inventāru un materiālus ir nodevis un fakultātei nav nekādu prasību, kas būtu vērstas pret M. Prīmani.

11. februārī sekoja rektora pavēle:

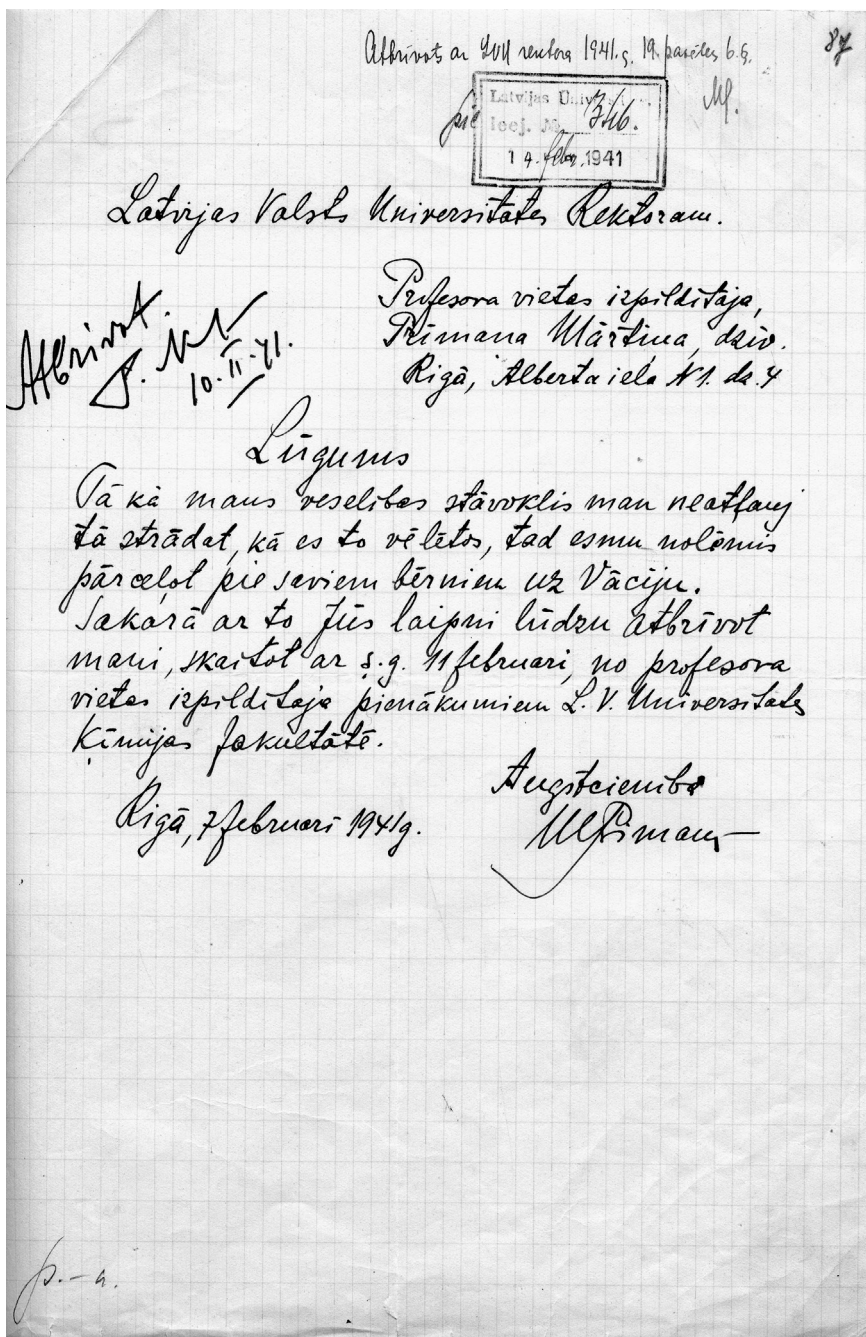
“Atbrīvoju LVU Ķīmijas fakultātes profesora v. i. Mārtiņu Prīmani sakarā ar repatriāciju uz Vāciju no ieņemamā amata Latvijas Valsts Universitātē, skaitot ar š. g. 11. februāri.

Rektors J. Paškēvics.”

Vēl atzīmēts, ka dienesta gaitas aprakstu M. Prīmanis saņēmis 1941. gada 14. februārī. Un tālāk viņa ceļš ar dēlu Georgu veda pie meitas Irēnas Hildas uz Vāciju – Zārbrikeni.

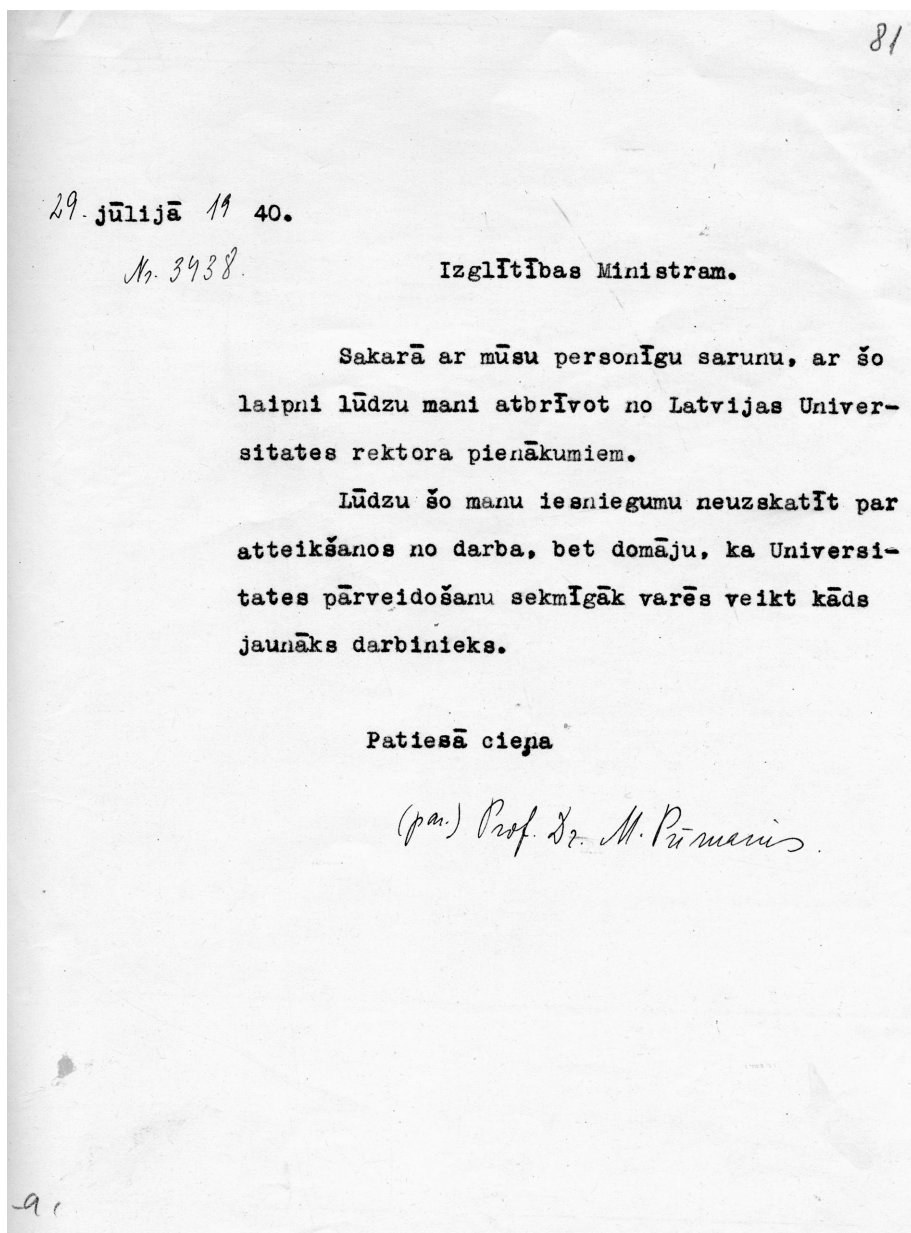
Iespējams, ja M. Prīmanis nebūtu devies emigrācijā uz Vāciju, viņš 1941. gada 13./14. jūnijā masu deportācijā būtu varmācīgi izsūtīts uz Sibīriju, uz kuriem tika deportēti daudzi LU brīvvalsts laika profesori un docenti: Ludvigs Adamovičs, Hermanis Albats, Longīns Ausējs, Jūlijs Auškāps, Ernests Birkhāns, Kārlis Dišlers, Edgars Rumba un Edmunds Ziemeļis.

<sup>76</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 87. lp.



M. Prīmaņa lūgums atbrīvot viņu no profesora vietas izpildītāja pienākumiem Ķīmijas fakultātē  
sakarā ar pārcelšanos uz Vāciju. 1941. gads.

Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 87. lp.



29. jūlijā 19 40.

Nr. 3438.

Izglītības Ministram.

Sakarā ar mūsu personīgu sarunu, ar šo laipni lūdzu mani atbrīvot no Latvijas Universitātes rektora pienākumiem.

Lūdzu šo manu iesniegumu neuzskatīt par atteikšanos no darba, bet domāju, ka Universitātes pārveidošanu sekmīgāk varēs veikt kāds jaunāks darbinieks.

Patiesā cieņā

(pm.) Prof. Dr. M. Pūmanis.



83

Noraksts.

Izglītības ministrija  
 ---  
 Vispārīgā daļa  
 ---  
 Rīgā, Valņu ielā 2  
 Pasta kaste 2565.

1940.g.15.augustā.  
 Nr.03073.

(Ieej.Nr.2451.  
 16.aug.1940).

Padomju Latvijas Universitātei.

Papildām Izglītības ministrijas š.g.3.augusta 2876.rakstam, pagodināties paziņot, ka Ministru kabinets savā š.g.13.augusta sēdē grozot Ministru kabineta š.g.29.jūlija sēdes lēmumu, noteica, ka prof.M.Prīmanis atbrīvots no Padomju Latvijas Universitātes rektora amata, skaitot ar 1940.g.29.jūliju un par Padomju Latvijas Universitātes pagaidu rektoru ar to pašu datumu apstiprinājis prof.Jāni Paškeviču.

(par.)F.Vitenbergs.  
 Vispārīgās daļas vadītāja v.i.

(par.)K.Dāboliņš.  
 Vecākais sevišķu uzdevumu ierēdnis.

Izglītības ministrijas paziņojums par M. Prīmaņa atbrīvošanu no rektora amata. 1940. gads. Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 83. lp.



## Vācu okupācijā (1941–1944)

1941. gada 1. jūlijā pēc vācu karaspēka ienākšanas Rīgā Universitāte nekavējoties uzsāka darbību agrāko prorektoru K. Strauberga un V. Vītola vadībā. Par Universitātes rektoru apstiprināja prof. M. Prīmani, kas atradās Vācijā. 3. jūlijā K. Straubergs nosūtīja M. Prīmanim uz Vāciju telegrammu ar lūgumu atgriezties Rīgā Universitātes rektora amatā. Universitātē tika atjaunoti darbā agrākie mācībspēki un uzņemti atpakaļ izslēgtie studenti. 16. jūlijā atjaunoja visas 11 fakultātes, ieskaitot Teoloģijas fakultāti un Romas katoļu teoloģijas fakultāti, kas bija likvidētas 1940. gadā pirms Latvijas iekļaušanas PSRS sastāvā. Tās bija Arhitektūras, Filoloģijas un filozofijas, Inženierzinātņu, Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu, Mehānikas, Medicīnas, Veterinārmedicīnas, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Teoloģijas un Romas katoļu teoloģijas fakultāte.

Universitāte bija spiesta atskaitīt ebreju tautības studentus un docētājus, arī prof. Naumu Ļebedinski u. c. 1941. gada 1. jūlijā studentu sarakstos bija minēti 656 ebreji jeb 12,6% no studentu skaita. Gandrīz visi viņi gāja bojā holokaustā. Profesors K. Straubergs atceras: “Mierīgākais laiks Latvijas universitātes dzīvē pēc 1941. g. 1. jūlija bija tieši pats sākums, jo vācu militārās iestādes (frontes rajonā bija ilgāku laiku arī Rīga) neko latviešu lietās neiejaucās, rūpējoties tikai par drošību un kārtību. Universitāte tāpēc bez kādām grūtībām jau 1. jūlija pievakarē rekonstruējās uz tā *status quo*, kāds bija 1940. gada 17. jūnijā.”<sup>77</sup>

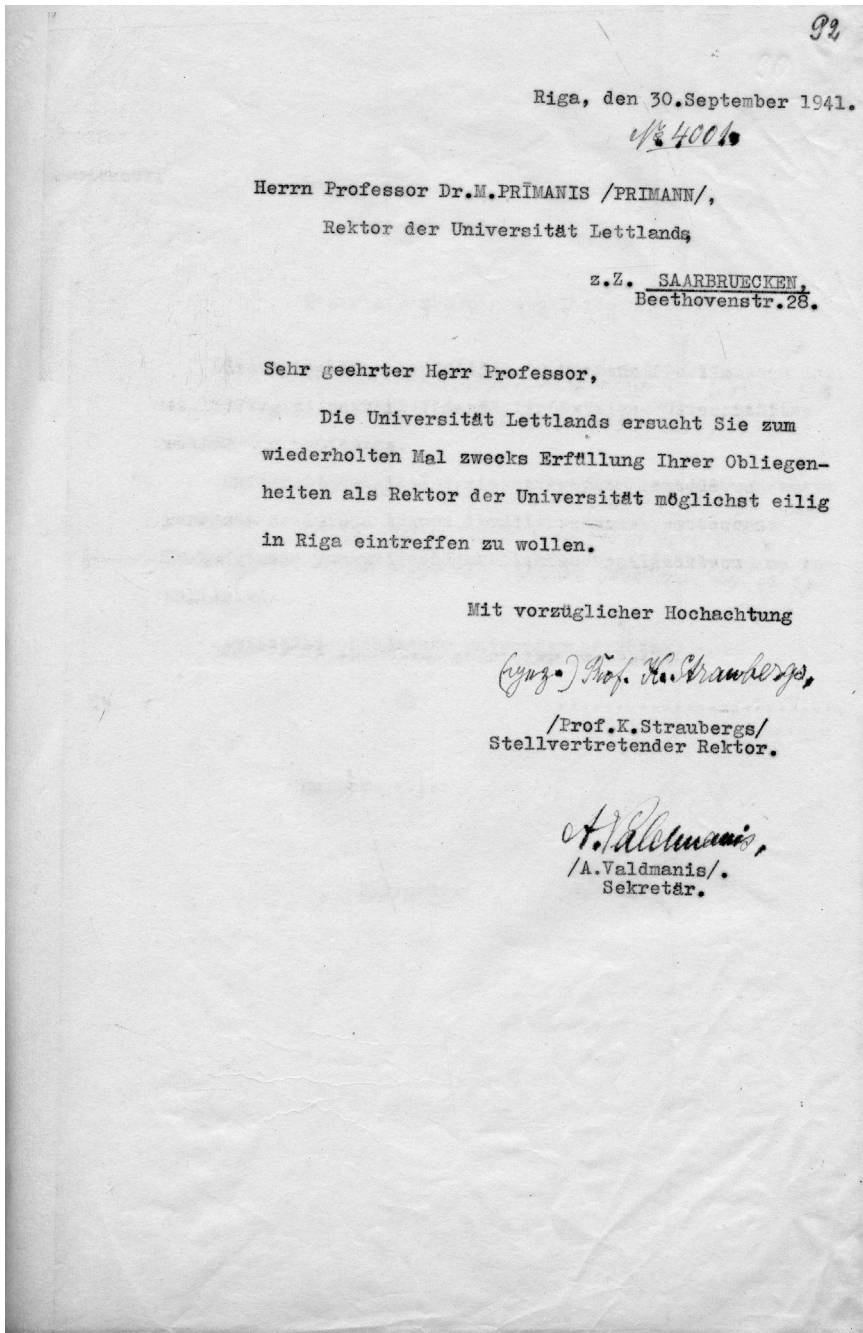
Lielvācijas fīrers Ādolfs Hitlers 1941. gada 17. jūlijā par iekaroto Austrumu apgabalu (Ostlandes) reihministru iecēla Alfredu Rozenbergu, vācbaltieti, nacisma ideologu. 1918. gadā viņš bija beidzis Rīgas Politehniskā institūta Arhitektūras fakultāti Maskavā. Viņa pakļautībā atradās Reihskomisariāts Rīgā, kuru vadīja Heinrihs Loze (*Lohse*). Par ģenerālkomisāru Latvijā norīkoja Oto Heinrihu Dreksleru (*Drechsler*). 1941. gada 1. septembrī Rīgā jau bija izveidota vācu civilpārvalde un reihskomisārs H. Loze pārņēma varu no ģenerāļa fon Roka.

Ar A. Rozenberga rīkojumu kategoriski aizliedza turpināt darbu latviešu, igauņu, lietuviešu un baltkrievu universitātēs. Kultūras nodaļas vadītājs vācbaltietis Dr. Kārlis fon Strickis aizliedza jebkuru Universitātes darbību līdz turpmākiem rīkojumiem<sup>78</sup>. Pret to dibināti iebilda Universitātes prorektors Kārlis Straubergs.

1941. gada 15. septembrī vēstulē izglītības un kultūras lietu ģenerāldirektoram viņš norādīja: “no attiecīgiem resoriem nepārtraukti ienāk pieprasījumi pēc visu fakultāšu beigušajiem akadēmiski izglītotiem darbiniekiem, to trūkuma dēļ,

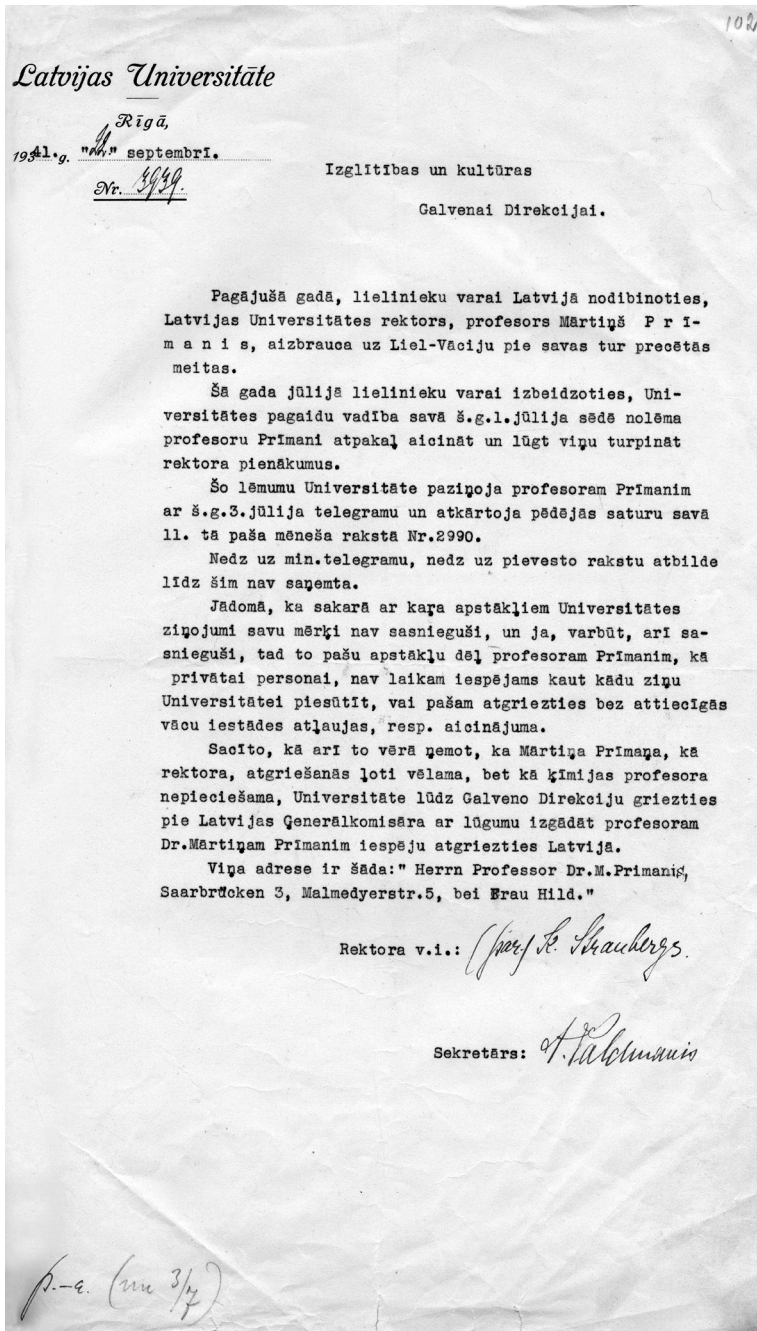
<sup>77</sup> **Straubergs, K.** Latvijas Universitāte 2. pasaules kara laikā. *Universitas*, Nr. 12, 1963, 12.-14. lpp.

<sup>78</sup> **Biezais, H.** Sarežģījumi Rīgas universitātē 1941-1944. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 28, 1986, 24.-32. lpp.



Prof. K. Strauberga un A. Valdmaņa parakstīts Latvijas Universitātes lūgums M. Prīmanim atkārtoti pildīt rektora pienākumus un atgriezties Latvijā. 1941. gads.

Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 92. lp.



Prof. K. Strauberga un A. Valdmaņa parakstīts lūgums Izglītības un kultūras Galvenai Direkcijai nokārtot iespēju M. Prīmanim atgriezties Latvijā. 1941. gads. Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 102. lp.

jo pēdējie lielā skaitā aizvesti uz Krieviju lielinieku laikā. Papildinājumus prasa kā skolas, tā tiesas, saimnieciskie uzņēmumi, draudzes, veselības iestādes u.t.t., speciālisti vajadzīgi arī vācu iestādēm.”<sup>79</sup>

Vēl K. Straubergs Reichskomisariāta Izglītības un kultūras ministrijas direktorijai 1941. gada 24. oktobrī adresētā vēstulē atgādināja<sup>80</sup>: “Apmēram 800 studentu vēlas nokārtot š. g. rudenī apturētos valsts eksāmenus. Būtu vēlams, lai šis jautājums būtu izšķirts vistuvākā laikā, atceļot valsts eksāmenu aizliegumu, kas pēc mūsu ziņām nav attiecināts uz pārējām Latvijas augstskolām.”

Ar iedomību un uzpūtību visus pārspēja 1939. gada repatriants vācbaltietis K. Strickis. Viņš izkropļoja Latvijas Universitātes nosaukumu, pārdēvējot to par Universitāti Rīgā (*Universitaet in Riga*) un kavējot tās darbību.

Turpina K. Straubergs<sup>81</sup>:

“Universitāte jau vasarā bija pieprasījusi no Vācijas rektoru prof. Dr. M. Prīmani. Atbilde bija – universitātes nav, priekš kam rektors?”

Beidzot 1941. gada 15. novembrī ģenerālkomisārs Latvijā Oto Heinrihs Drekslers (*Drechsler*) izdeva rīkojumu ļaut atsākt mācības Universitātes tehniskajās un medicīnas fakultātēs. 1941. gada 21. novembrī darbu atsāka Medicīnas un Veterinārmedicīnas fakultāte, 28. novembrī – Arhitektūras, Inženierzinātņu, Ķīmijas, Mehānikas, Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte.

M. Prīmanis jau bija pats ieguvis atļauju doties uz Rīgu un uzņemties rektora pienākumus. Raksta K. Straubergs:

“Pa tam tomēr bija nosprausta tā kārtība, kādā atvērt fakultātes, un proti, kara vajadzības – sākumā mediķi un veterināri... Bet vajadzēja “krusttēvus”, kas dod atsauksmi un garantijas. Kad sagaidījām rektoru stacijā, tas jau bija Jelgavā nopirktajā avīzē (ap 6. dec.) lasījis par mācību sākumu, tika arī pats uzaicināts par “krusttēvu” tehniskajām fakultātēm.

Citādi bija ar humanitārajām fakultātēm. Tāpat kā komunistiem, arī Trešās valsts (reiha) vāciešiem tās bija vismaz aizdomīgas, nacionālās domas perinātājas. Tikai 1942. gada aprīlī nāca atļauja arī tām, lai gan mācību laiks bija gandrīz jau aptecējis... Teologi un vēsturnieki pie vārda netika.”<sup>82</sup>

Mācības Tautsaimniecības un tiesību zinātņu un Filoloģijas fakultāte atsāka 1942. gada 16. aprīlī, bet bez Vēstures nodaļas. Atļauju Teoloģijas fakultātei sākt darbu deva tikai 1943. gada martā.

Savukārt J. Vēliņš rakstīja: “Atceros svinīgo brīdi, kad viņš ieradās Universitātē rektora kabinetā, kur viņu sagaidīja abi prorektori. Pēc sasveicināšanās, prorektors

<sup>79</sup> LVVA, K. Strauberga vēstule Izglītības un kultūras galvenās direkcijas ģenerāldirektoram, Nr. 3906. 7427. f., 7. apr., 17. l., 17. lpp.

<sup>80</sup> Turpat, Nr. 4200, 7427. f., 7. apr., 30. l., 12. lpp.

<sup>81</sup> **Straubergs, K.** Latvijas Universitāte 2. pasaules kara laikā. *Universitas*, Nr. 12, 1963, 12.-14. lpp.

<sup>82</sup> Turpat.



Vītols teica: “Mīļo rektor, ar savu ierašanos tu mums abiem ar Straubergu esi noņēmis vissmagāko nastu no pleciem – rūpes par Universitāti.”<sup>83</sup>

Pirmais uzdevums rektoram M. Prīmanim pēc pārrašanās Rīgā bija rast kontaktu ar civilpārvaldes vadošām personām izglītības jautājumos. Tas arī izdevās.

Par to liecina arī citi dokumenti. 1942. gada 29. janvārī Rīgas ģenerālkomisārs H. Drekslers aizsūtīja direktīvu Universitātes rektoram M. Prīmanim personīgi kārtot visus jautājumus par fakultātēm<sup>84</sup>. Arī no Dr. K. Stricka viņš saņēma plašas pilnvaras kārtot Universitātes iekšējās lietas, saskaņojot atsevišķus jautājumus ar Rīgas ģenerālkomisariāta Kultūras daļu.

“Var teikt, ka pār Universitātes vadītāju galvu tanī laikā it kā karājās ne tikai viens, bet divi Damokla zobeni,” turpina J. Vēliņš: “1) Civilpārvaldes acīs Universitātei bija tikai viens uzdevums – sekmēt Lielvācijas uzvaru... Tāpēc arī Universitātes pastāvēšana balstījās uz nebeidzamiem kompromisiem ar civilpārvaldi. Visā visumā par tik sekmīgu Universitātes lietu kārtošānu tanī laikā lielā mērā jāpateicās rektora personīgai izmaiņai un respektam pretējā pusē... 2) Otrs Damokla zobens kļuva arvien draudošāks kara pēdējā stadijā. Sākās mūsu jaunatnes izsūtīšana darbā uz Vāciju. Tas skāra arī Universitāti. Šinī sakarībā ar patiesu atzinību jāpiemin toreizējā Latviešu darba pārvaldes vadītāja Letonijas filistra inž. Paula Reinharda vārds, kurš tiešām darīja visu iespējamo mūsu akadēmiskās jaunatnes labā, lai tā varētu palikt dzimtenē un turpināt studijas.

Arī vācu okupācijas laiks prasīja asins upurus, kā no mācību spēku, tā no studentu vidus. Pieminēšu tikai tieslietu nodaļas prof. Konstantīnu Čaksti, kuru apcietināja. Rektors Prīmanis tiešām pūlējās cik vien spēja, lai viņu atbrīvotu, bet tas neizdevās.”<sup>85</sup>

Citā vietā Jānis Vēliņš atminas: “Rektoru Prīmani Rīgā diezgan daudzi uzskatīja par vāciski noskaņotu kungu. To vairākkārt nācās dzirdēt vācu laikā, kad blakus rektora amatam viņš izpildīja arī izglītības ģenerāldirektora pienākumus. Es šinī ziņā negribu būt tiesnesis, tāpēc atkārtōšu paša rektora vārdus, ko viņš teica 65. dzimšanas dienas svinībās...

Atcere notika 1943. gada 24. janvārī Kristapa Morberga Novēlējuma fonda telpās bijušā Morberga dzīvoklī...

Atbildes runā rektors pakavējās pie latviešu tautas likteņiem sakarā ar tās īpatnējo ģeogrāfisko stāvokli. “Mēs atrodamies starp rietumiem un austrumiem, starp Krieviju un Vāciju, starp divām lielākām varām Eiropā. Aiz mūsu austrumu robežām izplešas milzīgie Krievijas plašumi, kas no Eiropas gandrīz nemanāmi pāriet Āzijā...

<sup>83</sup> **Vēliņš, J.** Laikmeta mijās. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 128, 1949, 1. nov., Nr. 131, 1949, 8. nov.

<sup>84</sup> **Biezais, H.** Sarežģījumi Rīgas universitātē 1941-1944. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 28, 1986, 25.-30. lpp.

<sup>85</sup> **Vēliņš, J.** Profesors Mārtiņš Prīmanis (1878-1956). *Universitas*, Nr. 48, 1981, 11.-15. lpp.



Uz rietumiem no mums ir Vācija, kas neapšaubāmi pieder Eiropai. Pēdējā laikā diezgan daudz latviešu domāja, ka mums vispār nav daudz jārēķinās ne ar vienu no šīm varām, bet savu valstisko patstāvību varam bāzēt tikai uz Angliju un Franciju. Es negribu noliegt nevienu no šīm lielajām nācijām, bet tās tomēr ir tālu no mums un vajadzības brīdī nevar palīdzēt. Nepielūdzama īstenība ir tāda, ka mēs esam un paliekam starp Vāciju un Krieviju, starp Eiropu un Āziju. Mums, latviešiem, tāpēc ir skaidri un noteikti jāizšķiras, kam mēs īsti piederam – Eiropai vai Āzijai. Jau savās jaunības dienās es izšķiros par Eiropu. Tāds ir mans viedoklis šinī jautājumā, pie kā es visu mūžu esmu turējies.”<sup>86</sup>

Jāņa Vēliņa skatījumā prof. “Prīmanis bija īsts eiropietis, bet palika arī latvietis, kamēr vien beidza pukstēt viņa sirds”.<sup>87</sup>

Universitātes mācībspēku, studentu un absolventu izmaiņas lielo pārvērtību laikā, kad Latvija zaudēja neatkarību un padomju okupāciju nomainīja vācu okupācija, redzamas 7. un 8. tabulā<sup>88</sup>.

7. tabula

#### Universitātes mācībspēku skaits (1939–1944)

Mācībspēki	1939. g. 1. VII	1940. g. 1. VII	1941. g. 1. VII	1942. g. 1. VII	1943. g. 1. VII
Profesori	111	133	111	109	117
Docenti	95	83	158	83	84
Lektori	21	25	61	43	220
Asistenti	182	169	193	183	
Kopā	446	409	523	418	421

<sup>86</sup> **Vēliņš, J.** Atmiņas un vērojumi par Latvijas universitātes darbību neatkarības laikā. *Universitas*, Nr. 30, 1981, 7.-14. lpp.

<sup>87</sup> Turpat.

<sup>88</sup> Rīgas Universitātes fakultāšu darbība 1942./43. mācību gadā. **No:** *Latvijas valsts universitātes vēsture 1940-1990*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999, 83.-99. lpp.

## 8. tabula

## Universitātes studentu skaits (1939–1944)

Fakultātes	1939. g. 1. VII	1940. g. 1. VII	1941. g. 1. VII	1942. g. 1. VII	1943. g. 1. VII	1944. g. 1. VII
Arhitektūras	273	294	291	321	376	241
Filoloģijas un filozofijas	766	790	681	538	868	751
Inženierzinātņu	651	712	649	794	966	568
Ķīmijas	617	591	525	612	813	664
Lauksaimniecības	790	-	-	-	-	-
Matemātikas un dabaszinātņu	585	607	250 347	559	751	531
Mehānikas	549	521	440	589	755	532
Medicīnas	517	487	633	628	722	529
Veterinārmedicīnas	159	162	159	196	251	123
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	2051	1974	1312	1225	1709	391
Teoloģijas	228	200	-	5	58	63
Romas katoļu teoloģijas	61	63	-	2	26	57
Kopā	7247	6401	5287	5469	7295	4450

Latvijas Universitātē 1939. gada 1. jūlijā bija 446 mācībspēki. No kopskaita 111 (24,9%) bija profesori un 95 (21,3%) docenti. Padomju laikā mācībspēku skaits nepamatoti pieauga līdz 523. 1941. gada 1. jūlijā pēc vācu armijas ienākšanas Rīgā profesoru skaits bija palicis līdzšinējais – 111, bet docentu skaits pieaudzis līdz 158. Vācu režīma laikā, kas sakrīt ar M. Pīrmaņa rektora laiku, tas nedaudz samazinājās. 1943. gada 1. jūlijā pienākumus pildīja 421 mācībspēks, no tiem 117 profesori un 84 docenti.

Vācu okupācijas laikā vislielākais studentu skaits bija 1943. gada 1. jūlijā – 7295, un tas nedaudz pārsniedza 1939. gada 1. jūlija rādītājus – 7247. Visvairāk studentu 1709 jeb 23,4% no kopskaita studēja Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē, 966 studenti mācījās Inženierzinātņu fakultātē.

Vācu okupācijas laikā Universitāti beidza 887 absolventi: 1941./1942. m. g. – 339, 1942./1943. m. g. – 250, bet 1943./1944. m. g. līdz 1. aprīlim – 358 (sk. 9. tabulu). Studenti izmantoja jebkādu iespēju beigt Universitāti, sevišķi 1944. gadā, kad cīņas jau notika Latvijā. Visvairāk studentu beidza studijas Medicīnas fakultātē – 259 un Inženierzinātņu fakultātē – 106.

## 9. tabula

## Universitāti beigušo studentu skaits (1939–1944)

Fakultātes	1941./1942. m. g.	1942./1943. m. g.	1943./1944. m. g. līdz 1. aprīlim	Kopā
Arhitektūras	13	13	4	30
Filoloģijas un filozofijas	19	21	61	101
Inženierzinātņu	66	16	24	106
Ķīmijas	34	19	32	85
Matemātikas un dabaszinātņu	21	16	4	41
Mehānikas	19	27	27	73
Medicīnas	39	84	133	259
Veterinārmedicīnas	35	20	24	79
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	32	25	47	104
Teoloģijas	1	3	1	5
Romas katoļu teoloģijas	-	6	1	7
Kopā	339	250	358	887

Karam turpinoties, arvien grūtāk nācās aizstāvēt Latvijas studentu intereses. 1943. gada pavasarī rektors M. Prīmanis bija spiests piekrist studentu mobilizēšanai vācu karaspēkā. Viņš norādīja, ka iesaukšanai paredzētie 538 studenti saistības ar augstskolu nokārtos līdz 1943. gada 31. decembrim. Bet jau 1944. gada 20. janvārī Universitāte saņēma jaunu Rīgas ģenerālkomisāra rīkojumu pakļaut iesaukšanai arī tos studentus, kuriem bija atļauts nokārtot saistības ar Universitāti līdz 1944. gada 1. jūnijam<sup>89</sup>.

1942.–1943. gadā izdevās atjaunot normālu studiju procesu, arī mācību grāmatu izdošanu.

Par mācību grāmatu apgādniecības fonda priekšsēdi strādāja prof. Fricis Gulbis, par locekļiem – prof. Vilis Vītols un prof. A. Krūmiņš. Par to raksta fonda darbvedis Edgars Ķiploks:

“Tikko Rīgā sāka darboties vācu civilā pārvalde, kopā ar prof. Fr. Gulbi apmeklējām vairākus ierēdņus, kuru atļauja bija nepieciešama darbu iespiešanai. Mūsu manuskriptus pat neapskatījuši, viņi tos noraidīja kā kara saimniecībai nevajadzīgus un arī papīra trūkuma dēļ (..)”.<sup>90</sup> Vēlāk izdevās iegūt dažiem darbiem izdošanas atļaujas. 1942. un 1943. gadā pavisam iznāca 7 mācību grāmatas

<sup>89</sup> Universitātes studenti nacistiskās Vācijas un padomju Krievijas karā. *No: Latvijas valsts universitātes vēsture 1940-1990*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999, 97.-99. lpp.

<sup>90</sup> **Ķiploks, E.** Mācībgrāmatas LU studentiem. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 37, 1995, 40.-43. lpp.

(sk. 10. tabulu). J. Endzelīna grāmatai “Senprūšu valoda” atļauju izdošanai sagādāja leišu izcelsmes vācu zinātnieks profesors G. Gerulis, kas bija iesaukts vācu armijā kā speciālists.

## 10. tabula

## Izdotās mācību grāmatas (1942–1943)

Grāmatas sērijas nr.	Grāmatas nosaukums	Izdošanas gads
20.	E. Rencis. Farmakoloģija ar toksikoloģiju un receptūru	1942
21.	J. Cizarevičs. Ievads analizē	1942
23.*	L. Zalts. Vektoru rēķini	1942
26.	A. Dreimanis, P. Liepiņš. Latvijas minerāli un ieži	1942
27.	J. Endzelīns. Senprūšu valoda	1943
28.	J. Plāķis. Latīņu valodas vēsturiskā gramatika	1943
29.	A. Ķešāns. Ievads kvalitatīvā ķīmiskā analizē	1942

\* Ar grāmatas sērijas numuru 24 bija paredzēta prof. Fr. Gulbja “Fizika”, ar 25 – prof. P. Ķiļaukas “Grieķu literatūras vēsture”. Grāmata ar sērijas numuru 22 – L. Bērziņš “Ievads latviešu tautas dzejā” izdota 1940. gadā (sk. 6. tabulu).

M. Primanis darbojās Latvijas pašpārvaldē, kur uzņēmās izglītības un kultūras ģenerāldirektora pienākumus, 1942. gada 13. maijā nomainot pazīstamo izglītības darbinieku inženieri ķīmiķi Jāni Celmu, kas kļuva par Skolu departamenta direktoru. Viņš cīnījās par Latvijas jaunatni, skolu un kultūras saglabāšanu kopā ar saviem tuvākajiem darba biedriem – Skolu departamenta direktoru Jāni Celmu un Pauli Kupču, kas 1943. gada 15. jūlijā stājās J. Celma vietā, Arvīdu Dravnieku, kas bija Tautskolu direkcijas priekšgalā, Pēteri Kūlu, kas vadīja Vidusskolu direkciju, un Indriķi Zubānu, kas pārzināja Arodskolu direkciju. Skolas strādāja visumā pēc mācību plāniem, kādi bija Latvijas brīvvalsts laikā līdz 1940. gada 17. jūnijam. Mācības notika latviešu valodā. Lielākās pārmaiņas pēc vācu administrācijas prasības bija vienīgi vēstures, ģeogrāfijas un vācu valodas mācīšanās. Lai gan bija jāstrādā ļoti grūtos apstākļos – nepiemērotās telpās, divās, pat trijās maiņās, jo daudzas skolu ēkas bija rekvizētas kazarmām un lazaretēm, mācības netika pārtrauktas. 1942. gada 14. augustā bija izdots stingrs rīkojums, ka visiem bērniem, kas līdz 1. augustam sasnieguši 7 gadu vecumu, jāuzsāk mācības. Tiem bērniem, kuri neturpinās tālāku izglītību pēc pamatskolas, jāiegūst zināšanas kādā arodskolā, audzinot viņus “sabiedriskā un personiskā krietnībā un tēvzemes mīlestībā”<sup>91</sup>.

<sup>91</sup> Staris, A. Skolas un izglītība Rīgā : no sendienām līdz 1944. gadam. [Lielvārde] : Lielvārds, 2000. 208 lpp.



Latvijas Universitātes (tolaik – Universitātes Rīgā) rektors profesors Mārtiņš Prīmanis.  
[Rīga], 1942. gads. Fotogrāfs K. Rake.  
Foto no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Nr. VRVM 125995

Samazinājās skolēnu skaits: 1940./1941. m. g. mācījās 238,5 tūkst., taču 1942./1943. m. g. – 207,7 tūkst. skolēnu. Tajā pašā laikā ģimnāzijas audzēkņu skaits saruka no 23,1 līdz 16,8 tūkstošiem. Daļa no viņiem tika nodarbināti dažādos darbos, iesaukti darba dienestā vai gaisa izpalīgos vācu armijā.

Latvijas vēsturnieki grāmatā “Latvija Otrajā pasaules karā” (1939–1945) devuši M. Prīmanim novērtējumu latviešu pašpārvaldes darbā: “viņa darbības vadmotīvs bija izdabāšana vāciešiem: viņš vienmēr atzina un uzsvēra vācu kultūras pārākumu. Daudz nepakļāvīgāki izrādījās citi ģenerāldirektori”<sup>92</sup>

<sup>92</sup> **Bleiere, D., Butulis, I., Felmanis, I.** u. c. *Latvija Otrajā pasaules karā : (1939-1945)*. Rīga : Jumava, 2008. 581, [1] lpp.



*Ernennung*

1. P.  
26. V. 42.  
26. V. 42.  
Finot M. P.  
Rektor: *[Signature]*

Universitātes Rīgā  
Ieeja Nr. *1751*  
26. Maija 1942

99

Noraksts.

Mit Zustimmung des Herrn Reichskommissars für das Ostland  
ernenne ich den Rektor Prof. Dr.

MARTIN PRIMANIS

zum Generaldirektor des Bildungswesens.

Ich vollziehe diese Urkunde in der Erwartung, dass der  
Ernannte seine Amtspflichten gewissenhaft erfüllt und das  
Vertrauen rechtfertigt, das ihm durch diese Ernennung  
bewiesen wird.

Der Generalkommissar in Riga  
/paraksts/ Drechsler.

(Z.v.)

Riga, den 9. Mai 1942.

Par noraksta pareizību:  
Universitātes Rīgā  
sekretārs *[Signature]*

*10-9.*

Rīgas ģenerāldirektora Drekslera paziņojums par M. Prīmaņa iecelšanu  
par izglītības ģenerāldirektoru. 1942. gads.  
Dokuments no Latvijas Valsts vēstures arhīva, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 99. lp.

M. Prīmanis, kaut latvietis, bija vācu draugs, ko apliecināja, gan izpildot Rīgas Universitātes rektora, gan izglītības un kultūras ģenerāldirektora amatu. Par viņu ģenerālkomisariāta Kultūras nodaļas vadītājs, vācbaltietis un bijušais Liepājas vācu ģimnāzijas direktors H. Adolfi 1944. gada 29. jūnijā devis šādu raksturojumu:

“Prof. Prīmaņa dienesta izpildīšana šais amatos pēc pagājušiem trīs gadiem vispārīgi kā darbu jāatzīmē par korektu. Politiski nepatīkamos jautājumos viņš mēģina izvairīties no savas personas iesaistīšanās un uzdod sarunas vest sev pakļautām personām, kas vismaz nestāv tālu no latviešu šovīnistiskiem gājieniem. Spiedienam no vācu puses viņš vienmēr padodas. Visbiežāk viņš ir bijis pakļauts vācu civilās pārvaldes kritikai sava personāla politikā, jo viņš šai lietā ir saņēmis padomus no padomniekiem, kas pieder šovīnistiskajām aprindām, vai kas ir šo aprindu ietekmē. Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas personālpolitika tādēļ ir pastāvīgi jākontrolē.

Kopsavilkumā jāsaka, ka prof. Prīmanim ne vienmēr ir rakstura spēks, lai ar noteiktību stātos pretī latviešu inteliģences šovīnistiskajām tieksmēm, pie kam viņš šo tieksmju pārstāvju priekšā varbūt jūtas kavēts tieši tāpēc, ka ir repatriants. Bet no otras puses, viņš bez šaubām tiecas celt tiltu latviešu un valsts (Reich) starpā.”<sup>93</sup>

Jāatzīst, ka grūtajā vācu okupācijas situācijā M. Prīmanis kā rektors darbojies veiksmīgi. Ne tik skaidri vērtējama viņa darbība Latvijas pašpārvaldes ģenerāldirektora ģenerāļa Oskara Dankera vietnieka amatā, kad viņš vācu okupācijas beigu posmā visnotaļ iesaistījās leģiona un gaisa izpalīgu mobilizācijā.

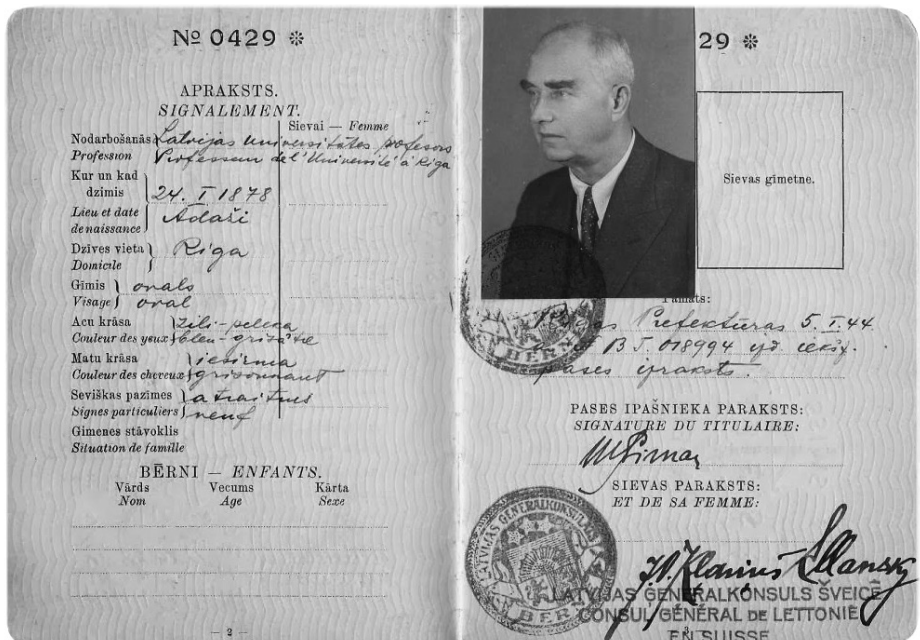
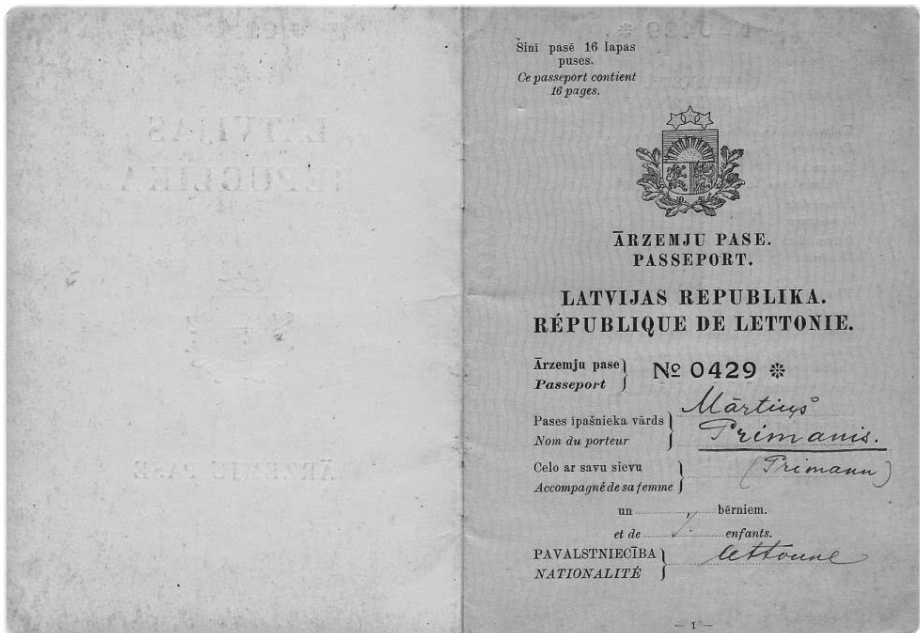
1944. gada rudenī, kad fronte draudoši tuvojās Rīgai, rektors M. Prīmanis aizbrauca uz Liepāju, 26. septembrī atstājot savā vietā prorektoru V. Burkevīcu, bet tas savukārt – profesoru A. Ķešānu, kas rūpējās, lai neizvazātu augstskolas inventāru<sup>94</sup>. M. Prīmanis kādu laiku izpildīja pirmā ģenerāldirektora vietu Kurzemē, pēc tam devās otrā trimdā uz Vāciju.

Sarkanajai armijai ieņemot Rīgu, profesora A. Ķešāna vadībā 1944. gada 15. oktobrī Universitāte atsāka darbu. 5. novembrī viņš Universitāti nodeva no Maskavas ieliktajam rektoram ģeogrāfijas profesoram Matvejāam Kadekam<sup>95</sup>.

<sup>93</sup> Bundesarchiv, Koblenz, R. 92/115.

<sup>94</sup> **Grosvalds, I.** Latvijas Universitāte svešvaru spīlēs. *Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, 238.-243. lpp.

<sup>95</sup> LVU pakļautība un struktūra. **No:** *Latvijas valsts universitātes vēsture 1940-1990*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999, 119. lpp.



M. Primaņa pase. Izdota 1945. gada 20. augustā Bernē.  
Foto no M. Primaņa ģimenes privāta arhīva



### Dzīves loku noslēdzot

Pēc kara M. Prīmanis dzīvoja pie savas meitas Irēnes Hildas Ratingenā. Viņš jutās vientuļš, bieži bija nospīestā garastāvoklī.

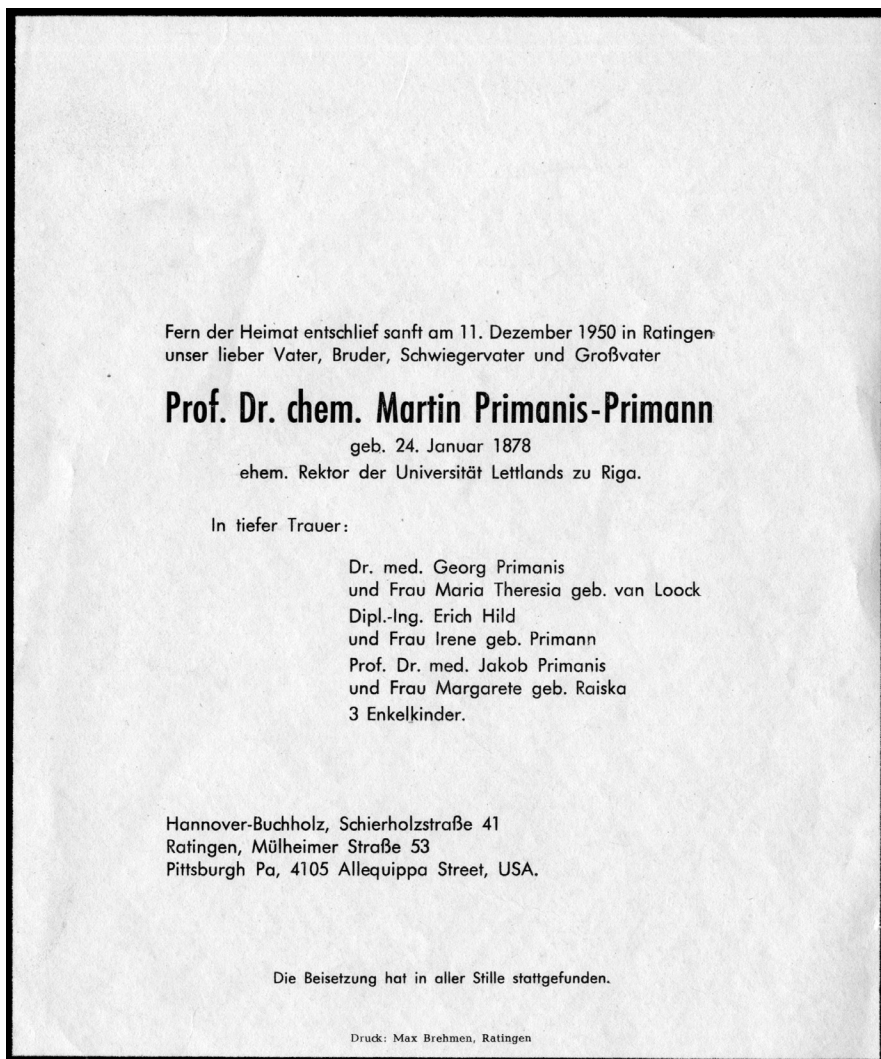
A. Veidemanis atceras: “Vācijā bieži sarakstījāmieš ar viņu. Tur mūsu ceļi divreiz būtu gandrīz krustojušies. Pirmo reizi Pinebergas augstskolā, (..) kur arī mani gribēja iesaistīt darbā.

Otrreiz mūsu ceļi gandrīz būtu krustojušies pie paša prof. M. Prīmaņa kapa malas. Atkal par vēlu. Vienā 1950. gada decembra naktī, kad pēc sarakstīšanās ar profesoru, biju sagatavojies doties ceļā no Minsteres nometnes, lai paciemotos kādu laiciņu pie viņa, durvīs saskrējās ar ziņnesi, kam bija rokā telegramma. Profesora meita Irēna ziņoja, ka tēvs miris. Viņš sabrucis pie rakstāmgalda, rakstot vēstuli draugam Jānim Blauam. Bēres bija nolemts sarīkot tikai tuviniekiem; mans brauciens izpalika...”<sup>96</sup>



M. Prīmanis ar ģimeni Vācijā (*Bedburg-Hau*). 1949. gada 24. janvāris. Fotogrāfs Eriks Hilda. No kreisās: M. Prīmaņa dēls Georgs, Mārtiņš, Georga sieva Marija Terēzija ar meitu Zigrīdu, M. Prīmaņa meita Irēne. Foto no M. Prīmaņa ģimenes privātā arhīva

<sup>96</sup> **Veidemanis, A.** Pa darba un draudzības takām. *Universitas*, Nr. 38, 1976, 14.-15. lpp.

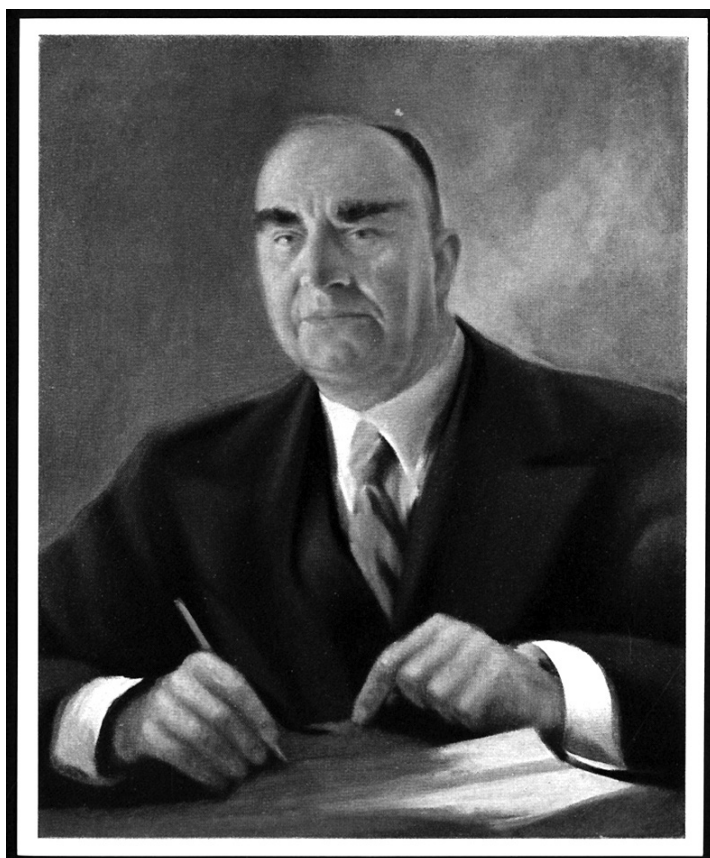


Sēru paziņojums. 1950. gads.  
 Dokuments no Latvijas ķīmijas vēstures muzeja, 96. f., 1. l., Nr. 3129

M. Primanis miris 1950. gada 11. decembrī Ratingenā, apbedīts Nidendorfas kapsētā.

Kad noslēdzas cilvēka dzīve, paliek viņa darbs un laikabiedru atmiņas. 1956. gadā korporācija "Talavija" nodibināja stipendiju fondu "Talavijas stipendija rektora profesora *Dr. chem.* Mārtiņa Prīmaņa piemiņai". 1958. gadā tika nodibināts Latvijas Universitātes bijušā rektora *Dr. chem. techn.* Mārtiņa Prīmaņa piemiņas fonds. Fonda priekšsēdis bija prof. arhitekts Augusts Raisters, kas





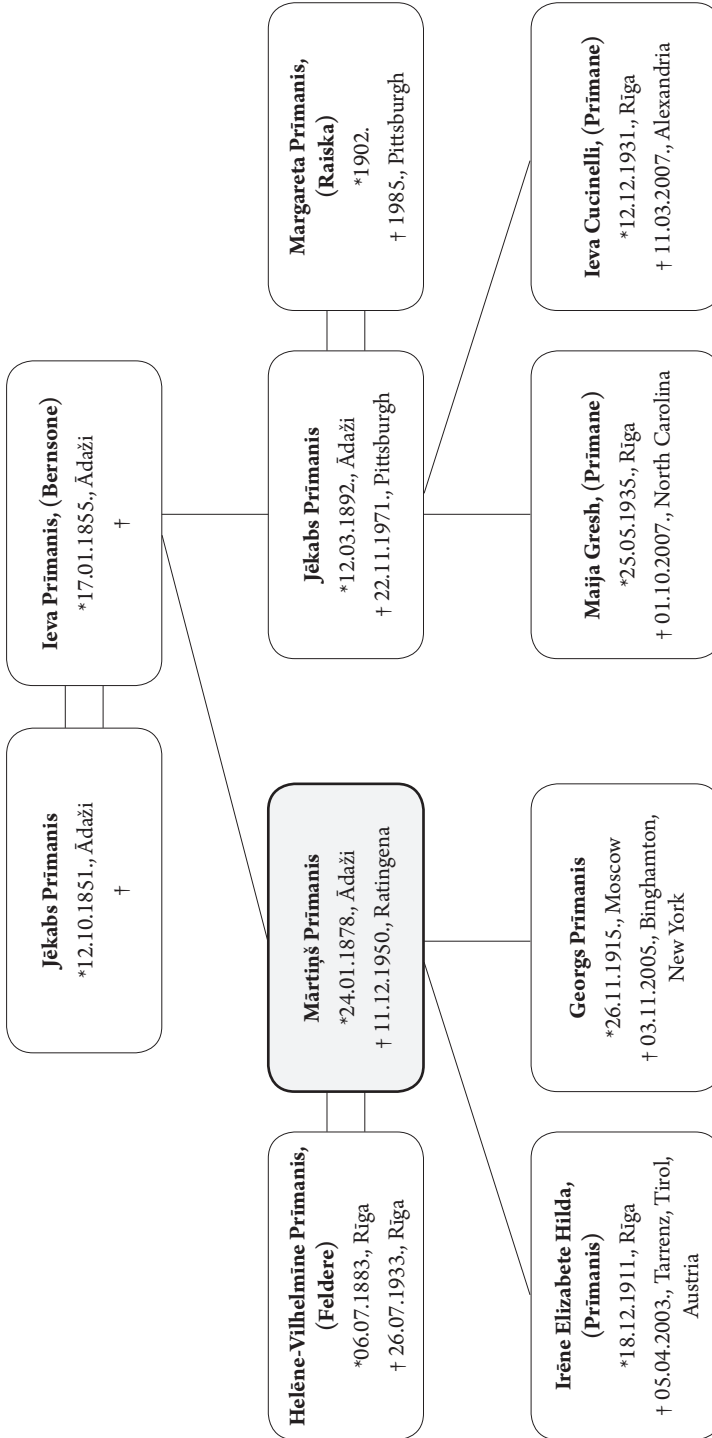
Prof. Dr. M. Prīmanis, Latvijas Universitātes rektors. Autors L. Liberts.  
Gleznas reprodukcija no žurnāla "Senatne un Māksla", Nr. 3, 1939

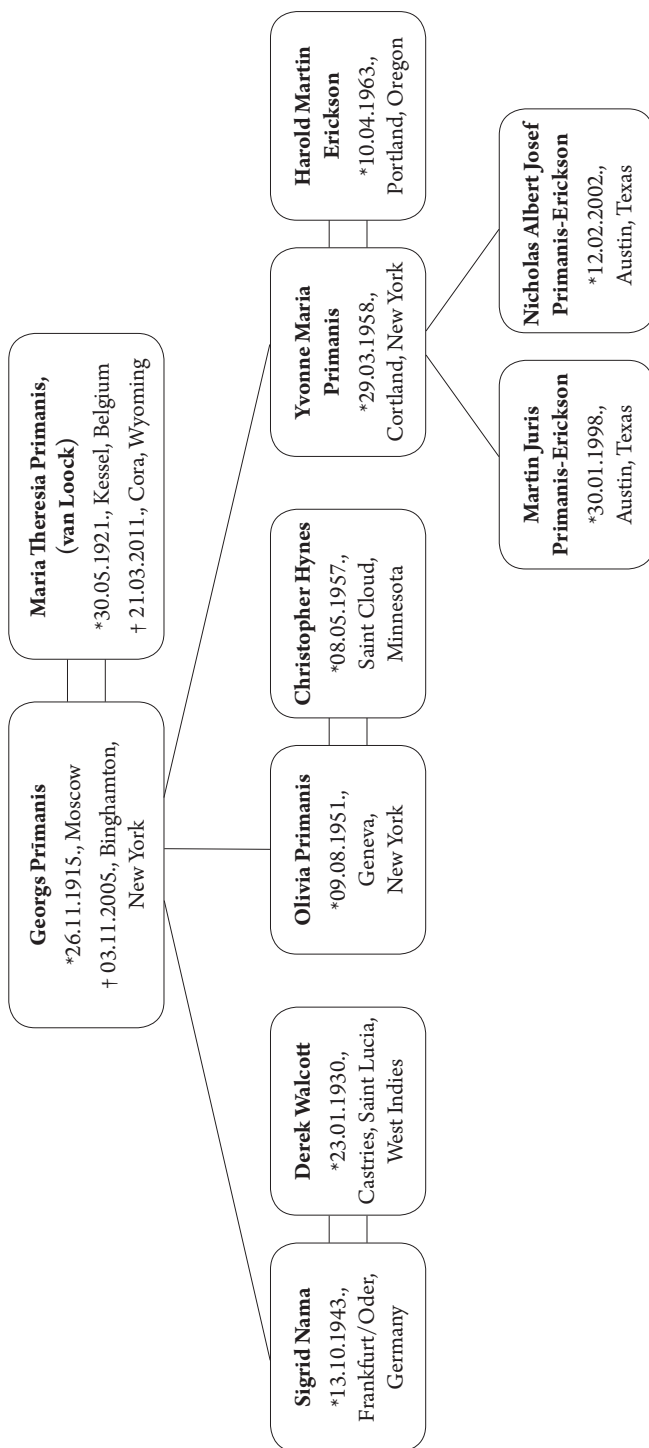
sarakstījis arī grāmatu "Latvijas Universitāte. Sākuma gadi un tālākās gaitas" (1965). Fonda pārvaldē bija M. Prīmaņa tuvinieki un ilggadējie līdzgaitnieki prof. *Dr. med.* Jēkabs Prīmanis, Dr. Georgs Prīmanis, prof. *Dr. arh.* Eižens Laube, prof. *Dr. chem.* Pēteris Krūmiņš, *ing. chem.* Jānis Celms, doc. *ing. techn.* Ādolfs Vitckofs. Bija nodomāts izdot monogrāfiju par M. Prīmani, lai iegūtu pilnīgāku pārskatu par viņa personību un gaitām, jo viņa darbība tuvu saskaras ar mūsu tautas likteņgaitām, tās baltajām un nebaltajiem dienām. Tomēr nodoms nesekmējās.<sup>97</sup>

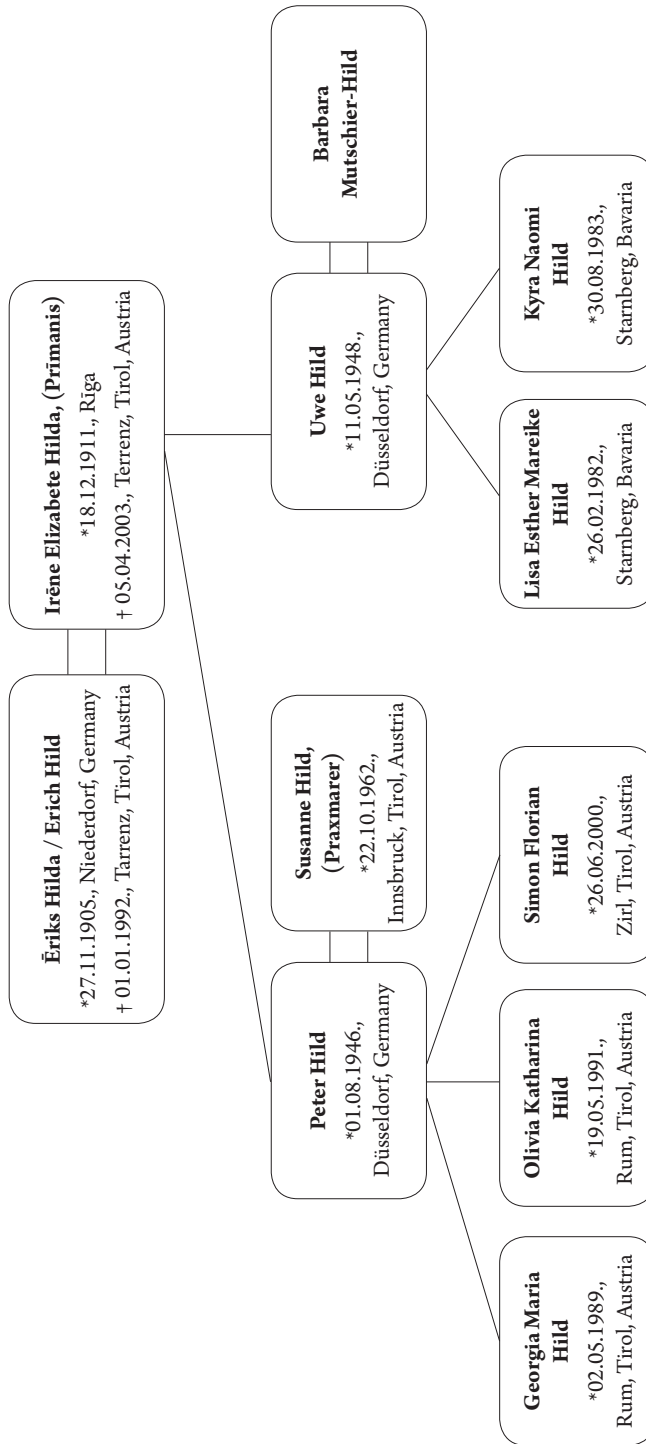
Palicis M. Prīmaņa darbs, viņa devums Latvijas izglītībai un kultūrai.

<sup>97</sup> **Grosvalds, I., Alksnis, U.** Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība. *No: Zinātņu vēsture un muzejniecība* : Latvijas Universitātes Raksti. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, 639. sēj., 206.-221. lpp.

## Mārtiņa Prīmaņa dzimta







**Pielikums**  
**P. Valdena vēstules M. Prīmanim**

1908. g. 23. VII

Ļoti godātais Inženiera kungs!

Par Jūsu draudzīgo vēstuli no Jūsu jaunās dzīves vietas un darbības lauka es izsaku Jums savu vislielāko paldies.

Patiesi es Jums novēlu darbā svaigumu un panākumus, kaut arī sākotnēji dažas lietas ir svešas tā, ka vairums šķiet atšķirīgas, kā Jūs līdz šim pieraduši to redzēt un darīt. Tagad izmīst un būt nedrošam tiešām nav nekāds pamats. Mēs taču šeit esam mācījušies šķēršļus un grūtības ar pacietību un vēlreiz pacietību, ar galvas laužšanu un mēģināšanu pieveikt un pievārēt. Grūtības praksē drīzāk ir savaldāmas nekā sliktas.

Tātad: mundra drosme, prieks strādāt, amata mīlestība un cieša griba pārvaldīt izpildāmo uzdevumu un lieta tiks noteikti atrisināta.

No manas puses es pateicos vēlreiz Jums par Jūsu dienestu ko pildījāt pie manis. Mūsu darba telpā pašlaik valda haoss, jo tika veikts nepieciešamais mūsu darba telpu remonts. Amatnieku kungi pārvalda situāciju. Kur mēs nesen operējām ar metru diapazona elektriskajiem viļņiem tagad darbojamies ar otām, caurulēm un dēļiem. Es Jūs lūdzu nodot manus labākos sveicienus Jūsu priekšniekam Ing. Šahta kungam, no manas mazās ģimenītes un sirsniņu rokasspiedienu.

Jums padevīgais P. Valdēns

1927. g. 16. VII

Mīļlais Prīmaņa kungs!

Daudzi paldies par Jūsu 13. VII vēstuli, kurā bija mīļi sveicieni man un manai sievai, un vienlaicīgi tā saturēja ziņu, ka Jūs vēlaties apmeklēt Ludwigshafenas un Oppauers rūpnīcas.

Tas mani ļoti iepriecina, un es ticu, ka iespaidi, kurus Jūs no šiem grandiozajiem uzņēmumiem varat saņemt, būs zinātniski vērtīgi un arī psiholoģiski nozīmīgi.

Parādiet to, ko vecā ķīmija vēl spēj jaunu radīt, sniegt un ko Jūs no pārmērīgi lielās enerģijas lielumā un iedarbībā varat piedāvāt cilvēkiem. Es ceru, ka Jūs apmierināti pametat Vāciju, no kurienes Jūsējie, spēcināti no skaistās Baden-Badenas, esat atvadījušies.

Tātad uz drīzu redzēšanos!

Vislabākie sveicieni no mums abiem vecajiem un Jūsu jaunajai, ziedošajai mītnei no Jums ļoti padevīgā P. Valdena



1937. g. VII

Šeit izsaku daudzus paldies par saglabāto uzticību un novēlu jaunatklātajam postenim gudrus līdzstrādniekus un saprotošu akadēmisko jaunatni.

Atvadoties ar vīrišķīgu rokas spiedienu

Jūsu vecais P. Valdens (P. Walden)

1938. g. 17. VIII

Jūsu laimes vēlējumu telegrammā Jūs esat tik sirsnīgā veidā attēlojis mūsu kopīgo ilgā pagātnē veikto zinātnisko un mācību darbu, ka es tiešām nezinu, kā man uz to jāatbild. Viens ir skaidrs: Jūsu pēc labākās sirdsapziņas izteiktās domas mani sirsnīgi ir skārušas ar sava veida nebijušu saskarsmi un piepildījumu. Man jāizsaka pateicība arī par kopīgo sadarbību, Jūsu saprotošo, kompetento uzņemšanos par manu plānu eksaktu realizāciju.

Ne mazāk priecīgs un lepns es esmu par to, ka mans kādreizējais skolnieks un līdzstrādnieks, tagad darbojas kā profesors un rektors tajās pašās vietās un darba telpās telpās, kuras, reiz drikstēju līdzvadīt un līdz būvēt. Patiesi laimes vēlējumi Jums, bet arī Universitātei par Šādu izcilu pārstāvi.

Ar spēcīgu rokas spiedienu palieku visā padevībā

Jūsu Pauls Valdens

Prof. kungam, Dr. M. Prīmanim Rīgā

Atbildot Jūsu draudzīgajām atmiņām un laimes vēlējumiem manā 80 gadu dzimšanas dienā, es lūdzu Jūs savukārt saņemt manus sirsnīgākos paldies un vislabākos novēlējumus Jūsu veselībai.

Pašlaik atrodos kūrējā (Sand bei Bül "Smilts pie Būlas" peldvieta).

1943. gada augustā

P. Valdens (P. Walden)

Büler augstienes sanatorija pie Būlas Bādenē, 3. maijā 1946. g.

Augsti novērtētais un mīlais profesora kungs. Pirms dažām dienām mēs saņēmām mīlu vēstuli no diplominženiera W. Drewsa kunga, kurā bija ziņa arī par Jūsu atrašanos šeit Göttingenā. Mēs jautājām, vai nav kāda ziņa arī tieši par Jums. Viņa dēls Haralds Drews mums paskaidroja, ka viņš tos ir sameklējis, resp.

saticies un sarunājies. Tā kā mans mīļais vīrs ir slinks rakstītājs, bet ar vislielāko prieku mīļie cilvēki tās saņem, tad es rakstu tieši Jums, jo mūs spiež uzzināt, kā klājas Jums un Jūsu meitai. Jūsu dēls jau atrodas pie Jums, kā tas vecajā dzimtenē ir. Kas nākotnē vēl no viņas taps, tas neatrodas vēl nākotnes klēpī. Kopš kura laika Jūs esat savā pašreizējā dzīves vietā un vai Jūs ieradāties pa tiešo? Mēs šeit dzīvojam jau vairāk kā 4 gadus bez savas privātmājas, kopš 3 gadiem te Švarcvaldē. Manam mīļajam vīram augstienes (800 m) gaiss un absolūts miers un klusums ir ļoti labs viņa vājjai sirdij. Ikdienā viņš strādā apmēram 6 – 8 stundas, 2 jauni mazāki darbi jau atrodas pie izdevēja un viņš raksta jau trešo.

Vanda Valden

1946. g.

Jūs pazīstat manu vīru. Darbs vienmēr viņam bija vissvarīgākais (vēstulē *visskaistākais*, tulk. piezīme). Tā viņš turpina vēl līdz šiem saviem gandrīz 83 gadiem.

Tikai neslikt pārdomās, saka viņš šodien, nevis prātot, nevis lauzīt galvu, bet strādāt. Tas ļauj tikt pāri daudz kam un nomierina.

Un es esmu Dievam bezgalīgi pateicīga, ka viņš to vēl var.

Ārēji mēs abi esam kļuvuši veci, šausmīgi vāji, mans vīrs sver tikai 110 mārciņas un es pati – 92.

Ēdināšana ir nepietiekoša; angļu zonā līdz nesenam laikam tā bija lieliska, bet tagad tā, protams, arī ir samazināta. Kā mēs uzzinājām, Jūs tiekat no U.N.R.R.A. uzturēti.

Mīļais profesora kungs, vai nebūtu iespējams, ka mans vīrs arī kaut ko (pacīņu) no šīs vietas varētu saņemt. Kur jāgriežas šajā sakarībā?

Mans vīrs līdz 1919. gadam bija krievu, tad latviešu padotais, tātad savas dzīves ilgāko laiku, bez tam viņš ir loceklis un goda loceklis franču un krievu akadēmijās, arī Ženēvas, un goda biedrs angļu ķīmiķu apvienībā. Mēs esam vērsušies šeit pie augstākās militārās pārvaldes vai daudzas reizes. Es – mans vīrs ir tam par lepnu un domā vienmēr, ir jāmeklē, bet šodien tā vairs nav, un nesekoja atbilde. Varbūt mana franču valoda nebija pietiekami eleganta vai arī visam bija jābūt mašīnrakstā?

Vai Jūs varbūt varētu par to interesēties atbilstošajās vietās?

Lūdzu, neesiet dusmīgi, mīļais profesora kungs, bet es labprāt kaut ko darītu, lai saturētu mana vīra veselību un dzīvesspēku. Ar mana dzīvesbiedra ārzemju kolēģu palīdzību varētu varbūt kaut ko sasniegt, bet tas ilgs vēl mēnešiem. Es esmu dažādu ceļu iebraukusi, bet tie visi ir ilgstoši. Tagad mēs piedzīvojam sliktāko laiku.

Krievu zonā mans vīrs kļuva par melnstrādnieku – karte (garīgā darba strādnieks) saņemta, bet šeit tā nav ieviesta. Kā nonākt pie U.N.R.R.A.: un uz kādām

rekomendācijām ir jābalstās? Es būtu ļoti pateicīga, ja Jūs man dažas norādes dotu vai Jūsu protekcija kaut ko varētu sniegt.

Vai Jūs dzīvojat nometnē vai privāti?

Getingena nav sagrauta, visiem tur dzīvojošajiem tā ir skaista.

Mans vīrs un es sveicam Jūs sirsnīgi un ļoti priecātos kaut ko tuvāku par Jums un mīļajiem Jūsējiem dzirdēt.

Jūs Vanda Valdena

Vai Jūs kaut ko zināt par profesoru Centneršvēru?

## Professor Mārtiņš Prīmanis (1878–1950)

The name of Mārtiņš Prīmanis is associated with a whole period in the history of the University of Latvia (1919–1944). M. Prīmanis was rector of the University twice: from 1937 to 1940 and from 1941 to 1944. He was one of our first national university founders and the last rector of this period (1941–1944).<sup>1</sup>

Mārtiņš Prīmanis was born on 24 January 1878 in the Sautiņi homestead of the Ādaži parish, Riga district, in the Latvian family of Jēkabs Prīmanis and his wife, Ieva. Bernsone. His fourteen years younger brother Jēkabs Prīmanis was born on 12 March 1892, also in Ādaži. Mārtiņš Prīmanis had his early childhood education at home and continued in Ādaži parish school. Later he studied at the Riga Peter I Realschule. In the August of 1897 he entered the Department of Commerce of the Riga Polytechnic Institute, but already in late September he left the Institute and took the post of a tutor in a Polish family (V. Szczytt) in the Vitebsk province. In 1899 he once again entered the Riga Polytechnic Institute, Department of Chemistry. M. Prīmanis graduated *cum laude* as an engineer technologist only in 1908 as he had to work in order to obtain funds for studies. He worked as a chemist in the Riga-Orel railway laboratory and, in the final years of studies, from 1905, as the personal assistant to Professor Paul Walden of the Riga Polytechnic Institute. During summer holidays in 1903 M. Prīmanis worked as a trainee in Nevyansk, the Urals, but in 1904 in the factory in Donetz-Yuryevo of the Yekaterinoslav province. After graduation, Professor P. Walden offered him to stay in the capacity of an assistant at the Inorganic Chemistry Laboratory of the Institute. M. Prīmanis turned down the offer.<sup>2</sup>

During the study period M. Prīmanis was involved with the corporation “Talavija”. He also participated in the establishment of the corporation. After joining the corporation “Talavija”, he took an active part in its life. The album “Talavija 1900–1925”<sup>3</sup> notes that in the second semester of 1902 M. Prīmanis had been the corporation vice-senior, the senior in the first and second semester of 1903, while in the second semester of 1902 he had been *magister paucandi*.

During his study years he participated in the Riga Latvian Society thematic soirees and in the publishing of the Encyclopaedia by writing about chemistry.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Grosvalds, I., Alksnis, U. Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība. *In: Zinātņu vēsture un muzejniecība* : Latvijas Universitātes Raksti. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, vol. 639, pp. 206-221

<sup>2</sup> Mārtiņš Prīmanis. *In: Talavija* : 1900-1925. Rīga : Valters un Rapa, 1925, pp. 52-53

<sup>3</sup> Ibid.

<sup>4</sup> Ibid.

In 1906 M. Pīmanis published his work on the causes for the Congo Red colour change in acids<sup>5</sup>, but in 1907 on the self-ignition of cotton.<sup>6</sup> In 1907 a publication also appeared in collaboration with P. Walden on the refraction of light and electrolytic dissociation<sup>7</sup>. In 1911 his work on the concentration of sulphuric acid was published<sup>8</sup>.

After studies M. Pīmanis worked in the Rendziny joint stock company chemical factory in Częstochowa, Petříková province, Poland, as the factory manager and assistant director (1908–1910). During this time, together with A. Schacht, director and chemical engineer, he developed and first put into practice the use of coal in generators of sulphuric acid concentration.

In search for employment M. Pīmanis arrived in Riga where he became the assistant manager at the s/c “A. G. Rutenbergs” factory (1910–1915). The factory produced inorganic acids, oxalic acid, alum and aluminium sulphate.<sup>9</sup>

On August 1, 1901, he married Helēna Wilhelmīne Feldere (b. 6 July 1883 in Riga, d. 26 July 1933 in Riga). Their family home language was German. They had two children: a daughter, Irene Elizabete (b. 18 December 1911 in Riga) and son Georgs (Dr.med., b. 26 October 1915 in Moscow).

During the war, in 1915, M. Pīmanis went to St. Petersburg where for two months he worked as a chemist at the Sanitary Department of the Central Military Construction Committee (*Центральный Военностроительный комитет*). That autumn he started working as the pharmaceutical factory technical manager for the Shering Russian Joint Stock Company in Moscow (*Русское Акционерное Общество Шеринг, Москва*).

In the autumn of 1916 M. Pīmanis became head of the acids department at the Schlüsselburg Powder Factory branch, “Southern Factory of Explosives” (*Южный завод взрывчатых веществ*), newly built in the Kharkov province. It was expected to produce tolite and nitric acid, as well as to carry out its concentration and denitration. He designed and supervised the construction of a number of chemical factories.<sup>10</sup>

<sup>5</sup> **Приман, М. Е.** Исследование причин цветоизменяемости «Конгокрасной» от кислот. Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности, Т. 10, N 1, 1906, с. 19-27.

<sup>6</sup> **Приман, М. Е.** К вопросу о самовозгорании хлопа. Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности, Т. 11, N 3, 1907, с. 108-110.

<sup>7</sup> **Walden, P., [Priman, M.]** Lichtbrechungsvermögen und elektrolytische Dissoziation. *Zeitschrift für physikalische Chemie*, Bd. 59, H 4, 1907, S. 385-415.

<sup>8</sup> **Priman, M.** Über die modernen Schwefelsäurekonzentrationsmethoden. *Chemiker Zeitung*, N 60, 1911, 20. Mai, S. 541.

<sup>9</sup> Vecākais docents Mārtiņš Pīmanis. **In:** *Latvijas Universitāte 1919-1929*. Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, pp. 128-130

<sup>10</sup> LVVA, 7427. f. 13. apr., 1369. l., p. 90



In 1918, when German troops occupied the province of Kharkov, M. Prīmanis grasped the opportunity to return to his homeland. In August of that year, on Prof. P. Walden's invitation, he became an assistant at the qualitative analysis laboratory of the Baltic Technical University (*Baltische Technische Hochschule*). M. Prīmanis continued to hold this post also during the Bolshevik and post-Bolshevik time up to July, 1919.

In late August, 1919, M. Prīmanis was elected to the Faculty of Chemistry organizing committee and, together with Professor Valdemārs Fišers and the chemical engineer Spricis Paegle, he started on the organizing activities. On 5 September 1919 he was confirmed as an associate professor of the Inorganic Chemical Engineering Department, but on 1 April 1921 he was elected a senior associate professor. M. Prīmanis was also the secretary of the Faculty of Chemistry (1919–1922) and dean (1928–1931).

In addition, M. Prīmanis participated in the reorganization of the former Riga Polytechnic Institute, in the University of Latvia organizing committee and, as a representative of the Faculty of Chemistry, in the Council of the University of Latvia. He became the University's first vice-rector of economic affairs (1919–1920) and later was a member of the Economic Council.

In 1923 M. Prīmanis restored the Testing and Research Laboratory at the Faculty of Chemistry, the supervisor of which he continued to be up to 1930. The laboratory carried out about 2000 analyses for national and local institutions and industrial companies. At the Inorganic Chemical Engineering Department M. Prīmanis delivered the courses of Basic Chemical Industry, Heat and Water Technology, as well as supervised the Laboratory of Technology of Basic Chemical Substances and guided students' diploma researches in chemical technology. From 1930 to 1937 he had supervised 15 diploma papers.<sup>11</sup>

M. Prīmanis was a man of substance. He owned a house in Riga, Nos. 1 and 3, Alberta Street and a summer cottage in Bulduri. He lived at No.1, Alberta Street, flat No.5. His daughter Irēne attended Riga Lutherschule of United German Lutheran Parishes, but the son, Georgs, studied at the German Gymnasium, later he studied medicine at the University of Latvia, from which he graduated in 1943. After World War II he worked as a psychiatrist in the USA.<sup>12</sup>

M. Prīmanis was the Riga City Board member (1923–1925), headed the Business Department of the Riga City Board, whose task was to organize the city water, electricity and gas supply.

In 1930 he took part in the Congress of German Chemists in Frankfurt am Main.<sup>13</sup> During the holidays in 1932 he was in Germany and Switzerland, and took his daughter, who suffered from tuberculosis, from Switzerland to Latvia.

<sup>11</sup> **Straumanis, M. E.** LU Ķīmijas fakultāte. *Tehnikas Apskats*, Nr. 23, 1959, pp. 9-12

<sup>12</sup> LĶVM, Rektora M. Prīmaņa aptaujas lapa, 1942, 99. krāj., 11. L., Nr. 6463

<sup>13</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., p. 61

In 1935 he participated in the Congress of the Society of German Chemists in Koenigsberg,<sup>14</sup> in 1939 in the International Commission of Intellectual Collaboration meeting in Switzerland,<sup>15</sup> and delivered a lecture at the University of Warsaw. In addition, he went on different missions: in 1927 to Poland, Czechoslovakia and Germany<sup>16</sup>, in 1932 to Germany and Switzerland<sup>17</sup>, in 1933 to Poland, Germany and Italy<sup>18</sup>, in 1934 to Estonia and Finland<sup>19</sup>, in 1937 to Germany and France<sup>20</sup>, in 1939 to Germany, Switzerland and Estonia<sup>21</sup>. During his mission trip in 1936 he visited the German industrial centre in Essen, but in 1937, together with the senior assistant professor Persijs Zilīte, he went to Düsseldorf.

In 1934 M. Pīmanis was elected member of Kristaps Morbergs legacy foundation management commission. From in 1935 up to 1937 he was the Chairman of the commission.<sup>22</sup>

M. Pīmanis was chairman of the Board of the joint-stock company "C. Ch. Schmidt" cement factory, a representative of the University of Latvia in the Natural Resources Exploration Committee, member of the Chamber of Professions and Council for Culture. He was actively involved in Arvīds Bergs' National Centre, the Riga Rotary Club and as a speaker in the Riga Latvian Society. He was a co-founder and board member of the Latvian Chemical Society, member of the Riga Technical Society and the Latvian Society of Engineers. He belonged to foreign chemists' societies "Societe chimique de France" and the "Verein Deutscher Chemiker".<sup>23</sup>

Professor Martin Pīmanis was a polymathic chemical technologist with extensive knowledge. Busy with the practical and administrative work, he could not devote much time to science, which is why the number of his published works was not impressive. Three publications appeared in the magazine "The Economist". M. Pīmanis' doctoral thesis "Studies on Kurzeme's Meldzere Region Lignite"<sup>24</sup> was considered particularly valuable. On 12 May 1936 Mārtiņš Pīmanis defended the thesis and was awarded the degree of *Dr. chem technol.* The same

<sup>14</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., p. 65

<sup>15</sup> Ibid., p. 76

<sup>16</sup> Ibid., p. 59

<sup>17</sup> Ibid., p. 62

<sup>18</sup> Ibid., p. 63

<sup>19</sup> Ibid., p. 68

<sup>20</sup> Ibid., p. 64

<sup>21</sup> Ibid., p. 75, p. 80

<sup>22</sup> Vecākais docents Mārtiņš Pīmanis. *In: Latvijas Universitāte 1919-1929.* Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, pp. 128-130

<sup>23</sup> Profesors Mārtiņš Pīmanis. *In: Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., pp. 178-179

<sup>24</sup> **Auškāps, J.** Ķīmijas tehnoloģija. *In: Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, pp. 174-180

year, on 20 May, the committee of the Faculty of Chemistry Council, consisting of Professors J. Auškāps, K. Blahers A. Ķešāns, evaluated M. Prīmanis' activities and recommended to elect the associate professor and *Dr. chem. technol* Mārtiņš Prīmanis to the post of professor of Technology of Inorganic Chemistry, and the elections took place soon after.<sup>25</sup> For his Kurzeme lignite research he was awarded Kr. Barons prize in 1937.

In 1937 Professor Mārtiņš Prīmanis was elected Rector. Never before had the new rectors been chosen from among the previous rector's Faculty teaching staff. However, M. Prīmanis was an exception, becoming the second consecutive rector from the Faculty of Chemistry. M. Prīmanis was also re-elected for a second term. Taking control of the management of the University was not an easy task for M. Prīmanis. As he said later, assuming the duties of the Rector, he had been aware that if ever he should ask for advice concerning some of the complicated issues of the University, he could always turn to his faculty colleague and former rector, Jūlijs Auškāps. Indeed, M. Prīmanis soon followed his own way, worthy of his great predecessor, while projecting his own individuality in the rector's work.<sup>26</sup>

During M. Prīmanis' tenure of rector's office in the academic year of 1937/38 there were 423 members of the academic staff, of whom there were 104 professors and 83 associate professors, but in 1938/39 – 111 professors and 95 associate professors. In 1937/38 the University numbered 6780 students and 538 graduates, while in 1938/39 there were 7247 students and 520 graduates. In the academic year of 1937/38 the University offered studies in 11 faculties but in 1938/39 in 12 faculties, with the newly added Faculty of Roman Catholic Theology. The biggest number of students was in the Faculty of National Economy and Law – 2,051 or 28.30% of the total number of students.<sup>27</sup>

Rector M. Prīmanis was in charge of the University of Latvia Council and the Council of Deans.<sup>28</sup> The University Council determined and managed all scientific and administrative activities. The Council of Deans took decisions concerning all faculty activities, prepared materials for the University Council, decided on student enrolment and exmatriculation, disciplinary actions and study issues.

Rector Mārtiņš Prīmanis's closest assistants were: vice-rectors for student affairs, Professor Alfreds Vītols (1936–1940) and Professor Kārlis

<sup>25</sup> LĶVM, Atzinums 1936. gada 20. maijā. Parakstījušies: J. Auškāps, V. Blahers, A. Ķešāns, 96. krāj., Nr. 7338

<sup>26</sup> **Vēliņš, J.** Atmiņas un vērojumi par Latvijas Universitātes darbību neatkarības laikā. *Universitas*, Nr. 30, 1972, pp. 7-14

<sup>27</sup> Augstākās amata personas, studenti un absolventi. **In:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 1. d., pp. 32-42; pp. 63-69

<sup>28</sup> Universitātes Padome un Dekānu padome. **In:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., pp. 9-10

Straubergs (1940), vice-rectors for economic affairs, Professor Jānis Kārklīšs (1936–1940) and professor extraordinary Vilis Vītols. A. Vītols and J. Kārklīšs had already begun their activities in the period of the previous rector, Jūlijs Auškāps.

M. Prīmanis cooperated also with the highest institution of students' self-government – the Student Council. It organized student associations and hobby groups, as well as dealt with a variety of issues of students' life.

At the time of M. Prīmanis tenure the University underwent great changes. On 13 September 1938, a new faculty was opened – Faculty of Roman Catholic Theology.<sup>29</sup>

In 1938 the Faculty of Agriculture along with the Departments of Agriculture and Forestry was separated from the University of Latvia that later became the Academy of Agriculture in Jelgava.<sup>30</sup>

Professor M. Prīmanis took over the management of the University of Latvia during the period of reorganization of studies, which was launched by the former rector J. Auškāps. At that time there was a great shortage of young specialists because of the protracted studies for 7 to 9, even 10 years, since due to low income many students had to work.

On 28 December 1938, the government passed the law “On the State loans to ensure normal course of studies in higher public education institutions”.<sup>31</sup> The law prohibited public institutions to employ students of higher education: one had to choose whether to study or work. To study successfully, students could get a loan up to 80 lats per month for the period from 15 November to 1 June. A student who worked in agriculture during the summer holidays or did the compulsory field work practice, could get additional 10–30 lats per month. Students could receive a loan for the tuition fee. There was no loan interest during the study period, but after graduation the loan was to be paid back over the long-term period of 15 years. The law made it possible for every gifted, diligent but needy student to acquire higher education without compromising their health.

On 26 January 1940, the Cabinet of Ministers adopted amendments and additions to the Law on the State loans to ensure normal course of studies.<sup>32</sup>

<sup>29</sup> Rektors Mārtiņš Prīmanis. *In: Augstākās tehniskā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., pp. 115-118

<sup>30</sup> Jelgavai sava augstskola. *In: Lauksaimniecības augstākā izglītība Latvijā, 1862-1991*. Jelgava : Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 1999, pp. 24-27

<sup>31</sup> Noteikumi par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 294, 1938, 28. dec., p. 2

<sup>32</sup> Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 22, 1940, 27. janv., p. 1

Provisions were made for a non-refundable monthly benefit of 50 lats to the needy and hardworking students, also towards the payment of tuition fee.

The University of Latvia, in anticipation of its 20<sup>th</sup> anniversary, published a book “Science for the Fatherland in Twenty Years, 1918–1938”, edited by Professor L. Adamovičs. It summarized the reports of all branches of science in which the University teaching staff worked. The book also gave an account of the contribution science had made towards the prosperity of the native land. This book can be complemented with Part I of the book “University of Latvia in Twenty Years, 1919–1939”, which contains historical and statistical information about the University and its faculties, and with Part II that contains the faculty autobiographies and a list of the published works.

For representation purposes the UL flag was made, robes of office were created for the University Council members, professors and staff assistant professors to be worn at ceremonial Council meetings, festive worship, student matriculation and University anniversary occasions, for a festive audience with the President of the State. In 1938 it was established that the ceremonial robes for all the professors should be a cobalt-blue gown and a cap of the same colour.<sup>33</sup> The rector was to wear the chain of office with 12 sections, representing the number of the faculties, and the initials RM (*Rector Magnificus*) and UL (*Universitas Latviensis*). The obverse of the University dark blue silk flag<sup>34</sup> with a gold fringe was decorated with Latvia’s great national coat of arms; the reverse featured a mighty oak-tree with twelve branches forming a rich crown. The oak stood in a semicircle of twelve Gothic-shaped shields with emblems that symbolized the University faculties: Architecture, Engineering, Mechanics, Chemistry, Agriculture, Medicine, Veterinary Medicine, Mathematics and Natural Sciences, National Economy and Law, Philology and Philosophy, Theology and Roman Catholic Theology. Embroidered under the oak was the motto “*Scientiae et Patriae*”. The blue colour of the flag designated loyalty, greatness, constancy, clarity and honesty.

The furnishings of the historic Aula Magna of the University were polished up and decorated with busts of *Dr. honoris causa* Prime Minister Kārlis Ulmanis, the University’s major patron Kristaps Morbergs, and Krišjānis Valdemārs, activist of the first Latvian Awakening period.

The University of Latvia 20<sup>th</sup> anniversary celebrations on 28 September 1939 started with a ceremonial service at the Warriors Cemetery.<sup>35</sup> It was attended by the University Presidium and rector M. Prīmanis, the faculty deans and student council presidium. A lavish white rose wreath with a ribbon of the national

<sup>33</sup> Atribūtika un simbolika. **In:** *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., pp. 98-101

<sup>34</sup> *Ibid.*

<sup>35</sup> LU Gada svētki. *Students*, Nr. 2, 1939, 10. okt., p. 49



colours bearing the dedication “To the fallen heroes” was laid. At 11 o'clock the university teaching staff and students assembled in the laurel-trees decorated Aula Magna for a festive meeting.

Among the participants was President Dr. Kārlis Ulmanis, honorary member of the University, members of the government, the foreign diplomatic corps, representatives of the Latvian Army, churches and institutions of higher education, numerous leaders of cultural and economic life. The Tallinn Technical High School was represented by Prof. P. Kogerman, Tartu University by Prof. E. Routu. The ceremonial assembly was introduced by the recital of the festive overture on the organ. Prof. M. Prīmanis addressed the guests and academic community.

He said: “Those who have had the courage to create a sovereign Latvia and shape its national destiny against the background of raging storms of war, realized that the new state will exist only if it is able to create and build its own national culture, which in turn is only possible with the involvement of science and higher education institutions.

Not all expectations could be met by the new university over these last 20 years, but all of us remember and will remember the words that were said by Prime Minister Kārlis Ulmanis at the university opening celebration, addressing the participants of the eminent occasion on behalf of Latvia's Government: “The nation and the State flourishes only if their ideals are held in high esteem. We must keep these ideals high above all else. In this respect, the Latvian people have had hard time, but now it will be able to quench the thirst for ideals in the clear springs of science – the University of Latvia will take care of the upbringing of sons and daughters so that they admit, with their heads held high, that they are sons and daughters of Latvia.”<sup>36</sup>

The rector mentioned the most important events in the life of the university during twenty years of its existence, and ended his speech with a promise:

“We promise to continue our work for ever and a day, standing on the grounds that were laid on 28 September 1919 that were definitively secured on 15 May 1934. We will serve science and our dear fatherland in its times of prosperity as well as adversity. God bless Latvia.”<sup>37</sup>

After the festive assembly the LU administration, teaching staff and university community marched along the Freedom Monument to the Archbishop's Cathedral – the Riga Dom.

<sup>36</sup> Prīmanis, M. *Scientiae et Patriae* : [Universitātes rektora prof. M. Prīmaņa runa Universitātes 20 gadu svētku aktā. *Universitas*, Nr. 11, 1939, 5. okt., pp. 280-282

<sup>37</sup> Ibid.

Prof. M. Prīmanis was awarded<sup>38</sup> the Order of Academic Palms of France (*Officier d'Academie Francais*) (1928), the Order of the Three Stars, third class (1929) and second class (1938), the Papal Order of St Sylvester, second class (1937) and Latvia's *Aizsargi* Cross of Merit.

On 17 June 1940 the Red Army occupied Latvia. M. Prīmanis had to leave the University rector's office and on 29 July 1940 he tendered his resignation. The reorganization of the University of Latvia was started by the deputy Minister of Education Jānis Liekna. He was soon replaced by Pēteris Valeskalns who had arrived from the Soviet Union and was appointed professor extraordinary. M. Prīmanis transferred the office to the new rector Jānis Paškēvics.<sup>39</sup> Professors who had occupied a high public office or branded as reactionaries had to leave work. M. Prīmanis remained acting professor at the Faculty of Chemistry. Seeing no productive employment opportunities, on 7 February 1941, M. Prīmanis handed in an application to J. Paškēvics, rector of the University of Latvia. On M. Prīmanis' request, he was dismissed from office on 11 February due to repatriation to Germany. Together with his son Georgs, M. Prīmanis went to his daughter Irēna Hilda in Saarbrücken, Germany. If M. Prīmanis had not gone into exile to Germany, he would have been forcibly deported to Siberia on 13–14 June 1941 along with many professors and assistant professors of the University of the sovereign Latvia.

On 1 July 1941, after German troops entered Riga, the University immediately resumed its activities under the former vice-rectors K. Straubergs and V. Vitols. Prof. M. Prīmanis, who was in Germany, was appointed Rector of the University. On 3 July K. Straubergs sent a telegram to M. Prīmanis, requesting his return to Riga as the University Rector. The former University faculty were restored to their academic posts and the expelled students were re-enrolled. On 16 July all 11 faculties were restored, including the Faculty of Theology and Faculty of Roman Catholic theology that had been closed down in 1940 prior to the inclusion of Latvia in the USSR. However, the University was forced to expel Jewish students and lecturers. On 1 July 1941 the students' records listed 656 Jews, or 12.6% of the University students. Almost all of them perished in the Holocaust.

As early as on 17 July 1941 Reichsführer Adolf Hitler appointed Alfred Rosenberg Reich Minister for the Occupied Eastern Territories (Ostland). On A. Rosenberg's order it was categorically forbidden to continue the work of the Estonian, Latvian, Lithuanian and Belarussian universities. Head of Baltic German cultural Dr. Karl von Stritzky, a Baltic German and head of the Culture

<sup>38</sup> Profesors Mārtiņš Prīmanis. *In: Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., pp. 178-179

<sup>39</sup> **Grosvalds, I.** Latvijas Universitāte svešvaru spīlēs. *Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, pp. 238-243

Department, banned all University activities until further orders. He transformed the name of the University of Latvia, renaming it the Riga University (*Universität in Riga*), as well as hampered its activities.

Finally, on 15 November 1941, Otto-Heinrich Drechsler, Commissioner General in Latvia, issued an order permitting the resumption of the University work in technical and medical faculties. Meanwhile, M. Prīmanis had himself obtained a permit to go to Riga and assume the duties of the Rector. Studies at the Faculty of National Economy and Law and the Faculty of Education were resumed on 16 April 1942. Permission for the Faculty of Theology to resume work was given only in March, 1943.<sup>40</sup>

On his return to Riga, Rector M. Prīmanis' first task was to establish contact with the leading civil administration in matters of education, which he succeeded to achieve. On 29 January 1942, Riga's Commissioner General O. H. Drechsler sent a directive to the Rector of the University, M. Prīmanis, to personally deal with all the issues concerning the faculties.<sup>41</sup> Also from Dr. K. von Stritzky he received full discretionary power to deal with the University internal affairs, coordinating certain specific issues with the Culture Department of the Riga General Commissariat. As the war progressed, the protection of Latvian students' interests grew more and more difficult. In the spring of 1943, Rector M. Prīmanis was forced to agree to students' being conscripted into the German army.

M. Prīmanis worked for Latvia's self-government where carried out the duties of Director-General for Education and Culture, taking the post over from the engineering chemist Jānis Celms on 13 May 1942. Together with his closest colleagues he fought for Latvian youth, preservation of schools and culture. Schools generally worked according to the study plans of the period of Latvia's independence by 17 June 1940. The tuition language was Latvian. The most considerable changes, in compliance with the German administration requirements, affected only teaching history, geography and the German language. Although the conditions of work were very difficult – unsuitable premises, in two and even three shifts since many school buildings were requisitioned for barracks and field hospitals, studies were not discontinued. On 14 August 1942 strict orders were issued that all children aged 7 by August 1, should attend school. The children, who would not pursue further education after primary school, should go to a vocational school, to bring them up in the spirit of “civil and personal uprightness and love of fatherland.”<sup>42</sup>

<sup>40</sup> **Straubergs, K.** Latvijas Universitāte 2. pasaules kara laikā. *Universitas*, Nr. 12, 1963, pp. 12-14

<sup>41</sup> **Biezais, H.** Sarežģījumi Rīgas universitātē 1941-1944. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 28, 1986, pp. 25-30

<sup>42</sup> **Staris, A.** Skolas un izglītība Rīgā : no sendienām līdz 1944. gadam. [Lielvārde] : Lielvārds, 2000, p. 208

The number of students in schools decreased. If in the academic year of 1940/41 the number of students was 238 500, in the academic year of 1942/43 there were 207 700 students. At the same time the number of *gymnasium* students dropped from 23 100 to 16 800. Some of the students were employed in various jobs, conscripted into the labour service or auxiliary air raid service in the German army.

It should be recognized that under the difficult conditions of the German occupation M. Prīmanis as Rector acted positively. His work in the post of deputy to General Oscar Dankers, Director General of Latvia's self government, cannot be evaluated as definitively since in the final stage of German occupation he was actively involved in the conscription into the Legion and auxiliary air raid service.

Latvian historians in the book "Latvia in World War II (1939–1945)" have given assessment of M. Prīmanis' work for Latvian self-government: "his motto was to please the Germans: he always acknowledged and emphasized the superiority of German culture. A lot of other directors-general appeared to be much less compliant."<sup>43</sup>

In the autumn of 1944, when the front line was approaching Riga, Rector M. Prīmanis went to Liepāja, on 26 September 1944 leaving in his place vice rector V. Burkevics, who turned the post over to Professor A. Ķešāns.<sup>44</sup> Temporarily M. Prīmanis fulfilled the duties of the First Director-General in Courland, then went into a second exile in Germany.

After the Red Army had occupied Riga, on 15 October 1944 the University resumed work under Professor A. Ķešāns. On 5 November he handed the University over to Matvejs Kadeks<sup>45</sup>, professor of geography, the Moscow – appointed rector.

After the war Mr. Prīmanis lived with his daughter Irēne Hilda in Ratingen. M. Prīmanis died on 11 December 1950 in Ratingen and was buried in the Niederndorf cemetery.

In 1956 the corporation "Talavija" established a scholarship fund, "Talavija's scholarship in remembrance of Rector Professor Dr. chem. Mārtiņš Prīmanis". In 1958 was established "The Memorial Foundation of the former Rector of the University of Latvia, Dr. chem. techn. Mārtiņš Prīmanis". The Foundation chairman was the architect Professor Augusts Raisters. The Foundation board included M. Prīmanis' relatives and long-standing colleagues: Prof. Dr. med. Jēkabs Prīmanis, Dr. Georgs Prīmanis, Prof. Dr. arh. Eižens Laube, Prof. Dr. chem.

<sup>43</sup> **Bleiere, D., Butulis, I., Felmanis, I.** u. c. *Latvija Otrajā pasaules karā : (1939-1945)*. Rīga : Jumava, 2008. 581, p. [1]

<sup>44</sup> **Grosvalds, I.** *Latvijas Universitāte svešvaru spīlēs. Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, pp. 238-243

<sup>45</sup> LVU pakļautība un struktūra. **In:** *Latvijas valsts universitātes vēsture 1940-1990*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999, p. 119

Pēteris Krūmiņš, ing. chem. Jānis Celms, assist. prof. ing. techn. Ādolfs Vitckofs. It was intended to issue a monograph on M. Pīmanis to get a complete picture of his personality and activities since his practice went hand in hand with the fate of our nation, its ups and downs. However, the intention never came to fruition.<sup>46</sup>

What has remained is M. Pīmanis' work, his contribution to Latvia's education and culture.

---

<sup>46</sup> **Grosvalds, I., Alksnis, U.** Profesora Mārtiņa Pīmaņa dzīve, darbs un personība. **In:** *Zinātņu vēsture un muzejniecība* : Latvijas Universitātes Raksti. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, vol. 639, pp. 206-221



## Профессор Мартыньш Приманис (1878–1950)

С именем Мартыньша Приманиса связан целый этап в истории Латвийского университета (1919–1944): он дважды занимал должность ректора ЛУ – с 1937 по 1940 год и с 1941 по 1944 г., – был одним из создателей нашего первого национального вуза, а также последним ректором этого этапа (1941–1944)<sup>1</sup>.

М. Приманис появился на свет 24 января 1878 г. в Адажской волости Рижского уезда, в семье латыша Екабса Приманиса, хозяина дома «Саутини», и его жены Иевы, урожденной Берсоне. Брат Екабс, который был младше М. Приманиса на 14 лет, родился 12 марта 1892 г. там же, в Адажи.

Начальное образование М. Приманис получил дома и в Адажской волостной школе, позднее учился в Рижском реальном училище императора Петра I. В августе 1897 г. поступил на торговое отделение Рижского политехнического института, но уже в конце сентября оставил его, заняв место воспитателя в польской семье (В. Szczytt), проживавшей в Витебской губернии. В 1899 г. М. Приманис вновь поступил в Рижский политехнический институт – теперь уже на химическое отделение, которое окончил с похвальной грамотой, получив специальность инженера-технолога, только в 1908 г.: приходилось работать, чтобы оплатить обучение. В этом время М. Приманис работал химиком в лаборатории Риго-Орловской железной дороги, а в последние годы учебы, начиная с 1905 г. – приват-ассистентом профессора Рижского политехнического института Паулса Валденса. На летних каникулах 1903 года ему удалось поработать практикантом в г. Невьянске на Урале, а в 1904 г. – на Донец-Юрьевском заводе Екатеринославской губернии. После окончания учебы профессор П. Валденс пригласил одаренного студента остаться в институте в качестве ассистента лаборатории неорганической химии, но от этого предложения М. Приманис отказался<sup>2</sup>.

Студенческие годы М. Приманиса связаны с корпорацией «Талавия»: он стоял у истоков ее создания, а после вступления в корпорацию активно включился в ее жизнь. В альбоме «Талавия 1900–1925»<sup>3</sup> отмечено, что в II семестре 1902 г. М. Приманис был вице-сеньором корпорации, в I и II семестре 1903 г. – сеньором, а в II семестре 1902 г. – *magister paucandi*.

<sup>1</sup> Grosvalds, I., Alksnis, U. Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība. *No: Zinātņu vēsture un muzejniecība* : Latvijas Universitātes Raksti. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, 639. sēj., 206.–221. lpp.

<sup>2</sup> Mārtiņš Prīmanis. *No: Talavija* : 1900–1925. Rīga : Valters un Rapa, 1925, 52.–53. lpp.

<sup>3</sup> Там же.

Во время учебы М. Приманис участвовал в вечерах вопросов Рижского латышского общества, а также в издании Конверсационного словаря, для которого написал статьи о химии<sup>4</sup>.

В 1906 г. М. Приманис опубликовал работу о причинах цветоизменяемости «Конгокрасной» от кислот<sup>5</sup>, а в 1907 г. – работу о самовозгорании хлопка<sup>6</sup>. Тогда же появилась публикация о силе рефракции света и электролитической диссоциации (в соавторстве с П. Валденсом)<sup>7</sup>. В 1911 г. была опубликована работа о концентрации серной кислоты<sup>8</sup>.

После окончания института М. Приманис работал управляющим и помощником директора (1908–1910) на химической фабрике акционерного общества *Rendziny* около г. Ченстоховы Петроковской губернии (Польша). Тогда же совместно с директором фабрики инженером-химиком А. Шахтом М. Приманис разработал и впервые внедрил технологию применения каменного угля в генераторах, работающих на основе концентрированной серной кислоты.

Дальнейший трудовой путь привел М. Приманиса в Ригу – он стал помощником управляющего на фабрике акционерного общества А. G. Ruhtenberg (1910–1915), производящей неорганические кислоты, щавелевую кислоту, квасцы и алюминиевые сульфаты<sup>9</sup>.

1 августа 1910 г. М. Приманис женился на Хелене-Вильгельмине Фелдер (6 июля 1888 г., Рига – 26 июля 1933 г., Рига). В семье, где домашним языком был немецкий, выросли двое детей – дочь Ирена-Элизабет (род. 18 декабря 1911 г. в Риге) и сын Георг (Dr. med., род. 26 октября 1915 г. в Москве).

В 1915 г., во время войны, М. Приманис уехал в Петербург, где два месяца работал химиком в санитарной части Центрального военно-строительного комитета. Осенью того же года он перебрался в Москву и приступил к работе на фармацевтической фабрике русского акционерного общества *Schering*, где исполнял обязанность технического руководителя.

Осенью 1916 г. М. Приманис был назначен начальником отдела кислот нового Южного завода взрывчатых веществ в Харьковской губернии,

<sup>4</sup> Там же.

<sup>5</sup> **Приман, М. Е.** Исследование причин цветоизменяемости «Конгокрасной» от кислот. Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности, Т. 10, N 1, 1906, с. 19–27.

<sup>6</sup> **Приман, М. Е.** К вопросу о самовозгорании хлопка. Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности, Т. 11, N 3, 1907, с. 108–110.

<sup>7</sup> Walden, P., [Priman, M.] Lichtbrechungsvermögen und elektrolytische Dissoziation. Zeitschrift für physikalische Chemie, Bd. 59, H 4, 1907, S. 385–415.

<sup>8</sup> **Priman, M.** Über die modernen Schwefelsäurekonzentrationsmethoden. *Chemiker Zeitung*, N 60, 1911, 20. Mai, S. 541.

<sup>9</sup> Vecākais docents Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte 1919–1929*. Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, 128. –130. lpp.

филиала Шлиссельбургского порохового завода. Завод выпускал тротил, азотную кислоту, занимался денитрированием и концентрацией. М. Приманис спроектировал несколько химических заводов, строительством которых впоследствии руководил<sup>10</sup>.

В 1918 г., когда немецкие войска оккупировали Харьковскую губернию, у М. Приманиса появилась возможность вернуться на родину. В августе того же года по приглашению проф. П. Валденса он становится ассистентом в лаборатории по анализу качества Балтийской технической высшей школы (Baltische Technische Hochschule).

В этой должности М. Приманис работал и в большевистское, и в пост-большевистское время – до июля 1919 г.

В конце августа 1919 г. М. Приманис был избран в Комитет по организации химического факультета, где он совместно с профессором Валдемарсом Фишерсом и инженером-химиком Сприцисом Паэгле занимался созданием этого факультета. 5 сентября 1919 г. его утвердили в должности доцента кафедры технологии неорганической химии, а 1 апреля избрали старшим доцентом. Кроме того, М. Приманис был секретарем (1919–1922) и деканом (1928–1931) химического факультета.

Наряду с этим М. Приманис занимался реорганизацией бывшего Рижского политехнического института, состоял в Комитете по организации латвийских вузов как представитель химического факультета. Он стал первым проректором по хозяйственным делам (1919–1920) и в дальнейшем оставался членом совета по хозяйственным вопросам.

В 1923 г. М. Приманис обновил экспериментальную исследовательскую лабораторию химического факультета, которой руководил до 1930 года. Лаборатория выполнила около 2000 анализов для государственных и муниципальных учреждений, а также промышленных предприятий. На кафедре неорганической химической технологии М. Приманис читал курсы «Основы производственной химии», «Технология тепла и воды», вел дипломные работы студентов химической технологии. Только с 1930 по 1937 г. под его руководством было написано 15 дипломных работ<sup>11</sup>.

М. Приманис был состоятельным человеком: ему принадлежали дома в Риге, на ул. Алберта, 1 и 3, а также дача в Булдури – 1-я линии, д. 12. Семья проживала по адресу ул. Алберта, 1, кв. 5. Дочь Ирена училась в Рижской объединенной немецкой школе им. Лютера, принадлежавшей евангелическо-лютеранской общине, сын Георг – в немецкой гимназии; впоследствии Георг изучал медицину в Латвийском университете, который окончил в 1943 году, а после Второй мировой войны работал психиатром в США<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> LVVA, 7427. f, 13. apr., 1369. l., 90. lp.

<sup>11</sup> Straumanis, M. E. LU Ķīmijas fakultāte. *Tehnikas Apskats*, Nr. 23, 1959, 9. –12. lpp.

<sup>12</sup> LĶVM, Rektora M. Priņaņa aptaujas lapa, 1942, 99. krāj., 11. l., Nr. 6463.

М. Приманис работал в Рижской городской управе (1923–1925), где возглавлял отдел предприятий, задачей которых было привести в порядок городское хозяйство – обеспечить Ригу водой, электричеством и газом.

В 1930 году он принял участие в конгрессе немецких химиков во Франкфурте-на-Майне<sup>13</sup>. Отпуск 1932 года М. Приманис провел в Германии и Швейцарии, занимаясь переездом больной туберкулезом дочери из Швейцарии в Латвию.

В 1935 году М. Приманис участвовал в конгрессе Общества немецких химиков в г. Карляучи (Кенигсберге)<sup>14</sup>, в 1939 году – в совещании Международной комиссии по интеллектуальному сотрудничеству в Швейцарии<sup>15</sup>, выступал с лекцией в Варшавском университете. Помимо этого, М. Приманис бывал в командировках различного характера: в 1927 году – в Польше, Чехословакии и Германии<sup>16</sup>, в 1932 году – в Германии и Швейцарии<sup>17</sup>, в 1933 году – в Польше, Германии и Италии<sup>18</sup>, в 1934 году – в Эстонии и Финляндии<sup>19</sup>, в 1937 году – в Германии и Франции<sup>20</sup>, в 1939 году – в Германии, Швейцарии и Эстонии<sup>21</sup>. В 1936 году во время командировки он посетил индустриальный центр Германии г. Эссен, а в 1937 году совместно со старшим доцентом Персийсем Зилите – Дюссельдорф.

В 1934 году М. Приманис был избран членом Хозяйственной комиссии по управлению наследием Кристапса Морбергса<sup>22</sup>. С 1935 по 1937 г. он являлся председателем этой комиссии.

М. Приманис был председателем правления цементной фабрики акционерного общества С. Ch. Schmidt, представителем ЛУ в Комитете по исследованию богатств Земли, членом Камеры профессий и Совета по культуре; кроме того, он работал в Национальном центре Арвидса Бергса, Рижском ротари-клубе, был лектором Рижского латышского общества, соучредителем и членом правления Латвийского химического общества, членом Рижского технического общества и Латвийского общества инженеров, состоял в иностранных обществах химиков Societe chimique de France и Verein Deutscher Chemiker<sup>23</sup>.

<sup>13</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 61. lp.

<sup>14</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 65. lp.

<sup>15</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 76. lp.

<sup>16</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 59. lp.

<sup>17</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 62. lp.

<sup>18</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 62. lp.

<sup>19</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 63. lp.

<sup>20</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 64. lp.

<sup>21</sup> LVVA, 7427. f., 13. apr., 1369. l., 75., 80. lp.

<sup>22</sup> Vecākais docents Mārtiņš Pīmanis. *No: Latvijas Universitāte 1919–1929*. Rīga, Latvijas Universitāte, 1929, 128.–130. lpp.

<sup>23</sup> Profesors Mārtiņš Pīmanis. *No: Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 178.–179. lpp.

Профессор М. Приманис был эрудированным химиком-технологом, обладавшим обширными знаниями, однако ввиду большого количества практической и административной работы ему не удалось посвящать много времени науке и поэтому число его публикаций невелико. Три работы опубликованы в журнале «Экономист», а наиболее значительным трудом М. Приманиса является его диссертация «Исследования о буром угле Меддзерского района Курземе»<sup>24</sup>, которую он защитил 12 мая 1936 г., после чего М. Приманису была присвоена ученая степень Dr. chem. technol. (доктор химической технологии).

20 мая того же года комиссия в лице профессоров Ю. Аушкапса, К. Блахерса и А. Кешанса, избранная Советом химического факультета, оценив деятельность доцента Dr. chem. Technol М. Приманиса, порекомендовала избрать его профессором неорганической химической технологии, что вскоре и произошло<sup>25</sup>. В 1937 году М. Приманис получил премию К. Баронса за исследования курземского бурого угля.

В 1937 г. профессор М. Приманис был избран ректором Латвийского университета. Никогда прежде нового ректора не избирали из профессорско-преподавательского состава факультета предыдущего ректора, однако для М. Приманиса было сделано исключение: он стал вторым подряд ректором от химического факультета, к тому же переизбранным на второй срок. Принять на себя руководство университетом не было простой задачей. Позднее М. Приманис сказал, что, беря на себя обязанности ректора, он знал: если когда-нибудь придется столкнуться с какими бы то ни было трудностями университетской жизни, всегда можно будет получить ответы на свои вопросы у коллеги по факультету и бывшего ректора Ю. Аушкапса. Тем не менее вскоре М. Приманис нашел свой путь, став достойным продолжателем дел предшественника и внося нотку индивидуальности в работу ректора<sup>26</sup>.

В 1937/1938 учебном году профессорско-преподавательский состав университета состоял из 423 человек, из них 104 профессора и 83 доцента, в свою очередь, в 1938/1939 гг. – 111 профессоров и 95 доцентов. В 1937/1938 гг. обучались 6780 студентов, закончили учебу 538; в 1938/1939 гг. обучались 7247 студентов, закончили – 520. В 1937/1938 гг. обучение в университете велось на 11 факультетах, в 1938/1939 гг. – на 12, так как при М. Приманисе был основан факультет римско-католической теологии.

<sup>24</sup> **Auškāps, J.** Ķīmijas tehnoloģija. *No: Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918–1938.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, 174.–180. lpp.

<sup>25</sup> LĶVM, Atzinums 1936. gada 20. maijā. Parakstījušies: J. Auškāps, V. Blahers, A. Ķešāns, 96. krāj., Nr. 7338.

<sup>26</sup> **Vēliņš, J.** Atmiņas un vērojumi par Latvijas Universitātes darbību neatkarības laikā. *Universitas*, Nr. 30, 1972, 7.–14. lpp.



Больше всего студентов обучалось на факультете народного хозяйства и правовых наук – 2051, или 28,30 % от общего числа студентов<sup>27</sup>.

Будучи ректором, М. Приманис возглавлял Совет Латвийского университета и Совет деканов<sup>28</sup>. Совет ЛУ определял всю научную и административно-хозяйственную деятельность университета и управлял ею. Совет деканов определял деятельность факультетов, готовил материалы для Совета ЛУ, решал вопросы приема и исключения студентов, дисциплинарных взысканий и обучения.

Ближайшими помощниками ректора были проректоры по студенческим делам проф. Алфредс Витола (1936–1940) и проф. Карлис Страубергс (1940), проректоры по хозяйственным делам проф. Янис Каркльнш (1936–1940) и экстраординарный профессор Вилис Витола, при этом А. Витола и Я. Каркльнш начали свою деятельность еще при Юлийсе Аушкапсе.

М. Приманис сотрудничал с высшим органом студенческого самоуправления – Студенческим советом, занимавшимся организацией студенческих обществ, кружков, а также улаживанием различных вопросов студенческой жизни.

Во время ректорства М. Приманиса произошли большие перемены в университетской жизни. Так, был основан факультет римско-греческой теологии<sup>29</sup>, открытие которого состоялось 13 сентября 1938 года.

В 1938 году от ЛУ отделился сельскохозяйственный факультет с сельскохозяйственным и лесоводческим отделениями, ставший Елгавской сельскохозяйственной академией<sup>30</sup>.

М. Приманис взял на себя руководство Латвийским университетом в период преобразований учебного процесса, начатых его предшественником Ю. Аушкапсом. В то время существовала большая нехватка молодых специалистов, потому что обучение порой затягивалось на 7–9, а то и 10 лет, так как малообеспеченные студенты были вынуждены работать.

28 декабря 1938 года правительство издало закон «Общие положения о государственной ссуде для обеспечения нормального процесса обучения в государственных высших учебных заведениях»<sup>31</sup>. Этот закон запрещал

<sup>27</sup> Augstākās amata personas, studenti un absolventi. **No:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919–1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 1. d., 32.–42. lpp.; 63.–69. lpp.

<sup>28</sup> Universitātes Padome un Dekānu padome. **No:** *Latvijas universitāte divdesmit gados 1919–1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 9.–10. lpp.

<sup>29</sup> Rektors Mārtiņš Primanis. **No:** *Augstākās tehniskā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., 115.–118. lpp.

<sup>30</sup> Jelgavai sava augstskola. **No:** *Lauksaimniecības augstākā izglītība Latvijā, 1862–1991*. Jelgava : Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 1999, 24.–27. lpp.

<sup>31</sup> Noteikumi par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 294, 1938, 28. dec., 2. lpp.

принимать на работу в государственные учреждения студентов высших учебных заведений: им нужно было выбирать – учиться или остаться на государственной службе. Для оплаты обучения можно было взять ссуду до 80 латов в месяц на период с 15 ноября по 1 июня. Студент, который в летние каникулы был занят полевыми работами или обязательной практикой, дополнительно мог получать 10–30 латов в месяц. За ссуду в учебное время процентов не начисляли, однако после окончания вуза следовало рассчитаться в течение 15 лет. Закон давал одаренным и старательным, но малообеспеченным студентам возможность получить высшее образование без ущерба для здоровья.

26 января 1940 года Кабинет министров принял изменения и дополнения к закону «О государственной ссуде для обеспечения нормального процесса обучения»<sup>32</sup>: для малообеспеченных и усердных студентов предусматривалось безвозмездное пособие в размере 50 латов в месяц для оплаты обучения.

В честь своей 20-й годовщины Латвийский университет издал книгу «Наука – родине за 20 лет, 1918–1938» под редакцией проф. Л. Адамовича. В ней собраны отчеты по всем отраслям науки, в которых работал профессорско-преподавательский состав ЛУ, кроме того, издание отражало вклад науки в процветание родины. В связи с этим изданием можно также упомянуть книгу «Латвийский университет за 20 лет, 1919–1939», первая часть которой включает исторические и статистические сведения об университете и его факультетах, во второй же части даются автобиографии профессорско-преподавательского состава и библиографии опубликованных работ.

Для репрезентации был изготовлен флаг университета, для торжественного заседания Совета, праздничного богослужения, ежегодного праздничного акта иматрикуляции студентов и торжественной аудиенции у президента государства – должностные костюмы для членов Совета ЛУ, профессоров и штатных доцентов. В 1938 году торжественным должностным костюмом профессора стала кобальтно-синяя мантия и такого же цвета головной убор<sup>33</sup>. Ректору поверх мантии полагалось надевать должностную цепь с 12 звеньями, указывающими на число факультетов, а также инициалами RM (Rector Magnificus) и UL (Universitas Latviensis). Флаг Латвийского университета – шелковый, темно-синий<sup>34</sup>, с золотыми кистями – с одной стороны украшал большой герб Латвии, с другой – могучий дуб с 12 ветвями, образующими пышную крону. Крону дуба охватывали

<sup>32</sup> Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās valsts mācību iestādēs. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 22, 1940, 27. janv., 1. lpp.

<sup>33</sup> Atribūtika un simbolika. **No:** *Augstākās tehniskā izglītības vēsture Latvijā*. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 2. d., 98.–101. lpp.

<sup>34</sup> Там же.

12 щитов готической формы с эмблемами, символизирующими факультеты ЛУ: архитектурный, механический, химический, сельскохозяйственный, медицинский, ветеринарно-медицинский, филологический, теологический и философский, факультеты римско-католической теологии, инженерных наук, математики и естественных наук, народного хозяйства и правовых наук. Под дубом вышит девиз *Scientiae et Patriae* («Науке и родине»). Синий цвет флага символизировал верность, величие, постоянство, чистоту и честность.

В этот период было улучшено убранство старого, исторического зала университета и зала заседаний Совета ЛУ, где были установлены бюсты президента *Dr. honoris causa* Карлиса Улманиса, крупнейшего мецената университета Кристапса Морбергса и деятеля первой латышской Атмоды Кришьяниса Валдемарса.

28 сентября 1939 года праздник, посвященный 20-летию Латвийского университета, начался с минуты молчания на Братском кладбище<sup>35</sup>, куда прибыли университетский президиум во главе с ректором М. Приманисом и президиум Совета деканов и студентов, возложившие пышный венок из белых роз с лентой национальных цветов, которую украшала надпись «Павшим героям». В 11:00 в большом зале, украшенном лавровыми деревьями, на праздничный акт собрался профессорско-преподавательский состав и академическая молодежь.

На торжестве присутствовали почетный член ЛУ, президент Латвии *Dr. Карлис Улманис*, члены правительства, иностранный дипломатический корпус, представители Латвийской армии, церкви и других вузов, множество деятелей культуры, крупные хозяйственные руководители. Таллинскую техническую высшую школу представлял ректор проф. П. Когерманс, Тартуский университет – проф. Е. Роуту. Акт начался с праздничной увертюры, исполненной на органе. К гостям торжества и академическому сообществу обратился ректор проф. М. Приманис.

Он сказал: «Те, кто имел смелость основать Латвию и руководить судьбой молодого государства, когда вокруг ещё бушевала буря войны, понимали, что новообразованное государство может выстоять только тогда, когда оно будет способно создавать и формировать свою национальную культуру, что, в свою очередь, возможно только с помощью высших наук и образовательных учреждений.

Не всё то, чего ожидали от молодого вуза, мы смогли сделать за прошедшие 20 лет, но у нас остались и навсегда останутся в памяти слова, которые, поздравляя нас всех с открытием ЛУ от имени правительства, произнес, обратившись к участникам этого величайшего для Латвии праздника, премьер-министр Карлис Улманис: «Развиваются только тот народ

<sup>35</sup> LU gada svētki. Students, Nr. 2, 1939, 10. okt., 49. lpp.

и то государство, которые чтят свои идеалы. Нам эти идеалы нужно чтить превыше всего. В этом отношении латышскому народу всегда приходилось трудно, но сейчас он может утолить свою жажду по идеалам в источниках чистой науки. Латышские вузы будут учить нас воспитывать сыновей и дочерей так, чтобы те с высоко поднятой головой осознавали себя сыновьями и дочерьми Латвии»<sup>36</sup>.

Упомянув важнейшие события университетской жизни за 20-летнее существование ЛУ, ректор закончил речь следующими словами: «Мы обещаем продолжать свою работу, неизменно стоя на основах, которые были заложены 28 сентября 1919 г. и окончательно укрепились 15 мая 1934 г. Мы будем служить науке и нашей дорогой родине как в светлые, так и в темные для нее дни. Боже, благослови Латвию!»<sup>37</sup>

По завершении праздничного акта руководство ЛУ, профессорско-преподавательский состав и академическое сообщество совершило шествие мимо памятника Свободы к архиепископскому кафедральному собору – Домскому собору.

Во времена свободной Латвии проф. М. Приманис был награжден<sup>38</sup> французской Академической пальмовой ветвью (1928), Орденом Трех звезд III степени (1929) и II степени (1938), Орденом Св. Сильвестра II степени (1937) и Крестом заслуг айзсаргов.

17 июня 1940 года Латвию оккупировала Красная Армия. М. Приманису пришлось оставить должность ректора – 29 июля 1940 года он подал прошение об отставке. Вначале реорганизацией Латвийского университета руководил товарищ министра образования Янис Лиекнис, которого вскоре сменил приехавший из Советского Союза Петерис Валескалнс, назначенный экстраординарным профессором. М. Приманис передал свою должность новому ректору – Янису Пашкевичу<sup>39</sup>. С работы также пришлось уйти профессорам, занимавшим высокие государственные посты или слывшим реакционерами. Несмотря на уход с поста ректора, М. Приманис сохранил за собой обязанности профессора химического факультета. Не видя возможностей для плодотворной работы, 7 февраля 1941 года он написал ректору Латвийского университета Янису Пашкевичу заявление, в котором просил освободить его от должности в связи с репатриацией в Германию. Просьба была удовлетворена, и М. Приманис вместе с сыном Георгом отправился к дочери Ирене Хилд в Зарбрикен. Возможно, если бы он не эмигрировал в

<sup>36</sup> **Prīmanis, M.** Scientiae et Patriae : [Universitātes rektora prof. M. Prīmaņa runa Universitātes 20 gadu svētku aktā. *Universitas*, Nr. 11, 1939, 5. okt., 280.–282 lpp.

<sup>37</sup> Там же.

<sup>38</sup> Profesors Mārtiņš Prīmanis. **No:** *Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939, 2. d., 178.–179. lpp.

<sup>39</sup> **Grosvalds, I.** Latvijas Universitāte svešvaru spēlēs. *Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, 238.–243. lpp.

Германию, 13/14 июня 1941 года он был бы насильно выслан в Сибирь, куда были депортированы многие профессора и доценты ЛУ времен свободной Латвии.

1 июля 1941 года, после вступления в Ригу немецких войск, университет незамедлительно начал свою работу под руководством прежних проректоров К. Страубергса и В. Витолса. Ректором утвердили находившегося в Германии проф. М. Приманиса, которому К. Страубергс 3 июля послал телеграмму с приглашением вернуться в Ригу. В университете возобновили работу прежние преподаватели, вернулись исключенные студенты. 16 июля были восстановлены все 11 факультетов, включая теологический и факультет римско-католической теологии, ликвидированные в 1940 году перед включением Латвии в состав СССР. Правда, университет был вынужден отчислить студентов и доцентов, имевших еврейскую национальность. На 1 июля 1941 года в списках числилось 656 евреев, или 12,6 % от общего числа студентов. Почти все они погибли во время холокоста.

Фюрер Третьего рейха А. Гитлер уже 17 июля назначил рейхсминистром оккупированных Восточных земель (Ostlandes) Альфреда Розенберга. Распоряжением А. Розенберга запрещалось продолжать работу университетам Латвии, Литвы, Эстонии и Белоруссии.

Руководитель отдела культуры балтийский немец Dr. Карлис фон Стрицкис запретил университету любую деятельность вплоть до дальнейших распоряжений. Он изменил название Латвийского университета на Университет в Риге (*Universität in Riga*), что также затрудняло его работу.

Наконец 15 ноября 1941 года генеральной комиссар Латвии Отто-Генрих Дрехслер издал указ, позволяющий начать обучение на технических и медицинских факультетах. К этому времени М. Приманис получил разрешение вернуться в Ригу и вновь взять на себя обязанности ректора. Учеба на филологическом факультете, а также на факультете народного хозяйства и правовых наук возобновилась 16 апреля 1942 года. Теологический факультет получил разрешение начать работу только в марте 1943 года<sup>40</sup>.

Первоочередной задачей, стоявшей перед М. Приманисом по возвращении в Ригу, было налаживание контактов с руководящими лицами гражданского управления по вопросам образования, чего ему вскоре удалось добиться. 29 января 1942 года генеральный комиссар Риги Г. Дрехслер прислал ректору университета директиву, согласно которой М. Приманис мог лично заниматься всеми вопросами, касающимися факультета<sup>41</sup>. От Dr. К. Стрицкиса он также получил широкие полномочия относительно

<sup>40</sup> **Straubergs, K.** Latvijas Universitāte 2. pasaules kara laikā. *Universitas*, Nr. 12, 1963, 12.–14. lpp.

<sup>41</sup> **Biezais, H.** Sarežģījumi Rīgas universitātē 1941–1944. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr.–28, 1986, 25.–30. lpp.



внутренних дел университета, однако отдельные вопросы он обязан был согласовывать с отделом культуры Рижского генерального комиссариата. Война продолжалась, и отстаивать интересы латвийских студентов становилось всё труднее. Весной 1943 года М. Приманис был вынужден согласиться с мобилизацией студентов в немецкую армию. В Латвийском самоуправлении М. Приманис исполнял обязанности генерального директора по вопросам образования и культуры, 13 мая 1942 года сменив на этом посту деятеля просвещения, инженера-химика Яниса Целмса. Вместе со своими ближайшими сослуживцами он боролся за молодежь Латвии, университет и сохранение национальной культуры. В целом вузы работали по учебным планам Латвийской Республики, утвержденным до 17 июня 1940 года, обучение велось на латышском языке. Наибольшие изменения, по требованию немецкой администрации, коснулись преподавания истории, географии и немецкого языка. Несмотря на то, что работать приходилось в очень тяжелых условиях – в неподходящих помещениях, в две, а то и в три смены, потому что многие здания университета были реквизированы под казармы и лазареты, – учеба не прерывалась. 14 августа 1942 года было издано строгое распоряжение: все дети, на 1 августа достигшие 7-летнего возраста, должны начать обучение. Детям, которые не будут продолжать образование после основной школы, следовало получать знания в профессиональных училищах, воспитывающих в них «общественную и личную добропорядочность и любовь к родине»<sup>42</sup>.

Число школьников снизилось: если в 1940/1941 учебном году их было 238,5 тысячи, то в 1942/1943 учебном году – всего 207,7 тысячи; число учащихся гимназий сократилось с 23,1 до 16,8 тысячи. Часть из них работала, другие были призваны на трудовую службу или на должность помощников Военно-воздушных сил немецкой армии.

Следует признать, что ректорская работа М. Приманиса в сложной ситуации немецкой оккупации оценивалась положительно. Не столь однозначным было отношение к его деятельности в должности генерал-директора Латвийского самоуправления, заместителя генерала Оскарса Данкерса, когда в конце оккупационного периода он целиком посвятил себя мобилизации в легион и во вспомогательные части Воздушных сил немецкой армии.

Латышские историки в книге «Латвия во время Второй мировой войны (1939–1945)» дают следующую оценку работы М. Приманиса в Латвийском самоуправлении: «Лейтмотивом его деятельности было стремление угодить немцам: он всегда признавал и подчеркивал превосходство

<sup>42</sup> Staris, A. Skolas un izglītība Rīgā : no sendienām līdz 1944. gadam. [Lielvārde] : Lielvārds, 2000. 208 lpp.

немецкой культуры. Намного более непокорными оказались другие генерал-директора»<sup>43</sup>.

26 сентября 1944 года, когда фронт угрожающе приблизился к Риге, М. Приманис уехал в Лиепаяу, оставив на своем посту проректора В. Буркевичса, а тот, в свою очередь, проф. А. Кешанса<sup>44</sup>. Какое-то время М. Приманис был первым генерал-директором в Курземе, а затем отправился во вторую ссылку в Германию.

После взятия Риги Красной Армией университет возобновил работу 15 октября 1944 года под руководством проф. А. Кешанса. 5 ноября он передал университет новому ректору – присланному из Москвы профессору географии, Матвею Кадеку<sup>45</sup>.

После войны М. Приманис жил у своей дочери Ирены Хилд в Ратингене, где и скончался 11 декабря 1950 года. Похоронен на кладбище Нидендорфа.

В 1956 году корпорация «Талавия» учредила одноименный фонд стипендий, посвященный памяти ректора, профессора, Dr. chem. М. Приманиса. В 1958 году был основан Фонд памяти бывшего ректора Латвийского университета, Dr. chem. techn. М. Приманиса, председателем стал проф., архитектор Августс Райстерс. Членами правления этого фонда были родственники и многолетние коллеги М. Приманиса: проф., Dr. med. Екабс Приманис, Dr. Георг Приманис, проф., Dr. arh. Эйженс Лаубе, проф., Dr. chem. Петерис Круминьш, инженер-химик Янис Целмс, доц., Ing. techn. Адолфс Витцкофс.

Планировалось издать монографию о М. Приманисе, которая давала бы более полное представление о его личности и жизненном пути, его деятельности, тесно связанной с судьбой народа, светлыми и темными днями нашей родины, однако замысел не был реализован<sup>46</sup>. Осталось лишь дело М. Приманиса, его вклад в образование и культуру Латвии.

<sup>43</sup> **Bleiere, D., Butulis, I., Felmanis, I.** u. c. *Latvija Otrajā pasaules karā : (1939–1945)*. Rīga : Jumava, 2008. 581, [1] lpp.

<sup>44</sup> **Grosvalds, I.** *Latvijas Universitāte svešvaru spīlēs. Dabas un vēstures kalendārs '99*. Rīga : Zinātne, 1998, 238.–243. lpp.

<sup>45</sup> *LVU pakļautība un struktūra. No: Latvijas valsts universitātes vēsture 1940–1990*. Rīga : Latvijas Universitāte, 1999, 119. lpp.

<sup>46</sup> **Grosvalds, I., Alksnis, U.** *Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība. No: Zinātņu vēsture un muzejniecība : Latvijas Universitātes Raksti*. Rīga : Latvijas Universitāte, 2001, 639. sēj., 206.–221. lpp.

## Profesora Mārtiņa Prīmaņa darbi

*Mīļajam kolēģam, dekanam Prof. Dr. L. Začinskam  
no autora - 12/11/37*

LATVIJAS UNIVERSITĀTES RAKSTI  
ACTA UNIVERSITATIS LATVIENSIS

KĪMIJAS FAKULTĀTES SERIJA III. 6.

Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona  
brūnoglēm.

M. Prīmanis.

IEVADS.

Latvija nav bagāta ar derīgiem izrakteņiem. Diemžēl arī tie izrakteņi, kas atrodas mūsu zemē, nav vēl pietiekami izpētīti: nav zināmas daudzas mūsu minerālvielu gultnes, nav izpētīti izrakteņu krājumi un ļoti bieži arī to īpašības.

Sacītājam it kā pretim runā M. Glazenapa<sup>1</sup> slēdzieni par Latvijas ģeoloģisko pētīšanu, kad viņš saka, ka „var bez pārspīlējumiem apgalvot, ka citkārtējās Baltijas provinces pieder pie ģeoloģiski vislabāk izpētītiem un izzinātiem apgabaliem Eiropā. Speciālistam ģeologam te vairs maz atlicies ko darīt. Zinātniski, varbūt, vēl daži sīkumi papildināmi, bet rūpniecībai no tādiem pētījumiem nav vairs nekas sagaidāms“... „Vienīgais izņēmums varētu būt ar brūnoglēm Kurzemes dienvidrietumos, kur varbūt vēl iespējams atrast izmantošanai noderīgākus slāņus.“

Bet šķietamā pretruna izzūd, ja attiecinām Glazenapa vārdus uz teorētisko ģeoloģiju, kuŗa tikai garām ejot nodarbojas ar derīgo izrakteņu gultnēm.

Šo gultņu izmantošanas iespēju izseko praktiskā ģeoloģija kopā ar minerāloģiskiem, ķīmiskiem un tehnoloģiskiem pētījumiem. Glazenaps sava raksta beigās saka, „ka minerālvielu gultnes daudzkārt nezināmas un tāpēc arī izejvielas nepietiekami izmantotas“, un ar to apstiprina, ka viņa minētie slēdzieni attiecināmi uz teorētisko ģeoloģiju un ka mūsu izrakteņi vēl nav pietiekami izpētīti.

Vispārliciecināmais pierādījums šim apgalvojumam ir Latvijas pastāvēšanas laikā veiktais darbs derīgu izrakteņu pētīšanā. Šie

Prīmanis, M. Ievads. No: Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm : [disertācija].

Rīga : Latvijas Universitāte, 1937, [229.]-231. lpp.

52052

2-

1952:2331



2-

230

pētījumi ir rādījuši, ka varam daudzus agrāk no ārzemēm ievestos izejmateriālus aizstāt ar mūsu pašu zemes izrakteniem.

Plašākus norādījumus par to sakopojis viens no mūsu pirmajiem celmlaužiem šinī laukā, E. Rozenšteins, savā darbā „Latvijas derīgo izrakteņu pētīšana un izmantošana“<sup>2</sup>. Meklējot Latvijas praktiskās ģeoloģijas pētīšanas darba nepilnības cēloņus, viņš min vairākus piemērus un ar nožēlošanu konstatē, ka „Valsts ģeoloģiskas iestādes mums vēl nav“. Tādēļ apsveicams 1935. g. likums „par ģeoloģiskiem darbiem“, kas, cerams, veicinās pēc personīgās iniciatīvas iesāktos pētīšanas darbus un novedīs mūs pie vēlamajiem rezultātiem.

Kā vienu no tādiem neizpētītiem Latvijas izrakteniem varanu minēt Kurzemes brūnogles. Sekojošā vēsturiskā pārskatā mēs redzēsīm, ka pagājuši jau vairāk kā 100 gadu no tā laika, kad atrada brūnogles Kurzemē, bet vēl šodien mūsu rīcībā ir tikai ļoti nepilnīgas ziņas par to krājumiem un īpašībām. Šis apstāklis izskaidrojams no vienas puses ar to, ka Kurzemes brūnogles dabiskā stāvoklī ir mazvērtīgs kurināmais un to iegūšana, sakarā ar ogļu gultnes īpatnībām, nav visai izdevīga. No otras puses nav arī nekad, izņemot tikai pasaules kara laiku un pirmos gadus pēc pasaules kara, kurināmā tirgū trūcis lētu augstvērtīgu kurināmo šķirņu, kādēļ arī neviens nepiegrīza nekādas vēribas Kurzemes brūnoglēm.

Bet mēs zinām, ka kara laikā daudzās zemēs augstvērtīgo kurināmo trūkuma dēļ atgriezās pie mazvērtīgās kūdras, kuņas izmantošana palielinājās desmit- un simtkārtīgi pret normāliem apstākļiem.

Nav arī izslēgts, ka tuvākajā vai tālākajā nākotnē mēs kādreiz būsīm spiesti piegriezt vēribu mūsu kūdrai un brūnoglēm, kā tas bija 1920. g. un 1921. g., kad kalnu inženieris A. Lielausis valdības uzdevumā pētīja Kurzemes brūnogļu gultnes.

Analizējot A. Lielausa ievāktos paraugus, jau toreiz atzinu, ka nebūtu lieki pilnīgāk izpētīt Kurzemes brūnogles, lai mums būtu noteiktāki materiāli pie rokas gadījumā, ja mums tās būtu jāizmanto.

Nav arī jāaizmirst, ka mazvērtīgo kurināmo uzlabošanas metodes arvien top pilnīgākas un ka brūnogļu gultnēs atrodam arī citus vērtīgus izrakteņus, kā sērdzelzi, krītu, mālus u. c., kuņas blakus izmantojot, varētu samazināt brūnogļu pašizmaksu.

Tālāk, ir ļoti svarīgi modernās tehnikas ieguvumi, kas rāda, ka ogles ne tikai noder siltuma iegūšanai, tās sadedzinot, bet arī vienu jo vairāk izvēršas par svarīgu izejas materiālu ķīmijas rūpniecībai. Benzīna, eļļu u. c. vērtīgu vielu ražošana no oglēm nav vairs nākotnes sapnis, bet īstenība, ar lieliem kapitāla ieguldījumiem un labām sekmēm strādājoši uzņēmumi.

Labu piemēru tam, ka neievērotiem izrakteņiem zināmos apstākļos var būt svarīga loma kādas tautas un valsts dzīvē, rāda mums Igaunijas degslānekļa kukersīta izmantošanas gaita. Arī te pagāja ap 100 gadu, līdz mazvērtīgo degslānekli (kā kurināmo) prata pareizi un lietderīgi izmantot, piemērojoties pasaules karā un pēckaŗa laikā pārveidotiem, jauniem pasaules preču tirgus apstākļiem.

Oglu pētīšanas uzdevums ir sakopot pēc iespējas pilnīgus novērošanas materiālus un rādīt, kādā virzienā ir vispār kas iespējams un kam nav vispār izredzes uz pozitīviem rezultātiem. Rūpniecībai tālāk jāpārbauda, kāds no jauniem ceļiem ir pareizs no tehnikas un saimniecības viedokļa (Franz Fischer<sup>3</sup>).

Aiz augšā minētajiem motīviem es uzskatīju Kurzemes brūnoglū tuvāku izpētīšanu par neatliekamu uzdevumu. Izdarot savu darbu es it nebūt nedomāju, ka tā rezultāti būs tūlīt praktiski izmantojami.

Mana darba nolūks bija pievienot jau esošajiem pētījumiem jaunus materiālus un tā veicināt mūsu derīgo izrakteņu pētīšanu un varbūtēju Kurzemes brūnoglū vēlāku izmantošanu.

L. Ū. ķīmijas fakultātei un Latvijas ķīmijas biedrībai izsaku pateicību par pabalstu šo pētījumu izdaišanai.

Kalnu inženieriem A. Lielauša un J. Gailīša kungiem izsaku savu sirsnīgu pateicību par laipno palīdzību brūnoglū paraugu noņemšanā uz vietas.

Par palīdzību eksperimentālo darbu veikšanā sirsnīgu pateicību arī šinī vietā izsaku asistentiem J. Blaua un K. Švanka kungiem.

### **Vēsturisks pārskats par Kurzemes brūnoglū pētījumiem.**

Brūnoglū gultnes Kurzemē ir jau sen zināmas. 1826. gadā Wansowitsch's<sup>4</sup> savā ziņojumā Krievijas finanču ministram par Kurzemes un Vidzemes ģeognōstiskiem pētījumiem starp citu



306

Ogļu rašanās (Inkohlung) pakāpes skaitliskai noteikšanai W. Fuchs's<sup>23</sup> (429. lpp.) norāda uz Wieluch'a ogļu indeksu (Kohlenindex), ko apļēš pēc šādas formulas:

$$\text{Ogļu indekss} \dots \dots \dots K = 1 - \frac{2,10 + 42H + 3N}{7C}$$

C, H, N un O ir šo elementu procenti tīrogles sastāvā.

Pēc Wieluch'a kūdrai, bitūmeņiem un humīnvielām  $K = 0,02$  —  $0,36$ , brūnoglēm  $0,38$  —  $0,50$  un akmeņoglēm  $0,50$  —  $0,98$ .

Aplešot pēc Wieluch'a formulas manu paraugu ogļu indeksus, dabūju šādus rezultātus:

Paraugam A	$K = 0,42$
„ B	$K = 0,36$
Lignītam	$K = 0,42$

Šie skaitļi rāda Meldzeres brūnoglū piederību brūnoglēm, ko apstiprina arī viss augstāk sacītais.

Ka Meldzeres brūnogles nav ierindojamas akmeņoglū grupā, redzams no augstāk minētajiem skaitļiem. To mitrums ir lielāks par vidējo akmeņoglū mitrumu, to tīrogles oglekļa saturs mazāks un arī tīrogles virsējā siltumspēja ir mazāka par akmeņoglū oglekļa saturu un siltumspēju. To apstiprina arī Wieluch'a ogļu indekss, kā arī lielais humīnskābju saturs 65,23%, kas akmeņoglēs nepārsniedz 5%.

### KOPSAVILKUMS.

Iztirzājot šai darbā agrākos ģeoloģiskos un ķīmiskos pētījumus par Kurzemes brūnoglēm, ir konstatēts, ka šiem pētījumiem pa lielākam daļai ir nejaušs raksturs un ka tie nav sistematiski līdz galam izdarīti. Sakarā ar to arī slēdzieni par to krājumiem un īpašībām ir nepilnīgi.

Izmēģināju Kurzemes Meldzeres rajona brūnogles, kuņas var apzīmēt uz agrāko un manu pētījumu pamata par vienīgām acūmirkli mums zināmām brūnoglēm Kurzemē. Daži līdz šim par brūnoglēm apzīmētie izrakteni ir tagad noteikti kā veca, interglaciāla kūdra, bet par citiem trūkst vēl pētījumu.

Daži pētnieki norāda, ka nepilnības vai neuzrādīto izmēģinājumu metožu dēļ daudzi literātūrā sastopami dati nav pilnīgi izmantojami.

Lai turpmākie pētnieki varētu salīdzināt savus darba rezultātus ar manējiem, biju spiests savā darbā plašāk novērtēt dažādas

izmēģinājumu metodes un tās darba gaitā noteikti uzdot. Tas attiecas īpaši uz mitruma, koksna un destilācijas produktu noteikšanu un elementāranalīzi.

Izpētījot 10 gadu brīvā gaisā stāvējušās Meldzeres brūnogle, konstatēts, ka arī šeit novērojama jau pazīstamā parādība, ka ogle gaisā stāvot top mazvērtīgākas, t. i. samazinās to oglekļa un ūdeņraža saturs un siltumspēja. Šai gadījumā atrasts, ka brūnogle tīrogle siltumspēja samazinājusies par apm. 20%. Lietojot izmēģinājumos vēl maz ieviesušos ogļu masas kvantitatīvu sadalīšanu cietos, šķīdros un gāzējādos produktos destilācijā ar Dolch'a aparātu, ir rādīti šo produktu daudzumi, kā arī visa brūnogle siltuma daudzuma sadalīšanās atsevišķos produktos. Tas rāda ceļu racionālai tehniskai brūnogle izmantošanai.

No šiem pētījumiem arī redzams, ka Meldzeres brūnogle sava mazā ūdeņraža satura un mazā darvas iznākuma dēļ nav pieskaitāmas sapropēla brūnoglēm, kā agrāk domāja (M. Glazenaps), bet ir humus brūnogle.

Nav izslēgts, ka Meldzeres brūnogle satur, tāpat kā daudzas citas humus brūnogle, niecīgus sapropēla daudzumus, uz ko it kā norāda B parauga izmēģinājumu rezultāti ar savu lielāko ūdeņraža saturu un darvas iznākumu, nekā to redzam A paraugā un istajā humus brūnogle pārstāvi — lignītā.

Pētījumu rezultāti arī ar diezgan lielu pārliecību pierāda, ka Meldzeres rajona brūnogle nav pieskaitāmas kūdrai, bet brūnoglēm.

Uz jautājumu par Meldzeres brūnogle izmantošanas iespējām nav viegli dot atbildi. Brūnogle sastāvs un īpašības, kas šai darbā pētītas, ir tikai viens šā jautājuma izšķirējs faktors.

Šai darbā jau minēts, ka tehniski ir pilnīgi iespējams Meldzeres brūnogle uzlabot, atdalot sērdzelzi un citas minerālvielas, un izmantot tās kā kurināmo. Tās var izlietot ne tikai kurināšanai, bet sakarā ar jaunākiem pētījumiem arī par izejas materiālu dažādu vērtīgu vielu ražošanai.

Beigās vēl jāmin brūnogle kā vērtīgs mēslošanas līdzeklis lauksaimniecībā. F. Fischer's un R. Lieske 1932. g. nāk uz savu pētījumu pamata „Kaiser Wilhelm — Institut'ā für Kohlenforschung Mülheim — Ruhr“ un parauglauku praktiskiem izmēģinājumiem pie slēdziena, ka tuvākā nākotnē brūnoglēm vai vēl labāk to humīnskābēm preparētā veidā būšot svarīga loma lauksaimniecībā.

308

Praktiskā dzīvē Meldzeres brūnoglū izmantošanas jautājumu izšķirs ne tik daudz tehniskās iespējamības, kā saimnieciskie aplēsumi. Pēdējie ir atkarīgi no daudziem faktoriem, no kuriem minēšu tikai dažus, kā piem. brūnoglū gultnes lielumu, izrakšanas un varbūtējas brūnoglū uzlabošanas pašizmaksu, satiksmes ceļus un īpaši kurināmā un citu no brūnoglēm izgatavojamo preču tagad tik ļoti svārstīgos tirgus apstākļus.

Savā darbā mēģināju noskaidrot daļu no visas šo jautājumu virknes, cerēdams griezt arī citu pētnieku vērību uz Meldzeres brūnoglēm. Kopējie pētījumu rezultāti mums varēs dot pilnīgāku pārskatu un novērtējumu par vienu no mūsu derīgiem izrakteņiem, lai vajadzības gadījumā droši varētu stāties pie tā izmantošanas.

Iesniegts fakultātei 1936. g. 23. maijā.

#### Literātūra.

1. M. Glasenaps. Latvijas minerāliskās vielas. *Ekonomists* 13. 386, 389 (1920).
2. E. Rozenšteins un Z. Lancmanis. Latvijas derīgo izrakteņu pētīšana un izmantošana. *Ekonomists* 23, 24 (1932).
3. Franz Fischer. Ziele und Ergebnisse der Kohleforschung. *Brennstoff-Chemie* 229 (1921).
4. Vansovičs. *Gornij žurnal*. VIII. 48—49; 57 (1827).
5. C. Grewingk. *Geologie von Liv- und Kurland*. *Archiv für die Naturkunde Liv-, Est- und Kurlands*. Erste Serie. II. 679, 688 (1861).
6. Prof. Dr. E. Kraus. *Studien zur ostbaltischen Geologie*. *Korrespondenzblatt des Naturforscher-Vereins zu Riga* 1927. IV. Über die tertiären Braunkohleablagerungen in Südkurland. 35, 56 (1927).
7. l. c. 689 (C. Grewingk. *Geologie v. Liv- und Kurland*).
8. G. v. Helmersen. Bericht über die in den Jahren 1872 bis 1876 in den Gouvernement Grodno und Curland ausgeführten geologischen Untersuchungen zur Kenntnis der dort vorkommenden mineralischen Brennstoffe. — *Bulletin de l'académie impériale des sciences de St. Pétersbourg*. 23, 177 (1877).
9. A. Lielausis. Kurzemes brūnās ogles. *Ekonomists* Nr. Nr. 5, 6 237—238 (1933).
10. Stud. chem. M. Skuja. *Diplomdarbs*. Kurzemes brūnoglū sastāvs un īpašības. 1925.
11. P. Galenieks. Interglaciāls kūdras slānis pie Dēseles Lejnikiem, Kurzemē. *Latvijas universitātes raksti* XII. 565.—574. (1925).
12. J. Gailītis. *Ģeoloģiskie darbi* 1930. gadā. *Ekonomists* Nr. 17. 607. (1931).
13. J. Eiduks. Latvijas derīgie izrakteņi. N. Malta, P. Galenieks. *Latvijas zeme, daba un tauta*. I. 523 (1935).

# Ekonomists

finanču, tirdzniecības, rūpniecības,  
lauksaimniecības, apgādības un  
kooperācijas žurnāls

№ 4

1927. gada 15. februārī.

8. gads

## Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme.

Romas starptautiskā lauksaimniecības institūta (L'Institut International d'Agriculture) savākie statistiskie dati rāda, ka no 1874. gada līdz 1923. gadam maizes patērētāju skaits pieaudzis no 510 miljoniem uz 1839 miljoniem, t. i. palielinājies apm. 4 reiz. Tai pašā laikā apsētās zemes platība pieaugusi no 64 miljoniem ha uz 100 miljoniem ha — t. i. apm. 50% pieaugums. No 1913. gada līdz 1923. gadam labībasmaizes patērētāju skaits pieaudzis par 3,3%, bet sējumu platība samazinājusies par apm. 4% (no 103,812.166 ha uz 100.021.087 ha.)\* Speciālisti domā, ka arī turpmāk sējumu platības palielināšana būs ļoti apgrūtināta, ģeogrāfisku un meteoroloģisku apstākļu dēļ. Bez tam sintētisko barību vielu izgatavošanas panēmieni attīstās ļoti ātri.

Speciālisti nākuši pie slēdziena, ka maizes jautājuma atrisināšana jāmeklē tagad vairāk, kā jebkad palielinātā ražā, t. i. ražas pieaugšanā uz katru sējuma vienību. Vācu ķīmiķis Libigs (J. v. Liebig) aizrādīja uz to jau agrāk, sacīdams: „ka neviena tauta un neviena valsts nevar nostiprināties zemes virsū, ja viņa nerada zemē apstākļus, kuri nepieciešami ražas pacelšanai“.

Ražas pacelšana atkarās no vairākiem faktoriem, un kā tādi būtu minami: pareiza zemes apstrādāšana, sēkļu selekcija un galvenā kārtā maksliģu mēslu pielietošana. Un patiesi arī novērojām, ka kaliju, slāpekli un fosforu saturošo mēslošanas līdzekļu patēriņš arvien pieaug. Ilustrācijas dēļ pievedu superfosfāta (tab. I) un Tomasa miltu (tab. II) produkciju, kā arī superfosfāta (tab. III) un Tomasa miltu (tab. IV.) importu un eksportu dažās valstīs.\*\*)

Maksliģo mēslu patēriņš un ievadums mūsu zemē pastāvīgi pieaug, kā to rāda tab. V.\*\*\*)

Tālākam pārskatam par pamatu ņemsim jau noslēgtos 1925. g. statistiskos datus.

1925. g. Latvijā ievests:†)

superfosfāts . . . 53.215.284 kg par Ls 4.050.526  
Tomasa milti . . . 23.287.818 kg par Ls 1.614.782  
Kopā . . . 76.503.102 kg par Ls 5.665.308

\*) Še gan ietilpst Krievija, kurās sējumu platība samazinājusies par apm. 14 miljoniem ha.

\*\*) L'Institut International d'Agriculture — Roma.

\*\*\*) Chemische Industrie, 1926, g., lpp. 1016.

†) Valsts statistiskā pārvalde. Latvijas ārējā tirdzniecība 1925. gadā.

Tā tad, rēķinot maisos (ā 100 kg), fosfora mēslu ievadums iztaisa 765.031 maisus, vērtība Ls 5.665.308. No augšā minētiem skaitļiem redzams, ka Latvijā visvairāk ievesti 1925. g. fosforu saturošie mēslošanas līdzekļi, un no viņiem superfosfāts vien par Ls 4.050.526. Lai uzlabotu pasīvo tirdzniecības bilanci, valdība tiecas importu samazināt. Bet Latvijā, kā lauksaimniecības zemē, nav iespējama superfosfāta importa un patēriņa sašaurināšana.

Šīs divas pretējās prasības lielā mērā var izlīdzināt superfosfāta ražošanu pašā Latvijā, kā tas būs redzams no apakšā pievestiem skaitļiem.

Tab. I. Superfosfāta produkcija.  
(Miljonus kg.)

V a i s t i s	1913.	1922.	1923.	1924.	1925.
Vācija . . . . .	1.819	550	365	580	660
Beļģija . . . . .	450	400	375	384	—
Dānija . . . . .	90	172	203	—	—
Spānija . . . . .	225	462	609	696	723
Somija . . . . .	—	2	18	25	—
Francija . . . . .	1.920	2.133	2.215	2.304	2.381
Anglija . . . . .	820	531	394	439	407
Itālija . . . . .	972	880	1.100	1.340	1.465
Holande . . . . .	346	302	380	482	572
Polija . . . . .	196	71	103	111	192
Portugale . . . . .	126	98	100	100	100
Zviedrija . . . . .	184	126	155	178	—
Šveice . . . . .	27	37	40	33	27
Cehoslovākija . . . . .	—	—	—	—	202
Krievija SSSR . . . . .	158	8	20	26	62
Kanada . . . . .	—	3	2	4	—
Amerika U. S. A. . . . .	3.248	2.529	3.055	2.949	3.489
Japana . . . . .	514	511	507	593	—
Austrālija . . . . .	—	385	474	517	832

Tab. II. Tomasa miltu produkcija.  
(Miljonus kg.)

V a i s t i s	1913.	1922.	1923.	1924.	1925.
Vācija . . . . .	2.250	1.179	526	1.065	1.342
Beļģija . . . . .	655	475	348	443	—
Francija . . . . .	730	612	585	945	1.136
Anglija . . . . .	404	306	340	308	269
Luksemburga . . . . .	250	376	286	418	463
Polija . . . . .	164	40	40	26	21
Zāras apgabals . . . . .	393	206	159	223	250
Zviedrija . . . . .	18	8	5	8	—
Cehoslovākija . . . . .	—	—	—	—	138
Krievija SSSR . . . . .	49	—	—	—	—
Kanada . . . . .	—	8	5	3	—

Prīmanis, M. Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme.

Ekonomists, Nr. 4, 1927, 121.-125. lpp.



122

EKONOMISTS

№ 4

Tab. III. Superfosfāta imports un eksports.  
(Miljonus kg.)

Valstis	1913.		1922.		1923.		1924.		1925.	
	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports
Vācija . . . . .	53	283	55	14	11	18	18	23	40	46
Austrija . . . . .	75	4	2	0	16	—	28	0	33	3
Beļģija . . . . .	28	319	34	269	33	266	52	230	27	176
Dānija . . . . .	119	1	81	0	101	8	122	15	147	6
Spānija . . . . .	150	—	61	—	97	—	130	—	147	—
Igaunija . . . . .	—	—	9	0	14	—	15	—	25	—
Somija . . . . .	—	—	12	—	10	—	16	—	26	—
Francija . . . . .	101	145	39	77	79	130	31	233	22	229
Ungārija . . . . .	—	—	—	—	—	—	2	6	13	—
Irija . . . . .	—	—	—	—	—	—	57	—	45	—
Itālija . . . . .	—	—	3	1	14	7	25	20	22	43
Latvija . . . . .	—	—	6	—	20	—	28	1	53	2
Norvēģija . . . . .	4	—	15	3	24	0	29	0	22	0
Holande . . . . .	270	353	117	187	81	281	76	321	95	383
Polija . . . . .	—	—	10	33	7	9	5	13	2	16
Rumānija . . . . .	—	—	4	0	3	0	7	0	—	1
Zviedrija . . . . .	3	36	12	20	8	34	13	63	17	89
Čehoslovākija . . . . .	—	—	15	2	10	5	6	15	5	—
Krievija SSSR . . . . .	197	—	4	—	0	—	2	—	6	—
Kanada . . . . .	1	—	—	—	14	—	37	—	58	—
Austrālija . . . . .	27	13	0	1	0	0	0	0	0	0
Jauzēlande . . . . .	—	—	0	0	0	0	0	1	1	0
Amerika U. S. A. . . . .	—	—	—	27	—	43	—	46	—	68

Tab. IV. Tomasa miltu imports un eksports.  
(Miljonus kg.)

Valstis	1913.		1922.		1923.		1924.		1925.	
	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports	Imports	Eksports
Vācija . . . . .	441	714	278	3	53	6	518	21	705	77
Austrija . . . . .	213	2	9	—	33	0	34	0	32	0
Beļģija . . . . .	145	686	36	433	33	517	81	779	95	803
Dānija . . . . .	9	—	14	—	12	—	22	—	14	—
Spānija . . . . .	—	—	9	—	15	—	16	—	18	—
Igaunija . . . . .	—	—	1	—	1	—	2	—	4	—
Somija . . . . .	—	—	15	—	9	—	9	—	14	—
Francija . . . . .	—	—	27	319	42	234	45	468	4	751
Anglija . . . . .	52	168	73	7	93	22	69	25	25	29
Irija . . . . .	—	—	—	—	—	—	52	—	30	—
Itālija . . . . .	119	0	30	—	69	0	88	2	32	0
Latvija . . . . .	—	—	4	—	12	—	16	—	23	—
Norvēģija . . . . .	35	—	10	—	19	—	24	—	20	—
Holande . . . . .	438	198	246	3	288	4	323	5	279	1
Polija . . . . .	—	—	78	6	85	6	37	—	103	—
Zviedrija . . . . .	21	2	2	—	7	—	3	0	2	—
Šveice . . . . .	56	—	64	—	97	—	118	—	87	—
Čehoslovākija . . . . .	—	—	86	2	57	22	12	11	6	30

Tab. V. Mākslīgo mēslu imports Latvijā.  
(Miljonus kg.)

	1922.	1923.	1924.	1925.
Superfosfāts . . . . .	6.461	19.798	28.160	53.215
Tomasa milti . . . . .	3.791	11.678	16.285	23.288
Kalīts . . . . .	845	100	551	2.188
Kālija sāļi . . . . .	402	2.069	4.926	12.460
Ciņģis . . . . .	41	148	373	595
Parejas . . . . .	456	1.096	26	211
Kopā . . . . .	11.996	34.890	50.327	91.958
Indeksi . . . . .	100	290,8	419,2	766,3

Superfosfāta vietējās fabrikas (Mīlgrāvi pie Rīgas) ražošanas spējas paredzētas uz 400.000 maisiem (ā 100 kg) 18% superfosfāta gadā.

Vai šis uzņēmums būs dzīves spējš un kādas ir viņa izredzes nākotnē?

Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, mums jāapstājas pie trim faktoriem: 1) vai ražotāri superfosfātam ir nodrošināti noņēmēj? 2) vai fabrikai ir iespējams piegādāt vajadzīgās izejvielas uz tikpat izdevīgiem noteikumiem, kā citās zemēs? 3) vai superfosfāta ražošanas izdevumi nav lielāki par viņiem citās zemēs?

Pēc mūsu statistiskās gada grāmatas galveno lauku sējumu platība 1924. g. aprēķināta uz 1.073.600 ha. Mēslošanas speciālisti pieņem, ka vidējai mēslošanai vajaga vismaz 1 maisu (ā 100 kg) superfosfāta uz 1 pūrvietu (apm. 1/3 ha) sējuma; gadā, vai, pieņemot 3-gadēju lauku maiņu, iznāktu 1 maisis superfosfāta gadā uz 1 ha. Tā tad uz 1.073.600 ha būtu 1.073.600 maisi = 107.360.000 kg = 107.360 t. Tas būtu superfosfāta patēriņš, izdarot vidēju mēslošanu.

Lauksaimnieku biedrības un sapulcēs ir aizrādīts uz to nenormālo parādību, ka 1925. g. ievests labības par 2 miljardiem rubļu un beidzamos piecos gados kopsummā par apm. 5 miljardiem rubļu un izteiktas domas, ka pareizi iekārtojot mūsu lauksaimniecību mums labība nebūtu jāievē, bet mēs viņu varētu pat izvest. Zināms, ka pareiza lauksaimniecības iekārtošana neatkarājas no maksliem mēsliem vien, bet neapšaubāms ir arī tas fakts, ka viņu nozīme šeit ir ļoti liela. Ja mēs augstāk redzējam, ka, izdarot tikai vidēju mēslošanu, mums vajadzētu patērēt ap 1.073.600 maisus fosfora mēslošanas līdzekļu gadā, tad nevar būt šaubu, ka ražotiem 400.000 maisiem superfosfāta trūks noņēmēju pašā Latvijā.

Tam gan it kā pretim runā tab. VI. pievestie iepriekšējie dati par mākslīgo mēslu importu (pavasara un rudens sezonā no 1. janvāra līdz 26. augustam) 1926. g., no kuriem redzams, ka importēti tik 247.566 maisi superfosfāta (18%) un 217.776 maisi Tomasa miltu (14—18%), kopā 465.332 maisi.

Tab. VI. Mākslīgo mēslu imports.  
(Pavasara un rudens sezonā no 1926. g. 1. janvāra līdz 26. augustam.)

I m p o r t i e r i	Tomasa milti	Superfosfāts
	Maisi	Maisi
Centrālā savienība „Konzums” . . . . .	51.618	115.961
Latv. lauksaimn. ekonom. savienība . . . . .	32.300	30.720
A./s. „Zemkopis” . . . . .	77.541	33.710
Sabiedrība „Lats” . . . . .	7.000	13.000
A./s. „Agronomis” . . . . .	17.000	18.235
Latv. mazaaimn. sabiedrība . . . . .	11.500	2.000
Kurzemes lauksaimnieks . . . . .	2.000	6.000
John Spinck K-o . . . . .	4.497	2.790
R. Lībekš „Superfosfāts” . . . . .	10.000	25.150
Rūpniecības a./s. „Delta” . . . . .	4.320	—
Kopā . . . . .	217.776	247.566

Katra maisa svars 100 kg.

Salīdzinot ar 1925. g. importu izrādās, ka ievesto fosfora saturošo mēslošanas līdzekļu, un it sevišķi superfosfāta, ievadums stipri samazinājies — no 532.153 maisiem uz 247.566 maisiem.

Šī parādība izskaidrojama, bez šaubām, ar lauksaimniecības grūto stāvokli, kurā tā nonākusi pēc 3 gadu neražas un kredītu trūkuma dēļ, un mēs varām pieņemt, ka normālais superfosfāta patēriņš



nebūs mazāks par 1925. g. patēriņu, bet gan pieaugs vēl sakarā ar cukurbiešu audzēšanas attīstību un vispārīgi ar mūsu lauksaimniecības pareizu iekārtošanu.

Bet arī tāni gadījumā, ja ražotam superfosfātam (400.000 maisiem) trūktu noņēmēju iekšzemē, kas, pēc manām domām, pilnīgi izslēgts, mūsu superfosfāta rūpniecība atradīs patērētājus kaimiņu valstīs: Igaunijā, Lietuvā un Krievijas pierobežu apgabalos. Kā tab. I. redzams, no Baltijas valstīm vienīgi Somija ražo, sākot ar 1922. g., superfosfātu (1924. g. ražots 25.233 t). Bet arī Somija 1925. g. vēl ievadusi 26.172 t superfosfāta.

Vēlāk redzēsim, ka mūsu ražotais superfosfāts nebūs dārgāks par citās zemēs ražoto un tādēļ, ērto satiksmes ceļu dēļ, augšā minētās zemes būtu varbūtējas pārprodukcijas noņēmējas. — No sacītā izriet, ka mūsu ražotam superfosfātam, sākumā 40.000 tonnas gadā un vēlāk produkciju palielinot, *noņēmēji ir nodrošināti*.

Noskaidrosim tagad, vai mūsu superfosfāta rūpniecībai ir iespējams piegādāt vajadzīgās izejvielas uz tīkpat izdevīgiem noteikumiem kā citām zemēm?

Iebildumi, ka šai rūpniecībai nav pamata mūsu zemē un ka viņa nevarēs konkurēt ar citām zemēm tādēļ, ka mūsu pašu zemē nav vajadzīgās izejvielas, ir bez pamata.

Valsts statistiskās pārvaldes dati par 1925. gadu mums rāda, ka superfosfāts ievests 1925. g. no šādām zemēm:

Vācijas . . . . .	6.383.079 kg	=	6.383 t
Anglijas . . . . .	1.947.890 "	=	1.948 "
Dānijas . . . . .	35.000 "	=	35 "
Lietavas . . . . .	1.184 "	=	1,2 "
Beļģijas . . . . .	1.329.791 "	=	1.330 "
Holandes . . . . .	10.336.351 "	=	10.336 "
Zviedrijas . . . . .	33.181.999 "	=	33.182 "
Kopā . . . . .			53.215 t

Šeit jāatzīmē, ka visas augšminētās zemes arī pašas ievēd diezgan lielus daudzumus superfosfāta (sal. tab. III.). Dažās no viņām, kā piem. Vācijā, Anglijā un Beļģijā ir gan nedaudz mazvērtīgu izejas materiālu, bet viņas strādā gandrīz vienīgi ar ievestām izejvielām. Holandē un Zviedrijā, no kurām esam visvairāk ievēduši superfosfātu, pārstrādā vienīgi ievestas izejvielas. Tas pierāda, ka superfosfāta rūpniecība var attīstīties arī zemēs, kurās izejmateriālu nav. Vēl saprotamāka top mums šī parādība, ja nepam vērā, ka minētās rūpniecības galvenā izejas materiāla, dabīgo fosforitu, gultnes atrodas nedaudz vietās zemes virsū (sal. tab. VII.).

Tab. VII. Dabīgo fosfātu produkcija.  
(Mīļojons kg.)

V a l s t i s	1913.	1922.	1925.
Francija . . . . .	299	136	226
Krievija . . . . .	25	14	33
Amerika U. S. A. . . . .	3.161	2.457	3.538
Holandes Indija . . . . .	35	56	82
Christmas sala . . . . .	152	101	112
Alžīra . . . . .	461	489	717
Eģipte . . . . .	104	60	107
Māraka . . . . .	—	96	692
Tunīsa . . . . .	2.170	2.117	2.537
Nauru un Okeānijas salas . . . . .	356	367	481

kurās apgādā visu pasauli. Tāpat otras izejvielas, sērdzelzs vai pirita, lielākie krājumi atrodas Spānijā, kurā pa lielāki daļai apgādā zemes, kurās šis vielas nav.

Izejas materiālu gultņu attālums šeit lielu lomu nespēlē. Cif fraktis ir tādas pašas — vienalga vai kuģi izkrauj Rīgā, vai citās Zunda ostās. Tā tad izejvielu cenas būs Rīgā tādas pašas, kā Zviedrijā, kurā mums piegādājusi visvairāk superfosfāta.

Jāatceras vēl, ka Rīgā\*), Pēterpili un Polijā pirms kara jau darbojās superfosfāta fabrikas, kurās pārstrādāja vienīgi Amerikas un Afrikas fosforitus un Spānijas vai Norvēģijas piritus superfosfātā.

Tādēļ varam sacīt, ka mūsu superfosfāta rūpniecība, atrazdamās ar citu zemju piejūras fabrikām līdzīgā, izdevīgā stāvoklī, par kādu uzskatāmas mūsu ostas pilsētas, arī varēs iegūt vajadzīgās izejvielas uz ne mazāk izdevīgiem noteikumiem un labi strādāt.

Trešais faktors, kurš iespaido kādas rūpniecības ienesīgumu, ir ražošanas izdevumi. Runājot par viņiem jāsap, ka arī šie izdevumi pie mums nav lielāki kā citās zemēs.

Mūsu superfosfāta fabrika būvēta ļoti izdevīgā vietā, idens malā, kur izejvielas tieši no jūras kuģiem ienāk noliktavās un gatavo produktu var nogādāt vai nu tieši kuģos, vai arī tieši vagonos, jo arī normālā platumā dzelzceļš iet līdz noliktavām. Tā tad liekie izdevumi par izejvielu pārvešanu pilnīgi atkrit. Līdzīgos labvēlīgos apstākļos atrodas tikai nedaudz ārzemju fabrikas.

Tālāk jāmin izdevumi par darba algām, kurās gandrīz visos gadījumos pie mums būs zemākas nekā ārzemēs. Piemēra dēļ aizrādīšu tik, ka Zviedrijā strādniekam par 8 st. darba dienu maksā ne mazāk par Ls 9 un Holandē pat vairāk.

Par pašas fabrikas iekārtu šeit ledzījānāties tehniskos sikumos nav iespējams. Atzīmēšu tikai, ka fabrika atjaunota, izpildot visas modernās tehnikas prasības un pielietojot jauninājumus, kuri beidzamā laikā tapuši zināmi un ir piejami.

Izejas materiālu, starpvielu un gatavās preces pārvietošana notiek mēchaniskā ceļā. Sērskābi ražo mēchaniskas pirita krāsnis ar modernu intensīvkameru sistēmu, paceļot šo kameru ražīgumu ar speciālām ietaisēm-jauninājumiem. Skābes celšana un pārvietošana notiek ar moderniem skābju pumpjiem (Ferrari sistēmas), kuri dod lielu enerģijas ietaupījumu pret vecākiem aparātiem. Tāpat fosforitu samalcināšanu, uzslēgšanu, kameras izkraušanu u. t. t. izdara mēchaniskā ceļā ar moderniem aparātiem. Gribētos apgalvot, ka lielākā daļa ārzemju superfosfāta fabrikas, it sevišķi agrāk būvētas, nebūs no tehniskā viedokļa tik labi iekārtotas, kā mūsu atjaunotā fabrika. Jānāk pie sliedziena, ka superfosfāta izgatavošanas izdevumi nebūs lielāki, bet gan mazāki kā ārzemēs.

Ražojot superfosfātu Latvijā, lai gan ar ievestiem izejas materiāliem, mūsu valūtas aizplūdums uz ārzemēm stipri samazināsies. Illūstrācijas dēļ pieve-

\*) Rīgā darbojās no 1892.—1915. g. „I. Kriev. superfosfāta fabrika M. Höflinger”, kurā gadā ražoja apm. 25.000 t 13—14% superfosfāta.

dišu skaitļus, saskaņā ar tirgus cenām. 1925. gadā ievesti 532.150 maiši (ā 100 kg) superfosfāta par Ls 4.050.526, t. i. Ls 7,61 par 1 maišu. Pārreķinot uz mūsu rūpniecības ražošanas spēju 400.000 maišiem gadā — iznāktu — Ls 3.044.000. Lai izgatavotu šo daudzumu, t. i. 40.000 t superfosfāta, mums jāieved tikai apm. 33.000 t\* (22.000 t fosforita + 11.000 t piritu), t. i. apm. 7000 t mazāk, par kuru daudzumu frakts no Zviedrijas izmaksātu apm. Ls 58.000. Maksa par izejvielām būtu šāda: 11.000 t piritu (Spānijas Pena pirīts, satur. 48% sēra) ā Ls 36,07 par t cif Rīga — pavisam Ls 397.000. No šīs summas jāatvelk piritu nodegums (apm. 66% no piritā svara) vērtībā apm. Ls 17.000. Nodegumus izved atpakaļ uz ārzemēm čuguna izgatavošanai. Tā tad piriti sērskābes izgatavošanai pavisam maksā Ls 397.000 — Ls 17.000 = Ls 380.000.

Lai izgatavotu 18% superfosfātu, jāpielieto divas fosforīta šķirnes — viena lētāka (Āfrikas, Constantine fosforīts), saturoša 65% Ca<sub>3</sub>(PO<sub>4</sub>)<sub>2</sub> (kalcijs trifosfāta), kuŗas cif cena\*\* ir apm. Ls 34,55 par 1 t, un otra dārgāka (Okeānijas—Curaçao fosfor.), sat. 84% Ca<sub>3</sub>(PO<sub>4</sub>)<sub>2</sub>, kuŗas cif cena\*\*\* ir apm. Ls 70,53 par 1 t. Maisot šīs divas šķirnes attiecībās 60 : 40 — 22.000 t fosforīta izmaksās apm. Ls 1.086.000.

Čiles salpētris jāieved 200 t ā Ls 290 = apm. Ls 60.000. Enerģijas patēriņš aprēķināts uz apm. 1.000.000 KW st. gadā un enerģiju fabrikai piegādās Rīgas pilsētas elektrības centrāle. Reķinot 1,2 kg akmeņogļu uz 1 KW st., būtu jāieved akmeņogles par apm. Ls 50.000. Maiši jāieved 400.000 gab. ā Ls 1 — kopā Ls 400.000. Kopā ņemot jāieved:

	Par Ls
Piriti . . . . .	380.000
Fosforīti . . . . .	1.086.000
Čiles salpētris . . . . .	60.000
Akmeņogles . . . . .	50.000
Maiši . . . . .	400.000
	1.976.000

Apajos skaitļos reķinot iznāk, ka 400.000 maišu 18% superfosfāta ražošanai izejas materiāli jāieved par Ls 2.000.000, kuŗiem pretim stādāmi Ls 3.044.000, samaksāti par ievestiem 400.000 maišiem gatava superfosfāta.

Dotie apmēra aprēķina skaitļi jāpapildina ar dažiem aizrādījumiem. Lielākie izdevumi par ievadam materiāliem ir Ls 400.000 par maišiem un Ls 1.086.000 par fosforītu. Šos izdevumus ņākotnē, bez šaubām, varēs samazināt par labu mūsu lauksaimniecībai. Kas attiecas uz pirmo, t. i. maišu izmaksu, tad jāņem vērā, ka šē paredzēts visu ražoto superfosfātu pārdot jaunus maišos. Ir zināms, ka superfosfāts bojā maišus un jo vairāk, jo ilgāk tas vīnos stāv. Ievēdot superfosfātu no ārzemēm, tas neizbēgami ilgāku laiku paliek maišos, pēc kam maiši reti vairāk lietojami kā vienu reizi. Citādi tas būs, kad mūsu fabrika varēs savu preci piegādāt patērētājiem

\*) Apmēram var reķināt, ka 1 t fosforītu + 0,5 t piritu dod 2 t superfosfāta.

\*\*) Aprēķinot 5<sup>1</sup>/<sub>16</sub> pensus (Ls 0,53) par katru proc. kalcijs trifosfāta tonnā.

\*\*\*) Aprēķinot 8<sup>1</sup>/<sub>16</sub> pensus (Ls 0,85) par katru proc. kalcijs trifosfāta tonnā.

pāris dienās. Tad droši vien vienu maišu varēs izlietot divas reizes superfosfāta pārvašanai, kas dotu ietaupījumu par Ls 200.000.

Nav arī izslēgts, ka ar laiku radīsies pie mums kāds uzņēmums, kuŗš izgatavos piemērotus maišus, dodot darbu mūsu strādniekiem un samazinot mūsu valūtas aizplūšanu.

Kas attiecas uz maksu par fosforītiem, tad arī šē, pēc manām domām, iespējama izdevumu samazināšana. Salīdzinot maksu par fosforītiem uzkrīt, ka par to pašu procentu kalcijs trifosfāta vienā tonnā Curaçao fosforīta jāmaksā Ls 0,85, bet Constantine fosforītu tikai Ls 0,53, jeb 1 t pirmā maksā apm. divreiz vairāk kā otrā.

Lai gan lētākais fosforīts dos superfosfātu ar mazāku ūdeni šķīstošas fosforskābes saturu, bet nupat arī redzējam, ka katrs procents fosforskābes izmaksas daudz mazāk — un fosforskābe ir tā, kuŗas dēļ superfosfātu pērk. Zināms, ka zemākprocentīgs superfosfāts nevar sacensties ar augstākprocentīgo pie tālāka transporta, kādēļ arī ievēdot no ārzemēm, vai pārvaļājot uz lielāku attālumu, priekšrocību dod pēdējam. Bet citādi tas ir, ja patērētājs nav tālu no fabrikas. Tā arī mūsu apstākļos daudzus gadījumos mazākprocentīgā superfosfāta fosforskābe izmaksās lauksaimniekiem lētāki.

Pirmskaŗa laikā Milgrāvja fabrika izgatavoja tikai 13—14% superfosfātu un, domājams, pēc dažiem gadiem izdosies pārliecināt tagad pie 18% superf. pieradušo lauksaimnieku, ka lētākais 13—14% superf. uz zināma attāluma ir arī izdevīgāks par 18%.

Izdevumu samazināšana par maišiem un lētākas fosforskābes piegādāšana superfosfāta veidā, piemērojoties mūsu apstākļiem, var tikai par labu nākt mūsu lauksaimniecībai.

Tāpat par labu nāks patērētājiem daudzi neproduktīvi izdevumi, kuŗi saistīti ar superfosfāta importu, kā piem. ārzemju fabriku priekšstāvju procenti, importēru izdevumi, pārkrāvāšana u. t. t. Tā 1925. g. mūsu lielākie kooperatīvi pārdeva saviem biedriem atkalpārdevējiem 1 maišu 18% superfosfātu par Ls 9,20 un patērētājiem par Ls 9,40, kas iztāisītu par 400.000 maišiem — Ls 3.680.000, resp. Ls 3.760.000, kurpretim par ievestiem 400.000 maišiem ir samaksāti Ls 3.044.000, vai, kā augšā teikts, Ls 7,61 par maišu. Laikam gan arī superfosfāta fabrika nodos tikai mazu daļu ražotās preces tieši patērētājiem un visu vairumu pārdos ar starpnieku, mūsu kooperatīvu palīdzību, bet liela daļa neproduktīvo izdevumu atkrītīs.

Superfosfāta rūpniecības atjaunošana dos darbu ap 200 darbiniekiem un, izmaksājot algās dažus simtus tūkstošus latos gadā, samazinās valdības izdevumus bezdarbnieku uzturēšanai no vienas puses, un, iemaksājot valstskašē dažādas nodevas, pavairo valsts līdzekļus no otras puses.

Beigās šeit jāpastrīpo labvēlīgais iespāids, kuŗu atstās atjaunotā superfosfāta fabrika uz izpostīto ķīmisko rūpniecību. — Līdz 1915. g. Rīgā darbojas 5 lielas ķīmiskas fabrikas, kuŗas izgatavoja līdz ar citiem produktiem galvenā kārtā sērskābi — ķīmiskai rūpniecībai nepieciešamu pamatvielu. 1915. g. ēvakuēja visas šīs fabrikas un tās pēc kaŗa nav atjaunojušas savu darbību. Tādēļ arī līdz šim laikam

mums bija jāieved visas ķīmiskālijas, tai starpā arī sērskābe un citas skābes. Grūtības, kuŗas saistītas ar skābju transportu, viņas ļoti sadārdzina, kas traucē skābi patērējošās ķīmiskās rūpniecības attīstību.

1925. g. ievests 1743,2 t sērskābes par Ls 273.381. Nākotnē mēs varēsim sērskābes ievadumu, ja ne pilnīgi novērst, tad tomēr ievērojami samazināt, jo superf. fabrika izgatavos sērskābi, kā starpproduktu superfosfāta izgatavošanai.

Pēc kameru sistēmas izgatavotā sērskābe ir gan vāja (50—53 Bé) un labi noder superfosfāta izgatavošanai, bet parasti viņu pielieto tā sauktās 66 Bé (92%) skābes veidā. Šo pēdējo var izgatavot no vājas skābes ar diezgan vienkārša aparāta (Kessler) palīdzību un samērā maziem izdevumiem.

Bez superfosfāta un sērskābes fabrika vēl ražos kā blakus produktu silīcija fluornatriju ( $\text{Na}_2\text{SiF}_6$ ),

uzķerot superfosfāta ražošanā izdalītās skābās, kaitīgās gāzes. Izgatavojot 400.000 maisus superfosfāta, fabrika iegūs apm. 40.000 kg šī produkta, kuŗa tirgus vērtība ir apm. Ls 15.000. No svara mūsu sāimniecībai var būt arī tas apstākļis, ka jaunais uzņēmums varētu būt par patērētāju Rīgas un Liepājas gāzes fabriku gāzes tīrīšanas masai. Šī viela rodas kā blakus produkts spulggāzes tīrīšanā un noder sērskābes izgatavošanai. Bez tam arī bij. Langensiepena fabrikā — Bišu muižā — guļ jau no pirmskaŗa laika lielāks daudzums sēru saturošas gāzes tīrīšanas masas. Līdz šim šis materiāls nevarēja atrast pielietošanu aiz sērskābes fabrikas trūkuma un uz ārzemēm viņu izvest neatmaksājās. Tagad, domāju, ka superfosfāta fabrika viņu izlietos ievadamā Spānijas pīrita vietā un tā izmantos diķā stāvošo iekšzemes izejvielu.

*Doc. M. Primans.*

# Technika

## Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās.

Agrāk dažādu preču vērtību noteica galvenā kārtā pēc svara un pēc dažādām vienkāršām, uz piedzīvotāju pamata sakopotām preču īpašībām. Vēlāk tomēr vienkāršie novērtēšanas paņēmieni izrādījās par nepilnīgiem. Preču dažādība milzīgi pieaugusi, un modernās dzīves un tehnikas strauji attīstība uzstāda bieži pilnīgi īpatnīgas un stingri noteiktas prasības preču sastāvam un viņu īpašībām. Vai preču sastāvs un īpašības atbilst uzstādītām prasībām un kādas prasības precēm uzstādāmas — ir jautājumi, ar kuriem nodarbojas dažādas izmēģinājumu un pētījumu iestādes. Šo iestāžu uzdevums ir palīdzēt noskaidrot preču vērtību un lietderību uz iegūto rezultātu pamata.

Šie rezultāti ir nepieciešami preču pirkšanā un pārdošanā kā valsts iestādēm, tā arī rūpniekiem un tirgotājiem. Kā objektīvs preču novērtējums tie izlēdz partejiskumu, var novērst domstarpības starp pircēju un pārdevēju, nedod vietas ļaunprātībai preču apgrozībā un dod pat iespēju konstatēt pieļautās ļaunprātības.

No sacītā izriet, ka ļoti bieži sarežģītus gadījumus var atrisināt bez pārpratumiem un konfliktiem tikai uz augšā minēto izmēģinājumu un pētījumu iestāžu rezultātu pamata.

Diemžēl mēs tomēr nereti redzam, ka mūsu saimniecības dzīvē šie izmēģinājumu rezultāti bijuši par dažādu pārpratumu un strīdu pamatu, kuŗu gala iznākums ir bijis vai nu preču piegādātāja vai saņēmēja materiāli zaudējumi un sarūgcinājums, kas nelabvēlīgi atsaucas uz mūsu saimniecības dzīvi.

Ar citiem vārdiem — iznāk, ka rezultāti, kas iegūti jautājumu noskaidrošanai un pārpratumu novēršanai, pārvēršas par pārpratumu avotu. Kā izskaidrojama šī pretruna?

Nav noslēpums, ka politiskā cīņā ar lielu veiklību un ar nolūku pārprot un nepareizi iztulko izmēģinājumu iegūtos datus, lai pretiniekam uztieptu kļūdišanos vai pierādītu ļaunprātību. Šeit, kā redzams, apzināti padara objektīvus izmēģinājuma rezultātus par pārpratuma cēloni, un par tādiem gadījumiem nerunāsim.

Gribu pakavēties pie apstākļiem, kas bez nolūka, neapzināti padara izmēģinājuma rezultātus par pārpratuma cēloni.

Vispārīgi izmēģinājumu iznākums galīgā veidā ir vairāku atsevišķu darbības posmu un novērtējumu koprezultāts, un ikkatrā no viņiem jau var slēpties nākamā pārpratuma dziļš.

Labāka pārskata dēļ mēs apstāsimies pie trim posmiem: preču parauga ņemšanas, parauga izmēģinājuma izdarīšanas un izmēģinājumu iznākuma novērtēšanas.

Preču parauga ņemšana uzskatāma par vienu no vissvarīgākajiem momentiem visā preču novērtēšanas darbā, un bez tūvākiem paskaidrojumiem ir saprotams, ka precē neatbilstoša parauga pārbaudīšanā iegūtie rezultāti ir mazvērtīgi un pa lielāki daļai maldinoši un tamdēļ tiešs cēlonis pārpratumiem.

Savā ilggadējā praksē esmu novērojis, ka šim svarīgam novērtēšanas momentam pie mums nepiegrīž vajadzīgās vērības. Atmetot ļaunprātību, kur paraugu ar nolūku ņem vienai vai otrai pusei par labu, jāmin tie gadījumi, kur aiz nolaidības vai nezināšanas pieļautas kļūdas. Bieži uz parauga ņemšanu skatās kā uz maz svarīgu darbu un uztic to neatbildīgiem, paviršiem darbiniekiem. Bet visvairāk sastopamies ar gadījumiem, kur paviršība kopota ar nezināšanu. Arī parauga ņemšana daudzreiz prasa speciālas zināšanas un piedzīvotumus. Galvenās grūtības rodas tad, ja preces nav homogēnas, viendabīgas, t. i. tad, kad kaut kāda paraugam ņemta preces daļa nav pilnīgi līdzīga visai precei, kā tas ir ar dažādām rūdām, akmeņogļiem, ādām u. c. Šeit nav vietas plašāki pakavēties pie paraugu ņemšanas paņēmieniem, kas arī šādos sarežģītākos gadījumos dod iespēju iegūt tā sauktos vidējos paraugus, kas, kā piedzīvotumi rāda, pietiekami atbilst visai precei.

Parastī pircējs vienojas ar pārdevēju par kādu noteiktu parauga ņemšanas metodi, kas uz ilggadēju novērojumu pamata dod labu vidējo paraugu, un ievēd šo metodi arī piegādes noteikumos. Ja abas puses piedalās parauga ņemšanā un arī seko tai, pieturoties pie metodē minētiem noteikumiem, tad paraugs praktiski atbilst preces sastāvam; un arī formāli ne viena puse nevar celt iebildumus pret vidējo paraugu, ja viņa nav cēlusi iebildumus pašu paraugu ņoņņot. Kontroles dēļ uz abpusīgu vienošanos zināmos gadījumos gan vēl var ņemt otreizēju paraugu. Ja tomēr laboratorijā nonāk nepareizi vidēji paraugi, tad valnīgie ir pa lielāki daļai parauga ņēmēji. Tā piem. Latv. universitātes ķīmijas fak. izmēģinājumu un pētījumu laboratorijai pirmajos pastāvēšanas gados bieži nācās saņemt lielāku partiju akmeņogļu vidējos paraugus, sastāvošus no 2—3 lieliem, kā redzams, nējauši ņaņņemtiem akmeņogļu gabaliem, icētiem vienkāršā vecā laikrakstā, vai arī labākā gadījumā ievietotiem aizzīmogatā koka kastīte.

Šādus paraugus iesūtīja nevien mazāki, bet pat lielāki uzņēmumi, kur darbojas vairāki inženieri. Pēc laboratorijas vairākkārtīgiem norādījumiem, ka tādu paraugu izmēģināšana nekā nedod, bet var radīt tikai pārpratumus, beidzamajā laikā sastopam tādas gadījumus retāk. Līdzīgi minētajam piemēram ar nolaidību arī izskaidrojami tie gadījumi, kad paraugu

**Prīmanis, M.** Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās.

*Ekonomists*, Nr. 3, 1930, 114.-118. lpp.



ievieto netirā traukā, piem. ielejot sālskābes paraugu traukā, kur ir palikušas petrolejas atliekas.

Kļūdas, kas rodas paraugu ņemšanā nolaidības dēļ, var vieglāki novērst, bet daudz grūtāki novēršamas kļūdas, kas ieviešas nemakulības dēļ.

Lai dabūtu nevienmērīgu preču pareizi vidēju paraugu, tad jāzina kā preces, tā arī varbūtējo piemaisījumu īpašības, un tamdēļ šādos gadījumos jāpieaicina parauga ņemšanā lietpratēji vai vismaz jārikojas pēc to norādījumiem. Kā piemēru minēšu šeit nepareizu darvas un kreozotēlles vidēja parauga ņemšanu, kurās dēļ jau vairākkārt ir radušies pārpratumi. Darva un eļļas uzņem vai šķidrina noteiktus, samērā mazus ūdens daudzumus. Ja ūdens daudzums šīs preces pārsniedz zināmu normu, tad tas izdalās, un grūti ir visu precīzi tā samaisīt, lai dabūtu homogenu maisījumu. Neuzmanīgi un nepareizi paraugu ņemot, paraugs satur par daudz vai par maz ūdens, skatoties pēc tā, vai paraugs ņemts no trauka virsas vai apakšas. Iesākas strīdus starp pircēju un pārdevēju, un gadījumos, kad abi neapzinās parauga ņemšanas grūtības, nepareizos rezultātus izskaidro ar nepareizu analīzes izdarišanu. Pieaicinot lietpratēju un ņemot pareizi otrreizējo paraugu, tādi pārpratumi parasti viegli novēršami.

Vispāreizāk gan būtu pieaicināt lietpratējus visos sarežģītākos gadījumos, kur preces parauga ņemējiem nav norādīti kādas autoritātas iestādes izstrādāti parauga ņemšanas noteikumi.

Pēc parauga ņemšanas jārūpējas, lai tieši noteiktas paraugs nonāktu analizētāja rokās. Tam nolūkam parauga ņemēji aizzīmogo paraugu ar saviem zīmogiem, lai nebūtu iespējams ņemt paraugu apmaiņā pret citu paraugu, vai arī izdarīt pārmaiņas parauga sastāvā. Bet arī šo operāciju ļoti bieži izdara tik pavirši un nemakulīgi, ka bez zīmogu bojāšanas paraugu var izņemt no iesaiņojuma un tā vietā ielikt citu. Parasti gan tādos gadījumos izmēģināšanas iestādes aizrāda savās atsauksmēs, ka parauga iesaiņošana bijusi nepilnīga un viņas nav pārliecinātas, ka laboratorijā nonācis istais paraugs.

Tādos gadījumos, kad paraugs no gaisa un mitruma ietekmes var mainīt savas īpašības, jāņem piemērots iesaiņojums, kas šīs ietekmes novērš. Piem. preces, kurās jānosaka mitruma saturs, jāievieto cieši noslēgtos traukos ar necaurlaidīgām sienām.

Mēs redzējam, ka parauga ņemšanā pieļautās kļūdas var dot nepareizus rezultātus un radīt pārpratumus bez izmēģinājumu iestāžu vainas.

Vai kļūdišanās notikusi parauga ņemšanā vai analīzes izdarišanā, var viegli konstatēt, nosūtot rezerves paraugu (parasti ņem vairākus paraugus, no kuriem dažus uzglabā strīdus gadījumiem) kādai citai izmēģinājumu iestādei, vai arī analizējot otrreiz rūpīgi un pareizi ņemot preces paraugu. Bet ļoti bieži šo jautājumu tuvak noskaidro un vainu uzkrauž apzināti un neapzināti parauga izmēģinātājam.

„Kļūdiēties ir cilvēcīgi” — saka vecs sakāmvārds, norādot uz mūsu darba un atzinības nepilnībām. Tikai nepareizi un nepieļaujami ir viena kļūdiēšanās uzvelt otram un pārvērst objektīvus un bezklūdainus izmēģinājumu rezultātus par pārpratumu cēloni.

Vidēja parauga ņemšanai seko parauga izmēģināšana. Pakavēsimies pie iemesliem, kurū dēļ arī pa-

reiza vidēja parauga pareizi izmēģināšanas rezultāti var radīt pārpratumus.

Preču sastāvu un īpašības var noteikt ar dažādām metodēm, kurū pamatos likti vai nu zinātniski pētījumi, vai praktiski novērojumi un piedzīvojumi. Dažām noteikšanām dažreiz noder tikai viena kāda metode, bet ir arī noteikšanas, kas izdarāmas pēc vairākām metodēm. Beidzamajā gadījumā rodas jautājums, vai visas iespējamās metodes ir līdzvērtīgas, un kāda no viņām ir vislabāk piemērota zināmajam gadījumam.

Šeit jāpiezīmē, ka vispārīgi noteikšanas gaitā neizbēgamas nepilnības. Tā piem. tadā vecā un ļabi izpētītā nozarē kā kvantitatīvajā analītiskajā ķīmijā nepilnības rada atsevišķo savienojumu atdalīšanas un noteikšanas metožu nepilnības par „nešķīstošiem savienojumiem” pieņemto savienojumu šķīšana u. t. t. Speciālisti zina, ka arī visvienkāršāko noteikšanu gala rezultāti nav absolūti pilnīgi, bet visos gadījumos, skatoties pēc pielietotās metodes, svārstās zināmās pieļautās kļūdu robežas.

Ja kādai noteikšanai noder vairākas metodes, tad bieži rodas, kā jau augšā minēts, jautājums, vai sarežģītākā metode ar mazāku kļūdu ir labāka par vienkāršāku metodi ar lielāku kļūdu, ja pirmās izvešana prasa daudz vairāk darba un plašākus un dārgākus palīdzīdzelus kā otrās un ja otrās rezultāti tomēr apmierina uzstādītās prasības.

Lai atbildētu uz uzstādīto jautājumu, tad jāņem vērā, ka praktiskā dzīvē izmēģinājumus pa lielāku daļai izdara darbnieki ar caurmēra zināšanām un veiklību un lielu nozīmi piešķir tam apstāklim, lai atrastie rezultāti ļabi saskanētu savā starpā. Tur ir maz nodereis panēmieni, kas uzstāda nepareasti augstas prasības analizētāja zināšanām un veiklībai. Speciālista lietpratēja pieaicināšana complicētas noteikšanas izdarišanā nesamērīgi sadārdzinātu izmeklēšanas izmaksu, jo izmēģinājumu izdevumu dārgākais postenis ir darba pētīrūs. Pats par sevi saprotams, ka izmēģinājumu izdevumi arvien jāsamazina ar preces vērtību. Nav iespējams maksāt par izmēģinājuma rezultātiem Ls 40, ja visas preces vērtība ir tikai Ls 20. Tādos gadījumos izvēlas kādu no vienkāršākiem panēmieniem, kas dod īstenībai vistuvāk pieļautus rezultātus un kas arī ļabi sakrīt ar tiem rezultātiem, kurus pēc šī panēmiena iegūst dažādi analizētāji citās laboratorijās un kurī ātri un lēti sasniedzami. Zināms, ka galvenā vērtība piegriežama pirmajai prasībai.

Šādus kompromisa panēmienus, ja tais ieinteresētās vairākas personas, tad arī lieto uz vienošanās pamata — *konvencionāli*.

Tāpat konvencionālas, uz vienošanās pamata pieņemtas metodes lieto gadījumos, kad kādas preces sastāva vai īpašību noteikšanai nav vispārīgi vēl izstrādātas metodes.

Tikpat svarīga loma kā konvencionālai metodei izmēģinājumos ir arī *konvencionāliem jēdzieniem*, t. i. jēdzieniem, kas pieņemti uz vienošanās pamata.

Kādas preces vai vielas jēdziena apzīmējums var būt *absolūts*, t. i. tikai vienā nozīmē tulkojams, kā piem. ķīmijas elementi vai to savienojumi, kas nepārprotami noteikti ar savām īpatnībām. Tā piem. sudrabs, kalcījs, chlōrmatrījs un fōsforskābe ir absolūti jēdzieni, un to noteikšanai arī nav vajadzīgas kon-



veicējamās metodes. Bet gan nepieciešama ir vienošanās par jēdzienu, kas apzīmē ūdeni šķīstošo fosforskābi, citronskābē šķīstošo fosforskābi un amonija citrātā šķīstošo fosforskābi. Tikai zināmos apstākļos, t. i. tikai pēc zināmas konvencionālas metodes noteiktais fosforskābes daudzums atbildēs iekreizējam augšā minētās vielas šķīstošumam, konvencionālam fosforskābes jēdzienam.

Agrākie sarežģījumi un pārpratumi fosforu saturošo mēslošanas līdzekļu tirgū tagad ir novērsti ar starptautisku fosforskābes konvencionālo jēdzienu un noteikšanas metožu ieviešanu. Līdzīgas tieksmes vienoties par jēdzieniem un metodēm ir arī novērojamas citās preču nozarēs.

Par konvencionālam metodēm jānosauca arī tādas, kur vielas noteikšana pamatota tikai uz dažām, vai pat vienu šīs vielas īpašību, kas ir arī īpatnīga citām vielām. Minēsim tikai šeit plaši pielietoto mitruma vai ūdens satura noteikšanu dažādās vielās, ja šo noteikšanu dibina uz vienu ūdens īpašību, un proti — iztvaikošanu pie 100° C.

Parasti šo noteikšanu izdara tā, ka nosver zināmu daudzumu vielas, ko žāvē žāvēšanas skapi pie 100° C (vai arī pie mazliet augstākas temperatūras) līdz pastāvīgam svaram (t. i. tik ilgi, kamēr nosvērta viela neuzrāda svara samazināšanos) vai arī tikai zināmu laiku. Svara zudumu pēc žāvēšanas apzīmē par ūdeni.

Patiesībā daudzas vielas var sadalīties žāvēšanas temperatūrā, un kopā ar ūdeni var izgarot arī citas vielas sastāvdaļas; šādā ceļā atrastais ūdens daudzums būs lielāks par isto. No otras puses ir zināms, ka dažas vielas sildot oksidējas, t. i. tās uzņem no gaisa skābekli, un to svars tamdēļ pieaug. Šīni gadījumā noteiktais ūdens daudzums būs mazāks par isto. Abas minētās parādības traucē ista ūdens satura noteikšanu ar vienkāršu žāvēšanu, un šādā izmēģinājumā atrastais ūdens ir pareizs tikai kā konvencionāls jēdziens. Nepilnības, kas piemīt augšā minētajai metodei, tomēr atsvēr viņas vienkāršais izdarīšanas paņēmieni un tas apstākļi, ka atkāpšanās no īstenības, kļūdišanās, ir niecīga un pa lielāku daļu pilnīgi apmierina praktiskā dzīvē uzstādītās prasības.

Bet ka arī šīs vienkāršais mitruma noteikšanas paņēmieni neapmierina praktiskās dzīves prasības, to rāda sekojošais.

Lai gan parasti mitruma noteikšanai kurināmos lieto parauga žāvēšanu pie apm. 105° C, tad tomēr šī paņēmiena izdarīšanai vajadzīgais laiks ir par garu dažās rūpniecībās, un 1928. g. Vācijas brūnoglū sindikāts un Vācijas brūnoglū rūpniecības biedrība izsludināja sacensību\* par labāko paņēmieni ārāi ūdens noteikšanai brūnoglē. Pēc sacensības noteikumiem jaunajam paņēmienam jānoder ūdens noteikšanai brūnoglēm, kur ūdens saturs svārstās 5—25% robežās; izmēģinājuma izdarīšanai vajadzīgais laiks nedrīkst pārsniegt 5 minūtes, izmēģinājumam ņemtais iesvars noteikts līdz 20 gr (lai izvairītos no svēršanas un parauga ņemšanas kļūdām) un izmēģinājuma gala rezultāti pielaišā starpība ar kontroles izmēģinājumu (pēc Ksilola paņēmiena) var būt ± 0,5%. Sacensībai bija pieteikti 57 dažādi paņēmieni, no kuriem 9 atzina par tādiem, kas atbilst sacensībā uzstādītajām pra-

sībām, un piešķīra tiem prēmiju 6000 vācu marku apmēra. Ar šiem jaunajiem paņēmieniem konvencionālo mitruma noteikšanas paņēmieni skaitis pavairojās un radās iespēja ņemt katrā atsevišķā gadījumā vispiemērotāko paņēmieni. Bet ar paņēmieni skaita pavairošanās radās arī zināmas grūtības labi sakrītošu izmēģinājumu rezultātu iegūšanā.

Kā jau augšā sacīts, dažādu metožu noteiktība var svārstīties, un pēc dažādām metodēm iegūtie rezultāti arī patiesi svārstās diezgan lielās robežās, t. i. nesažān. Ja abas ieinteresētās puses par metodi iepriekš vienojas, tad sarežģījumi nav paredzami, bet starptautiskā mērogā var arī rasties pārpratumi. Lai tos novērstu, tad starptautiskās ķīmiku konferencēs Bukarestē, Vašingtonā un Varšavā (1927. g.) jautājums par mitruma noteikšanu kurināmos ir plaši iztirzāts, un acumirklī darbojas vairākas komisijas, lai pieņemtu starptautisku standartu metodi, kas būtu izšķiroša un saistoša visos strīdus gadījumos.

Es ar nolūku pakāvējos pie mitruma noteikšanas paņēmieniem, lai rādītu, kā šo bieži izdarāmo noteikšanu var vienkārši un lietderīgi atrisināt uz vienošanās pamata, pieturoties šīni gadījumā pie konvencionālā ūdens jēdziena un lietojot konvencionālas metodes. Ja turpretim mēģina konvencionālo jēdzienu pataisīt par absolūtu, tad noteikšana top ļoti grūta un sarežģīta un praktiskai dzīvei nepiemērota.

Domāju, ka šeit lieki būtu pakāvēties pie daudzām līdzīgiem gadījumiem. Pārpratumi var arvien rasties, ja kādai konvencionālai noteikšanai vai konvencionālam jēdzienam uzstāda absolūtu jēdzienu un absolūtas metodes prasības, kā to parasti dara nespeciālisti, nevarēdami izšķirt vienu jēdzienu no otra.

Ja gadījumos, kur noteikšanas izdara pēc absolūtiem paņēmieniem, izmēģinājuma izdarītajam ir zināma ricības brīvība, tad tānīs gadījumos, kur lieto konvencionālos paņēmienus, viņš ir stingri ierobežots. Viņam jālieto noteikti vielu daudzumi, noteiktā laika sprīdi jāizdara viena vai otra operācija, un beigās viņam jāstrādā katrā gadījumā ar pilnīgi noteiktiem aparātiem un palīg līdzekļiem. Attiecīgas metodes pareizus rezultātus viņš iegūst tikai tad, ja stingri pieturas metodes noteikumiem.

Un šē tieši rodas pārpratumi, par kuriem nepamatoti jāatbild izmēģinājumu izdarītajam. Nav viņa vaina, ja izmēģinājuma uzdevējs ņemin metodi, pēc kuras noteikšana jāizdara, bet saņēmis izmēģinājuma rezultātus, salīdzina tos ar citas metodes rezultātiem, atrod lielu starpību un atzīst, ka izmēģinājums izdarīts ar lielu kļūdišanos. Ir bijuši gadījumi, kad kādai noteikšanai uzdod divas dažādas metodes, kas dod dažādus skaitļus, bet beigās uzbudinās aiz lietas nesaņemšanas, ka skaitļi nesakrīt, un par šo nesakrīšanu pārmet analizētajam.

Runājot par izmēģinājumu rezultātu novērtēšanu mēs jau nonākam pie šī raksta sākumā norādītā trešā posma. Ka izmēģinājumu rezultātu novērtēšana nav mazāk svarīga par parauga ņemšanu un izmēģinājuma izdarīšanu, rādīs mums tālāk minētie piemēri.

Visiem ir skaidrs, ka speciālus zīmējumus un rakstus var lasīt un saprast un atzīt par pareiziem tikai tie, kuriem ir speciālas zināšanas. Mūsu laikos nevar būt universāla cilvēka, kas būtu speciālists visās zinātnu un praktiskās dzīves nozarēs. Izmēģinājumu

\* Zeitschrift für angewandte Chemie 1929. 406. lpp.

rezultāti var attiekties uz daudz un dažādām nozarēm, un viņu novērtēšana būs tikai tad pareiza, ja to izdara cilvēki, kuriem ir piedzīvojumi šīs nozarēs. Bet ko mēs redzam mūsu praktiskā dzīvē? Mūsu jaunā valstī dažādu speciālistu skaits ir ļoti ierobežots, bet liels ir to skaits, kuri sevi par speciālistiem iedomājas. Bieži mēs redzam, ka jauni cilvēki, kas beiguši ar lielām pūlēm un niecīgu zinātnisku bagāžu kādu universitātes fakultāti, tūlīt nostājas atbildīgās vietās, pateicoties ietekmīgiem sakariem, un uzmetas par speciālistiem visdažādākās jautājumos. Viņi kontrolē cūkas gaļas un zolu ādu labumu, viņi novērtē darvas, bitūmena, spirta un citu vielu derīgumu u. t. t. Ja nopietnu speciālistu atzinumi nesaskan ar šo universālspeciālistu uzskatiem, viņi pat noraida atziņus speciālistus un kontrolē to atziņumus ar „speciālistiem“, kurus viņi par tādiem nozīmē.

Saprotams, ka šādos apstākļos objektīvi un pareizi izdarīti izmēģinājumu rezultāti tiek pārprasti un bez izmēģinājuma iestādes vainas top par pārpratumu cēloni.

Nesim piem. mitruma noteikšanu labības piegādēs. Piegādes noteikumos ir uzrādīts pelaistais mitruma daudzums, kā arī tā noteikšanas metode. Kā noteikšanas metode parasti pieņemta žāvēšana žāvēšanas skapī noteiktā laika sprīdī pie apm. 100° C. Saprotams, ka šeit mitrumu noteic pēc konvencionālas metodes, un arī pats ūdens šīn gadījumā ir konvencionāls jēdziens, kā tas jau augstāk norādīts. Runājot par konvencionālām metodēm tika arī pasvītrots, ka pareizus, katrai konvencionālai metodei īpatnīgus rezultātus var iegūt tikai tādā gadījumā, ja analīzi izdaro stingri pieturas metodes noteikumiem. Bet tieši mitruma noteikšanas gadījumā, ko parasti uzskata par ļoti vienkāršu, metodes noteikumi ir nepilnīgi. Ir minēts noteikts graudu svars, žāvēšanas laiks, temperatūra un kā aparāts žāvēšanas skapis. Žāvēšanas skapji var būt dažāda lieluma ar dažādu gaisa cirkulācijas ātrumu. Parastie termometri, ja tie nav speciāli kontrolēti, var uzrādīt svārstību dažu gradu robežās, un graudiņu lielums iesvarā var būt dažāds. Nenovēršot šo dažādību noteikšanas metodē, nav iespējams sasniegt labi sakrītīgos rezultātus starp skaitļiem, kurus atradusi dažādi izmēģinājumu izdarītāji. Bet nespeciālisti, pieņemdami ūdeni arī šīn gadījumā par absolūtu jēdzienu, starpību analīzes rezultātos izskaidro ar lauprātību, paviršību vai kļūdišanos. Tie atzīst par nepareiziem viņiem neizdevīgos rezultātus un liek otrai pusei ciest zaudējumus. Objektīvi jautājumu atrisināt arī šē var tikai speciālisti.

Vēl kāds piemērs. Noslēdzot spirta piegādes līgumu, vienojas par zināmiem piegādes noteikumiem, kā arī paredz iestādi, kas izšķir jautājumu, vai piegādātais spirts atbilst līguma noteikumiem. Spirtu pieņemot izmēģinājuma iestādes speciālisti atzīst, ka attiecībā uz vienu līguma punktu, kā ievēšana līgumā ir prasījis spirta iepirkšanas cenas paaugstināšanu, nav iespējams pēc tagadēja zinātnes stāvokļa pārbaudīt šī punkta izpildīšanu. Kontrolētājs ierēdnis, nespeciālists, tomēr grib dabūt atbildi par apstrīdamā līguma punkta izpildīšanu vai neizpildīšanu, grib atrisināt jautājuma noskaidrošanu viņam vēlāmā virzienā. Viņš apšaubā līgumā minētās iestādes ekspertu atziņumus un pieaicina citus ekspertus pēc savas izvēles,

kas juridiski pat nav kompetenti apstrīdamo jautājumu izšķirt. Ar šādu rīcību nostāda kompetentu izmēģināšanas iestādi neveiklā stāvoklī un izsaka tai nepamatoti neuzticību. Rodas iespāids, ka pārpratuma cēlonis meklējams izmēģinājumu iestādē. Pārpratuma iemesls turpretim meklējams līguma noteikumos, kas nemākulīgi izstrādāti speciālistus nepieaicinot.

Vispārīgi jāsaka, ka izmēģinājumu iestādes bieži padara par pārpratumu cēloni tad, kad tās dod atziņumus, kuri ieinteresētiem nepatīk, vai kurus viņi nesaprot.

Par ilūstrāciju sacītam var noderēt mūsu izmēģinājumu iestāžu atziņumus, ka pagājušajā gadā no SPRS ieviestais Novorosijskas cements nav uzskatāms par portlandcimentu. Šī cementa importierī nosauc šo atzinumu par nepareizu, par akadēmisku un praktiskai dzīvei neatbilstošu jautājuma atrisināšanu. Un to viņi dara netikai tamdēļ, ka viņi šīn importā ieinteresēti, bet arī pa daļai tamdēļ, ka viņi neprot šo jautājumu visumā pareizi apskatīt.

Tāpat par šī atzinuma pareizību ir arī dzirdētas šaubas no vecu un nopietnu darbinieku puses, kas atzinumā nav ieinteresēti. Pat tādi valsts darbinieki, kam bija jāieņem noteikts stāvoklis augsminētā atzinuma novērtēšanā, no sākuma baidījās, ka izmēģinājumu iestāde var būt par nepatīkamu pārpratumu cēloni; vēl jo vairāk tamdēļ, ka vienpusīga izmeklēšana, šīn gadījumā mehāniska izmēģināšana, it kā apstiprināja viņu domas. Un tomēr visas šaubas un pārtumumi pamatojas uz šī speciāla jautājuma nepārzināšanu.

Portlandcimenta jēdziens nav absolūts, bet konvencionāls. Tamdēļ arī gandrīz visas zemēs ir izstrādāti uz vienošanās pamatu noteikumi vai normas par portlandcimenta piegādi un izmēģināšanu. Latvijās „Valsts vajadzībām lietojamā portlandcimenta tehniskie noteikumi“ iespiesti „Valdības vēstneša“ 1929. gada 153. numurā un „Instrukcija pie valsts vajadzībām lietojamā portlandcimenta tehniskiem noteikumiem“ iespiesta „Valdības vēstneša“ 1929. g. 167. numurā. Visās normās vispirms dod portlandcimenta jēdziena paskaidrojumu, kā arī noteic tā sastāvu un sastāvā pelaistās svārstību robežas. (Sal. Latvijas normas.)

Dažas portlandcimenta īpašības un sastāvdaļas noteic pēc vispārpazīstamiem absolūtiem paņēmieniem, bet kur tādi nav pielietojami, tur normas arī noteic konvencionālas metodes dažādu īpašību izmēģināšanai, noteikti aprakstot metodes aparātus un izdarīšanas veidu. — No sacītā redzams, ka prece, ko sauc par portlandcimentu, ir gluži noteikts konvencionāls jēdziens, kas var arī būt dažādos vienošanās gadījumos dažādās zemēs dažāds. Tā piem. Krievijas un Vācijas portlandcimenta jēdzieni nesedzas, jo Krievijas normas pielaiž svešu piemaisījuma daudzumu ne vairāk par 2%, bet Vācijas un Latvijas normas ne vairāk par 3%, Krievijas normas atzīst par portlandcimentu produktu, ko iegūst attiecīgi apstrādājot vai nu dabisko mergeli vai arī mālu un ogļskābo kaļķi saturošu materiālu mākslīgu maisījumu, bet Vācijas un Latvijas normas atzīst par portlandcimentu tikai pēdējo produktu un apzīmē cementu no dabiskiem akmeņiem par dabas cementu — „Natur-Zement“, resp. „dabisku cementu“.

Vācijas normas pasvītro, ka ar apzīmējumu „portlandcements“ pircējam jānodrošina, ka prece atbilst normās dotam portlandcementsa jēdziena paskaidrojumam.

Tagad, liekas, nevar būt šaubu, ka uz cementu, dotā gadījumā Novorosijskas cementu, kas satur piemaisījumus vairāk par 10%, normās pieļauto 2% vai 3% vietā, nevar attiecināt uz vienošanās pamata pieņemto konvencionālo portlandcementsa jēdzienu un nosaukumu.

Bieži tiek aizrādīts, ka nevarot liegt cementam, kas līdz šim arvienu esot par portlandcementsu atzīts, portlandcementsa nosaukumu tamdēļ, ka tas satur mazliet vairāk piemaisījumu par normās pieļauto daudzumu. Tas paliekot arvienu portlandcements, un tas būtu jānosauc tikai par portlandcementsa sliktāku vai sliktu šķirni. Šiem iebildumiem nav nekāda pamata, un tie stāv tiešā pretrunā ar konvencionālo portlandcementsa jēdzienu. Apzīmējumi „labs, labāks,

sliktāks un sliktāks portlandcements“ pieļaujami un pareizi tikai tādos gadījumos, ja cementa sastāva un īpašību svārstības nepārsniedz normās noteiktās robežas.

Šo rindīņu nolūks bija rādīt, kā rodas preču apgrozījumos pārpratumi un kamdēļ pārpratuma cēloņi nav meklējami izmēģinājumu un pētījumu iestādēs.

Kā jau augšā sacīts, kļūdities ir cilvēciņi, un arī izmēģinājumu un pētījumu iestādes var kļūdities, bet šo kļūdišanos var konstatēt un izlabot. Turpretim nepamatoti pārmēti un aizdomas mazina šo iestāžu cieņu un autoritāti, bez kuŗas viņu pastāvēšana nav domājama. Nelogiķi ir vienā gadījumā atsaukties uz kādas iestādes autoritāti un otrā gadījumā viņu neatzīt.

Gribētos cerēt, ka viens otrs šo rindīņu lasītājs nākotnē nopietnāki apsvērs pārpratuma cēloņus un to novēršanu, ar ko bieži atkritīs paši pārpratumi un vajadzība meklēt to izcelšanās avotus. *M. Prtmanis.*



# Technika

## Sērķociņu (degkociņu) labuma noteikšana.

Priekš apmēram simts gadiem izdevās ar baltā fosfora palīdzību izgatavot daudzmaz lietojamus degkociņus. Tā kā baltais fosfors ir indīga viela, tad jau sen mēģināja tā vietā likt citas nekaitīgas vai mazāk kaitīgas vielas. Šo aizvietošanas nepieciešamību pabalstīja vēl tas apstāklis, ka fosfora degkociņiem ir samērā zema aizdegšanās temperatūra un tie ir maz izturīgi pret siltiem un grūdieniem, kamdēļ, viņus pielietojot, var rasties neparedzama un nevēlama kociņu pašaizdegšanās, kurai viegli var sekot ugunsgrēki.

Nav iespējams šeit pakavēties gar priekšlikumu un patentu liela skaita fosfora aizvietošanu meklēšanā, gribu tikai minēt, ka tagad vairumā izgatavo fosforu nesaturošus „drošības degkociņus“, tā sauktos „zviedru kociņus“, kuriem nepiemīt augšā minētās fosfora degkociņu sliktās īpašības.

Šādi uzlabota veida degkociņi ir atraduši tik plašu pielietošanu, ka tie patiesi jāuzskata par pirmās nepieciešamības priekšmetu. Viņu daudzās priekšrocības, kā aizdedzināšanas līdzeklis, ir arī palīdzējušas tiem sekmīgi izturēt konkurences cīņu ar dažādām pēckāra aizdedzināšanas ierīcēm.

Tā Latvijā<sup>1)</sup> 1929. g. *iekšzemes tirgus vajadzībām*

ražots 5 fabrikās . . . . .	93.417,3 tūkstoša kastīšu <sup>2)</sup>
un pārdots . . . . .	83.451
(videja pārdošanas cena Ls 29,99 par 1000 kastītēm).	

Bez tam vēl 1929. g. Latvijā eksportam

ražots 4 fabrikās . . . . .	94.283,6 tūkstoša kastīšu
atlikums no 1928. g. . . . .	3.053,2

tā tad eksportēti kopā 97.336,8 tūkstoša kastīšu  
(videja pārdošanas cena Ls 10,2386 par 1000 kastītēm).

Uzrādītie skaitļi runā skaidru valodu par plašo degkociņu patēriņu Latvijā, par degkociņu rūpniecībā ražoto preču vērtību un par šīs rūpniecības nozīmi Latvijas saimnieciskajā dzīvē.

Uzraudzības iestādēm, kuras vispār seko pirmās nepieciešamības priekšmetu īpašībām, jāseko arī tirgū sastopamo degkociņu īpašībām, lai pasargātu plašās patērētāju masas no materiāliem zaudējumiem un veselības bojāšanās, kas var rasties pielietojot mazvērtīgus vai sliktus degkociņus. Šādu degkociņu kontroli Vācijā ierosina Dr. Szelinskis<sup>3)</sup>.

Tāpat degkociņu ražotājiem ir svarīgi pārbaudīt savus ražojumus, lai to īpašības nepaliktu sliktākas, bet gan uzlabotos un lai tie varētu sekmīgi sacensties ar citu ražotāju produktiem ne tikai savā zemē, bet arī pasaules tirgū.

<sup>1)</sup> Pēc finanču ministrijas datiem.

<sup>2)</sup> 1 kastīte satur apm. 55 degkociņus.

<sup>3)</sup> Chemiker Zeitung 1931. g. Nr. 89, lpp. 857. Dr. Szelinski, Dessau. „Monopolzündholz und Lebensmitteligesetz“.

Degkociņu vai sērķociņu īpašību pārbaudīšana izrādās par nepieciešamu arī visos tais gadijumos, kad kādā zemē uz līguma pamata tiek piešķirtas monopoltiesības ražot degkociņus kādam uzņēmējam vai uzņēmēju grupai, kā tas ir acumirkli pie mums un arī daudzās citās zemēs. Šādos gadījumos uzraudzības iestādēm jāseko, vai līguma paredzētās degkociņu cenas tiek ieturētas, vai varbūtējas cenu svārstības ir pamatotas un vai degkociņu īpašības saskan ar līguma noteikumiem.

Šo rindīņu nolūks ir tuvāk pakavēties pie degkociņu īpašību noteikšanas pagēmiem. Diemžēl mums neizdevās atrast ne vecāka, ne arī jaunāka speciālā literatūrā noteiktas vispusīgas degkociņu izpēšanas metodes, kādas jau sen sakopotas un vispār pieņemtas daudzās citās rūpniecības nozarēs. Varbūt tas izskaidrojams ar degkociņu rūpniecības īpatnībām, piem. ar to apstākli, ka degkociņus ražo vai nu vairāki atsevišķi mazāki uzņēmumi, vai arī pasaules trestī, kurū interesēs nav izdot atklātībai savus piedzīvojumus un pārbaudes papēmienu. Tomēr vispārības labā būtu vēlamas, lai arī degkociņu novērtēšanā dažādu pārpratumu novēršanai ar laiku ieviestos starptautiskā mērogā uz vienošanās pamata pieņemtas, tā sauktās konvencionālās metodes, kādas, kā jau augšā minēts, pastāv daudzu citu preču novērtēšanai. Šādas metodes vislabāk varētu izstrādāt degkociņu ražotāji ar attiecīgu zinātnieku—speciālistu līdzdarbību. Kamēr vispārējās metodes nav pieņemtas, izmēģinājumi jāizdara katrā atsevišķā gadījumā atkarībā no uzstādītajiem jautājumiem un pēc īpatnējām metodēm, kuras dot vislabāko atbildi uzstādītam jautājumam.

Mūsu pētījumi izdarīti sakarā ar finanču ministrijas valsts saimniecības departamenta uzdevumu noskaidrot Latvijas degkociņu īpašības no tā laika, kad Latvija nodeva degkociņu monopolu zviedru tresta rokās. Līgumā ar zviedru trestu<sup>4)</sup> degkociņu novērtēšana ir pieminēta tikai p. 13, kur ir runa par „labiem sērķociņiem“ un ka „kastīte jābūt caurmērā 55 sērķociņiem“. Tāpat Vācijas degkociņu monopola līguma<sup>5)</sup> § 32, lai gan mazliet noteiktāk, bet arī tikai vispārējos vārdos ir runa par degkociņu īpašībām un degkociņu daudzumu katrā kastītē.

Kā no augšā minētā redzams, tad degkociņu novērtēšanai noteiktas metodes nav. Nav pat noteikumu, kādas degkociņu īpašības ir noteiktas to novērtēšanā. Arī attiecīgā literatūrā šie jautājumi ir ļoti maz apskatīti. Vienīgais plašāka ir Dr. Carl Fischer'a

<sup>4)</sup> Valdības Vēstnesis Nr. 295, 1928. g. 29. dec.

<sup>5)</sup> Zündwarenmonopolgesetz von 29. I. 1930. Reichsgesetzblatt 1930. Th. I, lpp. 11 un 180.

darbs<sup>6)</sup>: „Beiträge zur Kenntnis über die im Handel befindlichen Zündwaren und über ihre Untersuchung“, kurā viņš dod dažus norādījumus degkociņu izmēģināšanai.

Aiz šiem iemesliem mums bija jānoskaidro, kādām degkociņu īpašībām piešķirt galveno lomu viņu novērtēšanā un kā šīs īpašības noteikt.

Pa daļai pielietojot agrākos novērojumus, mums bija jārada jaunas metodes, kurās šie uzrādām, jo iegūto skaitļu pareizība ir cieši saistīta ar noteikšanas metodi, kā tas ir ar visām konvencionālām metodēm<sup>7)</sup>. Bet šīs metodes deva mums iespēju dotu uzdevumu atrisināt, jo visos gadījumos līdzīgos izmēģinājumos strādājām pēc vienas un tās pašas metodes, kādēļ iegūtie dati dod mums pareizu ainu dažādu degkociņu īpašību salīdzināšanai.

Izmēģināti tika Latvijas un daži ārzemju degkociņi. Izmēģināto degkociņu paraugus vienkāršības dēļ apzīmējām šā:

Latvijas ar L, Z, K, K50, LS, VL, VK, K45, V Luks; Vācijas ar DSZ (Deutsche Sicherheits Zündhölzer), DP (Primus);

Igaunijas ar TE (Eesti Tulitikumonopol Tulitikud); Lietavas ar DL (Lietuvos Degtuku akc. b-ve Kauņe).

EiL (Finkelšteina fabrika Kauņā „Etna“),

EIL (N. Romo fabrika Kauņā „Elektra“),

BL (Veicmaņa un Volperta fabrika Kauņā „Bal-kan“);

Padomju savienības ar PS (fabrika Novoborisovā „Пралегарская перамога“),

OS (fabrika Novgorodas guberņā „Красный октябрь“),

VS (fabrika N.-Belica „Везуви“),

BS (fabrika Novoborisovā „Чырвоная Бярэзіна“).

Latvijas degkociņi L, Z, K atradās arģrozībā 1930. gada janvāra mēnesī, degkociņi K50, LS, VL, VK, K45, V Luks atradās arģrozībā tā paša gada oktobra mēnesī.

## I. Degkociņu ārējā apskate.

### A. Kastītes.

Latvijas degkociņu L, Z, K50, LS un VL kastītes parastā lielumā — 58 mm × 36 mm × 18 mm, K un K45 kastītes lielums 53 mm × 36 mm × 16 mm, VK

— 60 mm × 45 mm × 14 mm, V Luks — 42 mm × 28 mm × 12 mm.

Ārzemju degkociņu DSZ, TE, DL, EtL, EIL, BL kastītes parastā lielumā — 58 mm × 36 mm × 16 mm, DP, PS, OS, VS, BS kastītes lielums 53 mm × 36 mm × 16 mm.

### B. Degkociņu skaliņi.

Latvijas degkociņu L, Z, K50, VL un VK skaliņu garums 50 mm, LS — 49 mm, K un K45 — 45 mm, V Luks — 38 mm. L degkociņu skaliņi tīras baltas krāsas, glieti un vienmērīgi nostrādāti. Z skaliņi sliktāk nostrādāti, nelīdzeni, resnuma ziņā nevienmērīgi, izliekti, krāsa balta ar iedzeltnu nokrāsu. K skaliņi skabargaini, samērā vienmērīgi. K50, VL, LS, K45 degkociņu skaliņi dabiskā iedzeltni baltā krāsā. VK un V Luks skaliņi nokrāsoti sarkanā krāsā. K50 degkociņu skaliņi atšķiras no pārējo šķirņu skaliņiem ar savu vienmērīgo krāsu un glītu nostrādājumu. Visliktāku iespaidu atstāj LS skaliņi, starp kuriem samērā daudz uzkrītoši tumšākas krāsas (brūnganas, pelēkas) skaliņi. Šādu skaliņu ir apmēram 5%. Pārējās šķirnes ieņem vidus stāvokli. K45 un VL skaliņi skabargaini.

Ārzemju degkociņu DSZ, TE, DL, EtL, EIL, BL skaliņu garums — 50 mm. DP, PS, OS, VS, BS — 45 mm. Visu degkociņu šķirņu skaliņi dabiskas baltas krāsas. Dažas šķirnes satur samērā daudz uzkrītoši tumšākas krāsas skaliņu. Tā DSZ satur apmēram 10%, TE — 7%, DL — 5%, OS — 7%, VS — 10% tādu degkociņu. Samērā glieti nostrādāti skaliņi pie šķirnēm — EtL, PS, OS. Skabargainus skaliņus satur šķirnes — EIL, DL, VS.

### C. Degkociņu galviņa (alzdegšanās masa).

Latvijas degkociņu L, Z, K50, LS, VL degmasa melnā, K, K45 — sarkanā, VK un V Luks — dzeltenā krāsā. Degmasa visām šķirnēm uzņemta vienmērīgi, tikai Z sērskociņi uzrāda nevienmērīgu degmasas daudzumu. Degmasa cieši saistīta ar skaliņu, tikai K50 degkociņi uzrāda vājākas saites starp skaliņu un galviņu, kuru iespējams samērā viegli nolobīt.

Uz ārzemju degkociņiem degmasa uzņemta samērā vienmērīgi, tikai EIL un OS degkociņi uzrāda mazu degmasas daudzumu. Viegli nolobīt galviņu iespējams pie BL, PS un BS degkociņiem.

### D. Vienas galviņas un viena skaliņa vidējais svāris.

Tab. 1.

	D e g k o c i ņ u š ķ i r n e s																						
	L a t v i j a s										V i e t j a s		E e s t i		L i e t a v a s				P a d o m j u s - b a s				
	L	Z	K	K50	LS	LV	VK	K45	V Luks	DSZ	DP	TE	DL	EtL	EIL	BL	PS	OS	VS	BS			
Vienas galviņas vidējais svāris mgr. . . . .	15,7	14,1	13,7	17,1	12,8	14,2	9,9	11,1	10,2	13,9			17,2	15,3	15,3	17,4	10,8	13,6	8,6	11,8			
Viena skaliņa (bēz galviņas) vidējais svāris mgr	114,2	120,0	91,8	125,7	115,4	130,7	108,5	92,1	62,2	107,7			120,0	124,8	104,3	107,2	110,7	84,8	87,7	79,1	86,8		
Izmēģināto degkociņu skaits . . . . .	100										100	100	50	50									

<sup>6)</sup> Arbeiten aus dem Kaiserlichen Gesundheitsamte. XIX. sešjums, 2. burtnīca, 1902. g.

<sup>7)</sup> Sal. M. Primanis. Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās. Ekonomists 1930. g. Nr. 3.

Tabulā 1. sakopotie skaitļi iegūti izmēģinot degkociņus no vairāk kastītēm (katrā caurmērā 55 degk.), kurās savkārt ņemtas no dažādām pakām (katrā 10





neatkarīgi no tā, vai degkociņš aizdegas vai ne. Pa vienu kastītes rīvirsmsu pārvelk tik daudz degkociņu, cik to atrodas izmēģinājamā kastītē. Neievērojot kādu no augšā minētiem apstākļiem, piemēram velkot vairākus degkociņus vienā virzienā tik ilgi, kamēr vēl kāds aizdegas, un pie tam katru tikmēr, kamēr tas aizdegas, iegūst ļoti nenoteiktus rezultātus. Pie aizdedzināšanas bez virziena maiņas rīvmasu no papīra pamazām iebērž kastītes koka sienīgas vienā galā,

tādi degkociņi, kas uz pirmo reizi neaizdegas, satur asas šķautnes, ar kurām pārplēš papīru, tamdēļ aizdedzināšana ātri apstājas (vienā gadījumā aizdegas tikai 14 degkociņi). Izdarot mēģinājumus aprādītos apstākļos, iegūst samērā labu rezultātu saskaņā, kā tas redzams no sekojošas tabulas. Rīvirsma izmēģināšanai pēmas no katras šķirnes 5 kastītes no vairākām pakām. DP šķirnes rīvirsma izmēģināta tikai vienai kastītei materiāla trūkuma dēļ.

## virsma izmēģināšana.

I z k i r n e s																Degkociņu kastīšu № № pēc kārtas				
Jas		Eesti				Lietavas						Padomju savienības								
D'		TE		DL		EIL		EIL		BL		PS		OS			VS		BS	
Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas		Aizdegas	Neaizdegas	Aizdegas	Neaizdegas
20	37	11	37	12	35	26	27	25	24	29	21	9	47	7	49	7	49	11	42	1
8	40	8	40	16	34	16	38	15	19	35	15	8	45	5	50	10	54	10	48	2
		9	33	13	35	18	34	24	20	17	30	8	46	8	49	9	51	6	47	3
		10	40	8	43	13	38	13	23	32	13	8	46	9	48	7	48	7	58	4
		12	35	11	43	13	30	11	31	29	16	11	46	8	42	14	43	8	57	5
20,0	37,0	10,0	37,0	12,0	38,0	17,2	33,4	17,6	23,4	28,4	19,0	8,8	46,0	7,4	47,6	9,4	49,0	8,4	50,4	Videjais skaits
35,1	64,9	21,3	78,7	24,0	76,0	34,0	66,0	42,9	57,1	59,9	40,1	16,1	83,9	13,5	86,5	16,1	83,9	14,3	85,7	Videjais skaits %
57,0		47,0		50,0		50,6		41,0		47,4		54,8		55,0		58,4		58,8		Videjais kopsk. kastīte

## kociņu skaits.

I z k i r n e s																Kastīšu № № pēc kārtas															
Jas		Eesti				Lietavas						Padomju savienības																			
DP		TE		DL		EIL		EIL		BL		PS		OS			VS		BS												
Labi	Bojāti	Ne'erīgi	Labi	Bojāti	Ne'erīgi	Labi	Bojāti	Ne'erīgi	Labi	Bojāti	Ne'erīgi	Labi	Bojāti	Ne'erīgi	Labi		Bojāti	Ne'erīgi	Labi	Bojāti	Ne'erīgi										
55	2	—	46	3	—	51	1	—	43	1	—	41	—	2	54	3	—	50	1	4	56	1	—	57	—	—	1				
57	1	—	45	3	—	49	—	2	52	—	1	32	3	—	54	—	—	51	6	1	60	—	—	53	—	—	2				
61	—	—	48	—	—	51	2	—	54	—	—	40	—	—	48	2	—	55	—	1	49	3	—	64	—	—	3				
			48	1	—	48	1	1	56	1	—	49	—	—	47	1	1	54	—	—	51	2	2	55	—	—	63	1	1	4	
			48	—	—	57	—	—	49	—	—	34	—	—	45	—	—	53	1	—	57	2	2	55	1	—	61	3	1	5	
			47	—	1	—	—	—	53	—	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6		
			48	—	—	—	—	—	54	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7		
			48	—	1	—	—	—	44	2	—	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8		
			47	—	—	—	—	—	51	—	—	41	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9		
			47	—	—	—	—	—	53	—	—	36	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10		
57,7	1,0	—	47,2	0,7	—	0,2	51,2	0,8	0,6	50,9	0,4	0,1	40,3	0,7	0,3	46,8	0,6	0,6	54,0	0,8	0,2	51,6	2,8	1,8	58,0	0,4	0,4	57,2	1,0	0,4	Vid.
98,3	1,7	—	98,1	1,5	0,4	97,4	1,5	1,1	99,0	0,8	0,2	97,6	1,7	0,7	97,5	1,2	1,3	98,2	1,4	0,4	91,8	5,0	3,2	98,6	0,7	0,7	97,6	1,7	0,7	Vid. %	
58,7			48,1			52,6			51,4			41,3			48,0			55,0			56,2			58,8			58,6			Vid. kopsk. kastīte	

uz kura dažos gadījumos iespējams ļoti ilgi aizdedzināt degkociņus (vienā gadījumā 140 degkociņus). Cenšoties aizdedzināt katru degkociņu, atkārtoti pārvelkot gar līnijālu, kamēr degkociņš aizdegas, novērojama pāragra kastītes maļas nolietošana. Parasti

## F. Degkociņu skaits kastītes.

Parasti līgumos starp dažādām valstīm un trestiem ir normētas degkociņu cenas par noteiktas šķirnes noteiktu degkociņu daudzumu.

Ja degkociņu skaits ir mazāks par līgumā pare-



Tabula 5. Degšana horizontālā stāvoklī.

Novērojumi	Degkociņu šķirnes																			
	Latvijas									Vācijas		Eesti		Lietavas			Padomju savienības			
	L	Z	K	K50	LS	LV	VK	K45	V Luks	DSZ	DP	TE	DL	EiL	EiL	BL	PS	OS	VS	BS
Vidējais degšanas ātrums sec. . . . .	35,1	33,8	27,3	45,1	44,1	35,6	34,2	30,1	22,1	31,1	32,8	33,0	39,0	37,7	35,1	37,7	33,8	30,4	30,6	30,9
Vidējais mēģinājumā nodegušais skaitļa garums mm . . . . .	49,7	49,9	45,4	49,9	45,2	43,5	46,2	44,5	36,1	50,0	42,7	47,9	50,0	46,4	45,4	50,0	45,0	43,7	45,0	45,0
Līdz galam izdegušo degkociņu skaits %/‰ . . . . .	97	97	97	99	86	58	80	96	100	70	70	85	100	90	90	100	100	90	100	100
Galvīgas nokrišanas gadījumi %/‰ . . . . .	—	29	1	5	3	8	—	—	70	14	—	—	100	100	100	100	—	10	—	—
Kvēlošanas (kvēlo skaitļi un galviņa kvēlo galviņa) . . . . .	3	3	3	3	3	3	3	3	4	16	16	16	100	100	100	100	10	10	10	10
Gadījumi (kvēlo skaitļi) . . . . .	3	3	3	3	3	3	3	3	4	95	95	95	30	30	30	30	10	10	10	10

c) Degšana vertikālā stāvoklī ar galviņu uz leju.

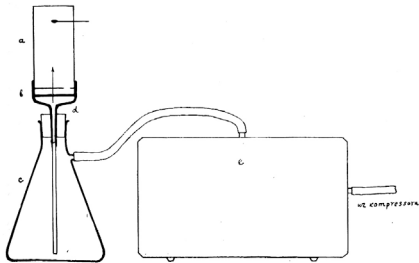
Šķirnes	Degšanas ātrums sec.	Šķirnes	Degšanas ātrums sec.
L	12,7	DP	10,2
Z	12,1	TE	13,1
K	11,3	DL	14,7
K50	14,8	EiL	14,3
LS	14,5	EiL	10,7
VL	15,2	BL	13,1
VK	12,1	PS	11,2
K45	12,0	OS	11,8
V Luks	9,4	VS	10,4
DSZ	12,6	BS	12,0

No L līdz DSZ šķirnēm (sk. tabulu) sadedzināja pa 20 degkociņiem no vairākam pakām un kastītem; no DP šķirnes — 5, un no TE līdz BS pa 10 degkociņiem.

Pa visu degkociņu izmēģināšanas laiku piegriezta vērbu arī vienai negatīvai īpašībai — degkociņu sprēgšanai aizdedzinot. Tie gadījumi, kad notika sprēgšana, nav atzīmēti uzraudītās tabulās aiz tā iemesla, ka pie tik liela daudzuma novērošanas momentu šai īpašībai nevarēja uzmanīgi sekot un iegūt katrā gadījumā neapšaubāmu pārliecību. Tomēr vispārējais iespaids tāds, ka izmēģinātie degkociņi sprēgā samērā reti.

B. Degšana gaisa strāvā (vēja).

Degkociņu izmēģināšanu gaisa strāvā izdara ar uzstīdētās aparātūras palīdzību.



Kompresora radīto gaisa strāvu ievada no apakšas misna caurulē a (diametrs 4,8 cm). Lai gaiss ieplūstu caurulē vienmērīgā strāvā, to ievada caur piltuvi b,

kādu parasti lieto laboratorijās filtrēšanai zem vakuuma (vienkāršā porcelāna piltuve ar horizontālu caurumotu plāksni). Šo piltuvi ar tani iestiprinātu misiņa cauruli ieliek ar gumiņas aizbāžņa d palīdzību pudelē c, kuŗas uzdevums izlīdzināt spiedienu. Kompresora radītais gaisa strāvi ceļā ieslēgts gaisa mēritājs e. Misiņa caurules augšgalā ievad degkociņu un aizdedzina ar platina stepulīti, sakarsētu benzīna degļa liesmā. Pie dažādiem gaisa ātrumiem novērojam degkociņu degšanas ilgumu. Degkociņi ņemti no vairākam kastītem un pakām. Novērojumi sakopoti 7. tabulā.

Tabula 7.

Degkociņu numurs pēc kārtas	L			Z			K								
	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,100 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,092 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,084 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,081 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,066 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,092 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,096 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,100 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,097 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,091 m/sec.	Degšanas ilgums sec. pie gaisa ātrumā 0,066 m/sec.				
1	4,6	5,2	5,8	4,4	7,4	1,8	3,0	6,2	*)	6,0	4,0	9,0	4,4	14,6	*)
2	2,0	4,4	4,8	4,2	13,2	1,4	6,6	4,8	5,4	6,8	2,4	3,8	8,2	14,0	12,0
3	2,6	3,6	2,6	12,0	10,6	1,0	5,6	5,6	10,0	11,6	2,2	2,8	7,8	12,2	*)
4	2,8	2,6	3,8	4,2	4,6	3,4	3,6	12,0	13,0	*)	2,8	1,4	7,0	17,4	8,2
5	3,6	5,6	3,8	7,4	8,0	3,4	4,2	26,4	17,2	7,0	8,6	2,6	6,2	6,4	*)
6	4,0	3,4	5,6	9,0	6,6	4,6	4,0	3,2	4,8	*)	3,8	2,8	7,0	6,0	*)
7	3,0	2,6	7,0	4,0	8,0	2,8	3,8	9,0	15,0	7,2	3,0	2,2	3,0	7,0	*)
8	2,4	7,8	6,0	9,4	7,0	4,0	5,0	6,0	15,4	12,4	3,0	2,8	6,8	8,0	*)
9	5,4	3,0	7,4	7,2	10,6	1,4	4,8	3,8	11,8	21,0	3,2	4,8	5,0	4,2	5,8
10	1,4	3,8	4,2	7,0	5,2	2,8	4,0	3,2	6,8	*)	1,8	5,2	6,0	7,8	9,0
11	2,0	3,2	2,8	8,0	*)	2,8	5,2	3,8	9,0	6,4	8,4	4,6	6,8	12,0	*)
12	2,6	4,0	4,2	6,0	8,4	2,6	6,2	18,0	3,8	18,6	2,4	3,2	4,8	7,2	16,0
13	3,4	2,4	5,0	2,8	9,8	4,6	4,2	9,8	16,0	14,0	2,8	1,6	7,2	7,0	*)
14	2,2	2,8	3,8	4,2	7,2	3,0	3,8	7,0	8,2	5,6	3,6	2,8	6,2	6,8	*)
15	2,2	2,8	4,8	4,0	5,4	3,8	5,6	4,6	8,6	6,6	2,4	2,0	5,4	*)	*)
16	2,6	2,2	5,0	7,8	8,8	5,0	5,2	4,4	16,0	15,0	3,0	3,6	4,0	7,8	*)
17	2,6	3,2	7,6	3,0	8,2	1,2	4,4	3,0	4,6	12,6	3,2	3,8	9,4	9,2	*)
18	1,6	5,2	6,6	4,6	17,0	3,0	5,4	3,8	8,0	*)	2,8	4,6	3,8	8,8	13,4
19	3,0	2,8	6,0	*)	8,6	3,0	4,2	8,0	15,2	10,4	5,0	3,0	8,0	6,4	*)
20	2,6	2,0	5,2	2,8	6,4	3,4	3,0	4,8	7,0	8,6	2,4	3,6	3,6	*)	4,6
21	1,8	4,4	8,2	6,6	*)	2,4	3,4	6,4	9,0	17,4	2,4	4,6	4,8	*)	9,6
22	3,2	3,4	16,0	8,0	12,6	4,2	4,8	4,4	4,8	18,0	4,4	7,4	5,8	8,0	*)
23	2,8	8,0	4,6	4,8	8,0	3,6	2,2	6,0	3,0	*)	3,8	4,4	3,2	7,0	*)
24	1,8	4,6	3,6	5,8	*)	4,6	6,0	3,0	4,2	*)	3,8	2,6	8,0	8,6	*)
25	3,0	4,6	5,8	10,8	8,6	3,2	4,6	4,2	8,0	5,6	2,6	3,4	6,0	*)	*)
26			3,2	7,4				4,0		13,4			5,0		*)
27			7,0	9,8				5,8		9,8			11,2		*)
28			6,2	7,0				4,0		8,0			8,0		*)
29			6,0	10,4				3,8		18,4			5,0		*)
30			3,0	*)				8,0		*)			5,2		*)
Vidējais	2,77	3,90	5,57	6,17	8,65	3,08	4,51	6,57	9,21	11,40	3,38	3,62	6,00	8,90	9,82

\*) Nenodziest.

Šo mēģinājumu serijs rāda, ka Z degkociņi vislabāk pretojas vēja ietekmei, to degšanas ilgums vislielākais, visbiežākos gadījumos tie arī nenodziest. Tas



ir norādījums ar to, ka Z degkociņi labāk piesātināti ar degšanas veicinātājiem vielām, L un K degkociņi gaisa strāvā izturas samērā vienādi.

Salīdzinot 4., 5., 6. un 7. tab. skaitļus, redzam, ka degkociņu degšanas ātrums, kā arī citas parādības degšanas gaitā svārstās diezgan lielās robežās, kas dod mums iespēju secināt slēdzienus par to, cik labi dažādas šķirnes piemērotas praktiskām vajadzībām. Ne mazāk svarīgi ir skaitļi, kas norāda uz dažādu šķirņu galviņu un skaliņu kvēlošanas gadījumiem tādēļ, ka kvēlojošas galviņas un skaliņi bieži var būt par iemeslu ugunsgrēkiem.

**III. Degkociņu higroskopicitāte.**

Stāvot mitrā gaisā degkociņi uzņem ūdeni un zaudē savas aizdegšanās spējas. Higroskopicitāte ir

rāmišos. Šos rāmišus ar saspraustiem degkociņiem ievietoja eksikātorā — skapī, saliekot tos rindā uz eksikātora sānu plauktiem ar degkociņiem uz leju. Zem degkociņu rindām atradās trauks ar ūdeni. Ar higrometra palīdzību novēroja relatīva mitruma daudzumu, kas visos mēģinājumos bija 93—96%. Degkociņus atstāja mitruma ietekmei 6,12 un 18 stundas. Katrreiz noteica svara pieaugumu, un aplēsa uzņemta mitruma daudzumu procentos, pēc tam šos degkociņus mēģināja aizdedzināt uz sausas degkociņu kastītes rīvirsmas. Jaaizrāda, ka degkociņu novietošana uz caurmotām plāksnēm un sietiem, kā tas līdz šim tika pieņemts, nedeva noteiktus rezultātus. Mitrums nevarēja brīvi un vienmērīgi piekļūt pie visas degkociņu virsmas, ar ko arī izskaidrojamas augšā minētās grūtības higroskopicitātes noteikšanā. Iegūtie rezultāti sakopoti 8. tabulā.

Tabula 8. Degkociņu higroskopicitāte.

Degkociņu šķirnes	Latvijas										Vācijas			Eesti				Lietavas				Padomju savienības			
	L	Z	K	K50	LS	VL	VK	K45	V Lukšs	DSZ	DP	TE	DL	EIL	EIL	BL	PS	OS	VS	BS					
6 stundās uzņemtais mitruma daudzums %/0 no degkociņu svara	3,71	3,83	3,31	3,25	4,01	4,32	4,49	4,39	5,14	4,76	3,68	4,29	4,46	4,62	3,78	4,33	5,58	5,53	4,68	4,46					
Cik degkociņu aizdegas %/0 . . .	100	100	100	100	100	100	90	100	100	80	100	100	95	100	100	100	55	100	100	90					
12 stundās uzņemtais mitruma daudzums %/0 no degkociņu svara	8,68	9,19	6,94	6,71	7,50	7,41	7,59	6,91	7,10	8,03	9,92	7,93	7,39	7,78	6,04	7,31	8,91	9,03	8,40	7,92					
Cik degkociņu aizdegas %/0 . . .	70	0	90	80	100	100	70	95	85	0	100	100	80	25	65	100	0	80	20	15					
18 stundās uzņemtais mitruma daudzums %/0 no degkociņu svara	9,82	9,65	8,74	8,40	9,31	9,80	10,20	9,22	8,79	9,57	9,94	8,90	8,82	8,78	8,52	8,77	9,24	9,07	9,21	8,95					
Cik degkociņu aizdegas %/0 . . .	50	0	45	50	75	35	0	30	5	0	100	100	65	0	35	65	0	35	0	0					

degkociņu ļoti nepatīkama īpašība, kurā piemīt lielākā vai mazākā mērā visiem degkociņiem. Higroskopicitātes noteikšanas uzdevums ir noskaidrot aizdegšanās spējas samazināšanos zem mitruma ietekmes. Noteikta metode nav atrodama literatūrā. K. Fišers nosaka higroskopicitāti, turot degkociņus traukā, kurā ieliets ūdens vai izklāti saslapināti vates gabaliņi, un pēc tam tos aizdedzinot. Pēc cita papēmiņa viņš degkociņus ieliek traukā un laiž caur šo trauku vairākas stundas gaisu, piesātinātu ar ūdens tvaikiem; pēc tam atkal mēģina aizdedzināt degkociņus. Vēl pēc viena papēmiņa traukā, kurā atrodas degkociņi, ievada ūdens tvaikus, pēc tam degkociņus mēģina aizdedzināt. Šos mēģinājumus atkārtojot Latvijas universitātes ķīmijas tehnoloģijas laboratorijā, ieguvām tomēr pretrunīgus rezultātus, kuri liecināja par to, ka degkociņus salīdzinot higroskopicitātes ziņā nevar piešķirt noteicēja lomu laika faktoram. Degkociņi, ilgāku laiku atstāti mitruma ietekmei, dažreiz uzrādīja labākus rezultātus aizdedzinot, kā tās pašas šķirnes degkociņi, kuri atradās īsāku laiku zem šīs ietekmes. Beidzot izdevās mēģinājumus nostādīt tādos apstākļos, kas sasniegtie rezultāti atļauj secināt pamatotos slēdzienus par degkociņu higroskopicitāti. Mēģinājumus izdarījām sekojošos apstākļos: Degkociņus, pa 20 no katras šķirnes (no vairākām kastītēm un pakumiem), iesprauda ar galicim, brīviem no degmasas, susceļja veidā dzelzs

No 8. tabulas skaitļiem redzams, ka dažādu degkociņu šķirņu mitruma uzņemšanas spējas ir dažādas un ka degkociņu aizdegšanās spējas ievērojami nesamazinās, ja uzņemta ūdens daudzums nepārsniedz ca 5% no degkociņu svara. Turpretim šīs spējas lielā mērā pamazinas pie lielāka uzņemta ūdens daudzuma, bet nav visos gadījumos proporcionālas higroskopicitātei. Mēs redzam, ka dažas šķirnes, uzņemot lielāku mitruma daudzumu, pamazinajušas savas aizdegšanās spējas mazākā mērā, nekā citas, uzņemot mazāk mitruma. Tas pierāda, ka var izgatavot degkociņus ar mazāku higroskopicitāti un arī tādus, kuru aizdegšanās spējas pie samērā lielākas higroskopicitātes ievērojami nesamazinās. Šis apstāklis svarīgs, ja degkociņi jāpārveda un jāglabā mitrās telpās.

**IV. Uzliesmošanas temperatūra.**

Degkociņu pilnīgākai raksturošanai jāapskata vēl divas to īpašības: uzliesmošanas temperatūra un izturība pret sieteni. K. Fišera apcerējums „Beiträge zur Kenntnis über die im Handel befindlichen Zündwaren und über ihre Untersuchung“ dod dažus aizrādījumus šo divu īpašību noteikšanai. Minētais autors uzliesmošanas temperatūras noteikšanai lietoja parafīna vannu, kurā ievietoja stobriņus ar degkociņiem. Pamazām paceļot parafīna vannas tempera-



tūru, viņš nonāca līdz degkociņu uzliesmošanas temperatūrai. Šo metodi pārveidojām tā, ka stobriņu vietā parafina vannā iegremdējām alumīnija gabalu ar caurumiem, kuŗos iespraudām degkociņus ar galviņu uz leju. Blakus alumīnija gabalam parafina vannā nostiprinājām termometru. Degkociņi, sasniedzot uzliesmošanas temperatūru, aizdegās un zem attīstījušos gāzu spiediena tika izsviesti no saviem caurumiem, ar to ļoti īpatnēji uzrādot uzliesmošanas temperatūras iestāšanos. Vēl ertāks izrādījās otrais mūsu pielietotais paņēmieni. Dzelzs tīģeli, piepildītā ar Vūda metālu, lielka dzelzs caurulītē, piestiprinātu pie termometra dzīvsudraba bumbiņas. Degkociņu ar galviņu uz leju ieliek dzelzs caurulītē. Tīģeli pamazām sildīja smilšu vannā. Sildīšana jāizdara tuvu pie uzliesmošanas temperatūras ļoti lēni, paceļot temperatūru par apmēram 2—3 grādiem minūtē, tādā ceļā panākot temperatūras izlīdzināšanos starp caurulīti un viņu aptverošo Vūda metāla masu. Beidzot iespējams uzliesmošanas temperatūru noteikt vienkāršā varā bluki, kuŗā ieburti caurumiņi termometram un degkociņam. Karsējot šo bluki, notiek degkociņu aizdegšanās. Rezultāti iegūti pēc otrā paņēmiena un uzrādīti 9. tabulā. Izmēģināšanai ņemti 3 degkociņi no vienas pakas 3 dažādām kastītēm. Tabulā atzīmēti vidējie skaitļi.

Tabula 9. Degkociņu uzliesmošanas temperatūra.

Šķirnes	L	Z	K	K.90	LS	VL	VK	K.45	V.Li.Ks	DSZ	DP	TE	DI	EIL	EIL	BL	PS	OS	VS	RS
	Uzliesmošanas temperatūra 0°	206	199	208	206	203	202	206	209	198	198	198	198	198	198	198	190	209	193	199

Latvijas degkociņu šķirnes gandrīz visas aizdegas virs 200° C. Arzemju degkociņu šķirnes gandrīz visas aizdegas zem 200° C.

**V. Degkociņu izturība pret sitienu.**

Agrākos laikos, kad degkociņu galviņu masu izgatavoja no viegli sprāgstošām vielām, piemaisot pat dinamitu un nitrocellulozu<sup>9)</sup>, pietika niecīga trieciena, lai degkociņus novestu līdz sprādzienam. Literatūrā atzīmēti gadījumi, kad degkociņi ar lielu troksni sprāga, uzminot uz tiem ar kāju. Degkociņu galviņas sitienu izturības noteikšanai tādos apstākļos ir liela praktiska nozīme. Pie tagadējiem, tā sauktajiem drošības degkociņiem (Sicherheitszündhölzer) šai īpašībai ir mazāka nozīme. Tomēr pilnīgi nolēgt tās nozīmi arī pie tagadējiem degkociņiem nedrīkst. Vēl nesen laikraksti sniedza ziņas par degkociņu paš aizdegšanos Lietuvā, diemžēl neminot apstākļus, kuŗos šī paš aizdegšanās notikusi.

Degkociņu izturību pret sitienu noskaidrojām pēc spridzināmo vielu izmēģināšanas paņēmieniem. Mēģinājumus izdarījām Rīgas pistonu un patronu fabrikā un Latvijas armijas bruņošanas pārvaldes izmēģinājumu laboratorijā. Vispirms izmēģināja nokasītas degkociņu galviņas masas izturību pret sitienu. Aparāts, kuŗš šim nolūkam lietots, sastāv no lakti-

ņas un radiāli uz tās kritoša āmura. Sitienu spēku raksturo moments — smaguma un pleca garuma reizinājums. Āmuru pacel zināmā augstuma un iekar attiecīga mehānisma klamburos. Šis mehānisms uz sektora loka parāda āmura attālumu no laktiņas. Pabīdot klamburus, āmurs nokrīt un atsits pret apakšā novietoto laktiņu. Šāds aparāts tiek pielietots Rīgas pistonu un patronu fabrikā pistonu izmēģināšanai. Āmura svars apmēram 400 gr. Mēģinājumus ar četrām degkociņu šķirnēm izdarījām pie četriem āmura attālumiem no laktiņas: 150 m/m, 125 m/m, 100 m/m un 75 m/m. Nokasīto un piestiņā saberzto degkociņu galviņu masu uzbēra uz laktiņu, kuŗa saņemta sitienu no radiāli kritoša āmura. Diemžēl šis aparāts nav pietiekoši jūtīgs. Izmēģināšanai uz izturību pret sitienu pie četriem dažādiem augstumiem ņemti no katras degkociņu šķirnes 40 degkociņi no vairākām kastītēm un pakām, izņemot šķirni DP, no kuŗas šie 40 degkociņi ņemti no dažām mūsu rīcībā bijušām kastītēm. Rezultāti uzrādīti 10. tabulā.

10. tabula.

**Degkociņu degšanas izmēģināšana uz izturību pret sitienu.**

Šķirnes	Āmuram kritot no augstuma				10 gadījumos sprādzieni			
	150 m/m		125 m/m		100 m/m		75 m/m	
	notika	nenotika	notika	nenotika	notika	nenotika	notika	nenotika
L	10	—	9	1	9	1	2	8
Z	9	1	8	2	6	4	—	10
K	8	2	9	1	6	4	5	5
DP	10	—	9	1	5	5	3	7

Tālāk mēģinājumus izdarījām ar aparātu, kuŗu armijas bruņošanas pārvalde lieto spridzināmo vielu jūtīguma noteikšanai. Šis aparāts (Fallhammer) sastāv no āmura, slidoša starp diviem vertikāliem vadošiem dzelzs stiepiem un laktas. Āmura svars 1 kg. Paceļot āmuru dažādā augstumā un ļaujot tam krist uz laktu, iegūstam dažāda lieluma sitienu spēku. Mēģinājumi izdarīti pie četriem augstumiem: 150 m/m, 100 m/m, 80 m/m un 50 m/m, kas atbilst 0,15 kgm, 0,1 kgm, 0,08 kgm un 0,05 kgm. Nogrieztas degkociņu galviņas novietoja uz laktiņas, ar vieglu āmura piespiedienu saspieda plakanas un tad ļāva āmuram krist no minētajiem augstumiem. Sprādzienus raksturojam kā pilnus un nepilnus. Par pilniem skaitījām sprādzienu, kuŗus pavadīja ausij manāmi skaņu efekti, lai arī šie efekti būtu vāji sadzirdami. Par nepilniem skaitījām tādos sprādzienus, pie kuŗiem sprādziena troksnis nebija sadzirdams, bet bija sajūtama galviņas degprodukta smaka. Pēc šiem noteikumiem parasti izmēģina spridzināmās vielas. Mēģinājumu rezultāti redzami no 11. tabulas. Izmēģināšanai pie četriem dažādiem augstumiem ņemti no katras šķirnes 40 degkociņi no vairākām kastītēm un pakām, izņemot Vācijas degkociņus DP un Padomju savienības, no kuŗiem līpat ņemti 40 degkociņi, bet tikai no vienas pakas.

<sup>9)</sup> Chemisches Centralblatt. 1877. S. 479.

Tabula 11. Degkociņu galviņas izturība pret sītienu.

Šķirnes	Ā m u r a m k r i t o t n o a u g s t u m a												Nenoīkēto sprādzietu kopsumma
	150 m/m			100 m/m			80 m/m			50 m/m			
	10 g a d i j u m o s s p r ā d z i e n i												
	notika		notika		notika		notika		notika		notika		
plīne	neplīne	plīne	neplīne	plīne	neplīne	plīne	neplīne	plīne	neplīne	plīne	neplīne	notika	
L	10	—	10	—	—	6	1	3	2	—	8	11	
Z	10	—	7	—	3	3	2	5	—	1	9	17	
K	10	—	6	2	2	1	—	9	1	—	9	20	
K50	10	—	9	—	1	4	1	5	1	—	9	15	
LS	10	—	10	—	—	8	—	2	2	2	6	8	
VL	10	—	9	—	1	9	—	1	1	3	6	8	
VK	10	—	8	—	2	8	—	2	4	3	3	7	
K45	10	—	9	—	1	4	3	3	2	2	6	10	
VLuks	10	—	10	—	—	8	2	—	8	1	1	1	
DSZ	9	—	1	5	3	2	6	1	3	2	2	6	12
DP	10	—	8	2	—	7	—	3	1	1	8	11	
TE	8	1	1	5	3	2	1	4	5	1	—	9	17
DL	10	—	8	1	1	5	—	5	1	1	8	14	
Etl	8	1	1	4	—	6	3	1	6	—	—	10	23
EIL	10	—	10	—	—	7	2	1	3	—	7	8	
BL	10	—	9	1	—	1	1	8	1	1	8	16	
PS	10	—	8	1	1	6	3	1	3	4	3	5	
OS	10	—	10	—	—	8	1	1	1	—	9	10	
VS	10	—	9	—	1	8	1	1	3	1	6	8	
BS	10	—	10	—	—	10	—	—	2	—	8	8	

VI. Fōsfora noteikšana degkociņos.

Beigās izdarījām degkociņu ķīmisku izmēģināšanu, nolūkā noskaidrot, vai tie nesatur balto vai dzelteno fōsforu. Izmēģināšanu izdarījām pēc A. Siemens'a 1906. gadā izstrādāta paņēmienu<sup>19)</sup>, ķuru vienu gadu vēlāk Prūsijas kanclers savā atkārtotā izsludināja kā saistošu degkociņu ķīmiskai izmēģināšanai<sup>20)</sup>. Pēc šā paņēmienu 3 g sabsertās degkociņu degmasas ekstrāģē 1/2 stundu uz ūdens vannas ar 15 cm benzola. Pēc atdzesēšanas un nofiltrēšanas benzola šķiduma 1 cm mēģinājuma stobriņā pielej 1 cm AgNO<sub>3</sub> šķiduma amonjākā, ķuru pagatavo uzlejot 1,7 g AgNO<sub>3</sub> 100 cm n — NH<sub>3</sub> šķiduma; sālītos šķidumus krietni sakrata un novēro kādas pārmaiņas notiek ūdens kārtā. Sarkana fōsfora bez dzeltenā fōsfora piemaisījuma dod pēc šīs izmēģināšanas vāji dzeltenu nokrāsu ūdens kārtā. Balta vai dzeltena fōsfora klātbūtne izsauc dzeltenas nokrāsas rašanos. Iesarkana vai brūna nokrāsa, melna vai melni brūna nogulsne var rasties kā no balta vai dzeltena fōsfora klātbūtnes, tā arī no gaiši sarkana fōsfora vai fōsfora sulfīdiem. Tikai tām pārminājumu reakcijas vidē ir noteicoša nozīme, kas iestājas tūlī pēc šķidumu sakratīšanas, jo šķidums pie ilgākas stāvēšanas paliek tumšāks arī tad, kad balta vai dzeltena fōsfora nav degkociņu degmasā. Ja reakcija ar AgNO<sub>3</sub> šķidumu norāda uz balta vai dzeltena fōsfora varbūtēju klātbūtni, ar atlikušo benzola šķiduma daļu izdara mēģinājumu uz fōsfora spīdēšanu. Ja pamatojoties uz reakciju ar AgNO<sub>3</sub> ir iemesls domāt par fōsfora sul-

fidu klātbūtni, tad apstiprinājumu meklē reakcijā ar Pb(NO<sub>3</sub>)<sub>2</sub> šķidumu. Ar 1 cm 2n — Pb(NO<sub>3</sub>)<sub>2</sub> šķidumu iedarbojas uz 1 cm benzola šķiduma, krietni sakrata — fōsfora sulfīdi dod PbS nogulsnes. Ja reakcija ar AgNO<sub>3</sub> iznāk pozitīva, bet P spīdēšanu nav iespējams radīt un reakcija ar Pb(NO<sub>3</sub>)<sub>2</sub> nedod PbS nogulsnes, tad jāpieņem gaiši sarkana fōsfora klātbūtne.

Mēģinājumi ar mūsu ricībā bijušiem degkociņiem pēc augšā aprakstīta paņēmienu, ņemot katram mēģinājumam degmasu no 100 degkociņiem no vairākām kastītēm un pakām, deva negatīvus rezultātus. Tāpat arī reakcija ar Pb(NO<sub>3</sub>)<sub>2</sub> deva negatīvus rezultātus.

Šie negatīvie rezultāti norāda, ka pret izmēģinātiem degkociņiem no higiēniskā viedokļa nevar celt tos iebildumus, ar kādiem ir saistīta fōsforu saturošo degkociņu izgatavošana un pielietošana. Vēl vairāk, šie rezultāti dod pārliecību, ka izmēģināto degkociņu uzliesmošanas temperatūra nevar būt nesamērīgi zema un ka degkociņu izturība pret sītienu un grūdieniem būs pietiekoša, lai nenovestu tos pie neaugsas, nevēlamas aizdegšanās, ķuras sekas varētu būt ugunsgrēks. To apstiprina arī rezultāti, ķurus ieguvām, izmēģinot degkociņu uzliesmošanas temperatūru (nod. IV.) un to izturību pret sītienu (nod. V.).

Slēdzieni.

Mūsu izmēģinājumu rezultāti rāda, ka degkociņu labumu noteic vairāki faktori. Mēs galvenā kārtā pakavējamies pie degkociņu ārējās apskates (nodal. I.) un to fizikālām īpašībām — degšanas norises, ķvelošanas, higrroskopicitātes, uzliesmošanas un izturības pret sītienu (nodal. II., III., IV. un V.) tādēļ, ka šiem faktoriem praktiskā degkociņu pielietošanā piekrit galvenā nozīme. Ķīmiskai degkociņu izmēģināšanai, izņemot fōsfora noteikšanu (nodal. VI.) dzīvē mazāka loma, kādēļ arī pie tās tuvāk nepakavējamies, kaut arī vienam vai otram faktoram, kā piem. degkociņu degproduktu izmēģināšanai, var būt zināmos gadijumu sava nozīme.

Tā kā līdz šim degkociņu labuma noteikšanai nav standarta normas un metodes, pēc ķurām, izmēģinot dažādas degkociņu šķirnes, varētu tos novērtēt, tad bija jāapmierinās, kā tas arī agrāk darīts, ar dažādu šķirņu degkociņu augšā minēto noteicošo īpašību salīdzināšanu.

Šinīs salīdzināšanas izmēģinājumos iegūtie dati pietiekoši labi raksturo degkociņu un norāda, kādas degkociņu šķirnes vislabāk piemērotas praktiskās pielietošanas prasībām.

Te tikai jāpasvīturo, ka pareizu, degkociņu īpašību salīdzinošu skaitu iegūšanai nepietiek ar stingru izmēģināšanas metožu noteikumu ievērošanu vien, bet ka arī izmēģinājumu degkociņu paraugu ņemšana jāizdara visos gadijumos līdzīgos apstākļos, t. i. ņemot izmēģinājumam visos salīdzināmos gadijumos vienādu degkociņu skaitu, izņemtu no tik pat daudz kastītēm, ķuras savkārt izņemtas no viena un tā paša daudzuma pakām.

Saprotams, ka pie lielāka izmēģināto degkociņu skaita, no lielāka daudzuma kastītēm un lielāka vairuma pakām, nejausības gadijumu mazinās un iegūtie rezultāti tuvāk stāv īstenībai. Cik degkociņu no

<sup>19)</sup> Chemisches Zentralblatt, 1906. II, S. 1084.  
<sup>20)</sup> Chemisches Zentralblatt, 1907. I, S. 1290.

cik kastītēm un cik pakām būtu jāņem, tas būtu visos izmēģinājumos iepriekš jānosaka.

Kas attiecas uz mūsu darbā iegūtiem skaitļiem, tad augšā minētā vidējā parauga noņemšanas prasība izpildīta tikai pie Latvijas degkociņu šķirņu izmēģināšanas, kādēļ šie skaitļi mums arī dod pareizu jēdzienu par degkociņu labumu. Turpretim ārzemju šķirņu izmēģināšanai, kā tas arī darbā uzrādīts, pems mazāk degkociņu un arī no mazāka daudzuma kastītēm, tādēļ, ka mūsu rīcībā nebija vairāk šo paraugu; tamdēļ

šie skaitļi uzskatāmi kā salīdzinošs piemērs, kurā nejausības faktors nav izslēgts.

Vispārīgi mēs uzskatām savu darbu galvenā kārtā kā materiālu degkociņu īpašību novērtēšanas un izmēģinājumu metožu izstrādāšanas jautājumā un ceram, ka tas noderēs par ierosinājumu starptautisku konvencionālu degkociņu normu sastādīšanai, pie kurām, bez šaubām, reiz nonāks pasaules degkociņu ražotāji un patērētāji.

Rīga, 1932. g. martā.

*M. Prīmanis un A. Veldemāns.*  
Latv. univers. ķīmijas techn. laboratorija.

## Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana.

Prof. Dr. M. Prīmana akadēmiskā runa Latvijas Universitātes gada svētkos 1937. g. 28. septembrī.

Ja pirmā senatnē dažādas ciltis cīnījās par labām gabībām vai sāls avotiem un mūsaiņu pasaules politikā mēs redzam cīņas par naftu un akmeņoglēm, tad patiesībā starpība ir tikai cīņas apmēros — pamatā paliek cīņa par telpu dzīvošanai.

Visas pasaules dabas bagātības pietiek visu tautu dažādo prasību apmierināšanai, bet ja mēs tomēr piedzīvojam, ka dažām tautām un zemēm ir jācieš trūkums vienā vai otrā virzienā, tad tam izskaidrojums ir atrodams nenokārtotā pasaules saimniecībā.

Šādas grūtības — saimnieciskās krīzes — atkārtojas laiku pa laikam un tās sasniedza savu augstāko pakāpi pēc pasaules kara. — Starptautiskās preču apmaiņas traucējumu gadījumos nav vairs iespējams dažādās zemēs ražotās preces resp. to pārākumus apmainīt brīvas sacensības ceļā. Visā pasaulē zina, ka brīvā priekšskara pasaules saimniecība ir sabrukusi, un savādi un nesaprotami skan norādījumi, ka zemes, kurām trūkst izejvielu, tās vienkārši var nopirkt ar izejvielām bagātās zemēs. Bet pērkot nepieciešamas preces pasaules tirgū, ir vajadzīgi līdzekļi, citu zemju valūta, kuru pierocīs var iegūt tikai tad, ja šīs citas zemes noņem tās preču pietiekos daudzumus.

Lai pārdotu pietiekošu daudzumu preču, cenas nedrīkst būt augstas. Jo zemākas ir pārdošanas cenas, jo lielāks daudzums preču jāeksportē vajadzīgās valūtas iegādei. Par nožēlošanu zemas un pat ļoti zemas preču cenas tomēr ir nebut pietiekoši nenodrošina eksportu. Mēs zinām, ka šodien grūti atrast zemes, kuras seko principam izdarīt savus iepirkumus tur, kur tie vislētāki. Zemi, no kuras izstrūkstošās preces jāieved, noteic daudzzi citi faktori. Mūsu dienu apstākļi, kur uzpeldējis darba apgādes jautājums, spiež katru valsti pirmā vietā rūpēties, lai pašu zemes iedzīvotāji būtu nodarbināti. Tālāk dažādu valstu ierobežojumi nedod iespēju eksportēt ikvienai zemei savu ražojumu pārākumus. Mēs zinām, kāda vara ir saimnieciskai politikai starptautiskās attiecībās un strīdos, un arvien būs tā, ka attiecīgās zemes ārējo tirdzniecību neteiks ne tikai tās ražošanas spējas, bet arī tās ražojumu uzņemošo tirgu labā griba.

Šāds stāvoklis, kad kādas valsts iekšējās dzīves kārtošana atduros uz no tās neatkarīgiem faktoriem, uz starptautiskiem šķēršļiem, rada valsts un tautas dzīvē lielas grūtības un lielas rūpes par savas tautas tālāko attīstības gaitu un par savas valsts likteni. Reti gan ir iespējams no šī ārējā iespaida pilnīgi atbrīvoties, bet pareizi un attiecīgi iekšējās dzīves pārkaļķojumi var lielā mērā šos traucējumus mīkstināt.

Tāpēc ir saprotams, ka katrā valstīs tiecas iekārtot savu iekšējo saimniecību tā, lai pasargātu to no traucējumiem, kurus var radīt starptautiskās preču apmaiņas nenoteicamās un neparedzamās nejausības.

Visšī sacītais arī pilnā mērā attiecināms uz Latviju. Ja ikkatras valsts iekšējās saimniecības iespējamība un patstāvība ir atkarīga galvenā kārtā no tās tautas darba spējām un dabas bagātībām, tad Latvijai daba pūrā nav devusi līdz daudzās nepieciešamas izejvielas. Tās mums jāieved no citām val-

stīm, bet mums jācenšas savas neatkarības labā pēc iespējas pilnīgi un lietderīgi izmantot tās pašu zemes bagātības, kuŗas mūsu zeme mums var dot.

Mans uzdevums šodien ir runāt par vienu no mūsu zemes bagātībām — izrakteņiem, kuŗiem jau tagad piekrit mūsu dzīvē svarīga loma un kuŗi nākotnē mums vēl daudz ko sola.

Parasti, runājot par vērtīgiem izrakteņiem, domā par zeltu, naftu, akmeņoglēm, sāli, dārgakmeņiem un tamlīdzīgiem. Latvijā šādu vielu nav, vismaz pagaidām mums tās nav zināmas. Tomēr jau sen mēs esam atzinuši, ka mūsu zeme slēpj dažādus izrakteņus, kurus mēs tā pa daļai kaunīgi saucam par derīgiem — (ne vērtīgiem), un mēs zinām arī izrakteņus, kurus bieži pat neredzot derīgos izrakteņos, tādēļ, ka tiem nav pagaidām piemērotas pielietošanas. Bet, kas šodien vēl nav atradis pielietošanu, var sakarā ar zinātnes un tehnikas attīstību rīt jau būt vērtīga viela.

Visumā jāsap, ka zinas par mūsu izrakteņiem ir, saudzīgi runājot, vēl ļoti nepilnīgas. Izskaidrojumu šādam stāvoklim mēs atrodam, ja pakavējamies pie izrakteņu pētīšanas gaitas Latvijas teritorijā.

Līdz patstāvīgas Latvijas tapšanai ģeoloģiskās pētīšanas darbus veica gan drīz bez izņēmuma augstskolu zinātnieki, piegrieždami savu uzmanību pirmā kārtā teorētiskai ģeoloģijai, kura tikai garāmeļot nodarbojas ar derīgo izrakteņu gultnēm.

Izrakteņu gultņu izmantošanas iespējamības izseko praktiskā ģeoloģija kopā ar minerāloģiskiem, ķīmiskiem un tehnoloģiskiem pētījumiem. Pētīšanu šādā virzienā pašā sākumā stingri traucēja arī torēzējie sabiedrības uzskati, ka zinātnes un kultūras darbiniekiem nepiedien nodarboties ar praktiskām lietām un ka inženieri un ķīmiķi darbs nav kultūras veicināšanas darbs. Krievijas maz attīstītai rūpniecībai netrūka tās plašajā teritorijā izejvielu un lielo izstrūkumu varēja vieglē seēt brīvtrūti ar importu. Tā galu galā jaunā Latvijas valsts pārņēma nejausās un nepilnīgas ziņas par vienu un otru tās zemes izrakteņi.

Jaunu virzienu šinī pētīšanā mēs jau manām pirmajos Latvijas pastāvēšanas gados. Atsevišķi zinātnieki, minēšu tik dažus vārdus: Glazenaņs, Rozenšteins, Lancmanis, Nomals, Vitiņš un arī dažas privātas firmas, ar lielu saišūsmu un ne mazāku enerģiju ievadīja šo lielo darbu. Sākumā šim darbam ir ēdātuma raksturs, un mūsu pētīnieki nāk pie slēdziena, ka sekmes varētu gūt tikai organizētā un saskaņotā darbībā. Kā pirmo šādas kondarbības orgānu mēs jau 1924. v. redzam Latvijas minerālvieļu pētīšanas biedrību. Lai gan Kultūras fonds un Finanču ministrijas rūpniecības nodala sekmēja ar saņemtiem nabalstiem taunās biedrības darbu, tomēr paši biedrības aktīvākie locekļi nāk pie atzinas, ka viņu darbs ir nepilnīgs un nav viņu spēkos izdarīt sistematisku izrakteņu pētīšanu tādos apmēros, kā to prasa Latvijas apstākļi. Un kā lai tas būtu iespējams ar stingri ierobežotiem līdzekļiem un bez nofeiktām tiesībām, piem. ievākt urbnāšas paraņus, kurus urbnēji. tāpat kā urbnāšas žurnālus un novērojumu, nereti tiecas slēpt no zinātniekiem.

**Prīmanis, M.** Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana.

*Ekonomists*, Nr. 22, 1937, 913.-918. lpp.



Bet arī strādājot šādos grūtos apstākļos, veicot izrakteņu pētīšanu, tā sakot, brīvā laikā, blakus saviem tiešiem darba uzdevumiem, ir gūts jau daudz vērtīgu panākumu. Minēšu tik vienu piemēru, ka šo pētījumu rezultātā noskaidrojās, ka portlandcementsa ražošana Latvijā iespējama, izņemot akmeņogles, tikai lietojot pašu zemes izejvielas.

Mūsu tautas Vadonis, Valsts Prezidents Dr. *Kārlis Ulmanis*, apsvērot Latvijas saimnieciskās dzīves izveidošanu, agrāk aizrādīja uz to, ka jāveicina pašu zemē atrasto vai ražoto jēlvielu izlietošana pēc noteikta un skaidra plāna.

Kā šī plāna pirmais posms uzskatāms 1935. g. 10. septembra likums par ģeoloģiskiem darbiem, kas mūsu izrakteņu sistematisko, ģeoloģisko pētīšanu ievada organizētā un pareizā gultnē.

Saskaņā ar šo likumu Zemkop. min-jas zemes ierīcības departamentam ir tiesības izdarīt ģeoloģiskus pētījumus visā valstī, kā arī sekot visiem zemes urbumiem un mākslīgiem atsegumiem un pieprasīt par tiem izsmelošas ziņas.

Tāda novērojumu sistematiska sakopošana lielā mērā veicina kā teorētiskās, tā arī praktiskās ģeoloģijas pētīšanas darbu.

Otrs likums iet vēl tālāk un pilnīgi jau valsts mērogā nokārto mūsu izrakteņu pētīšanu. Tas ir 1936. g. 14. janvāra likums par zemes bagātību pētīšanas komitejas nodibināšanu pie Finanču ministrijas.

Šīs komitejas uzdevumos ietilpst visu līdzšinējo zemes bagātību pētījumu rezultātu vākšana un kārtošana, lai nebūtu lieki vēreiz jāatkārto jau padarītais.

Tai jāizdara sistematiska mūsu zemes bagātību meklēšana un to inventūras uzņemšana, kas līdz šim gandrīz nemaz nav vēra ņemta, bet bez kurās nav domājama plānveidīga un lietderīga izrakteņu izmantošana.

Lai noskaidrotu izrakteņu izmantošanas iespējamības, jāizpēta to īpašības un jāinformē ieinteresētās iestādes, personas un uzņēmumi par jaunām iespējamībām saimnieciskās dzīves veidošanā.

Bez šiem galveniem pienākumiem Zemes bagātību pētīšanas komitejai būs jānoskaidro arī vēl daudz citu jautājumu, kurus uzstāda mūsu straujais saimnieciskās dzīves attīstības laikmets.

Ka šāda institūta radīšana bija neatliekama, to rāda tā darbības rezultāti pirmajā darba gadā.

Šī gada Zemgales izstādē uzskatāmā veidā ikviens varēja pārliecināties, ka arī zemes bagātību pētīšanas darbā mēs ejam ātriem soļiem uz priekšu, un vēl plašāku, pārliecināšanu liecību par šī institūta sekmīgu darbu ievadīšanu dod tā pirmā gada darbības pārskats. — Nav jāaizmirst, ka darbu sākot Z. B. P. K. bija jāpārdzīvo visas darba organizācijas grūtības: bija jāsaņemto telpa jau esošo un šur tur izkaisīto paraugu un izrakteņu novietojšanai un kārtošana, bija jāmeklē plašas sabiedrības palīdzība gan paraugu iegūšanas, gan to izmēģināšanas darbā, bija jānoorganizē speciālistu pieaicināšana un darba sadalīšana, vienā un otrā gadījumā atdurties uz speciālistu trūkumu, un bija iegādājami pētīšanas aparāti. — Valdības lielais atbalsts un labvēlība, kā arī 1937./38. g. budžets 100.000 ls apmērā lielā mērā sekmēja Komitejas uzdevumus, bet viss augšā minētais neļāva tai attīstīt tik sekmīgu

darbību un dot jau tik daudz taustāmu rezultātu, kā to sagaidīja viena mūsu sabiedrības daļa. Ikatram, kas šādā pētīšanas darbā vairāk iedziļinājies, būs skaidrs, ka liela, grūta uzdevuma veikšana prasa zināmu laiku. Gan sensāciju un deķu meklētāji laiku pa laikam uzņemās uzrādīt zelta, naftas, dzelzsrūdas u. c. vērtīgu vielu gultnes Latvijā, bet tuvāk šos piedāvājumus pārbaudot arvien līdz šim izrādījās, ka ziņu sniedzēji ir vai nu paši maldināti, vai gribējuši kādu maldināt.

Nevaru šeit pakavēties pie visu mūsu izrakteņu pētīšanas un izmantošanas pašreizējā stāvokļa un negribu jūs ar daudz skaitliem apgrūtināt. Nav arī tas mans uzdevums, jo Z. B. P. K. darīs savus darba rezultātus pati atklātībai pieejamus. Mēģināšu tikai ar piemēriem ilustrēt dažu mūsu izrakteņu pētīšanas un izmantošanas attīstības gaitu.

Acumirkli pasaules saimniecībā ir liels dzelzs trūkums, ko arī mēs stipri sajūtam.

1936. g. Latvijā ievests ķets un dzelzs un tērauda izstrādājumi 17.003 t par Ls 3.068.000,—, kāda summa šogad vēl stipri pieaug, ja salīdzinām lietderīniecības cenas Rīgā 1936. g. un 1937. g. augusta mēnešos par 100 kg.

	1936. g.	1937. g.
Ķets . . . . .	Ls 8,—	23,33
Dzelzs, „parastā” . . . . .	„ 16,78	27,—

Kā lietderīga saimniecība var segt daļu importa, rāda mums šī gada dzelzs lūznu vākšana, kurā devusi

700 t dzelzs un lūznu un
3700 t ķeta
4400 t kopā.

kas uzskatāms par ļoti vērtīgu pasākumu pa daļai iznīcībai padoto vērtību saglabāšanai un importa samazināšanai.

Tādēļ arī saprotams, ka bieži presē cilāts jautājums par dzelzs ražošanu Latvijā, un šad un tad parādās ziņas par lieliem dzelzs rūdas krājumiem mūsu zemē. Mūsu pētnieki nāk pie atziņas, ka nav nekādas izredzes taģad Latvijā zināmo dzelzs rūdu gultņu krājumus izmantot dzelzs un ķeta kausēšanai. Līdzšinējie novērojumi par mūsu dzelzs rūdām saka, ka Latvijā varētu būt runa tikai par daudzām purvu rūdu gultnēm, no kurām pazīstamākās ir Sarnātu, Aknistes, Talsu, Ēngures u. c. Gultņu daudzums, kā arī atsevišķo gultņu krājumi un īpašības nav līdz šim vēl izpētītas. Rūdas daudzumu mēģināts noskaidrot vienīgi Sarnātu purvā, bet arī šeit rezultāti pagaidām pretrūnīgi. Katrā ziņā viens ir skaidrs, ka purvu rūdu nevar atrast vienā vietā ļoti lielos daudzumos, kādos atrod citas augstvērtīgākas rūdas.

Ja 1561. g. Kurzemē jau darbojās kāds vecs ceplis Āmura mājās pie Laučites ietekas Daugavā (Sērenes pagasta) un ja hercoga Jēkaba laikā pastāvējuši 12 dzelzs cepli, kas pārstrādājuši vietējo un ārzemju (Norvēģijas) rūdu, tad tas nav pretrūn ar iepriekš sacīto. Ceplu produkcija bija toreiz niecīga — tā, starp citiem, Baldones ceplis izstrādājis līdz 1400 birkavu gadā (230 t) un Edas ceplis līdz 2200 birkavu gadā (360 t), daudzumi, kurus mūsai laiku lielākie čuguna ceplī ražo 8 stundās. Arī no vietējās purvu rūdas izgatavotais ķets neapmierināja pat tā



laika minimālās prasības, kādēļ tā uzlabošanai bija jāievēd labāka Zviedrijas un Norvēģijas dzelzs rūda. Arī citu zemju (Somijas) piedāvājumi rāda, ka mūsu laikus purvu rūdas vai tamlīdzīga sastāva rūdas izrādījušās par saimnieciski neizdevīgām ķeta izgatavošanai. Ar jautājumu, vai tomēr Latvijas zeme neslēpj sevī arī citas vērtīgākas dzelzs rūdas, šovasar nodarbojās Zemes bagātību pētīšanas komiteja un tās speciālisti. Būtu pārāgrī šo jautājumu pozitīvi vai negatīvi izšķirt, kamēr pētījumi nav galīgi nobeigti, bet šai sakarībā gribu mazliet pakavēties pie savdabīgas ģeofizikālas metodes zemes slāņu un izrakteņu pētīšanai, kuru Latvijā š. g. jūnijā pirmo reizi sāka pielietot un kura sola Latvijas izrakteņu pētīšanas darbā labas izredzes. Ģeofizikālas metodes pielietošanai ir nepieciešama iepriekšēja sistematiska visas teritorijas ģeofizikālo īpatnību pazišana, kurai tad seko anomāliju vai citu īpatnību raksturīgo vietu speciāli pētījumi. Nevaru pakavēties pie ģeofizikālas metodes īpatnībām, gribu tik pievest dažus piemērus par šīs metodes ieguvumiem ārzemēs pēc mūsu speciālista doc. L. Staucīta datiem.

Krievijā un Zviedrijā ar šīs metodes palīdzību atzastas dzelzs rūdu atrodnes.

ASV — naftas atrašanas nolūkos ģeofizikāli izpētīta kopplatība sniedz ap 2 milj. kv. km.

ASV Teksasā neizdara, sāls un naftas atrodnes meklējot, neviena urbuma bez iepriekšējiem ģeofizikāliem pētījumiem.

Vācijā un Holandē šo metodi pielieto akmeņogļu slāņu pētīšanai.

Tādu piemēru ir vēl daudz, un interesanti, ka zviedru ģeofizikāri saviem aparātiem mēģinājuši arī uzmeklēt ūdeni saturošas plaisas dolomītā zem Keguma būvēm.

Šai metodei daudzas zemes piegriezušas lielu vērtību un Vācijā piem. ievadīta ģeofizikāla uzņemšana visas valsts mērogā ar noteiktu programmu daudziem gadiem uz priekšu.

Visas Latvijas teritorijas magnētisko sistematisko uzņemšanu L. Ū. ģeofizikas un meteoroloģijas institūta ģeofiziskā nodaļa paredz uzsākt 1938. g. ar Karneģi institūta patapinātiem instrumentiem.

Pagaidām, šovasar, izdarīta ar Zemes bagātību pētīšanas komitejas izgadātiem instrumentiem magnētiskās anomālijas pētīšana Gārsenes-Subates apgabalā, kura spēcīgā vertikālā intensitātē un arī citi mērījumu rezultāti norāda uz magnētiski aktīvu iezu atrašanos. Dzilumu aprēķini vēl nav noslēgušies, kādēļ arī traucējumu centrs vēl nav noteikts un tāpēc nav vēl zināms, kādā dziļumā var atrasties rūda, ja tā būtu traucējumu iemesls. Turpmākie pētījumi rādīs, vai cerības uz dzelzs rūdas guļni šeit attaisnosies. Bet ja arī šeit izrādīsies, ka zemē atrodas vielas, kas pēc savām īpašībām, vai arī liela dziļuma dēļ nav saimnieciski izmantojamas, tad mums vismaz ir viens gandarījums, ka esam ievēduši mūsu izrakteņu pētīšanas darbā jaunu metodi, kura, saskaņā ar piedāvājumiem citās zemēs, var mūsu uzdevumus lielā mērā atvieglināt.

Sacītais par mūsu zināmām dzelzs rūdām — purvu rūdu — atkal lielu reizi apstiprina, ka mums tās krājumi nav uzņemti un par tās īpašībām, kā zināt-

nīki, tā arī praktiski līdz šim interesējušies visai maz.

Jau tagad tās dažas šķirnes, kaut arī mazos daudzumos, izlieto deggāzes tīrīšanai mūsu gāzu iestādēs un par tām, kā gāzes tīrīšanas masu, ir zināma interese arī ārzemēs. Esmu pārliecināts, ka purvu rūdu varētu lietot vēl daudz citiem nolūkiem, piem. zināmas šķirnes pārstrādāt augstvērtīgās sarkanās dzelzsoksīda krāsvielās, un mūsu mazvērtīgo purvu rūdu pārvērst par vērtīgu precī un samazināt t. s. zemes krāsveļu importu. Ja tas līdz šim vēl nav mēģināts, tad tāpēc, ka tikai pēdējos trijos, četros gados ir radusies mūsu rūpniecības interese par mūsu zemes krāsveļām un sāks izmantot mūsu pašas zemes izrakteņus — dažādu okeru, sarkanā dzelzsoksīda, pat umbras un terre di Sienna's iegūšanai. Sākot ar 1934. g., kad tirgū sāka parādīties vietējās krāsveļas, to imports uzrāda kritošu tendenci, un laikā no 1931.—1935. g. imports samazinājies par 46% pēc svāra un par 25% pēc vērtības, uzrādot 1935. g. pat nelielu eksportu 5700 kg, importējot 269.900 kg par Ls 61.900. Šis novērojums pamudina iesākt jauno rūpniecības nozari attīstīt, izmantojot jau zināmos krāsu zemju krājumus, meklējot jaunās atrodnes un izpētīt tos krājumus, kā arī mūsu purvu rūdas noderīgumu šim nolīkam. Es pakavējos pie šī mūsu saimniecībā pagaidām maznozīmīgā jautājuma, lai rādītu tos trūkumus mūsu līdzšinējā dzelzs rūdu un krāsu zemju krājumu pētīšanā un pasvītrotu, ka tikai sistematiska pētīšana un pilnīgākas metodes mums var dot pareizus pamatus mūsu nākotnes plāniem.

Daudz svarīgāka nozīme mūsu valsts dzīvī ir tādēļ mūsu izrakteņiem, kā māliem, kalkakmeņiem, dolomītiem, ģipsakmeņiem, smiltīm un kūdrām. Māls ir viens no visizplatītākajiem un vislielākā vairumā atrodamiem un izmantotiem izrakteņiem Latvijā.

Sekojošie skaitļi to apstiprina:

		Apajos skaitļos	
1932. g. ražoti māla kļeģeļi	17 milj. gab.	vērtība Ls	478.000
1934. " " " "	50,5 " "	" "	1.489.000
1935. " " " "	61 " "	" "	1.974.000
1936. " " " "	80 " "	" "	2.670.000
1932. " ražotas drenu caurules	630.000 gab.	vērtība Ls	34.000
1934. " " " "	2.211.000 " "	" "	90.000
1935. " " " "	3.921.000 " "	" "	176.896
1936. " " " "	4.216.000 " "	" "	199.000
1932. " ražoti kārnīpi	17.000 " "	" "	1.500
1934. " " " "	119.000 " "	" "	9.173
1935. " " " "	23.000 " "	" "	1.300
1936. " " " "	40.000 " "	" "	6.000

1936. g. patērēts 378.000 t māla, ražojot vērtības par Ls 3.010.000.

1935. g. izgatavoti 352.000 krāsns podiņi — vērtībā par Ls 353.000 un izlietots portlandcementsa ražošanai ~ 30.000 t māla — Ls 150.000 vērtībā.

Runājot par māla izmantošanu, jātaisa dažas piezīmes. Ne visas vietās valda lietderība. Nepareiza izejvielu izvēle, nepareiza preču izgatavošana un apdedzināšana, kā arī nevajadzīgi lielais kurināmo patēriņš mums vēl sagādā ievērojamus tautsaimnieciskus zaudējumus, kuru novēršanai nākotnē ir jāspēr attiecīgi soli. Cerams, ka jaunā laika organizācija „Kieģeļnieks“ te sniegs lielu palīdzību.

Bez jau minētiem ražojumiem ir iespējams, kā to rāda jaunākie izmēģinājumi, no dažām mūsu mālu

šķirņēm izgatavot ļoti izturīgu un skaistu ražojumu, t. s. klinkerus un flīzes. Šeit izmēģinājumi iet sekmi uz priekšu, un cerēsim, ka drīzumā būs iespējams ievērojamākām celtnēm gatavot izturīgu un skaistu būvmateriālu, kā arī labas segas šosejām un ielām. Noskaidrojot klinkera ražošanai derīgos mālu krājumus, ja tie nebūtu sevišķi lieli, tie jārezervē šim nolīkam — izlietojot citām vajadzībām citus krājumus. Mālu atrodnes pētot, jānoskaidro tās gultnes, kur māli ir bagāti ar alumīniju un kaliju.

Zinātnes un tehnikas attīstība iet ātri uz priekšu un, varbūt, netālā nākotnē ar lētu elektrisku strāvu mums būs iespējams ražot no tādiem māliem nākotnes metālu alumīniju un arī kaliju. Ne mazāk ievērojama loma mūsu dzīvē piekrīt mūsu kaļķakmeņim un dolomītam, kurus mēs tagad lepnī saucam par mūsu pelēko dārgakmeni.

Minēšu tikai galvenos pielietošanas veidus:

1936. g. ražots mūra kalku . . . 28.206 t — Ls 490.000  
un balta kalku . . . . . 6.000 t — „ 182.000

1935. g. patērēts kaļķakmeņu:

Portlandcements ražoš. . . . . 116.000 t — Ls 100.000  
Metallurģijā . . . . . 1.427 t — „ 977  
Cukura rūpniecībā . . . . . 10.721 t — „ 13.000

Mūsu lielākā kaļķakmeņa patērētāja, portlandcements rūpniecība, nemaz nav domājama bez mūsu pelēkā dārgakmeņa, galvenā portlandcements izejas materiāla, kura patērēts 1936. g. 155.178 t, ražojot 94.950 t portl. cem., vērtībā Ls 3.971.786.

Dolomīta romancents ražots 5294 t, vērtībā 148.173 ls. Pelēko dārgakmeni visplašākos apmēros izlieta šķembu veidā ceļu bruģiem un pamatiem un dzelzceļu līnijā noklašanai. Mūsu kaļķakmeņu un dolomīta krājumus par nožēlošanu ne iekrēis izlieto tur, kur tie būtu vispiemērotāki un vislietderīgāki izmantojami. Šeit ir daudz darīts, bet vēl daudz kas jādar. Nelaika Rozenšteina nopelns ir, ka portlandcements rūpniecībā 1929. g. sāka pielietot savām vajadzībām vērtīgo saldūdeni irdeno kalku vietā, kuriem svarīga loma lauksaimniecībā un ķīmiskā rūpniecībā, Cieceres rajona cehšteina kaļķakmeņi.

Būtu attiecīgo iestāžu uzdevums sekot, ka mūsu blīvo saldūdeni kalku mazie krājumi, kuri noder tēlniecībai, ķīmiskai rūpniecībai un būvniecībai, netiktu izlietoti tur, kur tie labi aizvietojami ar citiem lielākiem un labi piemērotiem krājumiem. Daļa to jau nevaizdzīe kārtā izlietota kalku dedzināšanai, cukura fabrikās un metallurģijā. Daļu vērtīgu dolomītu, kas ļoti noderīgi būvniecībā, saskalda šķembās un saber uz ceļiem.

Kādas vērtības dod šie izraktni, rāda sekojošie skaitļi:

Šoseju un zemsecļu departaments izmantojis no 1921.—1937. g. vasarai valsts ceļu būvēm:

akmeņus un šķembas par . . . . . Ls 12.418.000,—  
grants . . . . . „ 7.717.000,—

Tālāk, mūsu rūpniecībā lielu lomu spēlē mūsu ģipsakmeņi. Tie ir arī mūsu vērtīgā eksportprece dabiskā un apstrādātā veidā.

#### Eksports.

Ģipsakmeņi	Dedzināts ģipsis
1935. g. 83.000 t — 462.000 Ls	16.000 t — 208.000 Ls
portl. cem. fabrik. 13.800 t — 163.000 „	
1936. g. 96.000 t — 623.000 Ls	27.000 t — 361.000 „

Pieaugošais eksports rada bažas, ka varbūt drīzumā mums pašiem būs šie minerāli jāimportē, un atkal uzpeld jautājums par izraktnu krājuma noteikšanu. Z. B. P. K. speciālistu iepriekšējie pētījumi šeit dod apmierinošu atbildi, aizrādot, ka, nenemot vērā citas atrodnes, Rīgas rajona ģipša krājumi vien satur apm. 10.000.000 t ģipsakmeņus. Tuvākā nākotnē ir paredzēts noskaidrot arī citu ģipsakmeņu gultņu krājumus un īpašības.

Paralēli krājumu noskaidrošanai mūsu speciālisti nodarbojas ar jautājumu, vai nav iespējams ģipsakmeņus Latvijā pārvērst vērtīgākos produktos un iegūt par to palielinātas vērtības. Tāpat jānoskaidro, vai nebūtu izmantojami raktuviu atkritumi, kas neder eksportam un taradējiem pielietošanas veidam, piem. kā mēsošanas viela vai kā speciāla javu viela.

Interesanti un daudzpusoši ir arī mūsu pētnieku meklējumi par Latvijas smilts izmantošanu stikla rūpniecībā un dažādu mūsu dolomītīzētu smilšakmeņu pielietošanu un dažādu dabisko trīnamo — tecelu, galodu u. t. t. ražošanā. Nevaru pakavēties pie šiem un citiem līdzīgiem sīkākām mūsu izraktnu pētījumiem, bet gan nevaru šinī īsā referātā beigās neminēt vienu no mūsu izraktnojami raktuviu atkritumiem, kas neder eksportam un taradējiem pielietošanas veidam, piem. kā mēsošanas viela vai kā speciāla javu viela.

Interesanti un daudzpusoši ir arī mūsu pētnieku meklējumi par Latvijas smilts izmantošanu stikla rūpniecībā un dažādu mūsu dolomītīzētu smilšakmeņu pielietošanu un dažādu dabisko trīnamo — tecelu, galodu u. t. t. ražošanā. Nevaru pakavēties pie šiem un citiem līdzīgiem sīkākām mūsu izraktnu pētījumiem, bet gan nevaru šinī īsā referātā beigās neminēt vienu no mūsu izraktnojami raktuviu atkritumiem, kas neder eksportam un taradējiem pielietošanas veidam, piem. kā mēsošanas viela vai kā speciāla javu viela.

Interesanti un daudzpusoši ir arī mūsu pētnieku meklējumi par Latvijas smilts izmantošanu stikla rūpniecībā un dažādu mūsu dolomītīzētu smilšakmeņu pielietošanu un dažādu dabisko trīnamo — tecelu, galodu u. t. t. ražošanā. Nevaru pakavēties pie šiem un citiem līdzīgiem sīkākām mūsu izraktnu pētījumiem, bet gan nevaru šinī īsā referātā beigās neminēt vienu no mūsu izraktnojami raktuviu atkritumiem, kas neder eksportam un taradējiem pielietošanas veidam, piem. kā mēsošanas viela vai kā speciāla javu viela.

Interesanti un daudzpusoši ir arī mūsu pētnieku meklējumi par Latvijas smilts izmantošanu stikla rūpniecībā un dažādu mūsu dolomītīzētu smilšakmeņu pielietošanu un dažādu dabisko trīnamo — tecelu, galodu u. t. t. ražošanā. Nevaru pakavēties pie šiem un citiem līdzīgiem sīkākām mūsu izraktnu pētījumiem, bet gan nevaru šinī īsā referātā beigās neminēt vienu no mūsu izraktnojami raktuviu atkritumiem, kas neder eksportam un taradējiem pielietošanas veidam, piem. kā mēsošanas viela vai kā speciāla javu viela.

Akmeņogles	644.171 t —	11.476.000 Ls
Kokss	66.998 t —	1.689.000 „
Petroleja	22.975 t —	1.707.000 „
Benzīns	8.583 t —	1.209.000 „

un par 1937. g. pirmiem 6 mēnešiem, ņemot vērā cenu celšanos:

	1936. g.	1937. g.
Akmeņogļem	1 t — Ls 20,—	Ls 40,—
Koksam	1 t — „ 29,—	„ 65,—
Akmeņogles	240.694 —	7.158.000 Ls
Kokss	31.775 —	1.421.000 „
Petroleja	9.807 —	1.024.000 „
Benzīns	6.715 —	1.155.000 „

Šie skaitļi mums visiem uzliek pienākumu pakavēties pie mūsu kurināmā angēdes problēmas. Pēc speciālistu atziņumiem Latvijas meži, tos normāli izmantojot un pieskaitot atkritumus pie lietkoku izstrādāšanas, var dot gadā ap 4.000.000 steru malkas, kas var seēt tikai ar 40% kopējā malkas patēriņa. Pie tam nav jāaizmirst, ka vienkārša koksnē sadedzināšana siltuma un spēka iegūšanai ir šis vērtīgās vielas tautsaimnieciski visnelietderīgākā izmantošana. Jau tagad un nākotnē vēl vairāk visas koka substances ķīmiskā apstrādāšana un pārstrādāšana var dot daudz vērtīgākus rūpniecībā pielietojamus produktus.

Ja tālāk to daļu akmeņogļu, kuru patērē termiskās elektriskās stacijās, aizvieto ar baltām ogļēm — elektrificējot ar ūdensspēka palīdzību dzinēju spēku rūpniecībā, daļu no transporta un citām va-

jadzībām, tad tomēr vēl arvienu mēs sajūtīsim lielu kurināmo trūkumu. Mūsu siltuma bilance balstās galvenā kārtā uz ievesto kurināmo. Malka, ūdens enerģija un nieciņš kūdras patēriņš šai enerģijas bilancē ieņem tikai ap 10%. Arī Keguļa un citu ūdensspēka centrālu uzbūve nepalīdzēs nākotnē apmierināt visas Latvijas kurināmā prasības. Vienīgā izeja tās apmierināt ar iekšzemes degvielām, kaut arī ne visumā, ir meklējama mūsu lielā kūdras krājuma izmantošanā. Par nožēlošanu mūsu zemē vēl nav atrasti vērtīgāki kurināmā krājumi. Cerību uz lielākiem brūnoglū krājumiem, kurus mums savā laikā deva nejausi, nepilnīgi pētījumi, nezin vai attaisnos tagad iesāktie sistematiskie pētījumi.

Vismaz pagaidām mēs zinām, ka Meldzeres rajons, kurū agrākie pētnieki uzskatīja par galveno brūnoglū gultni, satur šī izrakteņa mazus daudzumus.

Šīs vasaras vēl nepabeigtie pētījuma darbi citā vietā starp Ventu un Losu, Strēļu rajonā, gan uzrādījuši pēc iepriekšēja aprēķina apm. 100.000 t brūnoglū — bet īstie krājumi vēl nav noteikti zināmi.

Par mūsu kūdru mēs zinām daudz vairāk. Rūpnieciskā izmantojuma purvu (ar minimālo plātību 100 ha un vidējo tehnisko dziļumu 2,5 m) Latvijā ir pavisam 350.000 ha. Šo purvu kopējais gaisa sausais kūdras saturs ir 1700 milj. t jeb (2,3 t kūdras = 1 t akmeņoglū) 740 milj. t akmeņoglū vērtība.

Pag. gadā ievests:

645.000 t akmeņogles
67.000 t kokss
700.000 t

No šī milzīgā kūdras krājuma izņem:

	1936. g.	1936. g.
Kūdras fabr. p. . . . .	22.000 t	30.000 t
Mežu dep. . . . .	4.800 t	24.000 t
Cietumu dep. . . . .	9.958 t	9.780 t
	36.758 t	63.780 t

Bez tam mežu departaments iznomā 400 lauksaimniekiem un organizācijām purvu dedzināmās kūdras un pakaišu ražošanai.

Ar ko izskaidrojama šīs mūsu lielās zemes bagātības tik niecīga izmantošana?

Nevaru atkal visos sīkumos pie šī plašā un svarīgā jautājuma pakavēties, bet minēšu tikai divus faktorus. Pirmais ir — pašas kūdras īpatnības, t. i., ka kūdra purvā ar 85—95% ūdens ir tikai jēlviela kurināmā iegūšanai.

Lai no tās iegūtu kurināmo, ir izvedama vesela rinda priekšdarbu un purvu sagatavošana, kurū principi mums visiem zināmi. Dedzināmās kūdras ražošana ir atkarīga no purva īpašībām, no klimatiskiem apstākļiem, no darba algām un citiem faktoriem, kurū iespēdīs kopā noteic pašizmaksu. Pēdējā ir bijusi par vienu no galveniem kavēkliem šīs rūpniecības attīstībai visās zemēs. Kūdras ražošana ir sezonas darbs — vasarā, kad darba rokas visvairāk nodarbinātas lauksaimniecībā. Ja izdotos kūdras ražošanu pilnīgi vai pa daļai mehānizēt, ictaupot roku darbu, vai arī pielietot panēmienus, kurū atņem tam sezonas darba raksturu un ļauj iegādātām ierīcēm darboties cauru gadu — tad pašizmaksa jūtamā samazinātos. Un šeit jākonstatē, ka beidzamos ga-

dos kūdras ražošana uzrāda daudz jaunu, jau praksē pielietotu atzinumu.

Otrs — ne mazāk svarīgs kavēklis, it sevišķi mūsu kūdras rūpniecībā, ir pagājušo laiku noteikta plānveidīga valstiski saimnieciska viedokļa trūkums kurināmo jautājumā, piesaistot pilnīgi mūsu kurināmā apgādi ārzemes tirgus svārstīgai konjunktūrai. Vislabāk to mēs redzam, ja apskatām līdzšīņējo dedzināmās kūdras iegūšanas gaitu. Norādot uz prof. Noņa plašiem darbiem par mūsu kūdru, minēšu šeit tikai atsevišķus zīmīgus momentus.

1919. g. sākās purvu pētīšanas darbi, un valdība ievada kūdras izmantošanu Latvijā ar 4 mašīnām, kuras dod 400 kb. asis gaisa sausas dedzināmās kūdras, t. i. 1200 t.

25. V. 1920. g. rada kūdras izmantošanas valdi.

1920. — 10.618 kb. as.	31.000 t
1921. — 11.881 „ „	35.000 t
1922. — 5.488 „ „	17.000 t

2. II. 1922. g. kūdras izmantošanas valdi likvidē.

1926. g. sākās Latvijas purvu sistematiskās pētīšanas pirmais posms — valsts purvu rekonoscēšanas darbs, kas noslēdzās 1933. g.

Tikai 1936. g. dedzināmās kūdras iegūšana sasniedz 1921. g. normu — 37.000 t un 1937. g. jau paredz iegūt dubultu daudzumu — 75.000 t.

1921./22. g. ievadītās kūdras izmantošanas neveiksme pa lielai daļai izskaidrojama ar nepareizu pieeju šim darbam, iesākot dedzināmās kūdras ražošanu iepriekš nesagatavotos purvos.

Ļētas importētas akmeņogles arī novērsa uzmanību no mūsu kūdras krājumiem un daudzās vietās apstājās jau iesāktā kūdras izmantošana. Bet laiki mainījās. Ja pagājušā gadā kūdras pārvalde ar grūtībām varēja pārdot savus ražojumus, tad šogad jau tieši daļu pieprasījumu pēc kūdras tā nevarēja apmierināt. Ja mums šogad par akmeņoglēm un koksu jāmaksā vismaz divreiz tik daudz kā pērn, un ja mēs mums vajadzīgos daudzumus pat ne ikreiz varam dabūt, tad ir pienācis laiks nopietni padomāt par mūsu saimnieciskās dzīves attīstības pieskaņošanu mūsu milzīgajiem kūdras krājumiem, nesaišot to izmantošanu ar no mums neatkarīgām svārstīgām ārzemju kurināmo cenām.

Lai nepiedzīvotu agrāko gadu neveiksmes, mums pie šī darba jāķeras pēc pilnīgi noteikta plāna, apziņoties, ka tikai pakāpeniski mēs varēsim baudīt ieguldītā kapitāla augļus.

Nemot vērā, ka tikai pirmais mūsu purvu pētīšanas posms, vispārējie rekonoscēšanas darbi ir pabeigti, turpmākā gaitā vēl sistematiski jāizpēta atsevišķi purvi, jāsaprotavo, jānosusina, un tikai pēc ~ 3 gadiem var sākties racionāla purvu izmantošana. Ka vispārī kūdras izmantošanai nav gadījuma raksturs, bet tā atrod savu attaisnojumu tikai tad, ja to ietilpina valsts plānveidīgā kurināmo saimniecībā, rāda mums Krievijas, Vācijas un citu zemju piemēri. Krievija, neskatoties uz saviem lieliem naftas un akmeņoglū krājumiem, pēdējos 10 gados, uzlabojot kūdras ražošanas procesa mehānizāciju un plānveidīgi iekārtojot kurināmo saimniecību, uzrāda šādus sasniegumus (milj. t):

1913. g.	1922. g.	1927. g.	1932. g.	1937. g.
1,7	2,1	4,9	13,6	25 (paredzēts)

Kaut arī kūdras pašizmaksa dažos rajonos atkarībā no iegūšanas metodes iznāk 2,5—3 reizes dārgāka par Donas baseina akmeņoglēm.

Arī ar akmeņoglēm un brūnoglēm bagātā Vācija dažos apgabalos piegriež vērību kūdras izmantošanai, izlietojot to kā kurināmo elektriskām spēkstacijām, vai pārstrādājot to briketēs, koksā un citādi.

Cerēsim, ka mūsu iesākie pētišanas darbi sekmiņi turpināsies un mūsu jaunās lielās organizācijas „Degviela” un „Ogle”, pamatojoties uz šiem pētījumiem un jaunākā laika tehnikas sasniegumiem, palīdzēs šo Latvijas saimniecības neatkarības nākotnes sapni pārvērst īstenībā, iegaumējot, ka kūdra ir arī svarīga izejviela daudzu vērtīgu un mums nepieciešamu produktu iegūšanai.

Es varēju tikai ar dažiem piemēriem ilustrēt

mūsu izrakteņu pētišanas un izmantošanas gaitu. Daudz kas no tās ir jau zināms, bet šī mūsu saimniecības bieži neievērotā nozare pelna, ka uz to vērs mūsu sabiedrības uzmanību.

Minētie skaitļi mums pārliecinoši rādīja šīs nozares lielo nozīmi mūsu valsts dzīvē un sola nākotnē vēl daudz plašākas izredzes mūsu saimnieciskās neatkarības un patstāvības izveidošanas gaitā.

Izcili laikmeti prasa izcilus līdzekļus. Sekosim mūsu jaunā laikmeta aicinājumam un ieliksīm arī mūsu izrakteņu pētišanas un izmantošanas darbā visas mūsu spējas un visas mūsu zināšanas, lai varētu līdzekļus mūsu kultūras un civilizācijas augšanai. Tad mēs attaisnosim uz mums liktās cerības un būsim šī laikmeta cienīgi līdzdarbinieki.

Rīgā, septembris 1937. g.

*Prof. M. Prīmanis.*



## Akadēmiskās jaunatnes uzdevumi<sup>1</sup>

Rektora runa, ūniversitātes jaunam mācības gadam sākoties

Apsveicu jūs ar sekmīgi izturētiem pārbaudījumiem, kuŗu rezultātā jūs esat ieguvuši tiesības turpināt savu izglītību Latvijas ūniversitātē. Jūsu turpmākās dzīves ceļā jums ne vienreiz vien būs jāiztur vēl grūtākas sacensības un tādēļ jūs varat ar dziļu pateicību atcerēties tos, kas jums jau no bērnu dienām deva fiziskos un garīgos spēkus dzīves cīņām.

Es ceru, ka jūs ikviens būsiet izvēlējušies to nozari, kuŗa pēc rūpīgas pārbaudes atbilst jūsu pašu gribai, spējām un tieksmei, apzinādamies, ka sekmes studijās un personīgā laime un labsajūta dzīvē ir atkarīgas no tā, cik iemīļots ir izvēlētais darba lauks. Jūsu gaitas bez prieka par padarīto un vēl darāmo ir bez svētības. Jūs šeit gaida neatlaidīgs darbs, jo tikai tas var dot iecerēto aroda izglītību visā pilnībā un gatavot Latvijas vajadzībām darbiniekus ar augstāko izglītību, un tikai tas var vingrināt jūsu spējas nākošiem uzdevumiem mūsu valsts un tautas dzīvē.

Sistēmatiski un kārtīgi strādājot, jūs savas studijas varat beigt bez pārpūlēšanās, paredzētos laika sprīžos, atlicinot arī laiku iepazīties ar citiem nepieciešamiem uzdevumiem, bez kuŗiem jūs kā inteliģenti atbildīgi valsts un sabiedriski darbinieki nākotnē nevarēsiet iztikt.

Es nekavēšos pie jūsu speciāliem uzdevumiem, kas saistīti ar jūsu darbu dažādās fakultātēs, bet gribu vērst jūsu uzmanību uz šķietamām pretrunām, kuŗas izskan beidzamos gados.

No vienas puses mēs runājam par inteliģences pārprodukciju, bet no otras mēs dzirdam, ka valstī ir speciālistu un piemērotu spējīgu darbinieku trūkums. Šīs pretrunas ir tikai liels pārpratums. Vārds pārprodukcija mums skaidri pasaka, ka daļa inteliģences pēc savas izglītības beigšanas it kā neatrod piemērotas nodarbošanās. Ar to tad arī rodas pārpratumu virkne un sākas pretrunu noskaidrošanās. Liela mūsu sabiedrības daļa pieskaita inteliģencei gandrīz ikvienu, kas kādu skolu beidzis, un bieži vien šinī inteliģencē ierindo pats sevi ikkatrs, kas ieguvjis vidusskolas vai pat pamatskolas apliecību un sagaida, ka valdības un sabiedrības pienākums ir gādāt par piemērotu vietu. Vēl plašākas prasības piemērota darba ierādīšanai uzstāda ūniversitāti beigušie un pat tie nebeigušie, kas tanī nejauši iekļuvuši un vai nu ar savām nepietiekošām gara spējām, vai arī ar savu vājo raksturu ūniversitāti veltīgi dažus gadus apgrūtinājuši, atņemdami vietu spējīgākiem un vērtīgākiem. Es domāju, mēs visi būsīm vienis prātis, ka ūniversitātes diploms un tāpat

<sup>1</sup> **Prīmanis, M.** Akadēmiskās jaunatnes uzdevumi : [LU rektora runa ūniversitātes jaunam mācības gadam sākoties]. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 207, 1937, 14. sept., 1. lpp. Saglabāta oriģinālā ortogrāfija un interpunkcija, kā arī teksta izcēlumi.



arī vidusskolas un pamatskolas apliecības vien nav pietiekošas intelliģences pazīmes.

Mums ir daudz skaistu piemēru mūsu latviešu lauku cilvēkos un pilsētniekos, kuŗi ļoti bieži bez jebkādas skolas izglītības ar savu, no dabas doto intelliģenci var bieži noderēt par pamācošu priekšzīmi augstskolu beigušiem. Bet sarežģītākos dzīves apstākļos nepietiek ar dabas balvu vien. Tur mēs sagaidām no intelliģenta cilvēka, lai tas spētu uztvert visas dažādās dzīves parādības, tās novērtēt un izmantot. Lai to varētu – iedzimtā intelliģence jāpapildina ar zināšanu iegūšanu un gara vingrinājumu, kas vienīgi panākams ar neatlaidīgu sistematisku darbu.

Jā jūs to ņemsit vērā savā studiju laikā, tad jums vēlāk nebūs jādzird pārmetumi, ka mūsu intelliģence nav pietiekoši labi sagatavota mūsu dzīves apstākļiem.

Aizmirstiet nostāstus par bijušās Krievijas un topošās Latvijas laikiem, toreizējos apstākļus, kad daudzām iestādēm trūka darbinieku un tanīs uzņēma visus ar augstskolas diplomu. Aizmirstiet to, ka labi sakari un partijas kartiņas nozīmēja vairāk kā spējas un intelliģence. Bet neaizmirstiet, ka visā pasaulē ir notikusi vērtību pārvērtēšana un

**atjaunotā Latvijā ir visi ceļi brīvi tam, kas ar savām spējām, krietnumu, godīgumu un darba prieku grib dalību ņemt mūsu tēvijas labklājības veicināšanā.**

Jums jāzina, ka cilvēka vērtēšana pēc viņa materiālā stāvokļa, pēc viņa piederības kādai sabiedrības šķīrai u.t.t. tagad izbeidzas un tā vietā stājas viņa spējas. Tādēļ cenšaties jūsu dzīvi tā izveidot, ka tās mērķis nav iegūt diplomu, kas agrāk solīja labi atalgotu vietu un vieglu dzīvi. Krājiet zināšanas jūsu nākotnes darbam, vingriniet garu dzīves uzdevumu atrisināšanai un izkopjiet rakstura stingrību, lai varētu pārvarēt dzīves pārbaudījumus.

**Pūlaties izprast mūsu jaunā laikmeta uzdevumus un vienības garu un** topiet tā cienīgi darba darītāji un turpinātāji. Tad jūs būsit izpildījuši tās prasības, ko uzstāda mūsu intelliģencei un atradīsiet sev piemērotu vietu ne jau izlūtinātai vieglai dzīvei, bet interesantu, plašu, atbildīgu un svētīgu darba lauku. Mūsu jaunajā un atjaunotā Latvijā vēl daudz iespējamību un daudz darba, lai tā sasniegtu tos kultūras un labklājības kalngalus, kuŗus tai nozīmējis mūsu tautas Vadonis. Tad jūs nepieskaitīs tai intelliģencei, kas pavairo intelliģento bezdarbnieku skaitu, un tad mums nebūs speciālistu un piemērotu un spējīgu darbinieku trūkums. Jūs būsit arī attaisnojuši tos upuŗus, kuŗus mūsu valsts ziedo jūsu izglītībai un audzināšanai un būsit attaisnojuši Valsts prezidenta dāvāto uzticību un lielo labvēlību mūsu ūniversitātei un mūsu studējošai jaunatnei. Par nožēlošanu, ūniversitātes mācības spēki tieši tikai mazā mērā var ņemt dalību jūsu **audzināšanā sabiedriskam darbam**, jūsu fizisko spēju izkopšanā un jūsu ievadīšanā mākslas pasaulē.

Bet neaizmirstiet, ka visi minētie gara un ķermeņa vingrinājumi ir mūsu laikmeta intelliģentam cilvēkam tikpat nepieciešami kā speciālā aroda izglītība.

Šeit jums lielu palīdzību var sniegt mūsu daudzās studentu organizācijas, kas spraudušas sev augstus un cēlus mērķus. Izvēlaties tās pēc saviem ieskatiem un cenšaties pieslēties izvēlētās organizācijas vispozitīvākiem biedriem, kas arī patiesi un pēc labākās sirdsapziņas grib sprauktos cēlos mērķus sasniegt.

Studentu organizācijas jums var palīdzēt izaudzināt sevi sabiedriskam darbam, attīstot savu locekļu starpā sabiedrisko domu, ieaudzināt goda prātu un nogludināt raksturu. Jūsu organizācija mācīs jūs ar iecietību izturēties pret katru godīgu pārlicību un rādīs jums ceļu labai sadarbībai ar citām organizācijām un to locekļiem.

Neaizmirstiet tomēr nekad ieturēt pareizo līdzsvaru starp laiku un līdzekļiem, ko jūs ziedojāt savām studijām un jūsu organizācijai. Nostādiet arvienu pirmā vietā jūsu studijas, kas ir jūsu galvenais uzdevums, un atceraties, ka katrs semestris, ko jūs universitātē pavadīsiet vairāk kā vajadzīgs, prasa liekus līdzekļus no valsts un no jūsu vecākiem. Es zinu daudz gadījumu, kad jaunības aizrautībā organizāciju dzīvei nesamērīgi daudz ziedotais laiks ir traucējis studiju beigšanu. Es zinu arī gadījumus, kad universitātes kursu beigušie, atcerēdamies daudzus universitātē nelietderīgi pavadītos gadus, taša pārmetumus sev un savām organizācijām – un ne reti ne bez pamata. Tāpēc jāprieccājas, ka studentu organizācijas beidzamā laikā to arī ņem vērā un, uzlikdamas saviem locekļiem dažādus pienākumus, **seko arī viņu sekmēm universitātes darbā.**

Ja tomēr jūsu izvēlētās organizācijas iekārta sakarā ar jūsu rakstura īpatnībām traucē jūsu tiešo un galveno uzdevumu sekmīgi studēt, tad labāk izvēlaties citu organizāciju vai palieciat pilnīgi ārpus organizācijām. Nekad neaizmirstiet, ka mēs dzīvojam jaunā laikmetā, un šis laikmets uzstāda kā studentam, tā arī absolventam jaunas prasības. Universitāte prasa no jums, lai jūs būtu labi akadēmiski pilsoņi un lai jūsu uzvešanās un darbi būtu tādi, ka tie godu dara jums un arī universitātei.

**Universitāte prasa no jums, lai jūs būtu labi un priekšzīmīgi valsts pilsoņi un nekad neaizmirstu to lielo atbalstu, ko jums sniedz mūsu valsts, lai dotu jums augstāko izglītību.** Mūsu tautas Vadonis un mūsu universitātes goda biedrs **Dr. Kārlis Ulmanis** teica priekš dažām dienām mūsu studējošās jaunatnes pārstāvjiem šādus zīmīgus vārdus: **“Sevišķi pateicos par to, ka arī jūs šinī stundā atkal esat pie manis atnākuši, apliecināt no jauna savu uzticību, ka, atjaunojot atkal solījumu, jūs ar savām jūtām un visu jaunatnes sajūsmu, ar visu jaunatnes ideālismu kalposit tautai, kalposit valstij. Šī sajūsma dod lielu drošību un mierinājumu tiem, kuŗiem liktens ir pavēlējis vadīt valsts un tautas nodrošināšanas darbus. Varu justies drošs tai apziņā, ka mūsu jaunatnē ir sajūsma un ideālisms, ka**

**mūsu jaunatnē ir uzticība augstajiem ideāliem, un ka šī jaunatne aug tā, lai būtu allaž gatava kalpot un sevi upurēt tautas un valsts labā.”**

Šie skaistie vārdi rāda jums jūsu uzdevumus un uzliek jums lielus pienākumus censties ar savu darbu un dzīvi attaisnot uz jums liktās cerības.

Ja ikviens no jums no visas sirds solās sekmēt mūsu tautas Vadoņa nosprausto mērķu sasniegšanu un solās sekot mūsu alma mater šīsdienas aicinājumam, tad ar lielu prieku apsveicu jūs Latvijas universitātes vārdā kā pilntiesīgus akadēmiskās saimes locekļus un novēlu jums, mīļie kommitoņi, vislabākās sekmes jūsu darbā un dzīvē.

Un ja jums kādreiz dzīves krustceļos būtu grūti izšķirties pa kuŗu ceļu iet, tad atceraties savu šīsdienas studenta solījumu, un jūsu gaitas būs pareizas un prieka pilnas. Uz to lai Dievs jums palīdz!

## Universitātei jārada skaistas tradīcijas<sup>2</sup>

### Tā jāaudzina jaunatne, kas pareizi izprot 15. maija idejas

Šodien – universitātes 20 gadu svinībās rektors prof. M. Prīmanis teica šādu svētku runu:

“1919. g. 28. septembrī ministru prezidents **Kārlis Ulmanis** kā svētku dāvanu universitātei nesa valdības solījumu neliegt savu atbalstu jaundibinātai augstskolai, un pagājušā gadā prezidents **Dr. Kārlis Ulmanis** sacīja:

**“Man nav bijis un nebūs lielāka prieka par to, ja man ir izdevība un iespēja kaut ko darīt universitātes labā un universitātei palīdzēt, cik tālu tas valdībai iespējams. Es esmu no tām domām vadijies vienmēr līdz šim un vadišos arī uz priekšu.”**

Šos vārdus universitātes saime dziļā pateicībā apsveica kā augstāko atzinību par līdz šim veikto darbu un centās pagājušā 19. pastāvēšanas gadā pielikt visas savas spējas, lai attaisnotu tai parādīto uzticību.

Pagājušais gads mūsu universitātes dzīvē ir bijis spraiga darba, radīšanas un veidošanas laikmets. Ja ne viss ir tā veikts, kā to no mums sagaidīja valdība, sabiedrība un arī pati universitāte, tad izskaidrojumu tam rodam mūsu laika un universitātes tapšanas un attīstības īpatnējos apstākļos. Latvijas universitāte dibināta brīvības cīņu laikā, jo latvieši nekavējās likt pamatus savai pirmajai augstskolai jau valsts pirmajā pastāvēšanas gadā, lai stiprinātu garā savu tautu brīvības cīņai un savas valsts izbūvei.

No vienas puses pēc lielā kara pārveidota pasaules saimniecība un jaunās, patstāvīgās Latvijas īpatnējie apstākļi, kas lielā mērā atšķīrās no priekš kara apstākļiem, uzstādīja pilnīgi jaunas prasības jaunatnes izglītības virzienā un apjomā. Tam pievienojās vēl arī jaunas atziņas par ceļiem, kas jāiet tautām, lai tās vislabāk izveidotu savu nākotni un savas īpatnības. Universitāte nedrīkst sastingt, tai jāseko zinātnes attīstībai, tai jāseko tām prasībām, ko uzstāda mūsu valsts dzīve un īpatnības. Bet pastāvošai pārmaiņai jāpieiet ar lielu uzmanību, vai tas būtu darba iekārtas virzienā, vai arī attiecībā uz personām.

**Mums pakāpeniski bija jānāk pie atziņas, ka šis un tas universitātes dibināšanas laikā par pareizu atzītais nav vairs piemērots jauniešiem apstākļiem, ka viena un otra no agrākiem laikiem pārņemta, kaut arī jau pārveidota, studiju gaita vairs neatbilst valsts un tautas vajadzībām.**

Man jāliecina, ka universitātes vadība neatlaidīgi sekojusi šādu trūkumu no-skaidrošanai un mēģinājusi tos novērst. Bet jūs sapratīsiet tās grūtības, kas tai

<sup>2</sup> **Prīmanis, M.** Universitātei jārada skaistas tradīcijas : tā jāaudzina jaunatne, kas pareizi izprot 15. maija idejas : [runas atstāsts]. *Brīvā Zeme*, Nr. 220, 1938, 28. sept., 1.-2. lpp. Saglabāta oriģinālā ortogrāfija un interpunkcija, kā arī teksta izcēlumi.

jāpārvar, lai ikviens universitātes saimes loceklis, izpratis jaunā laikmeta prasības, būtu arī no visas sirds šo prasību pildītājs. Jūs ziniet, ka nav viegli atstāt vecas, gadiem ilgi iestaigātas tekas, parašas un uzskatus un radīt pārliecību, ka labu vecu jautājumu atrisināšanu var aizvietot ar vēl labāku jaunu.

Tādēļ esiet saudzīgi, novērtējot mūsu jaunās universitātes 19 gadu darbību. Mēs labi apzināties savus trūkumus un esam pārliecināti, ka ar jūsu atbalstu mēs sekmīgi varēsim turpināt savu organizēšanas darbu un savu augšanu. Kad Latvijas 20. g. pastāvēšanas svētkos mūsu dižais zemes saimnieks saņēms ziņas no visiem valsts novadiem un iestādēm par darbu un sasniegumiem notecējušos 20 gados, tad tur būs arī redzams tas, ko devis universitātes pastāvēšanas laikā tās darbs zinātnei un mūsu tēvzemei.

Šodien man Prezidenta kungam un valdībai jāizsaka visas universitātes saimes dziļi izjusta pateicība par lielo labvēlību un gādību, ko mēs pagājušā gadā esam saņēmuši un kas mums devusi iespēju un spēku katram ar prieku veikt uzliktos pienākumus.

**Mūsu tautas Vadoņa nepārtrauktā labvēlība, ierosinājumi un norādījumi un atkārtotie materiālie pabalsti universitātes un akadēmiskās jaunatnes dzīves kārtīšanai ir mums devuši neatsveramu palīdzību mūsu uzdevumu veikšanā.**

Ar Prezidenta un valdības atbalstu pagājušā akadēmiskā gadā nokārtots 1929. g. ierosinātais jautājums par

**Romas-katoļu teoloģijas fakultātes, mūsu 12 fakultātes nodibināšanu,** ar ko ir dabūjis, beidzot, savu pienācīgo veidu un atrisinājumu jautājums par visu mūsu lielāko konfesiju locekļu augstākās izglītības iegūšanu pašu zemē. Tāpat pagājušā gadā ar Prezidenta un valdības laipnu gādību

**nodibināts pie universitātes mācības grāmatu apgādniecības fonds,** kas aizpildīs lielu robu mūsu zinātniskā literatūrā un kura svētību studejošā jaunatne no gada uz gadu jo vairāk izjutīs. Mums visiem ir zināms, ka gādība par universitāti ir gājusi daudz tālāk par šiem pāris piemēriem, bet visus šeit uzskaitīt es nevaru.

Izjustu pateicību izsaku šeit mūsu sabiedrībai par sirsnīgo atsaucību un gribu palīdzēt mūsu darbā, par daudziem un dažādiem dāvinājumiem un par labi domātiem norādījumiem un padomiem. Vēl mums ir grūtības jaunu mācības spēku audzināšanā, vēl trūkst mums telpas dažiem institūtiem, kā arī līdzekļi šo institūtu iekārtošanai. Viss tas prasa daudz no mūsu valdības, bet mēs neatlaidīgi turpināsim iesākt darbu, droši zinādami, ka valdība darīs to, kas viņas spēkos.

**Mēs gribam radīt skaistas mūsu universitātes tradīcijas, par kurām mūsu izglītības ministrs, profesors, Auškaps saka, ka "tās sargājamās, glabājamās un jaunas veidojamās, ar mīlestību un apziņu, ka tās nesīs līdz nākamām paaudzēm to, ko mēs saņēmuši no mūsu tēviem, ko paliekamu mēs paši darinājuši un kas būs pamats tam, ko radīs nākotne."**



Mēs esam daudz no valdības saņēmuši un tāpēc mums jādod daudz pretvēr-tību. Mēs cenšamies un gribam dot zinātnei, cik vien tas stāv mūsu spēkos, un mūsu valstij un tautai – 15. maija idejas pareizi izpratušu un tajās augušu jaunatni, kas pēc universitātes atstāšanas savās darba vietās varēs veidot tos jaunus balstus, uz kuriem mūsu valstij un tautai būs jāstāv nākotnē.”

### Scientiae et patriae<sup>3</sup>

Rektora prof. M. Prīmaņa runa universitātes XX gadu svētku aktā

1919. g. 28. septembrī šinī namā pulcējās jaunās patstāvīgās Latvijas valsts vadība – Tautas padomes prezidents, ministru prezidents un ministri, armijas virspavēlnieks ar saviem palīgiem, diplomātiskais korpuss, augstākie valsts un pašvaldības darbinieki, Barona tēvs un citi viesi, lai kopā ar augstskolas saimi – mācības spēku kolēģiju un studējošo jaunatni ņemtu dalību latvju tautas kultūras svētku dienā, lielākajā notikumā Latvijā pēc Latvijas valsts proklamēšanas – Latvijas augstskolas atklāšanas svinībās. Izglītības ministrs Dr. K. Kasparsons, nododams augstskolu mācības spēku kolēģijai, teica: “Mēs stāvam uz zemes, kas nes Latviju un viņas vēsturi. Bija laiks, nesen vēl tas bija, kad par to domāt, kas tagad mums ir, bij sapnis, – kad teica un ticēja: tad tas nāks šai zemē, kad akmens stāvēs uz ūdens, spalva grims dibenā. Un tomēr tas ir nācis, tas ir noticis. – Mēs stāvam uz zemes, kas nes Latviju un viņas – augstskolu.”

Šodien mēs esam sapulcējušies, lai atskatītos uz nostaiģāto ceļu, lai novērtētu, ko mums devis pirms 20 gadiem īstenībā pārvērstais sapnis.

Universitāte no sirds priecājas, ka mūsu svētkus pagodinājuši ar savu ierašanos **Valsts Prezidents** un valdības locekļi, ārzemju diplomāti, mūsu baznīcu un armijas vadītāji, mūsu augstskolu pārstāvji un daudzi mūsu valsts kultūras un saimniecības dzīves noteicēji un kārtotāji.

Mēs esam laimīgi, ka arī mūsu kaimiņu – mūsu sabiedroto un brāļu tautas augstskolu pārstāvji šodien ar savu ierašanos uzsvēruši nepieciešamību un savu vēlēšanos draudzīgā sadarbībā sekmēt mūsu līdzīgu un kopēju mērķu sasniegšanu. Mēs nožēlojam, ka viņu piedalīšanās nav tik kupla, kā mēs to vēlētos, bet mēs arī saprotam, ka par iemeslu tam ir nemiers, kas šalc ap mums, kas traucē normālo dzīves ritumu. Laikam piemēroti arī Latvijas universitāte svin savu 20 gadu darba atceri visā klusībā, bet mēs uzskatījām par savu pienākumu dot jums pārskatu par padarīto darbu mūsu universitātes pirmajos divdesmit gados. Parasti gan 20 gadi universitātes dzīvē ir īss laika sprīdis, bet mūsu apstākļos tos var apzīmēt par vissvarīgākiem, jo šinī laikā tika likti pamati, uz kuņiem jāizbūvē nākotnes augstākā zinātnes un izglītības ēka.

Tie, kam bij drosme dibināt Latviju un vadīt jaunos valsts likteņus, kad visapkārt vēl bangoja ķaķa vētras, saprata, ka jaundibinātā valsts varēs pastāvēt tikai tad, ja būs spēģīga radīt un veidot savu nacionālo kultūru, kas savukārt ir iespējams tikai ar augstāko zinātņu un izglītības iestāžu palīdzību.

<sup>3</sup> **Prīmanis, M.** Scientae et Patriae : [rektora prof. M. Prīmaņa runa universitātes 20 gadu svētku aktā]. *Universitas*, Nr. 11, 1939, S. okt, 280.-282. lpp.

Saglabāta oriģinālā ortogrāģija un interpunkģija, kā arī teksta izcēlumi.

Ne jau visu to, ko no jaunās augstskolas sagaidīja, bija iespējams veikt pagājušos 20 gados, bet mums visiem ir palikuši un arvienu paliks atmiņā vārdi, ko teica augstskolas atklāšanas svētkos to apsveicot Latvijas valdības vārdā, ministru prezidents **Kārlis Ulmanis** šo visaugstāko Latvijas svētku dalībniekiem:

“Tikai tā tauta un valsts aug, kas savus ideālus tur augsti. Mums šie ideāli jātur augstāk par visu. Šai ziņā latviešu tautai ir gājis grūti, bet tagad tā varēs remdēt slāpes pēc ideāliem zinātnes dzidros avotos. – Latvijas augstskola mācīs audzināt dēlus un meitas tā, lai tie ar paceltu galvu atzītos, ka viņi ir Latvijas dēli un meitas.” Un šodien man ir tas gods Jums, augsti godājama Valsts Prezidenta kungs, apliecināt, ka universitāte arvienu ir sekojusi šiem Jūsu norādījumiem un ar Jūsu lielo labvēlību guvusi neapstrīdamus panākumus. Latviešu zinātniekiem ir nācies strādāt pirmos gadus ļoti grūtos apstākļos. Sākumā bija tikai dažas telpas, bet trūka nepieciešamie palīgīdzekļi: grāmatas, žurnāli, pienācīgas laboratoriju un darbnīcu iekārtas un daudz cita. Trūka arī daudz piedzīvojušu mācības spēku. Bet jaunajai universitātei bija arī daudz laimīgu priekšnoteikumu: latvju tautas apbrīnojamā ceņšanās pēc izglītības, augstskolas dibinātāji un mācības spēki ar apbrīnojamu sajūsmu, nelokāmu gribu un pašreizējīgu darbu, daudzās Latvijas skolas, kuŗu absolventi agrāk meklēja augstāko izglītību Krievijas un citu zemju augstskolās un mūsu valdības un sabiedrība, kas nekad nav liegušas universitātei savu morālo atbalstu un materiālo palīdzību, ciktāl tas viņas spēkos bija.

It sevišķi strauji uzplaukums sācies universitātes darbā un latviešu zinātnē kopš tā laika, kad mūsu tautas Vadonis vada latviešu tautas dzīvi. Atjaunotās Latvijas celtniecības laikmeta 5 gadi ir radījuši universitātei un tās saimei jaunus uzdevumus, lielāku darba spriegumu un plašākas darba iespējas. Tādēļ arī mūsu līdzšinējais grūtais darbs ir ar labām sekmēm vaiņagots. To apstiprina universitātes darbības pārskats “Zinātne tēvzemei 1918.–1938.,” kas rāda, ka “nav tik mazas tās balvas, ko latviešu zinātne ceļ priekšā tautai un tēvzemei valsts 20 gadu pastāvēšanas svētkos. – Viņa netikvien cienīgi turējusies līdzās lielajai starptautiskai zinātnieku saimei, bet – tais nozarēs, kas attiecas tieši uz Latvijas dabu un kultūru, viņa ir veikusi dažu labu uzdevumu, pie kuŗa līdz tam vēl neviens nebija ķēries klāt.” – Šodien mēs priecājamies, ka varam kopā ar mūsu augsti godājamiem svētku dalībniekiem pakavēties pie mūsu sasniegumiem un smelties jaunus spēkus, jaunas atziņas un jaunus ierosinājumus nākamajiem uzdevumiem.

Atļaujiet man tikai īsumā minēt dažus svarīgākos notikumus universitātes divdesmit pastāvēšanas gados. Kā jau ievadā minēju, mēs darbu sākām divos namos ar ļoti trūcīgiem palīgīdzekļiem. Tagad, ar valdības gādību mums nodrošinātas telpas un līdzekļi ne tikai studējošo apmācībai vien, bet arī daudzām pētīšanas iestādēm. Nav nokārtots vēl jautājums par veterinārmedicīnas fakultātes telpām, par medicīnas fakultātes klīnikām un par telpām Centrālajai bibliotēkai, bet arī par šo jautājumu labvēlīgu atrisināšanu tuvākā nākotnē ir jau rūpējusies mūsu valdība.

Ar valdības gādību piepildījies arī jaunās universitātes sen lolotais sapnis – mūsu lielās svētku zāles izbūve. Ar valdības atbalstu un mūsu sabiedrības lielo atsaucību radās arī iespēja izdaļot šo svētku svētku zāli ar ērģelēm. Tā šī aula tagad kalpo ne tikai universitātes vajadzībām, kur svinīgos brīžos mēs varam daudz plašākā mērā kopā pulcēties nekā tas bija līdz 1935. gadam, bet šī vieta ir kļuvusi jau par plašāku mūsu kulturālās sabiedrības vienotāju. Bez daudzajiem koncertiem, kas šeit sarīkoti, noturēti arī vairāki ievērojami priekšlasījumi un citi plašāka veida sarīkojumi.

Ar 1935. g. 10. aprīļa likumu par “atvaļinājumiem zinātniskām studijām” un 1935. g. 12. septembra likumu par “Universitātes zinātniskās pētniecības fondu” mūsu nacionālā valdība ir devusi mācības spēkiem iespēju noteiktos laika posmos veltīt sevi tikai pētniecības darbam un nodrošinājusi materiālu pabalstu šo darbu izvešanai, kas savukārt lielā mērā ir veicinājis šo universitātes svarīgo uzdevumu pildīšanu.

Grūtību novēršanai jaunu zinātnieku sagatavošanā valdība piešķirusi universitātei līdzekļus jaunu zinātnieku stipendijām. Bez tam lielu atbalstu jaunu zinātnieku audzināšanā mums sniegušas daudzas ārvalstis un mūsu sabiedrības pabalsti un novēlējumi.

Visā universitātes pastāvēšanas laikā valdības uzmanības centrā ir arvien stāvējusi mūsu studējošā jaunatne. Ir piešķirti lieli līdzekļi lekciju naudas samaksai un stipendijām trūcīgiem, bet centīgiem audzēkņiem. Ar 1938. g. 15. novembra “likumu par valsts aizdevumiem normālas studiju gaitas nodrošināšanai augstākās mācības iestādēs” ir nodrošināta katram spējīgam augstskolas audzēknim iespēja iegūt augstāko izglītību, bez rūpēm par dienišķo maizi. Šā likuma svētīgais iespaids jau tagad lielā mērā ir jūtams universitātes darbā, un nekad nebeigsies studējošās jaunatnes pateicība Prezidentam par šo lielo un skaisto balvu.

Prezidenta gādību par studējošiem pauž arī 1937. g. 1. decembra “likums par mācības grāmatu apgādniecības fondu”, kas nodrošina jaunatnei nepieciešamās mācības grāmatas latviešu valodā.

Ar 1938./39. m. g. sākot ieviesta visiem pirmo gadu studējošiem obligāta vingrošana un sporta nodarbība, lai veicinātu jaunatnes fizisko attīstību.

Kā ievērojamākos notikumus universitātes dzīvē vēl jāmin pareizticīgās teoloģijas nodaļas nodibināšana 1937./38. m. gadā un Romas katoļu teoloģijas fakultātes darbības sākums 1938. g. 1. jūlijā, ar ko universitātes fakultātu skaits pieauga līdz 12 fakultātēm. Ar šī gada 1. jūliju fakultātu skaits samazinājās par vienu fakultāti, sakarā ar lauksaimniecības fakultātes pārveidošanos par “Jelgavas Lauksaimniecības Akadēmiju”. Ar to universitāte devusi mūsu valstij spēcīgu atvasi, kas tagad pastāvīgi ies tos pašus akadēmiskās izglītības un zinātniskās pētniecības ceļus, kas iestaigāti 20 gadu kopgaitās un ko prasa latviešu tautas un valsts garīgā un materiālā labklājība. Pagājušos gados universitātes darbā gūtie piedzīvojumi mums rādīja, ka pienācis laiks, kad, sekojot zinātnes un akadēmiskā darba progresam un laikmeta prasībām, mūsu mācības gaitas un programmas

ir pārkārtojamas. Pa lielākai daļai pagājušā gadā šis darbs ir veikts – bet pareizs ir izteiciens, kā tikpat vecs, kā pašas universitātes, ir arī to mācības programu jautājums.

Latvijas universitāte ir radījusi, sekodama savu vecāko māsu piemēram un tradīcijām amata tērpus un savu vienības simbolu – universitātes karogu. Latvijas valsts 20 gadu pastāvēšanas svētku priekšvakarā universitāte saņēma no saviem bijušiem audzēkņiem šo karogu, kā skaistu dāvanu, kā uzticības apliecinājumu mūsu devīzei: “Scientiae et patriae”. Šogad, mūsu universitātes XX gadu pastāvēšanas svētku priekšvakarā ap šo karogu pulcējās visi mūsu akadēmiskās saimes jaunākie locekļi, lai izgreznotu mūsu vienības simbolu un apliecinātu savu vienprātīgu gatavību arvienu kalpot “Zinātnei un Tēvzemei”.

Es esmu laimīgs, ka varu Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, šodien to ziņot un reizē ar mūsu uzticības apliecinājumu solīties, ka aiz universitātes karoga sekos arvienu Jums, mūsu vienības radītājam, mūsu tautas Vadonim, vienoti visa universitātes saime.

Mēs solāmies turpināt savu darbu laiku laikos stāvot uz pamatiem, kas likti 1919. g. 28. septembrī un kas galīgi nostiprināti 1934. g. 15. maijā. Mēs kalposim zinātnei un mūsu dārgai tēvijai, kā viņas baltās, tā nebaltās dienās.

Dievs, svētī Latviju!



## **Tehniķis, zinātnieks, audzinātājs – universitātes rektors stāsta atmiņas un atziņas 60. dzimšanas dienas gadījumā<sup>4</sup>**

“Rektora kungs, jūs pirmdien svinat 60. dzimšanas dienu, lūdzu mazu sarunu.”

Universitātes rektors prof. Dr. chem. Mārtiņš Prīmanis smaidot atsaka, ka liela gan nekā par to nebūtu ko runāt. Bet sirmais zinātnieks to sakot skatās manī acīm, kas liekas smaidījušas visu mūžu. Un kamēr rektors iededzina zaļo galda lampu, aizvelk savas darba istabas tumši zaļos loga aizskarus, varu paraudzīties apkārt istabā, kur sienas klāj grāmatu plaukti ar bieziem sējumiem par ķīmiju un inženieru zinātnēm, un virs grāmatu plauktiem sienas grezno dažas gleznas.

Jautāju rektoram, kuŗu savas dzīves posmu viņš tagad atceras kā svarīgāko un interesantāko? - Tāds rektora dzīvē bijis universitātes dibināšanas laiks. Latvijas universitātes organizēšanas darbā viņš piedalījies no pirmajām dienām, un lai gan šīs dienas nav bijušas vieglas, tās palikušas visspilgtāk un visjaukāk atmiņā. Prīmanis bijis nevien savas ķīmijas fakultātes cītīgākais organizētājs kopā ar profesoru Fišeri un inženieri Paegli, viņš bijis arī pirmais jaunās universitātes prorektors saimniecības lietās. Pēc tam viņš nepārtraukti darbojies universitātes padomē un, kā zināms, pagājušā gadā ievēlēts par universitātes augstāko amata personu.

Tai pašā laikā kā trešais, blakus administratīvam un zinātniskajam darbam, nācis klāt tehnikas speciālista un padomdevēja darbs. Un par to runājot, nonākam pie jautājuma, kas zināmā mērā sāpīgi skaŗ nevien rektoru, bet, varētu teikt, visus mūsu tehnisko fakultāšu zinātniekus. Šie zinātnieki nevar pilnībā nodoties vienai nozarei. Rektors atceras, ka viņš savā laikā pie ķīmijas fakultātes nodibinājis izmēģinājuma laboratoriju šķīrēju analīzei. Sākumā viņš to arī vadījis, bet vēlāk daudzo uzdevumu dēļ bijis no tā jāatsakās. - Ar ko tas izskaidrojams? - Ar to, ka mums pagaidām ir par maz piedzīvojušu tehniķu. Tomēr, - domā rektors, - tā ir tikai pārejoša parādība. Jaunās paaudzes tehniķi nav varējuši tikt līdz straujajai rūpniecības attīstībai un no veciem laikiem tehniķu ir par maz. Pēdējie gadi tomēr rāda, ka šis stāvoklis neapšaubāmi uzlabosies un ārkārtīga nozīme te ir tam, ka valdība sagādājusi tehniķiem iespēju darboties arī mūsu pašu rūpniecībā, kur agrāk latviešu speciālistiem bieži nebija vietas.

Rektors tomēr nenozēlo, ka dažkārt varbūt tehniskās prakses darbs kavējis iedziļināšanos vienīgi zinātnes teorijā. Pēc viņa domām tehnisko fakultāšu mācības spēkiem ir pat taisni nepieciešami darboties arī praksē. Tikai praksei, protams, nevajaga būt pārmērīgi lielai.

<sup>4</sup> Tehniķis, zinātnieks, audzinātājs - universitātes rektors [M. Prīmanis] stāsta atmiņas un atziņas 60. dzimšanas dienas gadījumā. *Rīts*, Nr. 22, 1938, 22. janv., 4. lpp. Saglabāta oriģinālā ortogrāfija un interpunkcija, kā arī teksta izcēlumi.

Par jaunatnes un studentu dzīvi runājot, dabiski sarunās ievirzās jautājums par mūsu studentu sekmēm. Rektors atzīst, ka jaunāko studentu sekmes nav tik vājas, ka dažkārt domā, bet vispār mūsu studentu labo slavu lielā mērā bojā daudzie tiešām ļoti vecie studenti, kas studē jau kopš desmit un vairāk gadiem. - Rektors par studiju vājo sekmju galveno iemeslu uzskata strādāšanu dažādos blakus darbos un arī pēckaņa psihosi - disciplīnas un stingras audzināšanas trūkumu. Ar šo vaļību bieži izskaidrojama vēlēšanās papelnīties, nekārtīgi studējot. Ar skolu un valsts ievirzīšanu stingrākas disciplīnas sliedēs tomēr šī parādība noteikti sākot izzust. Rektors nobeidz sarunu, noteikti uzsvērdams, ka viņš tomēr raugās uz studentiem optimistiski. Viņš domā, ka attīstība iet pareizo ceļu un ka drīz būs pārvarēti tie gadi, kuŗos piedzīvojumus bija jāsavāc ir mācības spēkiem universitātē, ir citiem jaunatnes audzinātājiem un vadītājiem.

A. L.

## Profesora Mārtiņa Prīmaņa bibliogrāfija

### Profesora Mārtiņa Prīmaņa publikācijas

#### 1906

1. Исследование причин цветоизменяемости “Конгокрасной” от кислот : сообщение из красильной лаборатории Рижского Политехнического института / М. Приман // Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности. – Т.10, N 1 (1906), с.19-27.

#### 1907

2. Lichtbrechungsvermögen und elektrolytische Dissoziation / P. Walden, [M. Priman]. - (Über organische Lösungs und Ionisierungsmittel, VIII Teil) // Zeitschrift für Physikalische Chemie. - Leipzig. - Bd.59, H 4 (1907), S.385-415.

3. К вопросу о самовозгорании хлопка / М. Приман // Известия Общества для содействия к улучшению и развитию мануфактурной промышленности. – Т.11, N 3 (1907), с.108-110.

#### 1911

4. Über die modernen Schwefelsäurekonzentrationsmethoden / M. Priman. - (Chemische Gesellschaft am Rigaschen Polytechnischen Institut, Sitzung vom 14. April 1911) // Chemiker-Zeitung. - N 60 (1911, 20.Mai), S.541.

#### 1927

5. Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme / Mārtiņš Prīmanis // Ekonomists. - Nr.4 (1927), 121.-125.lpp. : tab.

#### 1930

6. Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās / Mārtiņš Prīmanis. - (Tehnika) // Ekonomists. - Nr.3 (1930), 114.-118.lpp.

7. Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās / Mārtiņš Prīmanis. - Rīga, 1930. - 15 lpp.

Atsevišķs novilkums no “Ekonomista” 1930, Nr.3.

#### 1931

8. Faits biographiques de P. Schutzenberger : Discours prononcé à l'université de Lettonie, le 5 décembre 1929, à l'occasion du centenaire de la naissance de P. Schutzenberger, par le doyen de la Faculté chimique, M. Primans / M. Primans. - (Cérémonie à Riga 5 décembre 1929) // Centenaire Paul Schutzenberger, 1929. Fondation Schutzenberger. Société de bourses de recherches scientifiques chimiques. - Mâcon : Impr. de Protat frères, 1931. - P.92-95.

**1932**

9. Sērkokociņu (degkokociņu) labuma noteikšana / M. Prīmanis, A. Veidemanis. - (Tehnika) // Ekonomists. - Nr.12 (1932), 474.-483.lpp. : tab.

10. Sērkokociņu (degkokociņu) labuma noteikšana / M. Prīmanis, A. Veidemanis. - Rīga, 1932. - 29 lpp. : tab.

Atsevišķs novilkums no "Ekonomista" 1932, Nr.12.

**1936**

11. Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm / Mārtiņš Prīmanis. - Bibliogr.: 308.-309.lpp. - Kopsav. vācu val.: Forschungen über die Braunkohle des Gebietes Meldzere in Kurzeme (Kurland), [310].-313.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. Ķīmijas fakultātes sērija. - 3.sēj., Nr.6 (1936), [229.]-[314.]lpp.

Aizstāvēts kā disertācija (Dr.chem.technol.) Rīgā 1936. g. / [oponentu: A. Ķešāns, K. Blahers, J. Auškāps].

**1937**

12. Jaunatnē jāizskauž aizspriedumi par baltu un melnu darbu : apdāvinātākos studentus sagatavos par mācības spēkiem / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.205 (1937, 11.sept.), 2.lpp.

13. Jaunie uzdevumi un pienākumi jaunajā laikmetā : LU rektora prof. M. Prīmaņa norādījumi un novēlējumi / [Mārtiņš Prīmanis] // Universitāte. - Nr.15 (1937, 15.dec.), 396.-397.lpp.

14. Jauno mācību gadu ievadot... : [par universitātes problēmām] / [Mārtiņš Prīmanis]. - (Apskats) // Universitāte. - Nr.9 (1937, 15.sept.), 238.lpp.

15. Katrs lieks studiju gads atņem darba praksi : [sakarā ar jauniešu studiju ietilgšanu] / Mārtiņš Prīmanis // Rīts. - Nr.268 (1937, 30.sept.), 2.lpp.

16. Kāpēc kavējas studijas? / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.221 (1937, 30.sept.), 2.lpp.

17. Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana : prof. Dr. M. Prīmaņa akadēmiskā runa Latvijas Universitātes gada svētkos 1937. g. 28. septembrī / Mārtiņš Prīmanis // Ekonomists. - Nr.22 (1937), 913.-918.lpp.

18. Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm = Forschungen über die Braunkohle des Gebietes Meldzere in Kurzeme (Kurland) / Mārtiņš Prīmanis. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1937. - [86] lpp. : il., tab., diagr. - (Latvijas Universitātes Raksti. Ķīmijas fakultātes sērija ; 3.sēj., Nr.6 ; [229.]-[314.] lpp.). - Bibliogr.: 308.-309.lpp. - Kopsav. vācu val.

Aizstāvēts kā disertācija (Dr.chem.technol.) Rīgā 1936. g. / [oponentu: A. Ķešāns, K. Blahers, J. Auškāps]. - Publicēts bez norādes par disertāciju. - Atsevišķs novilkums.

19. Sekmējas Latvijas zemes bagātību pētīšanas darbs : rektora prof. Dr. M. Prīmaņa akadēmiskā runa universitātes gadassvētkos / Mārtiņš Prīmanis // Jaunākās Ziņas. - Nr.219 (1937, 28.sept.), 16.lpp.

**1938**

20. Jaunajiem studentiem nav jācenšas pēc ierēdņu vietām / [Mārtiņš Prīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.57 (1938, 11.marts), 1.lpp.

21. Latvijas izbūves darbam vajadzīgi apdāvināti un krietni darbinieki : universitātes rektora norādījumi jaunajiem studentiem / [Mārtiņš Prīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.209 (1938, 15.sept.), 1.lpp.

22. Mūsu universitātes darbs / Mārtiņš Prīmanis // Jaunākās Ziņas. - Nr.145 (1938, 2.jūl.), 10.lpp.

23. Palielināts universitātē uzņemamo skaits : vakar iesākās aspirantu pārbaude / [Mārtiņš Prīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.195 (1938, 30.aug.), 1.lpp.

24. Pārkārtos akadēmiskos grādus / [Mārtiņš Prīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.132 (1938, 15.jūn.), 10.lpp.

25. Pārkārtos Universitātes mācības programmas / [Mārtiņš Prīmanis]. - Paraksts: Kk. // Latvijas Kareivis. - Nr.80 (1938, 7.apr.), 1.lpp.

26. Rektors *Dr.chem.* M. Prīmanis par akadēmisko dzīvi / Mārtiņš Prīmanis. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.10 (1938, 15.marts), 328.-329.lpp. ; Nr.11 (1938, 5.apr.), 356.lpp.

27. Rudenī sāksies studentu militārās apmācības / [Mārtiņš Prīmanis] // Latvijas Kareivis. - Nr.145 (1938, 2.jūl.), 1.lpp.

**1939**

28. Arvien būt gataviem kalpot un sevi upurēt : universitātes rektora norādījumi jaunajiem studentiem / [Mārtiņš Prīmanis] // Latvijas Kareivis. - Nr.209 (1939, 15.sept.), 2.lpp.

29. Jaunie nodomi un uzdevumi / Mārtiņš Prīmanis // Students. - Nr.4 (1939, 18.nov.), 122.-123.lpp.

30. Jaunie nodomi un uzdevumi / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.251 (1939, 4.nov.), 1.lpp.

31. Rektora norādījumi jaunajiem studentiem / Mārtiņš Prīmanis // Students. - Nr.2 (1939, 10.okt.), 48.lpp.

32. Stingri konkursi universitātē / [Mārtiņš Prīmanis] // Brīvā Zeme. - Nr.192 (1939, 26.aug.), 21.lpp.

33. Universitātes rektora domas par jauno studentu darbu : [par jaunuzņemtiem studentiem] / [Mārtiņš Prīmanis]. - Paraksts: "J.Z." // Universitāte. - Nr.11 (1939, 5.okt.), 291.lpp.



**1940**

34. Studentu skaita palielināšana universitātē / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Jaunatne. - Nr.18 (1940, 24.jūl.), 5.lpp.

35. Universitātes rektora paskaidrojumi / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.146 (1940, 2.jūl.), 1.lpp.

**1942**

36. Palieciet uzticīgi latviešu studenta stājai : universitātes rektora prof. Dr. M. Prīmaņa aicinājums / [Mārtiņš Prīmanis] // Daugavas Vēstnesis. - Nr.297 (1942, 22.dec.), 2.lpp.

**1943**

37. Kriegsaufgaben der Wissenschaft / M. Prīmanis // Ostland : Monatsschrift des Reichskommissars für das Ostland. - N 12 (1943), S.3-4.

**1944**

38. Aicinājums visiem skolu vadītājiem, skolotājiem, audzinātājiem un latvju jaunatnei. - Paraksts: M. Prīmanis, P. Kupčs // Bauskas Vēstnesis. - Nr.14 (1944, 7.apr.), 2.lpp.

39. Pirmā ģenerāldirektora vietnieka rīkojums : [par tiesībām iesaukt kara dienestā]. - Paraksts: M. Prīmanis, A. Vēveris // Kurzemes Vārds. - Nr.195 (1944, 22.aug.), 1.lpp.

**Profesora Mārtiņa Prīmaņa recenzētā disertācija****1931**

40. **Rozenšteins, Eizens.** Dolomītu romāncements un hidrauliskais dolomīts : [disertācija] / E. Rozenšteins. - Kopsav. vācu val.: Dolomitische Romanzemente und hydraulischer Dolomit, [130.]-140.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. Ķīmijas fakultātes sērija. - 2.sēj., Nr.2 (1931), 25.-144.lpp.

Aizstāvēts kā disertācija (Dr.chem.technol.) Rīgā 1931. g. / [oponentu: V. Fišers, M. Prīmanis, K. Blahers].

## Profesora Mārtaņa Prīmaņa runas, intervijas un komentāri

### 1937

41. 3 grāmatas vientuļā salā : “Rīta” aptauja par grāmatu izvēli tālam ceļam / atbild Mārtaņš Prīmanis ... [u.c.]. - 1.lpp. nos. uzrād.: “Rīta” aptauja par vērtīgākām grāmatām // Rīts. - Nr.306 (1937, 7.nov.), 1., 19.lpp.

42. Akadēmiskā jaunatne Brāļu kapos // Rīts. - Nr.318 (1937, 19.nov.), 4.lpp.  
Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

43. Akadēmiskās jaunatnes sagatavošana valsts aizsardzībai : [rektors prof. M. Prīmanis izsakās par studentu militāro apmācību]. - (Apskats). - Paraksts: Ū. // Universitāte. - Nr.13 (1937, 15.nov.), 356.lpp.

44. Atklāta Baltijas valstu vēsturnieku konference // Brīvā Zeme. - Nr.182 (1937, 16.aug.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

45. Ceļu paver spējas, krietnums un darba prieks : [sakarā ar jauno studentu uzņemšanas aktu] // Rīts. - Nr.253 (1937, 15.sept.), 7.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

46. Diena, ko svin visa tauta visā valstī : kritušo varoņu godināšana Brāļu kapos // Latvijas Kareivis. - Nr.264 (1937, 20.nov.), 1.lpp. : fotogr.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

47. Fonds zinātniskās literatūras izdošanai // Rīts. - Nr.320 (1937, 21.nov.), 16.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

48. Izskaidrojums jaunā laikmeta sasniegumiem : vienotas tautas saskaņots darbs : Universitātes 18. gada svētkos godalgotie studenti // Brīvā Zeme. - Nr.219 (1937, 28.sept.), 1.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa uzruna.

49. Jauni goda doktori // Brīvā Zeme. - Nr.220 (1937, 29.sept.), 3.lpp.

Tekstā atstāstīts fragments no rektora prof. M. Prīmaņa akadēmiskās runas par Latvijas derīgo izrakteņu pētīšanu.

50. Jauno studentu imatrikulācijas akts. - Paraksts: -ci. // Latvijas Kareivis. - Nr.208 (1937, 15.sept.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

51. Krāsu varavīksnas kūdras purvos. - Paraksts: Neons // Rīts. - Nr.348 (1937, 19.dec.), 21.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

52. Latvijas Universitātes 18. gada svētki : [rektora prof. M. Prīmaņa runas pārstāstījums] // Students. - Nr.2 (1937, 15.okt.), 73.lpp.

53. Latvijas Universitātes goda diena // Zemgales Balss. - Nr.220 (1937, 29.sept.), 5.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

54. Latvijas universitātes saimes svētkoļojums 18. novembrī [uz Brāļu kapiem] // Students. - Nr.5 (1937, 30.nov.), 161.-162.lpp. : fotogr.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

55. Mūsu universitāte - jaunu kultūras vērtību radītāja : rektora uzruna universitātes 18. gada svētkos / [Mārtiņš Prīmanis] // Universitas. - Nr.11 (1937, 15.okt.), 273.lpp.

56. Nodibināts zinātniskās literatūras fonds // Jaunākās Ziņas. - Nr.272 (1937, 30.nov.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

57. Prezidenta [K. Ulmaņa] ziedojums universitātei // Rīts. - Nr.329 (1937, 30.nov.), 9.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

58. Prezidenta-atbrīvotāja T.G. Masarika piemiņas vakars : [rektora prof. M. Prīmaņa uzrunas par T.G. Masariku pārstāstījums]. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.3 (1937, 31.okt.), 107.lpp.

59. **Prīmanis, Mārtiņš.** Akadēmiskās jaunatnes uzdevumi : rektora runa, universitātes jaunajam mācības gadam sākoties / Mārtiņš Prīmanis // Jaunākās Ziņas. - Nr.207 (1937, 14.sept.), 1.lpp.

60. **Prīmanis, Mārtiņš.** Mūsu zemes apslēptās vērtības : rektora M. Prīmaņa runa universitātes goda dienā / [Mārtiņš Prīmanis] // Rīts. - Nr.267 (1937, 29.sept.), 2.lpp.

61. **Prīmanis, Mārtiņš.** Necenšaties pēc diploma vien, bet krājiet zināšanas nākotnes darbam... : Universitātes rektora uzruna jaunajiem studentiem / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.207 (1937, 14.sept.), 1.lpp.

62. **Prīmanis, Mārtiņš.** "Sakarā ar jauniem ..." : [rektors prof. M. Prīmanis izsakās par jaunajiem lauksaimniecības fakultātes minimuma noteikumiem] / M. Prīmanis. - (Universitātes dzīve) // Universitas. - Nr.10 (1937, 1.okt.), 262.lpp.

63. Rektora [prof. M. Prīmaņa] akadēmiskā uzruna : akadēmisko gadu sākot / tekstā M. Prīmaņa runa. - Paraksts: A. P-ko. // Universitas. - Nr.10 (1937, 1.okt.), 244.lpp.

64. Sāks ražot mākslīgo benzīnu? // Jaunākās Ziņas. - Nr.177 (1937, 10.aug.), 11.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

65. Stingri kontrolēs studentu sekmes : [rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi par mācību procesa un zinātniskā darba organizāciju Latvijas Universitātē] // Students. - Nr.1 (1937, 25.sept.), 45.-46.lpp.

66. Universitāte uzņems 990 jaunus studentus // Jaunākās Ziņas. - Nr.190 (1937, 25.aug.), 8.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

67. Universitātes 18. gadaspvētki // Jaunākās Ziņas. - Nr.219 (1937, 28.sept.), 2.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

68. Valsts Prezidenta Dr. K. Ulmaņa ziedojums Universitātes zinātniskās literatūras fonda dibināšanai. - Paraksts: LTA. // Valdības Vēstnesis. - Nr.272 (1937, 30.nov.), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

## 1938

69. Augstākās mācības iestādes vadītāja [M. Prīmaņa] vērojumi Zviedrijā. - (Galvaspilsētas ziņas) // Jaunākās Ziņas. - Nr.237 (1938, 18.okt.), 5.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

70. Dzelzceļš un ķīmiskas fabrikas Nīgrandē : nākotnes ainas, kas tēlojas pētījumos par brūnoglēm. - Paraksts: Kons. // Brīvā Zeme. - Nr.274 (1938, 2.dec.), 3.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

71. Etnogrāfijas katedru universitātē vadīs zviedru doc. D. Trotcigs // Rīts. - Nr.288 (1938, 18.nov.), 9.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

72. Jaunas ugunsdrošas telpas universitātes bibliotēkai // Jaunākās Ziņas. - Nr.69 (1938, 25.marts), 1.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

73. Kristapa Morberga 10. nāvesdienas piemiņai : kā izmanto atstāto novēlējumu // Jaunākās Ziņas. - Nr.81 (1938, 8.apr.), 5.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

74. Latvijas Universitātes 19 gadu svinības // Students. - Nr.2 (1938, 15.okt.), 45.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

75. Lielo valstsvētku norise galvaspilsētā // Jaunākās Ziņas. - Nr.263 (1938, 19.nov.), 5.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

76. Mēs gribam radīt skaistas mūsu universitātes tradīcijas : [rektora prof. M. Prīmaņa referāta pārstāstījums]. - Paraksts: Arn. J-s. // Universitas. - Nr.15 (1938, 15.okt.), 355.-356.lpp.

77. Par svētību studējošai jaunatnei, mūsu augstskolām un Baltijas valstīm : atklāta 15. SELL konference // Brīvā Zeme. - Nr.96 (1938, 30.apr.), 17.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

78. Par valsti un Vadoni // Zemgales Balss. - Nr.210 (1938, 16.sept.), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

79. Parakstīti jaunās fakultātes statūti : [par Romas katoļu teoloģijas fakultāti]. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.105 (1938, 11.maijs), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

80. **Prīmanis, Mārtiņš.** Gaidāmi pārkārtojumi studentu sekmju kontrolē : saruna ar universitātes rektoru prof. M. Prīmani / M. Prīmanis. - Nos. 8.lpp. uzrād.: Studentiem būs obligātoriskā vingrošana // Rīts. - Nr.220 (1938, 11.aug.), 1., 8.lpp.

81. **Prīmanis, Mārtiņš.** Latvijas izbūves darbam vajadzīgi krietni darbinieki : [rektora prof. M. Prīmaņa runa jaunajiem studentiem] / Mārtiņš Prīmanis // Universitāte. - Nr.12 (1938, 1.okt.), 322.-323.lpp.

82. **Prīmanis, Mārtiņš.** Mīļā universitātes saime! : [rektora prof. M. Prīmaņa runa 1938. gada 18. novembra rītā Brāļu kapos] / Mārtiņš Prīmanis // Universitāte. - Nr.15 (1938), 406.-407.lpp.

83. **Prīmanis, Mārtiņš.** Neizšķiežat dārgākos jaunības gadus! : universitātes rektora prof. M. Prīmaņa runa šorīt jaunajiem studentiem / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.209 (1938, 15.sept.), 1., 11.lpp.

84. **Prīmanis, Mārtiņš.** Universitātei jārada skaistas tradīcijas : tā jāaudzina jaunatne, kas pareizi izprot 15. maija idejas : [svētku runa] / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.220 (1938, 28.sept.), 1.-2.lpp.

85. **Prīmanis, Mārtiņš.** Universitātē izstrādā militārās apmācības programmu : saruna ar rektoru prof. M. Prīmani / [M. Prīmanis]. - Paraksts: -ci. // Latvijas Kareivis. - Nr.60 (1938, 15.marts), 1.lpp.

86. Rektors M. Prīmanis par viesošanos Zviedrijā - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.3 (1938, 1.nov.), 75.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi par viesošanos Zviedrijā

87. Studenti iedēstījuši Universitātes birzi // Jaunākās Ziņas. - Nr.83 (1938, 11.apr.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa uzruna.

88. Studentu sekmes uzlabojas // Zemgales Balss. - Nr.145 (1938, 2.jūl.), 2.lpp.  
Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

89. Tehniķis, zinātnieks, audzinātājs - universitātes rektors [M. Prīmanis] stāsta atmiņas un atziņas 60. dzimšanas dienas gadījumā / tekstā izsakās M. Prīmanis. - Paraksts: A.L. // Rīts. - Nr.22 (1938, 22.janv.), 4.lpp. : ģīm.

90. Tiesu pils iesvētīta // Jaunākās Ziņas. - Nr.281 (1938, 10.dec.), 7.lpp. : fotogr.  
Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

91. Universitāte sāk 20. darba gadu : Valsts Prezidents [K. Ulmanis] universitātes gada svētku aktā. - 1.lpp. nos. uzrād.: Prezidenta pagodinājums universitātei // Rīts. - Nr.269 (1938, 29.sept.), 1., 7.lpp. : fotogr.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

92. Universitātes 19. gada svētki. - Paraksts: J. V. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.10 (1938, okt.), 375.-382.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora M. Prīmaņa runa.

93. Universitātes rektors [M. Prīmanis] par vērojumiem Zviedrijā : [izteikumu atstāsts]. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.238 (1938, 19.okt.), 1.lpp.



94. Universitātē atklāj Prezidenta [K. Ulmaņa] krūšu tēlu // Jaunākās Ziņas. - Nr.109 (1938, 16.maijs), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

95. Universitātē atklāts Kristapa Morberga krūšu tēls // Jaunākās Ziņas. - Nr.82 (1938, 9.apr.), 16.lpp.

Tekstā rektora prof. M. Prīmaņa piemiņas runa.

96. Universitātē atklāts Valsts Prezidenta [K. Ulmaņa] krūšu tēls. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.110 (1938, 17.maijs), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

97. Vakar iesvētīja universitātes karogu // Brīvā Zeme. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 32.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

98. Valdība nodibinājusi studiju fondu / tekstā stāsta A. Valdmanis, M. Prīmanis // Students. - Nr.5 (1938), 161.-163.lpp.

99. Valsts prezidents [K. Ulmanis] universitātes svinībās // Jaunākās Ziņas. - Nr.220 (1938, 28.sept.), 1.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

100. Visus spēkus un zināšanas tēvzemes labklājībai : ievēlēja universitātes valde. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.112 (1938, 19.maijs), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

101. Zviedru zinātnieks - jauns mācības spēks mūsu universitātē // Brīvā Zeme. - Nr.237 (1938, 18.okt.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

## 1939

102. 2031 vēlas studēt // Jaunākās Ziņas. - Nr.192 (1939, 26.aug.), 1.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

103. Augstskolā būs stingri konkursa pārbaudījumi // Jaunākās Ziņas. - Nr.173 (1939, 4.aug.), 1.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

104. Iestāju pārbaudījumi paliks // Rīts. - Nr.19 (1939, 19.janv.), 7.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

105. Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija sāk darboties // Brīvā Zeme. - Nr.144 (1939, 1.jūl.), 8.lpp.

Tekstā minēti rektora prof. M. Prīmaņa novēlējumi jaunajai mācību iestādei.

106. Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija un studenti saņem daudz dāvinājumu // Rīts. - Nr.299 (1939, 29.okt.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

107. Likums par valsts aizdevumiem studentiem sekmē darbu universitātē // Jaunākās Ziņas. - Nr.67 (1939, 22.marts), 4.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

108. Nākošajā akadēmiskajā gadā universitātē mācības sāks pēc jaunām programmām // Rīts. - Nr.104 (1939, 15.apr.), 9.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

109. **Prīmanis, Mārtiņš.** 15. maijā akts universitātē : [atskaite par aktu un rektora prof. M. Prīmaņa uzruna] / [M. Prīmanis] // Students. - Nr.14 (1939, 7.jūn.), 521.-522.lpp.

110. **Prīmanis, Mārtiņš.** Rektora uzruna studentiem / Mārtiņš Prīmanis // Universitas. - Nr.8 (1939, 15.maijs), 187.-188.lpp.

111. **Prīmanis, Mārtiņš.** Scientae et Patriae : rektora prof. M. Prīmaņa runa Universitātes XX gadu svētku aktā / Mārtiņš Prīmanis // Universitas. - Nr.11 (1939, 5.okt), 280.-282.lpp. : il.

112. **Prīmanis, Mārtiņš.** Studijas beigt gadu ātrāk varēs dažās universitātes fakultātēs : sākas jauna lapas puse akadēmiskās jaunatnes darbā : [par turpmākiem nodomiem Latvijas Universitātes dzīvē stāsta rektors prof. M. Prīmanis] / [Mārtiņš Prīmanis] // Rīts. - Nr.16 (1939, 16.janv.), 1.lpp.

113. Simbolisks vienības apliecinājums studējošā jaunatnē // Brīvā Zeme. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 3.lpp.

Tekstā citēta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

114. Studenti apliecina savu vienību // Students. - Nr.2 (1939, 10.okt.), 48.-49.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

115. Studējošās jaunatnes apliecinājums universitātes karogam // Jaunākās Ziņas. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 3.lpp.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa uzruna.

116. Tas jāzina studentiem, pieprasot aizdevumus studijām // Jaunākās Ziņas. - Nr.201 (1939, 6.sept.), 3.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

117. Tikai tā tauta un valsts aug, kas savus ideālus tur augsti : Universitātes 20 gadu jubilejas svinības / tekstā M. Prīmaņa runa // Jaunākās Ziņas. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 3.lpp. : fotogr.

118. Universitātes padome rīt lems par zinātniskiem grādiem // Jaunākās Ziņas. - Nr.200 (1939, 5.sept.), 5.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

119. Universitātē racionalizēs studijas // Students. - Nr.7 (1939, 25.janv.), 232.lpp.

Rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi par dažādiem priekšlikumiem pārveidot studijas.

120. Universitātē studiju laiku vēl saīsinās // Brīvā Zeme. - Nr.223 (1939, 2.okt.), 11.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

121. Universitāti varēs ātrāk beigt : [par studiju programmu pārkārtošanu]. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.84 (1939, 15.apr.), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

122. Universitāti varēs beigt ātrāk : [par studiju programmu pārkārtošanu] // Zemgales Balss. - Nr.84 (1939, 15.apr.), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

123. Vakar sākās universitātes svinības : par goda doktoriem ievēlēti 11 profesori // Rīts. - Nr.268 (1939, 28.sept.), 5.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

124. Vienoti aiz sava karoga : akadēmiskās saimes solījums Valsts Prezidentam Kārlim Ulmanim Latvijas Universitātes 20 gadu pastāvēšanas svinībās // Latvijas Kareivis. - Nr.221 (1939, 29.sept.), 1.-2.lpp. : fotogr.

Tekstā atstāstīta rektora prof. M. Prīmaņa runa.

125. Viens karogs - visiem / tekstā Mārtiņa Prīmaņa uzruna. - Paraksts: J-s. // Universitāte. - Nr.11 (1939, 5.okt), 282.-283.lpp. : fotogr.

126. Zinātnei un tēvzemei : valsts prezidents K. Ulmanis Latvijas Universitātes 20 gadu svētku aktā / tekstā Mārtiņa Prīmaņa uzruna // Kurzemes Vārds. - Nr.222 (1939, 29.sept.), 1.lpp.

## 1940

127. Kādā laikā iestāju pārbaudījumi universitātē visvēlamākie? : "Rīta" aptauja un lasītāju domas par iestāju eksāmena laika pārkārtošanu / A. Tipainis ... [u.c.] // Rīts. - Nr.31 (1940, 1.febr.), 6.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa kometāri.

128. Ko nozīmē aizdevumi studiju gaitu nodrošināšanai / tekstā M. Prīmaņa runa // Kurzemes Vārds. - Nr.22 (1940, 28.janv.), 6.lpp.

129. Neiespējamais kļuvis iespējams : "Rīta" aptauja par jaunajiem valdības lēmumiem / M. Prīmanis, P. Kreišmanis, J. Zubāns ... [u.c.] // Rīts. - Nr.27 (1940, 28.janv.), 15.lpp.

130. Noteic jauno studentu uzņemšanas kārtību. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.132 (1940, 14.jūn.), 2.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

131. Pastiprinās studentu vasaras prakses kontroli : rektors prof. M. Prīmanis par pagājušo mācības gadu universitātē // Rīts. - Nr.147 (1940, 28.maijs), 7.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

132. **Prīmanis, Mārtiņš.** Šovasar neviens students neslinkos : saruna ar universitātes rektoru prof. M. Prīmani / Mārtiņš Prīmanis // Brīvā Zeme. - Nr.117 (1940, 28.maijs), 2.lpp.

133. **Prīmanis, Mārtiņš.** Vai grozāma eksaminācijas kārtība arī universitātē? : saruna ar rektoru prof. M. Prīmani, dekānu prof. J. Prīmani un vidusskolas direktoru P. Kūli / Mārtiņš Prīmanis, Jēkabs Prīmanis, P. Kūlis // Rīts. - Nr.36 (1940, 6.febr.), 8.lpp.

134. Sekos, lai studenti kārtīgi piedalītos vasaras darbos // Jaunākās Ziņas. - Nr.118 (1940, 28.maijs), 5.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

135. Studentiem rudenī papildu pārbaudījumu nebūs // Jaunākās Ziņas. - Nr.147 (1940, 2.jūl.), 14.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

136. Studentu padomes vadību uzņemas jaunais prezidijs // Jaunākās Ziņas. - Nr.155 (1940, 11.jūl.), 5.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

137. Universitātes vadības domas par pagājušā semestra panākumiem // Universitas. - Nr.8 (1940, 31.maijs), 236.lpp.

Tekstā minētas M. Prīmaņa un A. Vītola pārdomas.

138. Universitātē uzņemtie būs zināmi jau 20. jūnijā // Rīts. - Nr.164 (1940, 14.jūn.), 6.lpp.

Tekstā atstāstīti rektora prof. M. Prīmaņa izteikumi.

## 1942

139. Akadēmiskā saime piemin zudušos // Tēvija. - Nr.136 (1942, 15.jūn.), 4.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

140. Skolas gaitas jāuzsāk 7 g. vecumā // Tēvija. - Nr.196 (1942, 26.aug.), 4.lpp.

Tekstā atstāstīts Izglītības un kultūras ģenerāldirektora prof. M. Prīmaņa rīkojums.

141. Universitātes rektors [Mārtiņš Prīmanis] sagaida rosīgu mācības gadu // Daugavas Vēstnesis. - Nr.220 (1942, 23.sept.), 1.lpp.

Tekstā citēts rektors prof. M. Prīmanis.

## Raksti par profesoru Mārtiņu Prīmani

### 1912

142. Primann, Martin // Album academicum des Polytechnikums zu Riga, 1862-1912 / [Polytechnische Schule zu Riga]. - Riga : Jonck & Poliewsky, 1912. - S.456.

143. Приман Мартин // Album Academicum Рижского Политехнического Института, 1862-1912 / [Рижский Политехнический Институт]. - Рига : Юнкъ и Полиевскій, 1912. - С.456. - Старая орфография.

### 1920

144. Latvijas Augstskolas organizācijas padomes // Valdības Vēstnesis. - Nr.130 (1920, 11.jūn.), 2.lpp.

Doc. M. Prīmanis apstiprināts Ķīmijas fakultātes akadēmisko gada pārbaudījumu komisijā.

**1921**

145. Latvijas Augstskola 1919.-1921. : [prezidija, dekānu, goda biedru, profesoru ģimietnes] // Ilustrēts Žurnāls. - Nr.9 (1921), 8.-9.lpp.

Tekstā: doc. M. Prīmaņa ģimietne.

**1924**

146. Domes ievēlētas komisijas, kas darbojās 1923. gadā // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1923. gadā. - [Rīga, 1924]. - 17.-19.lpp.

M. Prīmanis ievēlēts par Uzņēmumu nodaļas komisijas locekli 1922. gada 20. aprīlī: 19.lpp.

147. Pilsētas valdes sastāvs // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1923. gadā. - [Rīga, 1924]. - 20.lpp.

M. Prīmanis 1923. gadā bija pilsētas valdes locekļa vietas izpildītājs Uzņēmumu nodaļā.

**1925**

148. Domes ievēlētas komisijas, kas darbojās 1924. gadā // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1924. gadā. - [Rīga, 1925]. - 17.-19.lpp.

M. Prīmanis ievēlēts par Uzņēmumu nodaļas komisijas locekli 1922. gada 20. aprīlī, no komisijas izstājies 1924. gada 8. maijā: 19.lpp.

149. Ķīmijas fakultāte // Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 1919.-1924. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1925. - 119.-147.lpp.

Tekstā minēts doc. M. Prīmanis.

150. Ķīmijas fakultātes mācības spēki : [fotogrāfija] // Students. - Nr.17 (1925, 30.janv.), 1.lpp.

Fotogrāfijā redzams arī doc. M. Prīmanis.

151. Pilsētas valdes sastāvs // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1924. gadā. - [Rīga, 1925]. - 20.lpp.

1924. gada 20. martā par pilsētas valdes locekli un Uzņēmumu nodaļas vadītāju ievēlēts M. Prīmanis.

152. Rīgas pilsētas domnieku vēlēšanas 1925. gadā : kandidātu saraksti // Valdības Vēstnesis. - Nr.33 (1925, 11.febr.), 5.-6.lpp.

Nacionālās Apvienības kandidātu sarakstā (Nr.4) M. Prīmanis: 5.lpp.

**1926**

153. Domes ievēlētas komisijas, kas darbojās 1925. gadā pēc domes sastāva pārvēlēšanas // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1925. gadā. - [Rīga, 1926]. - 18.-20.lpp.

M. Prīmanis ievēlēts par Uzņēmumu nodaļas komisijas locekli 1925. gada 14. maijā, no komisijas izstājies 1925. gada 17. decembrī, 19.lpp.

154. Pilsētas valdes sastāvs laikā no 1. janvāra līdz aprīlim 1925. g. // Pārskats par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1925. gadā. - [Rīga, 1926]. - 20.lpp.

Uzņēmumu nodaļas vadītājs M. Prīmanis. Pēc pilsētas valdes pārvēlēšanas M. Prīmanis pilsētas valdes locekļa vietas izpildītājs Uzņēmumu nodaļā.



155. Rīgas pilsētas II vidusskolas (agrāko Latviešu Izglītības Biedrības vidusskolu) pirmie desmit gadi, 1916-1926. - Rīga : Rīgas pilsētas II vidusskola, 1926. - 184 lpp., [1] lp. il. - Vāka nos.: Rīgas pilsētas II vidusskolas pirmie desmit gadi, 1916-1926.

Rīgas pilsētas II vidusskolas bijušo darbinieku sarakstā - ķīmijas skolotājs doc. M. Prīmanis: 66.lpp.

## 1927

156. Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1926/27 akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1927. - 195 lpp.

Informācija par doc. M. Prīmaņa organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību: [17.], 18., 56., 58., 60., 63., 64., 65., [183.]lpp.

157. Rīgas apgabalt. 3.civilnod. : [par laulāto draugu Mārtiņa Jēkaba dēla Prīmaņa un Helēnes-Vilhelmīnes Simona meitas Prīmanis noslēgto laulību līgumu] // Valdības Vēstnesis. - Nr.73 (1927, 1.apr.), 4.lpp.

## 1928

158. **Balodis, K.** Mākslīgo mēslu problēma / K. Balodis // Ekonomists. - Nr.7 (1928, 1.apr.), 289.-293.lpp.

Tekstā minēts doc. M. Prīmanis: 292.lpp.

159. "Ekskursijas doc. Prīmaņa vadībā ..." - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.138 (1928, 11.maijs), 4.lpp.

Ekskursijas doc. M. Prīmaņa vadībā notika 11. maijā uz Mīlgrāvja superfosfāta fabriku un 14. maijā uz pilsētas elektronisko spēkstaciju.

160. Latvijas Ķīmijas biedrības [gada sapulce]. - Paraksts: T. // Students. - Nr.133 (1928, 9.febr.), 3.lpp.

Doc. M. Prīmanis ievēlēts par Latvijas Ķīmijas biedrības valdes locekli.

161. Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1927/28 akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1928. - 198 lpp.

Informācija par doc. M. Prīmaņa organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību: [17.], 41., 43., 44., 45., 47., 49., 50.lpp.

162. Latvijas Universitātes jaunie dekāni. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.138 (1928, 11.maijs), 4.lpp.

Par Ķīmijas fakultātes dekānu uz 1928/29. m.g. ievēlēts doc. M. Prīmanis.

163. Mārtiņš Prīmanis // Talavija : 1900-1925. - Rīga, 1928. - 52.-53.lpp. : ģīm. M. Prīmanis minēts arī: XXI, XXII, XLIII, 272., 273.lpp.

164. Paziņojums par š.g. 18. un 19. februārī notikušām Rīgas pils. domnieku vēlēšanām : pamatojoties uz 30. pantu pagaidu noteikumos par pilsētas domnieku vēlēšanām, Rīgas pilsētas valde ar šo paziņo, ka š.g. 18. un 19. februārī notikušo Rīgas pilsētas domnieku vēlēšanas darbi ir pabeigti š.g. 1. martā un par Rīgas pilsētas domniekiem un viņu kandidātiem uz likumā paredzēto laiku ir ievēlēti : [saraksts] // Valdības Vēstnesis. - Nr.52 (1928, 5.marts), 5.-6.lpp.

No Nacionālās Apvienības kandidātu saraksta (Nr.16) ievēlēts M. Prīmanis: 6.lpp.

165. Paziņojums Rīgas pilsētas iedzīvotājiem : [Rīgas pilsētas domnieku vēlēšanās pieņemtie kandidātu saraksti] // Valdības Vēstnesis. - Nr.25 (1928, 1.febr.), 6.-7.lpp.

Nacionālās Apvienības kandidātu sarakstā (Nr.16) M. Prīmanis: 7.lpp.

## 1929

166. Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto 7. saraksts // Valdības Vēstnesis. - Nr.261 (1929, 16.nov.), 1.-9.lpp.

Ar Triju Zvaigžņu ordeņa III šķiru apbalvots Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes dekāns, vecākais doc. M. Prīmanis, Nr.452.

167. Ar Triju Zvaigžņu ordeni un goda zīmi apbalvoto Latvijas Universitātes darbinieku saraksts // Valdības Vēstnesis. - Nr.220 (1929, 28.sept.), 1.lpp.

Ar Triju Zvaigžņu ordeņa III šķiru apbalvots Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes dekāns, vecākais doc. M. Prīmanis.

168. Bij. prorektors doc. M. Prīmanis : [ģimietne] // Latvijas Universitāte ilustrācijās. - Rīga : A. Gulbis, 1929. - 13.lpp.

169. **Kundziņš, Kārlis.** Latvijas Universitātes priekšvēsture, viņas nodibināšana un pirmie pieci gadi / Kārlis Kundziņš. - (Latvijas Universitātes attīstība) // Latvijas Universitāte : 1919-1929. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1929. - 5.-50.lpp.

Tekstā minēts doc. M. Prīmanis: 23.lpp.

170. Ķīmijas fakultāte // Latvijas Universitāte ilustrācijās. - Rīga : A. Gulbis, 1929. - 30.-39.lpp.

Saturā doc. M. Prīmaņa ģimietne.

171. Ķīmijas fakultāte : B. Docenti // Latvijas Universitāte : 1919-1929 / Latvijas Universitāte. - Rīga : Latvijas Universitātes izdevums, 1929. - 114.-131.lpp. Informācija par doc. M. Prīmani: 128.-130.lpp.

172. Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1928/29 akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1929. - 270 lpp.

Informācija par doc. M. Prīmaņa organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību: 5., [15.], 40., 41., 43., 45., 49., 52., 53.lpp.

173. Latvijas Universitātes rektors, prorektori un fakultāšu dekāni 1929.-30. akadēmiskā gadā [fotogrāfija] // Atpūta. - Nr.239 (1929, 31.maijs), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā Ķīmijas fakultātes dekāna doc. M. Prīmaņa ģimietne.

## 1930

174. Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1929/30 akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1930. - 209 lpp.

Informācija par doc. M. Prīmaņa organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību: 6., [19.], 30., 32., 34., 37., 40., 42.lpp.

175. Latvijas Universitātes padomes sēde 9. aprīlī. - (Apskats. Universitātes dzīve) // Universitas. - Nr.5 (1930), 10.lpp.

Doc. M. Prīmanis apstiprināts par izmēģinājumu un pētījumu laboratorijas pārzini.

176. Norādījumi studijās. - (Apskats) // Universitāte. - Nr.1 (1930, 15.sept.), 12.lpp.

Tekstā minēts dekāns doc. M. Prīmanis saistībā ar Ķīmijas fakultātes mācību gaitu.

177. Padome 21. maija sēdē nolēma komandēt doc. M. Prīmani uz ķīmiķu kongresu Frankfurtē pie Mainas no 5. jūnija līdz 1. jūlijam. - (Apskats) // Universitāte. - Nr.8 (1930), 10.lpp.

178. Valdības darbība : Ministru kabineta sēde, 1930. g. 6. maijā // Valdības Vēstnesis. - Nr.101 (1930, 7.maijs), 4.lpp.

Doc. M. Prīmanis apstiprināts par Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes dekānu 1930./31. māc. gadam.

### 1931

179. Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1930/31 akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1931. - 200 lpp.

Informācija par doc. M. Prīmaņa organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību: 6., [19.], 29., 30., 32., 34., 37., 39., 41.lpp.

180. **Melnalksnis, Augusts.** Prīmanis Mārtiņš / Augusts Melnalksnis // Vadonis pa rakstnieku, mākslinieku, zinātnieku un kultūras darbinieku šūpuļa vietām / Augusts Melnalksnis. - Rīga : Praktiskā Bibliotēka, 1931. - 156.lpp.

181. Paziņojums Rīgas pilsētas iedzīvotājiem : [atklātībā izziņoti Rīgas pilsētas domes vēlēšanās pieņemtie kandidātu saraksti] // Valdības Vēstnesis. - Nr.58 (1931, 13.marts), 5.-7.lpp.

Nacionālās Apvienības kandidātu sarakstā (Nr.16) M. Prīmanis: 6.lpp.

182. Rīgas pilsētas domnieku un viņu kandidātu saraksts : pamatojoties uz pilsētu pašvaldības likuma 106. pantu, Rīgas pilsētas valde ar šo paziņo, ka 1931. g. 28. un 29. marta vēlēšanās par Rīgas pilsētas domniekiem un viņu kandidātiem uz likumā noteikto laiku ir ievēlēti : [saraksts] // Valdības Vēstnesis. - Nr.82 (1931, 15.apr.), 5.-7.lpp.

No Nacionālās Apvienības kandidātu saraksta (Nr.16) ievēlēts M. Prīmanis: 6.lpp.

183. Universitātes padomes jaunais sastāvs. - (Apskats. Universitātes dzīve) // Universitāte. - Nr.16 (1931, 15.maijs), 9.lpp.

Jaunajā Latvijas Universitātes padomes sastāvā no Ķīmijas fakultātes ievēlēts doc. M. Prīmanis.

### 1932

184. Universitātes padomes sēde. - (Apskats. Universitātes dzīve) // Universitāte. - Nr.8 (1932, 1.maijs), 122.lpp.

Ķīmijas fakultāte par pārstāvjiem Latvijas Universitātes padomē deleģēja J. Auškāpu un M. Prīmani.

### 1933

185. Ķīmijas fakultāte // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga : A. Gulbis, 1933-1934. - 10.sēj.: Krievu raksts-Latvija, 19506.-19509.sl.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

186. Rīgas apgabaltiesas 3. civilnodaļa : [sakarā ar Mārtaņa Prīmaņa 1933. gada 26. jūlijā mirušās sievas Helēnes Prīmanis testamentu] // Valdības Vēstnesis. - Nr.222 (1933, 3.okt.), 3.lpp.

187. Universitātes padomes jaunais sastāvs. - (Apskats. Universitātes dzīve) // Universitas. - Nr.8 (1933, 15.maijs), 139.lpp.

Ķīmijas fakultātes delegāti Latvijas Universitātes padomē prof. E. Zariņš un doc. M. Prīmanis.

### 1934

188. Ko devis Universitātei Kr. Morberga novēlējums? : [par Kr. Morberga novēlējumu Latvijas Universitātei - fondu, finansēm, īpašumiem]. - (Apskats. Universitātes dzīve) // Universitas. - Nr.5 (1934, 15.marts), 78.lpp.

Morberga novēlējuma pārvaldes komitejas locekļi - M. Prīmanis, G. Klaustiņš.

189. [Padome 18. aprīli ievēlēja par Ķīmijas fakultātes izmēģināšanas un pētīšanas laboratorijas vadītāja palīgu docentu Mārtaņu Prīmani]. - (Universitātes dzīve. Universitātes padomes sēde) // Universitas. - Nr.8 (1934, 1.maijs), 125.lpp.

### 1935

190. Rīkojums // Valdības Vēstnesis. - Nr.20 (1935, 24.janv.), 1.lpp.

M. Prīmanis iecelts par Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameras aktīvo locekļu substitūtu.

191. Valsts vadības izbraukums uz senajiem pilskalniem // Latvijas Kareivis. - Nr.237 (1935, 17.okt.), 1.lpp.

Tekstā minēts vecākais doc. M. Prīmanis.

### 1936

192. Jauni profesori universitātē : nodibināta pašvaldību tiesību katedra // Brīvā Zeme. - Nr.217 (1936, 24.sept.), 7.lpp.

Par profesoru pie Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedras ievēlēts Dr.chem. M. Prīmanis.

193. Jaunie profesori // Students. - Nr.2 (1936, 15.okt.), 35.-36.lpp. : ģīm.

Prof. M. Prīmaņa, T. Celma, prof. G. Klaustiņa portreti un īsas biogrāfijas.

194. Nams strādnieku atpūtai : [sakarā ar Šmita cementa fabrikas vadības nodomu celt strādniekiem atpūtas namu] // Jaunākās Ziņas. - Nr.110 (1936, 16.maijs), 24.lpp.

Tekstā minēts fabrikas direktors doc. M. Prīmanis.

195. Prīmanis Mārtaņš : [ķīmiķis] // Latvju Mazā enciklopēdija. - Rīga : Grāmatu Draugs, [1932-1936]. - 1964.-1965.sl.

196. Rīkojums : [par Zemes bagātību pētīšanas komitejas sastāvu] // Valdības Vēstnesis. - Nr.64 (1936, 18.marts), 4.lpp.

Par Latvijas Universitātes pārstāvi komitejā iecelts doc. M. Prīmanis.

197. Strādnieku pils Daugavas krastā : pamatakmeņa likšanas svētki strādnieku klubam Šmita cementa fabrikā // Rīts. - Nr.134 (1936, 15.maijs), 25.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts fabrikas direktors doc. M. Prīmanis.

198. Universitātes padomes sēdes. - (Universitātes dzīve.) // Universitas. - Nr.10 (1936, 15.okt.), 245.lpp.

Padome 23. septembrī ievēlēja par profesoru pie Neorganiskās ķīmijas tehnoloģijas katedras vec. doc. Dr. chem. M. Prīmani.

199. Zemes bagātību pētīšanas darbs // Jaunākās Ziņas. - Nr.147 (1936, 4.jūl.), 10.lpp.

Zemes bagātību pētīšanas komitejas dzelzsrūdas un zemes krāsu sekciju pārstāv M. Prīmanis.

200. [Zemes bagātību pētīšanas komisijā par LU pārstāvi ievēlēja Ķīmijas fakultātes vecāko docentu M. Prīmani]. - (Universitātes dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Universitas. - Nr.3 (1936, 20.febr.), 66.lpp.

201. [Zemes bagātību pētīšanas komisijā par LU pārstāvi ievēlēja Ķīmijas fakultātes vecāko docentu M. Prīmani]. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.2 (1936, 15.febr.), 47.lpp.

### 1937

202. 1. Baltijas vēsturnieku konferenci atklājot : [fotogrāfija] // Rīts. - Nr.253 (1937, 17.aug.), 3.lpp.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis, izglītības ministrs prof. A. Tentelis.

203. [1. Baltijas zemju vēsturnieku konferences norise, nolasītie referāti, ekskursijas, sekciju sēdes]. - (Apskats. 1. Baltijas zemju vēsturnieku konference) // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. - Nr.3 (1937), 474.-477.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

204. 200 vēsturnieku Raunā, Valmierā, Cēsīs un Siguldā : Baltijas valstu vēsturnieku konferences 2. diena // Brīvā Zeme. - Nr.184 (1937, 18.aug.), 3.lpp.

Tekstā minēts rektors M. Prīmanis.

205. Baltijas vēsturnieku kongresu atklāja šodien // Jaunākās Ziņas. - Nr.182 (1937, 16.aug.), 16.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

206. **Bērziņš, K.** Prof. Dr.oec. Jāņa Kārkliņa 60 gadi / K. Bērziņš. - (Apskats. Izglītības darbinieki). // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.10 (1937, okt.), 395.-397.lpp. : fotogr.

Tekstā minēti: izglītības ministrs prof. A. Tentelis, rektors M. Prīmanis, LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāns prof. K. Dišlers.

207. Celulozes fabrika Ventspilī dos darbu 700-800 strādniekiem // Brīvā Zeme. - Nr.80 (1937, 12.apr.), 14.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams prof. M. Prīmanis.

208. Dānijas zinātnieks pateicas latviski : [rektors prof. M. Prīmanis svinīgi pasniedzis goda doktora diplomu ievērojamam dāņu zinātniekam prof. Svendam Lomholtam] // Brīvā Zeme. - Nr.221 (1937, 30.sept.), 6.lpp. : fotogr.

209. Dr.phil un Dr.hist. Francis Balodis : [9. oktobrī atskatījās uz 25 akadēmiskā un zinātniskā darbā pavadītiem gadiem]. - (Apskats. Izglītības darbinieki). - Paraksts: B. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.11 (1937, nov.), 548.-551.lpp.

Tekstā minēti: izglītības ministrs prof. A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis.



210. **Grīnbergs, Oskars.** Atmiņas no Tālavijas dibināšanas laika / Oskars Grīnbergs. - Rīga : Valters un Rapa. 1937. - 62, [2] lpp.

Tekstā minēts M. Pīmanis: 19., 33., 39., 51.lpp.

211. Ievēlēta universitātes jaunā vadība : [par LU rektoru ievēlēts ķīmijas fakultātes prof. Dr. M. Pīmanis] // Kurzemes Vārds. - Nr.122 (1937, 4.jūn.), 2.lpp.

212. Ievēlēta universitātes jaunā vadība : [par LU rektoru ievēlēts ķīmijas fakultātes prof. Dr. M. Pīmanis]. - Paraksts: -ci. // Latvijas Kareivis. - Nr.121 (1937, 3.jūn.), 1.lpp.

Tekstā īsa prof. M. Pīmaņa biogrāfija.

213. Jaunais Latvijas Universitātes rektors profesors Dr.chem.technol. Mārtiņš Pīmanis. - Paraksts: A.Ķ. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.7/8 (1937), 90.lpp.

214. Jaunais Latvijas Universitātes rektors profesors Dr.ing.techn. Mārtiņš Pīmanis : [fotogrāfija] // Atpūta. - Nr.659 (1937), 3.lpp. : fotogr.

215. Jaunais universitātes rektors stājas amatā : [LU rektors J. Auškāps nodod amata pilnvaras jaunajam LU rektoram M. Pīmanim] // Rīts. - Nr.178 (1937, 2.jūl.), 7.lpp.

216. Jauns rektors universitātē : [par profesora M. Pīmaņa stāšanos LU rektora amatā : īsa biogrāfija un ģimētnie] // Brīvā Zeme. - Nr.121 (1937, 3.jūn.), 3.lpp.

217. Kūdras speciālisti dodas uz ārzemēm // Kurzemes Vārds. - Nr.163 (1937, 24.jūl.), 1.lpp.

Delegācijas sastāvā rektors prof. M. Pīmanis.

218. Latvijas universitātes rektors 1937./38. m.g. prof. Dr. M. Pīmanis // Studentu Dzīve. - Nr.60 (1937), [1.]lpp. : ģim.

219. Mūsu vēstures jauna sekmīga nostādīšana Eiropas priekšā : Baltijas vēsturnieku pirmā konference Rīgā. - Paraksts: A. Kr-is // Universitas. - Nr.9 (1937, 15.sept.), 220., 227.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Pīmanis.

220. Prof. Dr. M. Pīmanis - Latvijas universitātes rektors : [par jaunievēlēto LU rektoru M. Pīmani] // Jaunākās Ziņas. - Nr.121 (1937, 3.jūn.), 3.lpp.

221. Prof. Dr. M. Pīmanis stājies universitātes rektora amatā : [LU rektora J. Auškāpa vietā amatā stājas rektors M. Pīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.143 (1937, 1.jūl.), 10.lpp.

222. Prof. M. Pīmanis universitātes rektors : [par Ķīmijas fakultātes profesora M. Pīmaņa ievēlēšanu LU rektora amatā] // Rīts. - Nr.150 (1937, 3.jūn.), 1.lpp.

Tekstā minēti: LU rektors J. Auškāps, jaunievēlētie LU prorektori A. Vītols, J. Kārklīšs, sekretārs P. Lejiņš.

223. Rektoru maiņa universitātē : [par profesora M. Pīmaņa stāšanos LU rektora amatā] // Brīvā Zeme. - Nr.144 (1937, 2.jūl.), 3.lpp.

224. Sumina mūsu senatnes pētītāju : [par prof. Fr. Balodi]. - Paraksts: P.A. // Jaunākās Ziņas. - Nr.230 (1937, 11.okt.), 5.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Pīmanis.

225. Universitātei jauns rektors : [sakarā ar M. Prīmaņa ievēlēšanu LU rektora amatā] // Zemgales Balss - Nr.121 (1937, 3.jūn.), 2.lpp.

226. Universitātes jaunais rektors stājies amatā : [LU rektora J. Auškāpa vietā amatā stājas M. Prīmanis] // Jaunākās Ziņas. - Nr.144 (1937, 2.jūl.), 16.lpp.

227. Universitātes vadības maiņa. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.1 (1937, 25.sept.), 43.lpp.

Rektora prof. M. Prīmaņa biogrāfija un portrets.

228. Vakars mākslas priekam : Latvijas preses biedrības otrais latvju mākslinieku kongress [LU Lielajā aulā] // Rīts. - Nr.275 (1937, 7.okt.), 1.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts LU bijušais rektors J. Auškāps, prof. M. Prīmanis.

229. Valsts prezidents K. Ulmanis Baltijas valstu vēsturnieku kongresā : [fotogrāfija] // Gulbenes Ziņas. - Nr.32 (1937, 20.aug.), 87.lpp.

Fotogrāfijā redzams: Vidū valsts prezidents K. Ulmanis, pa labi no viņa izglītības ministrs A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis, ārlietu ministrs V. Munters, iekšlietu ministrs V. Gulbis.

230. Valsts prezidents [K. Ulmanis] pieņem Tautu savienības ģenerālsekretāru [J. Avenolu] // Jaunākās Ziņas. - Nr.184 (1937, 18.aug.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

231. Valsts prezidents universitātes gadaspētēkos : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.220 (1937, 29.sept.), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams valsts prezidents K. Ulmanis un rektors prof. M. Prīmanis.

232. **Veidemanis, Arvīds.** Par ģipša sēra izmantošanas problēmu : (saīsināts habilitācijas darbs) / Arvīds Veidemanis. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1937. - [385.]-415.lpp. : il. - (Latvijas Universitātes raksti = Acta Universitatis Latviensis. Ķīmijas fakultātes sērija ; 3.sēj., Nr.10). - Ietver bibliogr. (412. lpp.). - Kopsav. vācu val. - Atsevišķs novilkums.

Tekstā pateicība prof. M. Prīmanim: 411.lpp.

233. **Zeids, Teodors.** Zinātnei un akadēmiskam darbam / Teodors Zeids // Universitāte. - Nr.11 (1937, 15.okt.), 274.-275.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

234. Zinātnisko sasniegumu ceļi : [LU rektors prof. Dr.chem. Mārtiņš Prīmanis]. - Paraksts: A.V. // Universitāte. - Nr.9 (1937, 15.sept.), 218.lpp.

## 1938

235. 30 gadu zinātnieka darbā : rektora prof. M. Prīmaņa jubileja // Brīvā Zeme. - Nr.274 (1938, 2.dec.), 3.lpp. : fotogr.

236. Apbalvojumi ar ordeņiem valsts svētkos // Brīvā Zeme. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 27.lpp.

Rektors prof. M. Prīmanis apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru.

237. Ar ordeņiem apbalvotie // Jaunākās Ziņas. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 37.lpp.

Rektors prof. Dr.chem. M. Prīmanis apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru.

238. Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto 26. saraksts // Valdības Vēstnesis. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 2.-3.lpp.

Ar Triju Zvaigžņu ordeņa II šķiru apbalvots rektors prof. Dr.chem. M. Prīmanis, Nr.356.

239. Atceres mācības spēku saimē // Studentu Dzīve. - Nr.65 (1938, 28.janv.), 5.lpp. : ģīm.

Tekstā prof. M. Prīmaņa, prof. A. Vītola, prof. K. Dišlera portrets un īsa biogrāfija.

240. Atklāta mākslas akadēmijas audzēkņu darbu izstāde // Jaunākās Ziņas. - Nr.282 (1938, 12.dec.), 16.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzami: izglītības ministrs J. Auškāps, rektors prof. M. Prīmanis.

241. **Auškāps, Jūlijs.** Ķīmijas tehnoloģija / Jūlijs Auškāps // Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938 / [L. Adamoviča red.]. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1938. - 174.-180.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

242. **Auškāps, Jūlijs.** Universitātes rektora prof. Dr. M. Prīmaņa 60 gadu / Jūlijs Auškāps // Jaunākās Ziņas. - Nr.17 (1938, 22.janv.), 11.lpp.

243. Baltijas un Skandināvijas valstu intelektuālās sadarbības konference : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.259 (1938, 14.nov.), 16.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā koferenes dalībnieku vidū redzami: izglītības ministrs prof. J. Auškāps, rektors prof. M. Prīmanis.

244. Čehu zinātnieks - Latvijas universitātes goda doktors : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.57 (1938, 11.marts), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

245. Draudzībā lai aug mūsu spēki un labklājība : Igaunijas neatkarības svētku svinības Rīgā. - Paraksts: -ci. // Latvijas Kareivis. - Nr.46 (1938, 25.febr.), 1.-2.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

246. Garīdzinieka šūpuļa un amata svētki : virsmācītāja Edg. Berga jubileja. - Paraksts: A. Kr-is. // Universitāte. - Nr.3 (1938, 15.febr.), 199.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

247. Iesvētīts Universitātes karogs // Zemgales Balss. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 4.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

248. Iesvētīts Universitātes karogs. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 2.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

249. Ievēlēta universitātes vadība. - (Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.14 (1938, 5.jūn.), 475.lpp.

Padome 18. maijā par rektoru ievēlēja līdzšinējo prof. M. Prīmani.

250. Karogs zinātnei un tēvijai // Jaunākās Ziņas. - Nr.262 (1938, 17.nov.), 41.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis, nododot karogu studentu padomes priekšsēdētājam.

251. **Ķešāns, Augusts.** Universitātes rektora prof. Dr. M. Prīmaņa 60 gadi / A. Ķešāns // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.2 (1938), 211.-212.lpp. : ģim.

252. Kr. Morberga piemiņas godināšana universitātē // Zemgales Balss. - Nr.82 (1938, 9.apr.), 4.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

253. Kristapa Morberga 10. nāvesdienas piemiņa // Students. - Nr.12 (1938, 29.apr.), 393.-394.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

254. Kristapa Morberga 10. nāvesdienas piemiņai : kā izmanto atstāto novēlējumu // Jaunākās Ziņas. - Nr.81 (1938, 8.apr.), 5.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

255. Kronvaldu Ata pieminekļa atklāšanas svinības Siguldā [26. jūnijā]. - (Apskats. Izglītības iestādes un darbs). - Paraksts: G.B. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.7/8 (1938, jūl./aug.), 96.-98.lpp.

Svinībās piedalījās: izglītības ministrs prof. A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis, prof. J. Auškāps.

256. Latviešu zinātnieks darbā un sasniegumos : prorektora prof. Dr. ing. A. Vītola 60 gadi. - Paraksts: V.-D. // Universitāte. - Nr.2 (1938, 1.febr.), 37.-38.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

257. [Latvijas Universitātes padomes sēdē 9. novembrī rektors prof. Dr. Mārtiņš Prīmanis apsveica Vēstures institūta direktoru prof. Dr. Augustu Tenteli, ko Valsts prezidents Kārlis Ulmanis apbalvojis ar Atzinības krustu un iecēlis par ordeņu kapitula locekli] // Universitāte. - Nr.15 (1938, 15.nov.), 430.lpp.

258. **Linbergs, Magnus.** Ar draudzīgu sadarbību un vienotu domu sasniegsim sprauostos mērķus : SELL 15. konferences darbs / Magnus Linbergs // Universitāte. - Nr.9 (1938, 15.maijs), 240.-241.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

259. Mazā kabineta sēde Tiesu pilī : [fotogrāfija] // Brīvā Zeme. - Nr.283 (1938, 13.dec.), 9.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

260. [Padome 7. septembrī Profesoru goda tiesā rektora prof. Dr. Mārtiņa Prīmaņa vietā ievēlēja prof. Dr. Augustu Tenteli]. - (Universitātes dzīve) // Universitāte. - Nr.11 (1938, 15.sept.), 307.lpp.

261. Parakstīti Baltijas valstu studentu apvienības statūti // Jaunākās Ziņas. - Nr.96 (1938, 30.apr.), 8.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

262. Pāvesta nuncijs [A. Aratas] godināšana // Rīts. - Nr.53 (1938, 22.febr.), 1.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

263. Pāvesta ordeņi mūsu valstsvīriem : [par sv. Silvestra ordeņa diplomu pasniegšanu Latvijas valstsvīriem un zinātniekiem] // Jaunākās Ziņas. - Nr.74 (1938, 31.marts), 1.lpp.

Tekstā minēts Sv. Silvestra ordeņa laureāts M. Prīmanis.

264. Prīmanis Mārtiņš // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga : A. Gulbis, 1938. - 17.sēj.: Plesa-Raganas, 34014.-34016.sl. : ģīm.

265. Prīmanis Mārtiņš // Rīgas Politehnikums : 1862.-1919. g. Album academicum (1912.-1919. g.). - Rīga : Latvijas Universitātes Studentu grāmatnīca, 1938. - 303.lpp.

266. Prof. Dr. M. Zīles goda diena : [75. dzimšanas diena]. - (Galvas pilsēta) // Rīts. - Nr.30 (1938, 30.janv.), 15.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

267. [Prof. Dr. Mārtiņš Prīmanis 26. okt. iesniedza ierosinājumu turpmāk ievēlēt par vecākiem docentiem tikai tos LU mācību spēkus, kas aizstāvējuši doktora disertāciju]. - (Akadēmiskā dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.4 (1938, 16.nov.), 113.lpp.

268. Prof. Šmita izvadīšana : [par nelaiķa prof. Pētera Šmita izvadīšanas ceremoniju]. - (Apskats. Izglītības darbinieki). - Paraksts: B. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.5/6 (1938, maijs/jūn.), 629.-630.lpp.

Atvadu vārdus saka izglītības ministrs prof. A. Tentelis un rektors prof. M. Prīmanis.

269. Ražena darba panākumu gaitās : bij. rektora prof. M. Zīles divkārsa jubileja. - Paraksts: T. // Universitāte. - Nr.3 (1938, 15.febr.), 82.-83.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

270. Rektora 60 mūža gadi : [prof. Mārtiņš Prīmanis] // Brīvā Zeme. - Nr.18 (1938, 24.janv.), 6.lpp. : ģīm.

271. Rektora prof. Dr. M. Prīmaņa 60 gadi. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.7 (1938, 28.janv.), 226.lpp. : ģīm.

Tekstā rektora prof. M. Prīmaņa īsa biogrāfija un portrets.

272. [Rektors prof. Dr. M. Prīmanis Ziemassvētku brīvlaiku pavadīja Itālijas ziemeļos, pie reizes izmantojot savu ceļojumu, iepazīstoties ar vairāku augstskolu programmām, iekārtu, studentu studiju gaitu un prakses jautājumiem. Tāpat prof. M. Prīmanis iepazīnās ar dažiem tehniskiem panākumiem siltuma izmantošanā]. - (Universitātes dzīve) // Universitāte. - Nr.1 (1938, 15.janv.), 20.lpp.

273. Romas katoļu teoloģijas fakultāte sāks darboties 1. jūlijā : [fotogrāfija] // Brīvā Zeme. - Nr.105 (1938, 11.maijs), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

274. Sāk apspriest lauksaimniecības akadēmijas satversmi : [par Lauksaimniecības akadēmijas satversmes apspriešanu Ministru kabinetā] // Jaunākās Ziņas. - Nr.283 (1938, 13.dec.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

275. Svētku diena mākslas akadēmijā // Brīvā Zeme. - Nr.282 (1938, 12.dec.), 16.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

276. **Šteinbriks, O.** XV SELL konference Rīgā / O. Šteinbriks // Universitāte. - Nr.9 (1938, 15.maijs), 239.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.



277. Tagadējās Rīgas vietā atradies mūsu senču tirdzniecības centrs : [par Latvijas Vēstures institūta publisko sēdi] // Jaunākās Ziņas. - Nr.114 (1938, 21.maijs), 16.lpp. : fotogr.

Tekstā minēti: izglītības ministrs prof. A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis, prof. Fr. Balodis. - Fotogrāfijā redzami: A. Tentelis, K. Straubergs, M. Prīmanis, J. Auškāps.

278. Universitāte saņem jauno vienības simbolu [karogu] // Rīts. - Nr.318 (1938, 17.nov.), 1.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

279. Universitātes jaunā padome dāvā uzticību līdzšinējam rektoram // Jaunākās Ziņas. - Nr.112 (1938, 19.maijs), 2.lpp.

Par rektoru nākošam mācības gadam ievēlēts līdzšinējais prof. M. Prīmanis.

280. Universitātes jaunie goda doktori un godalgotie studenti // Brīvā Zeme. - Nr.220 (1938, 28.sept.), 9.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

281. Universitātes profesori - jubilāri // Jaunākās Ziņas. - Nr.18 (1938, 24.janv.), 10.lpp. : ģīm.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

282. Universitātes rektora godināšana : [sakarā ar Mārtiņa Prīmaņa 60 gadu jubileju] // Latvijas Kareivis. - Nr.19 (1938, 25.janv.), 2.lpp. : ģīm.

283. Universitātes svinības : [fotogrāfija] // Brīvā Zeme. - Nr.221 (1938, 29.sept.), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

284. Vakar atklāja jaundibināto katoļu teoloģijas fakultāti // Brīvā Zeme. - Nr.210 (1938, 16.sept.), 9.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

285. Valsts Prezidenta [K. Ulmaņa] 137. rīkojums : 1938. gada 1. jūnijā // Valdības Vēstnesis. - Nr.123 (1938, 2.jūn.), 1.lpp.

Rektoram prof. M. Prīmanim atļauts nēsāt piešķirto Svētā Krēsla Sv. Silvestra II šķiras ordeni.

286. Valsts prezidenta [K. Ulmaņa] novēlējums universitātes rektoram : [sakarā ar rektora M. Prīmaņa 60 gadu jubileju] // Jaunākās Ziņas. - Nr.19 (1938, 25.janv.), 10.lpp. : fotogr.

Tekstā minēti un fotogrāfijā redzami: izglītības ministrs prof. A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis, bij. rektors J. Auškāps, prof. M. Zīle.

287. Valsts Prezidents [K. Ulmanis] universitātes gada svētku aktā // Zemgales Balss. - Nr.221 (1938, 29.sept.), 1.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

288. **Vītols, J.** Dižs sniegums latvju zinātnei un kultūrai : Universitātes rektora prof. Dr.chem. M. Prīmaņa divkārsa jubileja / J. Vītols // Universitas. - Nr.2 (1938, 1.febr.), 35.-36.lpp. : fotogr.

289. Zelta un sudraba medaļas centīgiem studentiem : [sakarā ar universitātes gada svētku aktu] // Jaunākās Ziņas. - Nr.221 (1938, 29.sept.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis. Fotogrāfijās redzami: valsts prezidents un universitātes goda doktors K. Ulmanis, rektors prof. M. Prīmanis, izglītības ministrs prof. J. Auškāps.

290. "Zemes raksti" arī Polijā vēsta par dižo senatni : prof. V. Antoņevičs - mūsu universitātes goda doktors. - Paraksts: M. S-s. // Brīvā Zeme. - Nr.98 (1938, 3.maijs), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēti un fotogrāfijā redzami: prof. A. Tentelis, prof. M. Prīmanis ... [u.c.].

## 1939

291. 15. maija svinības universitātē // Universitas. - Nr.6 (1939, 15.apr.), 152.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis un A. Tentelis.

292. **Adamovičs, Ludvigs.** Latvijas Universitātes attīstība un sasniegumi divdesmit gados / Ludvigs Adamovičs. - Kopsav. vācu val.: 31.-32.lpp. // Senatne un Māksla. - Nr.3 (1939), 12.-32.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

293. **Adamovičs, Ludvigs.** Latvijas Universitātes divdesmit gadi / Ludvigs Adamovičs. - (Vietējās ziņas) // Jaunākās Ziņas. - Nr.219 (1939, 27.sept.), 2.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

294. Apsveikumi senatoram A. Gubenim // Jaunākās Ziņas. - Nr.60 (1939, 14.marts), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams rektors prof. M. Prīmanis.

295. Ar aizsargu "Nopelnu krustu" apbalvotie : [ar Aizsargu organizācijas goda zīmi "Nopelnu krustu" un medaļu "Par centību" apbalvoto saraksts] // Brīvā Zeme. - Nr.71 (1939, 27.marts), 9.lpp.

Universitātes rektors prof. M. Prīmanis apbalvots ar Aizsargu organizācijas goda zīmi "Nopelnu krusts".

296. **Ermansons, T.** Kultūra un civilizācija : [kultūras nedēļas goda protektorātu uzņēmis prezidenta Kārlis Ulmanis, goda prezidijā ietilpst: Izglītības ministrs prof. J. Auškāps, rektors prof. M. Prīmanis ... [u.c.]] / T. Ermansons // Jēkabpils Vēstnesis. - Nr.4 (1939, 26.janv.), 1.lpp.

297. Izglītības ministrs prof. J. Auškāps : [sakarā ar 55 gadu jubileju] // Brīvā Zeme. - Nr.121 (1939, 2.jūn.), 7.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

298. Īstenībā pārvērsta sapnis : Valsts Prezidents K. Ulmanis šorīt ieradās Latvijas Universitātes 20 gadu svētkos. - 9.lpp. nos. uzrād.: Jauni goda doktori un godalgoti studenti : Universitātes 20 gadu svētku noslēgums // Brīvā Zeme. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 1., 9.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

299. Jaunie ārsti : [Medicīnas fakultāti beigušie ar mācību spēkiem : fotogrāfija] // Brīvā Zeme. - Nr.215 (1939, 22.sept.), 12.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

300. Kandidāta vietā maģistrs un licenciāts : universitātes padomes vakardienas lēmumi // Brīvā Zeme. - Nr.202 (1939, 7.sept.), 3.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

301. Ķīmijas fakultāte // Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1939. - 2.daļa : mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas, 161.-219.lpp.

Tekstā informācija par prof. M. Prīmaņa dzīvi un darbiem, 178.-179.lpp.

302. Ķīmijas fakultāte / sast. Augusts Ķešāns // Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919-1939. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1939. - 1.daļa : vēsturiskas un statistiskas ziņas par universitāti un tās fakultātēm, 363.-430.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

303. Latvijas kultūras padomes sastāvs: Augstskolu, Latvijas vēstures institūta un nacionālās celtniecības komitejas pārstāvji: Latvijas Universitātes rektors prof. Mārtiņš Prīmanis, Latvijas vēstures institūta direktors prof. Dr.hist. Augusts Tentelis u.c. // Valsts kultūras padomes sesija. 1. sesija, 1939. gada 1. februārī. - Rīga : Valsts kultūras padome, 1939. - 7.-8.lpp.

304. Latvijas Universitātes darbs 20 gados : [par Latvijas Universitātes darbību]. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 2.lpp.

Tekstā minēts rektors M. Prīmanis.

305. Latvijas universitātes rektors [M. Prīmanis] viesojas Polijā // Jaunākās Ziņas. - Nr.128 (1939, 10.jūn.), 18.lpp.

306. Lauksaimniecības akadēmija - Latvijas maizes klēti // Brīvā Zeme. - Nr.144 (1939, 4.jūl.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis. Fotogrāfijā redzams Izglītības ministrs prof. J. Auškāps, rektors prof. M. Prīmanis u.c.

307. Lauksaimniecības fakultātes pēdējā sēde // Jaunākās Ziņas. - Nr.144 (1939, 1.jūl.), 15.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

308. Maijs : [par valsts svētku svinībām 1939. gada 15. un 23. maijā]. - (Apskats). - Paraksts: B. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.5/6 (1939, maijs-jūnijs), 669.-673.lpp.

Tekstā minēts izglītības ministrs J. Auškāps, rektors M. Prīmanis.

309. Metropolīts Augustīns goda doktors : [fotogrāfija] // Brīvā Zeme. - Nr.274 (1939, 2.dec.), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā rektors prof. M. Prīmanis pasniedz teoloģijas goda doktora diplomu.

310. No Latgales jāgaida vairāk studentu // Brīvā Zeme. - Nr.221 (1939, 29.sept.), 3.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams valsts prezidents K. Ulmanis, rektors prof. M. Prīmanis un izglītības ministrs prof. J. Auškāps.

311. No Latgales jānāk lielākam studentu skaitam : Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis iepazīstas ar universitātes darba skati // Rīts. - Nr.269 (1939, 29.sept.), 1.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams valsts prezidents K. Ulmanis, rektors prof. M. Prīmanis.

312. [Padome 8. februārī ievēlēja universitātes 20 gadu jubilejas komisijā rektoru prof. Dr. M. Pīrmani, prof. Dr. F. Balodi.]. - (Akadēmiskā dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.9 (1939, 3.marts), 306.lpp.

313. [Padome 8. novembrī piešķir komandējumu rektoram prof. Dr. Mārtiņam Pīrmanim uz Igauniju, lai piedalītos Latvijas valsts svētku 21 gada jubilejas svinīgajā aktā]. - (Akadēmiskā dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.4 (1939, 18.nov.), 123.lpp.

314. [Pasaules enerģijas konferences Latvijas komitejas mirušā locekļa prof. K. Rezevska vietā par kandidātu izraudzīja rektoru prof. Mārtiņu Pīrmani]. - (Akadēmiskā dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.12 (1939, 30.apr.), 403.lpp.

315. Pīrmanis Mārtiņš : [Latvijas Universitātes profesors un rektors] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - Rīga : Biogrāfiskā arhīva apgāds, 1939. - 394. lpp. : ģīm.

316. Prof. Dr. M. Pīrmanis, Latvijas Universitātes rektors : [Ludolfa Līberta gleznanu reprodukcija] // Senatne un Māksla. - Nr.3 (1939), ielīme 16./17.lpp.

317. Prof. M. Pīrmanis - rektors arī nakamajam akadēmiskam gadam // Latvijas Kareivis. - Nr.111 (1939, 18.maijs), 2.lpp.

318. Prof. M. Pīrmanis - rektors arī nakamajam akadēmiskam gadam // Zemgales Balss. - Nr.111 (1939, 19.maijs), 1.lpp.

319. Prof. M. Pīrmanis - universitātes rektors arī nākamam akadēmiskajam gadam // Brīvā Zeme. - Nr.111 (1939, 19.maijs), 9.lpp.

320. [Rektora prof. Dr. M. Pīrmaņa ziņojums par studentu padomes ierosinājumu - vasaras brīvā laikā nodarbināt visus studentus]. - (Akadēmiskā dzīve. Universitātes padomes lēmumi) // Students. - Nr.14 (1939, 7.jūn.), 516.lpp.

321. [Rektors prof. Mārtiņš Pīrmanis ievēlēts Tautu savienības intelektuālās sadarbības komisijā]. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.7 (1939, 25.janv.), 233.lpp.

322. Rīgas latviešu biedrībai jauni runasvīri : [par runasvīriem ievēlēti: LU rektors prof. M. Pīrmanis un Dr. J. Brants]. - (Galvas pilsēta). - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.72 (1939, 28.marts), 6.lpp.

323. Sākušies universitātes 20 gadu svētki // Brīvā Zeme. - Nr.219 (1939, 27.sept.), 3.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Pīrmanis.

324. Šodien sākas universitātes 20 gadu atcere : [fotogrāfijā] // Rīts. - Nr.267 (1939, 27.sept.), 1.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Pīrmanis.

325. Tautas dzīvā spēka pētīšanas institūta pirmā atklātā sēde : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.64 (1939, 18.marts), 11.lpp.

Fotogrāfijā redzams izglītības ministrs prof. J. Auškāps, rektors prof. Dr. M. Pīrmanis, Tautas dzīvā spēka pētīšanas institūta dir. prof. Dr. med. J. Pīrmanis.

326. Universitātes rektors Prīmanis Varšavā // Brīvā Zeme. - Nr.128 (1939, 10.jūn.), 5.lpp.

Īsa informācija par rektora prof. M. Prīmaņa viesošanas Varšavā.

327. Universitātes rektors Prīmanis Varšavā. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.1 (1939, 6.sept.), 20.lpp.

Īsa informācija par rektora prof. M. Prīmaņa viesošanas Varšavā.

328. Valdības rīkojumi un pavēles : 3. rīkojums, 1939. gada 16. janvārī // Valdības Vēstnesis. - Nr.12 (1939, 16.janv.), 6.lpp.

Prof. M. Prīmanis iecelts par Latvijas Profesiju kameras locekli.

329. Valsts Kulturas padomes atklāšana. - (Apskats. Izglītības iestādes un darbs). - Paraksts: Br. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.2 (1939, febr.), 252.-253.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. Mārtiņš Prīmanis.

330. Valsts prezidents iepazīstas ar universitātes sasniegumu skati // Jaunākās Ziņas. - Nr.221 (1939, 29.sept.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams valsts prezidents K. Ulmanis, rektors prof. M. Prīmanis.

331. Valsts prezidents Jelgavas lauksaimniecības akadēmijas svinībās : Jelgavas akadēmijas atklāšanas svinību kopskats : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.247 (1939, 30.okt.), 7.lpp.

Fotogrāfijā redzams izglītības ministrs J. Auškāps, rektors prof. M. Prīmanis.

332. Valsts prezidents [K. Ulmanis] saņem vēstures institūta goda biedra diplomu // Jaunākās Ziņas. - Nr.29 (1939, 4.febr.), 7.lpp. : fotogr.

Tekstā minēti un fotogrāfijā redzami: prof. A. Tentelis, rektors prof. M. Prīmanis, izglītības ministrs prof. J. Auškāps.

333. Valsts prezidents Latvijas Universitātes 20 g. jubilejas svinībās : [fotogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.226 (1939, 28.sept.), 16.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams valsts prezidents K. Ulmanis un rektors prof. M. Prīmanis.

334. **Zāns, Verners Aleksandrs.** Ģeoloģija un paleontoloģija / Verners Aleksandrs Zāns // Daba un Zinātne. - Nr.1 (1939), 16.-20.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

## 1940

335. Atcelti rektori : [Ministru kabinets atbrīvoja no ieņemamā amata pēc paša lūguma Latvijas Universitātes rektoru profesoru Mārtiņu Prīmani un viņa vietā par pagaidu rektoru iecēla Jāni Paškevicu]. - (Valdības darbība) // Brīvā Jaunatne. - Nr.23 (1940, 30.jūl.), 3.lpp.

336. Dzelzsceļu virsvaldes direktors saņem universitātes goda doktora diplomu // Jaunākās Ziņas. - Nr.28 (1940, 3.febr.), 7.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

337. Ievēlēja universitātes vadība : par rektoru ievēlēts līdzšinējais - prof. M. Prīmanis. - Paraksts: Pk. // Latvijas Kareivis. - Nr.113 (1940, 23.maijs), 2.lpp.



338. Jaunas personas universitātes vadībā // Jaunākās Ziņas. - Nr.114 (1940, 23.maijs), 5.lpp.

Tekstā minēts rektors un Kr. Morberga fonda pārvaldes priekšsēdētājs M. Prīmanis.

339. Latvijas Ķīmijas biedrības gada sapulce // Jaunākās Ziņas. - Nr.21 (1940, 26.janv.), 5.lpp.

Rektors prof. M. Prīmanis ievēlēts par Latvijas Ķīmijas biedrības valdes locekli.

340. Pārmaiņas augstskolu vadībā : [pēc paša lūguma no amata atbrīvots LU rektors M. Prīmanis, par pagaidu rektoru apstiprināts J. Paškevics] // Latvijas Kareivis. - Nr.171 (1940, 30.jūl.), 2.lpp.

341. Smagākie pārbaudījumi vēl priekšā : ārlietu ministra V. Muntera priekšlasiņums universitātes saimei. - 3.lpp. nos uzrād.: Latviešu tauta no tagadējās nostājas neatstāsies // Rīts. - Nr.43 (1940, 13.febr.), 1., 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts un fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

342. Valdības darbība : Ministru kabineta sēde, 1940. g. 28. maijā // Valdības Vēstnesis. - Nr.118 (1940, 29.maijs), [1.]lpp.

Prof. M. Prīmanis apstiprināts par Latvijas Universitātes rektoru.

343. Valdības darbība : Ministru kabineta sēde, 1940. g. 29. jūlijā // Valdības Vēstnesis. - Nr.170 (1940, 30.jūl.), [1.]lpp.

Latvijas Universitātes rektors prof. M. Prīmanis atbrīvots no amata pēc paša lūguma.

## 1942

344. 23 gadi zinātnei un tēvzemei : pirmdien Universitātes goda svētki // Daugavas Vēstnesis. - Nr.223 (1942, 26.sept.), 1.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

345. Amatā ievesti Latvijas ģenerālapgabala ģenerāldirektori // Bauskas Vēstnesis. - Nr.19 (1942, 15.maijs), 1.lpp.

Par Izglītības un kultūras ģenerāldirektoru iecelts rektors prof. M. Prīmanis.

346. Izglītības un kultūras ģenerāldirektors rektors prof. Dr. M. Prīmanis // Tēvija. - Nr.106 (1942, 9.maijs), 3.lpp. : ģīm.

347. Latvijas ģenerālapgabala ģenerāldirektoru svinīga ievešana amatā un solījums // Zemgale. - Nr.108 (1942, 11.maijs), 1.lpp.

Par Izglītības un kultūras ģenerāldirektoru iecelts rektors prof. M. Prīmanis.

348. Pirmdien universitātē immatrikulācijas akts // Zemgale. - Nr.250 (1942, 27.okt.), 3.lpp.

Tekstā minēts rektors prof. M. Prīmanis.

## 1943

349. Ģenerāldirektora un rektora prof. M. Prīmaņa divkāršā jubileja // Daugavas Vēstnesis. - Nr.20 (1943, 24.janv.), 2.lpp.

350. Kultūras padomes pirmā sēde : [Izglītības un kultūras ģenerāldirektora Mārtiņa Prīmaņa vadībā] // Tēvija. - Nr.165 (1943, 17.jūl.), 3.lpp.

351. Latviešu kultūras padome // Bauskas Vēstnesis. - Nr.21 (1943, 28.maijs), 3.lpp.

Tekstā minēts Izglītības un kultūras ģenerāldirektors prof. M. Prīmanis.

352. Prof. Dr. chem. Mārtiņa Prīmaņa 65 gadi // Tēvija. - Nr.19 (1943, 23.janv.), 3.lpp. : ģīm.

353. Prof. Dr. M. Prīmanis - joprojām Universitātes rektors // Zemgale. - Nr.137 (1943, 15.jūn.), 2.lpp.

354. Prof. Dr. M. Prīmanis - Universitātes rektors arī turpmāk // Tēvija. - Nr.141 (1943, 18.jūn.), 6.lpp.

355. Profesors Dr. M. Prīmanis - joprojām Universitātes rektors : izraudzīta jauna Universitātes padome un apstiprināti dekāni // Daugavas Vēstnesis. - Nr.136 (1943, 12.jūn.), 2.lpp.

356. Universitātes Medicīnas fakultāti beigušie ar mācību spēkiem : [fotogrāfija] / foto "Tēvija" // Tēvija. - Nr.287 (1943, 7.dec.), 6.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams arī rektors prof. M. Prīmanis.

357. Viss mūsu darbs veltīts uzvarai : dzimtenē atgriezušies darba dienesta brīvprātīgie : [par svinīgo sanākumi, kurā kā pirmais runāja latviešu pašpārvaldes pārstāvis, izglītības ģenerāldirektors prof. Mārtiņš Prīmanis] // Jēkabpils Vēstnesis. - Nr.2 (1943, 14.janv.), 1.lpp.

## 1944

358. Arhibīskapa tēva 45 gadu amata svētkos : [Teodoram Grīnbergam (1870-1962) veltīts svinīgs dievkalpojums] // Baznīcas Ziņas. - Nr.24 (1944, 4.jūn.), [96.]lpp.

Sveicēju vidū arī prof. M. Prīmanis.

359. Rīgas atbrīvošanas trešā gada diena // Tēvija. - Nr.153 (1944, 3.jūl.), 4.lpp. : fotogr.

Fotogrāfijā redzams Izglītības un kultūras ģenerāldirektors prof. M. Prīmanis Vācu karavīru kapos.

## 1947

360. **Lācis, Vilis.** Vētra : romāns 3 daļās. 2. daļa / Vilis Lācis. - Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1947. - 863, [1] lpp.

Tekstā kā romāna varonis minēts izglītības lietu ģenerāldirektors M. Prīmanis: 663.-664., 666., 667.lpp.

## 1951

361. **Krūmiņš, P.** Dr. chem. techn. Mārtiņš Prīmanis / P. Krūmiņš. - (In Memoriam) // Roku Rokā : Amerikas kontinenta Talaviešu izdevums. - Nr.2 (1951, marts), 2.-3.lpp.

362. Sēru vēsts : [sakarā ar prof. Mārtiņa Prīmaņa nāvi] // Apkārtraksts / Latviešu Akadēmisko mācības spēku apvienība Amerikas kontinentā = American Association of Latvian University Professors and Instructors. - Nr.5 (1951, febr.), [1.]lpp.

**1953**

363. Latvijas Universitāte // Latvju enciklopēdija. - Stokholma : Apgāds "Trīs Zvaigznes", 1953. - 2.sēj.: Kangari-Pieguļa, 1411.-1419.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1954**

364. **Starcs, P.** Latvijas akadēmiskie mācības spēki un viņu darbs brīvajā pasaulē / P. Starcs // Universitāte. - Nr.1 (1954), 28.-29.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1955**

365. Prīmanis Mārtiņš : [LU rektors 1937-1940 un 1941-1944] // Latvju enciklopēdija. - Stokholma : Apgāds "Trīs Zvaigznes", 1955. - 3.sēj.: Piejavs-Žvīgule, 2019.lpp.

**1958**

366. [24. janvārī pagāja 80 gadi kopš dzimis prof. Dr.chem. techn. Mārtiņš Prīmanis]. - (Hronika. Dažas citas atceres) // Tehnikas Apskats. - Nr.17 (1958, janv./marts), 17.lpp.

**1959**

367. **Burkēvics, V.** Latvijas Universitātes 40. gada diena / V. Burkēvics // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.2 (1959), 13.-15.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

368. Latvijas Valsts universitāte Lielā Tēvijas kara gados // Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados : (1919-1959). - Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. - 45.-64.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

369. **Straumanis, M.E.** LU Ķīmijas fakultāte / M.E. Straumanis // Tehnikas Apskats. - Nr.23 (1959, jūl./sept.), 9.-12.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

370. **Vēliņš, Jānis.** Mana Gaismas pils : Latvijas Universitātes bijušā sekretāra Jāņa Vēliņa atmiņas : [par LU un tās darbiniekiem 1918.-1944.g.] / Jānis Vēliņš // Austrālijas Latvietis. - Nr.502 (1959, 5.sept.), 2., 7.lpp. ; Nr.503 (1959, 12.sept.), 7.lpp. ; Nr.504 (1959, 19.sept.), 7.lpp. ; Nr.505 (1959, 26.sept.), 7.lpp. ; Nr.506 (1959, 3.okt.), 7.lpp. ; Nr.507 (1959, 10.okt.), 7.lpp. ; Nr.508 (1959, 17.okt.), 7.lpp. ; Nr.509 (1959, 24.okt.), 7.lpp. ; Nr.510 (1959, 31.okt.), 7.lpp. ; Nr.511 (1959, 7.nov.), 7.lpp.

1.d.: "Neviena acs nepalika pilnīgi sausa" : [par LU organizēšanu un atklāšanas svinībām] // Austrālijas Latvietis. - Nr.502 (1959, 5.sept.), 2.,7.lpp.

2.d.: Patiesībai un daiļumam // Austrālijas Latvietis. - Nr.503 (1959, 12.sept.), 7.lpp.

3.d.: Ražas ievākšanas laiks // Austrālijas Latvietis. - Nr.504 (1959, 19.sept.), 7.lpp. - Tekstā minēts Mārtiņš Prīmanis.

4.d.: Divi lieli rektori : [par LU rektoriem Jūliju Auškāpu un Mārtiņu Prīmani] // Austrālijas Latvietis. - Nr.505 (1959, 26.sept.), 7.lpp.

5.d.: Laikmetu mijās : [1939.-1940.g.] // Austrālijas Latvietis. - Nr.506 (1959, 3.okt.), 7.lpp. - Tekstā par M. Prīmani un A. Vitolu.

6.d.: Sarkanais rektors [Jānis Paškevics] // Austrālijas Latvietis. - Nr.507 (1959, 10.okt.), 7.lpp. - Tekstā par M. Prīmani un K. Straubergu.

7.d.: Imports no Padomju Savienības // Austrālijas Latvietis. - Nr.508 (1959, 17.okt.), 7.lpp.

8.d.: Sarkano rektoru [Jāņa Paškevica un Jāņa Jurgena] maiņa // Austrālijas Latvietis. - Nr.509 (1959, 24.okt.), 7.lpp.

9.d.: Vācu okupācijas laiks // Austrālijas Latvietis. - Nr.510 (1959, 31.okt.), 7.lpp.

10.d.: Šķiršanās no Latvijas Universitātes // Austrālijas Latvietis. - Nr.511 (1959, 7.nov.), 7.lpp.

## 1962

371. **Adamovičs, Ludvigs.** Latvijas Universitātes izveidošanās / L. Adamovičs // Universitas. - Nr.10 (1962), 1.-6.lpp.: portr.

Pārpubl. no grām.: Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. Rīga: LU, 1939.

Tekstā pirmo Latvijas Universitātes rektoru portreti un biogrāfijas : Prof. Dr. h.c. Ernsts Felsbergs, Latvijas Universitātes rektors no 1920.-1923. g. ; Prof. Dr. h.c. Eižens Laube, rektors Latvijas Universitātes sākuma gados ; Prof. Dr.med. Jānis Ruberts, Latvijas Universitātes rektors no 1923.-1925. g. ; Prof. Dr. Augusts Tentelis, Latvijas Universitātes rektors no 1925.-1927. un no 1929.-1931. g. ; Prof. Dr.med. Mārtiņš Zīle, Latvijas Universitātes rektors no 1927.-1929. gadam ; Prof. Dr. h.c. Mārtiņš Bīmanis, Latvijas Universitātes rektors no 1931.-1933. g. ; Prof. Dr.chem. Jūlijs Auškāps, Latvijas Universitātes rektors no 1933.-1937. g. ; Prof. Dr.chem. Mārtiņš Prīmanis, Latvijas Universitātes rektors no 1937.-1940. un 1942.-1944. g. ; Prof. Vilhelms Burkevics, Latvijas Universitātes rektora vietas izpildītājs 1944.g.

372. **Raisters, Augusts.** Prof. Dr. chem. Mārtiņa Prīmaņa piemiņai / Augusts Raisters // Universitas. - Nr.9 (1962), 61.-62.lpp.

## 1963

373. **Straubergs, Kārlis.** Latvijas Universitāte 2. pasaules kara laikā / K. Straubergs // Universitas. - Nr.12 (1963), 12.-14.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

374. Studijas piefrontē // Universitas. - Nr.12 (1963), 13.lpp.

Tekstā informācija par prof. M. Prīmaņa rakstu mēnešrakstā "Ostland" (1943).

## 1964

375. **Unāms, Žanis.** Dzīvā Latvija / Žanis Unāms. - [Linkolna] : Pilskalns, 1964. - 335 lpp. : [9] lpp. il., portr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 205., 206., 223.lpp.

## 1965

376. **Raisters, Augusts.** Latvijas Universitāte : sākuma gadi un tālākās gaitas / Augusts Raisters. - Linkolna, Nebraska : Vaidava, 1965. - 207 lpp. : il.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 19., 42., 48., 49., 94., 111., 113., 130., 148., 197.lpp.

**1968**

377. [Latvijas Universitātes 1919.-1944. g. rektoru portreti] // Universitas. - Nr.22 (1968), 8.lpp. : fotogr.

Portretos: Ernests Felsbergs, Eižens Laube, Jānis Ruberts, Augusts Tentelis, Jūlijs Auškāps, Mārtiņš Zile, Mārtiņš Bīmanis, Mārtiņš Prīmanis, Vilhelms Burkevics.

**1969**

378. **Unāms, Žanis.** Latvijas pašpārvaldē / Žanis Unāms // Karogs vējā : kara laika atmiņas 2 sējumos / Žanis Unāms. - [Veiverlija, Aijova] : Latvju grāmata, 1969. - 1.sēj., 109.-161.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 120., 121., 123., 133., 135., 138.lpp.

**1972**

379. **Vēliņš, Jānis.** Atmiņas un vērojumi par Latvijas Universitātes darbību neatkarības laikā / Jānis Vēliņš // Universitas. - Nr.30 (1972), 7.-14.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1973**

380. **Slaucītājs, Leonīds.** Mārtiņš Straumanis / Leonīds Slaucītājs // Kādreiz un tagad : stāstījumi par redzēto, sastapto, dzirdēto / Leonīds Slaucītājs. - [Vesterosa] : Ziemeļblāzma, 1973. - 74.-79.lpp. : ģīm.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1974**

381. **Glāzis, T.** Jānis Jēgermanis : ārsts, zinātnieks un sabiedriska darbinieks / T. Glāzis, D. Sluckers. - Rīga : Liesma, 1974. - 103 lpp. : il.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 18., 47.lpp.

**1975**

382. Prīmanis Mārtiņš : [īsas biogrāfiskas ziņas] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - [Grandheivena] : Raven Printing, 1975. - 394.lpp.

383. **Spūrmanis, Aleksandrs.** Mirušie tehniskie darbinieki : Prīmanis, Mārtiņš / Aleksandrs Spūrmanis // Arhīvs : raksti par latviskām problēmām / red. Edgars Dunsdorfs. - Melburna : Pasaules brīvo latviešu apvienība ; K. Zariņa fonds, 1975. - 15.sēj.: Tehnika (1975), 311.lpp.

384. **Unāms, Žanis.** Zem Barbarosas šķēpa : kara gadu pieredze, vērojumi, atmiņas / Žanis Unāms. - [Grandheivena (Mičigana)] ; [Īstlansinga] : Aka ; Gauja, 1975. - 478 lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 43., 45., 47., 48., 50., 68., 70., 78., 91., 100., 101., 148., 207., 208., 210., 224., 236., 330., 354., 383., 384., 385., 391., 392., 393., 394., 395., 397., 399., 400., 401., 409., 410., 411., 412., 417., 419., 420., 421., 422., 428., 431., 438., 456., 459., 460.lpp.



**1976**

385. **Šilde, Ādolfs.** Latvijas vēsture : 1914-1940 : valsts tapšana un suverēnā valsts / Ādolfs Šilde. - Stokholma : Daugava, 1976. - 782 lpp. - (Daugavas apgāda Latvijas vēstures sērija ; 8.sēj.). - Bibliogr.: 718.-742.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 631., 638.lpp.

386. **Veidemanis, Arveds.** Pa darba un draudzības takām : impresijas par profesora Mārtiņa Prīmaņa ietekmi uz manu dzīvi / Arveds Veidemanis // Universitātes. - Nr.38 (1976), 14.-15.lpp.

387. **Veidemanis, Arveds.** Prof. M. Prīmaņa ietekme manā dzīvē / Arveds Veidemanis // Tehnikas Apskats. - Nr.78 (1976), 23.-24.lpp.

**1980**

388. **Kazerovskis, Kārlis.** Fakultāte ar raženām darba tradīcijām. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes ķīmijas nodaļa 1919-1944 / Kārlis Kazerovskis // Universitātes. - Nr.45 (1980), 24.-38.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1981**

389. **Vēliņš, Jānis.** Profesors Mārtiņš Prīmanis (1878.-1950.) : 30 gadu nāves piemiņai / Jānis Vēliņš // Universitātes. - Nr.48 (1981), 11.-15.lpp.

**1982**

390. **Andersons, Edgars.** Latvijas vēsture. 1920-1940 Ārpolitika / Edgars Andersons. - Stokholma : Daugava, 1982. - 1.sēj. - 703, [1] lpp. : il.

Tekstā minēts rektors M. Prīmanis, 615.lpp.

**1986**

391. **Biezais, Haralds.** Sarežģījumi Rīgas Universitātē (LU) 1941.-1944.g. / Haralds Biezais // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.28 (1986), 24.-32.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

**1987**

392. **Kažociņš, Indulis.** Partizānu kara hronoloģija / Indulis Kažociņš. - (Latviešu nacionālo partizānu pēckara karš) // Arhīvs : raksti par latviskām problēmām / red. Edgars Dunsdorfs. - Melburna : Pasaules brīvo latviešu apvienība ; K. Zariņa fonds, 1987. - 27.sēj.: Brīvības cīnītāji (1987), 105.-114.lpp.

1944. gada 3. augustā Liepājā ģenerāldirektors M. Prīmanis radiatorunā aicina latviešus uz nesaudzīgu partizānu cīņu, 105.lpp.

**1988**

393. **Vēliņš, Jānis.** Mana gaismas pils : atmiņas : [par LU un tās darbiniekiem 1918.-1944. g.] / Jānis Vēliņš. - Sidneja : Sidnejas Latviešu biedrība ; Selonijas Sidnejas kopa, 1988. - 64 lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 16., 17., 23., 24., 25., 26., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 41., 42., 43., 57.lpp.

## 1989

394. **Eglīte, Osvalds.** Ēnas purvā : dokumentāls apraksts par latviešu buržuāzijas militāri politiskajām avantūrām Lielā Tēvijas kara beigu posmā Vidzemē un "Kurzemes katlā" / Osvalds Eglīte. - Rīga : Avots, 1989. - 232, [6] lpp. - Bibliogr.: [235.]lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 11., 12.lpp.

395. **Krēsliņš, Andris.** Brainstorming : smadzeņu ofensīva : [atbilde uz konkursa jautājumu: Lūdzu nosauciet visus Latvijas Universitātes rektorus] / Andris Krēsliņš. - (Konkurss par Latvijas zinātnes vēsturi) // Padomju Jaunatne. - Nr.66 (1989, 6.apr.), 2.lpp. : ģīm.

Tekstā rektora M. Prīmaņa biogrāfija.

396. **Panteļejevs, Andrejs.** Gaudeamus : [par Latvijas Valsts universitātes 70 gadu jubileju un tās svinībām] / Andrejs Panteļejevs // Skolotāju Avīze. - Nr.40 (1989, 4.okt.), 3.lpp.

Latvijas Valsts universitātes rektoru sarakstā minēts M. Prīmanis.

## 1990

397. Latvijas suverenitātes ideja likteņgriežos : vācu okupācijas laika dokumenti, 1941-1945 / [sastādītājs Vilis Samsons] ; Latvijas Zinātņu akadēmija. - Rīga : Zinātne, 1990. - 198, [1] lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 52., 94., 97., 102., 104., 115., 135.lpp.

398. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas Universitāte - tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē / Jānis Stradiņš // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.32 (1990), 10.-24.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 20.lpp.

## 1992

399. **Grosvalds, Ilgars.** Latvijas Universitātes ķīmiķu ceļi un likteņi pasaulē / Ilgars Grosvalds // Rīgas Tehniskās universitātes vēstures lappuses : [rakstu krājums]. - (Acta historiae scientiarum Baltica = Baltijas zinātņu vēstures apcerējumi = Из истории естествознания и техники Прибалтики ; vol. 9). - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 1992. - 167.-191.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 171., 173., 174., 176., 184.lpp.

400. **Krēsliņš, Andris.** Mūsu pirmie profesori : [Rīgas Politehnikuma un Latvijas Universitātes profesoru saraksts (1862-1858)] / Andris Krēsliņš // Rīgas Tehniskās universitātes vēstures lappuses : [rakstu krājums]. - (Acta historiae scientiarum Baltica = Baltijas zinātņu vēstures apcerējumi = Из истории естествознания и техники Прибалтики ; vol. 9). - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 1992. - 259.-267.lpp.

Sarakstā minēts prof. M. Prīmanis: 265.lpp.

401. **Krūze, Aija.** Pieminot un godinot komunistiskā totalitārisma un genocīda upurus / Aija Krūze // Rīgas Tehniskās universitātes vēstures lappuses : [rakstu krājums]. - (Acta historiae scientiarum Baltica = Baltijas zinātņu vēstures apcerējumi =

Из истории естествознания и техники Прибалтики ; vol. 9). - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 1992. - 281.-291.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 287.lpp.

402. Latvijas vēsture : skolas vecuma bērniem / [M. Auns, O. Auns, R. Ābelnieks, O. Kostanda, E. Pelkaus, I. Vjacira] ; red. O. Kostanda. - Rīga : Zvaigzne, 1992 : - 453 lpp. : il., ģīm., kart.

Tekstā minēts Latvijas Zemes pašpārvaldes izglītības ģenerāldirektors M. Prīmanis: 307.lpp.

403. **Stradiņš, Jānis.** Rīgas Politehniskais institūts (1862-1919) - zinātnes un Latvijas progresa virzītājs / Jānis Stradiņš, Ilgars Grosvalds // Rīgas Tehniskās universitātes vēstures lappuses : [rakstu krājums]. - (Acta historiae scientiarum Baltica = Baltijas zinātņu vēstures arcerējumi = Из истории естествознания и техники Прибалтики ; vol. 9). - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 1992. - 9.-51.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 38.lpp.

404. **Vilciņš, Tālvāldis.** Rotari organizācijas Latvijā : (1932-1940) / T. Vilciņš. - (Raksti). - Piezīmes: 114.lpp. - Kopsav. angļu val.: The Rotary organizations in Latvia (1932-1940), 115.lpp. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. - Nr.4 (1992), 100.-115.lpp. : att.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 108.-109.lpp.

## 1994

405. **Akmentiņš, Roberts.** Teoloģijas fakultāte / Roberts Akmentiņš // Latvijas Vēsture. - Nr.1 (1994), 3.-10.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

406. **Alksnis, Uldis.** Ķīmijas vēstures stāsti : 2. burtnīca / Uldis Alksnis. - Rīga : Izglītības, kultūras un zinātnes ministrija, 1994. - 42 lpp. : zīm.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 25., 32.lpp.

407. **Strods, Heinrihs.** Latvijas Universitāte (1919-1940) / Heinrihs Strods // Latvijas Universitāte 75. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1994. - 45.-70.lpp. : portr.

Tekstā Latvijas Universitātes rektoru 1922.-1940.g. portreti: Ernests Felsbergs, Jānis Ruberts, Augusts Tentelis, Mārtiņš Zile, Mārtiņš Bimanis, Jūlijs Auškāps, Mārtiņš Prīmanis.

408. **Vēliņš, Jānis.** Mana Gaismas pils : [atmiņas par LU un tās darbiniekiem 1918.-1944.g.] / Jānis Vēliņš ; mater. public. sagat. Sigizmunds Timšāns. - (Atgādnēs, atceres : Latvijas Universitātei - 75) // Latvijas Vēstnesis. - Nr.124 (1994, 22.okt.), 5.lpp. ; Nr.125 (1994, 25.okt.), 5.lpp. ; Nr.127 (1994, 29.okt.), 5.lpp. ; Nr.128 (1994, 1.nov.), 5.lpp. ; Nr.131 (1994, 8.nov.), 7.lpp. ; Nr.133 (1994, 12.nov.), 5.lpp. ; Nr.134 (1994, 15.nov.), 7.lpp.

1.d.: "Neviena acs nepalika pilnīgi sausa" : [par LU organizēšanu un atklāšanas svīnbām] // Latvijas Vēstnesis - Nr.124 (1994, 22.okt.), 5.lpp.

2.d.: Patiesībai un daiļumam // Latvijas Vēstnesis. - Nr.125 (1994, 25.okt.), 5.lpp. ; Nr.127 (1994, 29.okt.), 5.lpp.

3.d.: Ražas ievākšanas laiks // Latvijas Vēstnesis. - Nr.127 (1994, 29.okt.), 5.lpp.

4.d.: Divi lieli rektori : [par LU rektoriem Jūliju Auškāpu un Mārtiņu Prīmani] // Latvijas Vēstnesis. - Nr.128 (1994, 1.nov.), 5.lpp.

5.d.: Laikmetu mijas : [1939.-1940.g.] // Latvijas Vēstnesis. - Nr.128 (1994, 1.nov.), 5.lpp. ; Nr.131 (1994, 8.nov.), 7.lpp. - Tekstā par M. Pīrmani un A. Vītoli.

6.d.: Sarkanais rektors [Jānis Paškevics] // Latvijas Vēstnesis. - Nr.131 (1994, 8.nov.), 7.lpp. - Tekstā par M. Pīrmani un K. Straubergu.

7.d.: Imports no Padomju Savienības // Latvijas Vēstnesis. - Nr.131 (1994, 8.nov.), 7.lpp. ; Nr.133 (1994, 12.nov.), 5.lpp.

8.d.: Sarkano rektoru [Jāņa Paškevica un Jāņa Jurgena] maiņa // Latvijas Vēstnesis. - Nr.133 (1994, 12.nov.), 5.lpp. ; Nr.134 (1994, 15.nov.), 7.lpp.

9.d.: Vācu okupācijas laiks // Latvijas Vēstnesis. - Nr.134 (1994, 15.nov.), 7.lpp.

10.d.: Šķiršanās no Latvijas Universitātes // Latvijas Vēstnesis. - Nr.134 (1994, 15.nov.), 7.lpp.

409. **Zaķis, Juris.** Latvijas Universitātei - 75 gadi / Juris Zaķis, Ilgars Grosvalds // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.36 (1994), 3.-9.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Pīrmanis: 7., 8.lpp.

## 1995

410. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes zinātniskā darbība un kadru politika 1919.-1944.g. akadēmiskās dzīves kontekstā : specialitāte - medicīnas vēsture : habilitācijas darbs / Māris Baltiņš ; zin. konsult. Arnis Viksna ; rec.: Aina Dālmāne, Ilmārs Lazovskis, Alfrēds Miltiņš ; Latvijas Medicīnas akadēmija. - Rīga : 1995. - 58, [127] lp. : il., tab.

Tekstā minēts prof. M. Pīrmanis: 38.lpp.

411. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei / Jānis Stradiņš. - Kopsav. angļu val.: University of Latvia, it's development and contribution to Latvia and world science, 131.lpp. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. - Nr.2 (1995), 108.-131.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Pīrmanis.

## 1997

412. Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvotie : [apbalvoto saraksts apbalvošanas secībā] // Triju Zvaigžņu gaismā. - Rīga : Latvijas Vēstnesis, 1997. - 1.grām.: 1924-1940. - 679 lpp.

Latvijas Universitātes rektoram profesoram Dr. chem. M. Pīrmanim ar Triju Zvaigžņu ordeņa domes 1938. gada 16. novembra lēmumu piešķirts II šķiras Triju Zvaigžņu ordenis, kārtas Nr.356: 100.lpp.

Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes dekānam, vecākajam docentam M. Pīrmanim ar Triju Zvaigžņu ordeņa domes 1929. gada 18. septembra lēmumu piešķirts III šķiras Triju Zvaigžņu ordenis, kārtas Nr.452: 116.lpp.

## 1998

413. **Gills, Nikandrs.** Pauls Jurevičs : iss ieskats biogrāfijā / Nikandrs Gills // Filosofija : almanahs. - Rīga, 1998. - 140.-171.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Pīrmanis.

414. **Grosvalds, Ilgars.** Latvijas Universitātei - 80 : Latvijas Universitāte svešvaru spēlēs / Ilgars Grosvalds // Dabas un vēstures kalendārs '99. - Rīga : Zinātne, 1998. - (1999), 238.-243.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

415. **Grosvalds, Ilgars.** Pirmās dabaszinību un ķīmijas mācību grāmatas latviešu valodā / Ilgars Grosvalds. - Kopsav. angļu un krievu val. // Dabaszinību mācīšanas metodikas attīstība : rakstu krājums / sast. un zin. red. Mihails Gorskis. - Rīga : Mācību apgāds NT, 1998. - 1.sēj., 27.-35.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 31.lpp.

416. Mārtiņš Prīmanis : (1878.24.I Ādažu pag.- 1950.11.XI Vācijā). - (Bibliogrāfija (darbi par Latvijas dabu)) // Latvijas daba : enciklopēdija. - (Latvija un latvieši). - Rīga : Preses nams, 1998. - 6.sēj., 527.lpp.

417. **Stradiņš, Jānis.** Mēģinājumi izveidot valstisku zinātņu akadēmiju Latvijā (1918. gads - 20. gs. 40. gadi) / Jānis Stradiņš // Latvijas Zinātņu akadēmija : izcelsme, vēsture, pārvērtības / Jānis Stradiņš. - (Latvijas Zinātņu Akadēmijai 50 gadi ; 1.d.). - Rīga : Zinātne, 1998. - 95.-117.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 107., 111., 112.lpp.

418. **Zemgals, Boriss.** Dienās baltās nebaltās : stāsts par Alfrēda Valdmaņa darbu tautai un tēvzemei / Boriss Zemgals. - Rīga, 1998. - 193, [1] lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 26., 73., 77., 78., 79., 92., 96., 98., 105.lpp.

## 1999

419. **Apsītis, Vaidelotis.** Traģiska epizode : profesora Augusta Tenteļa 1941. gada 14. jūnijs : [profesora ģimeni gatavojās izvest] / Vaidelotis Apsītis. - (Atcere) // Literatūra un Māksla Latvijā. - Nr.15 (1999, 7.okt.), 16.lpp. : fotogr.

Fotogrāfija redzami: prof. A. Tentelis, prof. K. Straubergs, prof. M. Prīmanis.

420. **Grosvalds, Ilgars.** Latvijas Universitāte - latviešu nacionālās inteliģences veidotāja (1919-1940) / Ilgars Grosvalds. - (Plenārsēde) // Latvijas Universitātei - 80 : konferences referātu tēzes. - Rīga : LU, 1999. - 236.-239.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

421. **Grosvalds, Ilgars.** Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultāte (1919-1944) / Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis. - (Ķīmijas vēsture) // Latvijas Universitātei - 80 : konferences referātu tēzes. - Rīga : LU, 1999. - 74.-75.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

422. Latvijas nacionālo partizānu karš : dokumenti un materiāli : 1944 - 1956 / sast. un komentējis Heinrihs Strods. - Rīga : Preses nams, 1999. - 654, [2] lpp. : il., kartes, tab., sh. + piel. - Bibliogr.: 632.-641.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 64., 68.lpp.

423. Latvijas Valsts Universitātes vēsture 1940 - 1990 / sast. un zin. red. Heinrihs Strods. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1999. - 562 lpp. - Bibliog.: 508.-552.lpp. - Kopsav. angļu val.: 504.-505.lpp., krievu val.: 506.-507.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 39., 46., 65., 67., 75., 79., 95., 96., 97., 99., 119.lpp.



424. Okupācijas varu politika Latvijā, 1939-1991 : dokumentu krāj. / [atb. red. Elmārs Pelkauss ; redkol.: Andris Caune ... [u.c.]] ; Latvijas Valsts arhivs. - Rīga : Nordik, 1999. - 589, [1] lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 199., 206.lpp.

## 2000

425. **Lasmanis, Uldis**. Arveds Bergs : politiskas apceres / Uldis Lasmanis. - Rīga, 2000. - 4. grāmata: Neizsūtīta trimdnieka piezīmes, 1934-1941. - 547 lpp. : il. - Ietver bibliogr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 173., 257.lpp.

426. Latvijas Centrālā Padome – LCP : latviešu nacionālā pretestības kustība 1943-1945 / Edgars Andersons, Leonids Siliņš ... [u.c.] ; [sakārtojis un rediģējis Leonids Siliņš]. - Upsala : LCP, 2000. - 496 lpp. : il., faks., portr. - Ietver bibliogrāfiju (477. lpp.) un rādītāju (480.-491. lpp.). - Kopsavilkums angļu valodā.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 70., 299.lpp.

427. **Staris, Alfrēds**. Skolas un izglītība Rīgā : no sendienām līdz 1944. gadam / Alfrēds Staris. - [Lielvārde] : Lielvārds, 2000. - 205, [3] lpp. : il. - Bibliogr.: 183.-192.lpp. - Grāmata izdota ar Rīgas pilsētas Skolu valdes atbalstu un veltīta Rīgas 800 gadu jubilejai.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 165.lpp.

## 2001

428. Carnikavas pagasts // Latvijas pagasti : Latvijas pagasti, novadi, pilsētu un novadu lauku teritorijas : enciklopēdija. - Rīga : Preses nams, 2001. - 1.sēj.: A-L, 171.-173.lpp. : il.

Pagasta ievērojamo personību sarakstā prof. M. Prīmanis: 173.lpp.

429. **Grosvalds, Ilgars**. Par latviešu inteliģences šūpuli un tās ziedu : Latvijas Universitāte kā latviešu nacionālās inteliģences veidotāja / Ilgars Grosvalds // Tehnikas Apskats. - Nr.137/138 (2001), 21.-29.lpp. : portr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

430. **Grosvalds, Ilgars**. Profesora Mārtiņa Prīmaņa dzīve, darbs un personība : [par LU bijušo rektoru un ķīmijas profesoru (1878-1950)] / Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis. - Literatūra 220.-221.lpp. (37 nos.) - Kopsav. angļu val. 301.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība. - (Raksti / LU ; 639.sēj.). - (2001), 206.-221.lpp.

431. Ķīmija Rīgas Politehnikumā un Rīgas Politehniskā institūtā / I. Grosvalds, U. Alksnis, A. Ruplis, I. Meirovics. - Rīga : Latvijas Ķīmijas vēstures muzejs, 2001. - 91 lpp. : il. - Bibliogr.: 81.-90.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 55., 78.lpp.

432. Ķīmijas fakultāte // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2001. - 10.sēj.: Krievu raksts-Latvija, 19506.-19509.sl.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

433. Rīgas ielas : enciklopēdija / [sagatavojuši: Raimonds Zalcmānis ... [u.c.]]. - Rīga : Priedaines, 2001. - 1. sēj. Abavas iela-Āžu iela. - 237, [1] lpp. il., kartes.

Tekstā īsa informācija par Prīmaņu ģimenes namu Alberta ielā 1.

434. **Siliņš, Leonīds.** Nacistiskās Vācijas okupanti: mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās / Leonīds Siliņš. - Rīga : Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 2001. - 307 lpp. : il., faks.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 42., 43., 44., 45., 51., 52., 61., 69., 72., 84., 90., 194., 237., 266.lpp.

## 2002

435. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2002. - 1. d., Rīgas Politehnikums. Rīgas Politehniskais institūts, 1862-1919. - 295 lpp. : il.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 7., 13., 19., 86., 90., 111., 206., 267.lpp.

436. **Knēts, Ivars.** Ar prāta spārnēm lai ceļam Latvijas spēku / Ivars Knēts // Latvijas Vēstnesis. - Nr.148 (2002, 15.okt.), [1.],4.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

437. **Lācis, Visvaldis.** Latviešu zemes un tautas vēsture / Visvaldis Lācis. - Rīga : ASF Saules koks ; Vieda, [2002]. - 2.sēj. - 322 lpp., [24] lp. : il., ģim., faks.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 107., 108., 111.lpp.

438. **Siliņš, Uldis.** Mēs esam carnīkavieši : pastaiga pa novada vēsturi, 1211.-1944. / Uldis Siliņš. - Rīga : Elpa, 2002. - 302, [2] lpp., [32] lpp. iel. : il., faks. kartes.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 281.-282.lpp.

439. **Siliņš, Uldis.** Še tev rublis priekš meitām : [aut. par savu grām. "Mēs esam carnīkavieši: pastaiga pa novada vēsturi, 1211-1944" (Rīga: Elpa, 2002)] / Uldis Siliņš // Jaunā Gaita. - Toronto. - 47.gadagāj., Nr.4 (2002, dec.), 116.-118.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

440. **Stradiņš, Jānis.** Zinātne un zinātnieks Latvijas vēsturē : [akadēmiskā lekcija Latvijas Zinātņu akadēmijas Rudens pilnsapulcē 2002. gada 28. novembrī] / Jānis Stradiņš // Latvijas Vēstnesis. - Nr.188 (2002, 24.dec), 18.lpp. ; Nr.189 (2002, 28.dec.), 48.lpp. ; Nr.190 (2002, 30.dec.), 40.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

441. **Stradiņš, Jānis.** Zinātne un zinātnieks Latvijas vēsturē : [par zinātnes attīstību Latvijā : lekcija Latvijas Zinātņu akadēmijas Rudens pilnsapulcē 28.novembrī] / Jānis Stradiņš // Izglītība un Kultūra. - Nr.47/48 (2002, 7.dec.), 8.-9.lpp. ; Nr.49/50 (2002, 14.dec.), 20.-21.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

442. **Stradiņš, Jānis.** Zinātne un zinātnieks Latvijas vēsturē : [par zinātnes attīstību Latvijā : lekcija Latvijas Zinātņu akadēmijas Rudens pilnsapulcē 28. novembrī] / Jānis Stradiņš // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 56.sēj., Nr.4/5/6 (2002), 91.-101.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 96.lpp.

## 2003

443. **Alksnis, Uldis**. Ķīmiķu gatavošana Rīgas augstskolās 20. gadsimtā / Uldis Alksnis, Augusts Ruplis, Ilgars Grosvalds. - Bibliogr.: 200.-201.lpp. - Kopsav. angļu val.: 201.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība. - (Raksti / LU ; 653.sēj.). - (2003), [188.]-201.lpp. : tab., att.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

444. **Evarts, Edvīns**. Okupācijas iestādes par Zemes pašpārvaldes uzdevumiem un funkcijām : (1941. g. jūlijs - 1944. g. septembris) / Edvīns Evarts. - Bibliogr.: 137.-139.lpp. - Kopsav. vācu val. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. - Nr.4 (2003), [120.]-140.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 125.lpp.

445. **Grosvalds, Ilgars**. MLĶF [Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes] vēstures lappuses šķirot / Ilgars Grosvalds // Jaunais Inženieris. - Nr.10/11 (1256) (2003), 10.-11.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

446. **Stradiņš Jānis**. Totalitārie okupācijas režīmi pret Latvijas zinātni un akadēmiskajām aprindām (1940-1945) : [arī par LU mācībspēkiem] / Jānis Stradiņš. - (Pie avotiem) // Latvijas Vēstnesis. - Nr.172 (2003, 5.dec.), 8.lpp. ; Nr.173 (2003, 9.dec.), 6.lpp. ; Nr.174 (2003, 10.dec.), 7.lpp. ; Nr.175 (2003, 11.dec.), 16.lpp. ; Nr.176 (2003, 12.dec.), 11.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

447. **Zabele, Angelīna**. Pieminam un atceramies : [par Latvijas ģeologiem] / Angelīna Zabele, Māris Rudzītis // Latvijas Ģeoloģijas Vēstis. - Nr.11 (2003), 30.-32.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

448. Chemistry in Latvian higher schools (6. Department of chemistry of the Latvian University in 1919-1944. Work's organization) = Ķīmija Latvijas augstskolās (6. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes laikā no 1919. līdz 1944.g. Darba organizācija) / Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis, Imants Meirovics, Augusts Ruplis. - Bibliogr.: 205.-206.lpp. // Materiālzinātne un lietišķā ķīmija. - (Rīgas Tehniskās Universitātes Zinātniskie Raksti ; 1.sērija, 7.sēj.). - Rīga : RTU, 2003. - 189.-206.lpp.: tab., att.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

## 2004

449. **Adamovičs Ludvigs**. No Latvijas Augstskolas līdz Latvijas Universitātei (1919-1922) / L. Adamovičs // Latvijas Universitātei un konservatorijai 1919-1940 un latviešu pēckara izglītībai Latvijā un Rietumos veltīts rakstu krājums. - Rīga, 2004. - 18.-21.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

450. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004. - 2. d., Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē 1919-1958. - 543 lpp. : il. - Lit.: 484.-508.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 8., 15., 16., 26., 36., 61., 70., 71., 88., 101., 102., 103., 115., 116., 117., 118., 124., 128., 134., 137., 176., 177., 179., 190., 191., 195., 239., 241., 250., 260., 263., 267., 268., 270., 271., 272., 276., 277., 285., 287., 292., 307., 392., 393., 395., 397., 398., 408., 459., 489., 494.lpp.

451. **Klētnieks, Jānis.** LU rektors un goda biedrs profesors Mārtiņš Bīmanis (1864-1946) / Jānis Klētnieks, Māris Baltiņš. - (Latvijas Universitātes akadēmiskās dzīves pieredze un tradīcijas) // Jubilejas izdevums = Anniversary edition / Latvijas Universitāte. - (Raksti / LU). - (2004), 243.-256.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

452. Prīmanis Mārtiņš // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2004. - 17.sēj.: Plesa-Raganas, 34014.-34016.sl. : ģīm.

453. **Stradiņš, Jānis.** Totalitāro okupācijas režīmu represijas pret Latvijas zinātni un akadēmiskajām aprindām (1940-1945) / Jānis Stradiņš. - (Padomju okupācija Latvijā 1940.-1941. gadā). - Atsauces un skaidrojumi: 155.-163.lpp. - Kopsav. angļu val.: Reprisals of totalitarian occupation regimes against science and academic circles in Latvia (1940-1945), 163.-164.lpp. // Totalitārie okupācijas režīmi Latvijā 1940.-1964.gadā : Latvijas Vēsturnieku komisijas 2003.gada pētījumi = Totalitarian occupation regimes in Latvia in 1940-1964 : research of the Commission of the Historians of Latvia 2003. - (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti ; 13.sēj.). - Rīga : Latvijas vēstures institūts, 2004. - 130.-164.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

454. **Treijs, Benjamiņš.** Vācu okupācijas laiks (1941.gada jūnijs - 1944.gada oktobris) / Benjamiņš Treijs // Benjamiņš Treijs - cilvēks un zinātnieks, 1914-2002. - Rīga : Ulma, 2004. - 111.-117.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

455. **Treijs, Rihards.** Prezidenti : Latvijas valsts un ministru prezidenti (1918-1940) / Rihards Treijs. - Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2004. - 272 lpp. : il. - (Latvijas Vēstneša bibliotēka). - Ietver bibliogrāfiju (255.-267. lpp.) un personu rādītāju (268.-272. lpp.).

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 115.lpp.

456. **Vilka, Gunta.** Vakardiena šodienai. LU Ķīmijas muzejs / Vilka Gunta ; tekstā stāsta Ilgars Grosvalds // Terra. - Nr.(32) (2004, jūl.-aug.), 17.-19.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

457. **Zunda, Antonijs.** Vācu nacistu okupācijas politika Latvijā padomju historiogrāfijas skatījumā / Antonijs Zunda. - (Nacistiskās Vācijas okupācija Latvijā (1941-1945)). - Atsauces: 206.-208.lpp. - Kopsav. angļu val.: Nazi German occupation policy in Latvia from the perspective of the Soviet historiography, 208.-209.lpp. // Totalitārie okupācijas režīmi Latvijā 1940.-1964.gadā : Latvijas Vēsturnieku komisijas 2003.gada pētījumi = Totalitarian occupation regimes in Latvia in 1940-1964 : research of the Commission of the Historians of Latvia

2003. - (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti ; 13.sēj.). - Rīga : Latvijas vēstures institūts, 2004. - 189.-209.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

## 2005

458. **Apinīte, Vija.** LU Bibliotēka XX gadsimta 20.-30. gados = Library of University of Latvia in 20-30's (XX century) / Vija Apinīte. - Lit.: 79.-80.lpp. - Kopsav. angļu val.: 80.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / LU ; 684.sēj.). - (2005), 73.-80.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

459. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes Rakstu tapšana un attīstība: 1921-1943 = Establishment and development of Acta Universitatis Latviensis ("Latvijas Universitātes raksti") : 1921-1943 / Māris Baltiņš. - Kopsav. angļu val.: 26.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / LU ; 684.sēj.). - (2005), 9.-26.lpp. : tab.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

460. **Grosvalds, Ilgars.** Docenta Nikolaja Brakša dzīves likloči / Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis // Jaunais Inženieris. - Nr.22/23 (2005, 16.jūn.), 18.-21.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

461. **Kalnačs, Jānis.** Tēlotājas mākslas dzīve nacistiskās Vācijas okupētajā Latvijā, 1941-1945 / Jānis Kalnačs. - Rīga : Neputns, 2005. - 303 lpp., [40] lpp. iel. : il. - Bibliogr.: 219.-252.lpp. - Teksts latviešu un angļu val., kopsav. angļu val. - Personu rād.: 253.-265.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 51., 57., 209.lpp.

462. Ķīmija Latvijas Universitātē (1919.-1944.) / I. Grosvalds, U. Alksnis, I. Meirovics, A. Ruplis. - Rīga : Latvijas ķīmijas vēstures muzejs, 2005. - 165, [1] lpp., [16] lpp. iel. - (Ķīmija Latvijas augstskolās). - Bibliogr.: 116.-145.lpp. (501 nos.).

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 4., 9., 12., 13., 15., 19., 37., 38., 40., 67., 72., 73., 76., 78., 80., 83., 87., 96., 97., 100., 105., 111., 157.lpp.

463. Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājumi un ekspozīcijas = The foundations and collections of the Latvian Museum of Chemistry / Ilgars Grosvalds, Uldis Alksnis, Augusts Ruplis, Imants Meirovics. - Lit.: 187.lpp. - Kopsav. angļu val.: 188.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / LU ; 684.sēj.). - (2005), 180.-188.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

464. Latvijas Universitāte // Latvju enciklopēdija / red. Arveds Švābe. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2005. - 2.sēj.: Kangari-Pieguļa, 1411.-1419.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

465. Latvijas vēsture : 20. gadsimts / aut.: Daina Bleiere, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Antonijs Zunda ; zin. red. Inesis Feldmanis. - [Rīga] : Jumava, 2005. - 443, [1] lpp., [26] lpp. iel. - Bibliogr.: 428.-[429.] lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 238., 278.lpp.



466. **Lorencs, Klāvs.** Kāda cilvēka dzīve : Klāva Lorenca atmiņas / zin. red. Aurora Ūdre ; tulk. Kārlis Streips ; konsult: Uldis Norietis, Heinrihs Strods. - Rīga : Zelta grauds, 2005. - XIX, 475 lpp., [64] lpp. iel. : faks. 1 broš. (78 lpp.) - Teksts latviešu val., kopsav. angļu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

467. Prīmanis Mārtiņš : [LU rektors 1937-1940 un 1941-1944] // Latvju enciklopēdija. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2005. - 3.sēj.: Piejavs-Žvīgule, 2019.lpp.

468. **Zunda, Antonijs.** Latvija nacistu varā (1941.-1945.) / Antonijs Zunda // Latvijas Avīze. - Nr.38 (2005), 15.-16.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

## 2006

469. Prīmanis Mārtiņš : [Latvijas Universitātes profesors un rektors] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - [2. izd.]. - [Rīga : Multineo, 2006]. - 392.lpp. : ģīm.

470. **Zigmunde, Alīda.** Pedagoģiskā darbība Rīgas Politehnikumā un Rīgas Politehniskajā institūtā (1862-1919) : promocijas darbs / Alīda Zigmunde ; zin. vad. Aida Krūze ; rec. Rasma Garleja, Jānis Stradiņš, Dīters Šulcs ; Latvijas Universitāte. - Rīga : Latvijas Universitāte, 2006. - 151 lp. - Bibliogr.: 119.-132. lp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 51., 98., 102., 103., 115.lpp.

## 2007

471. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2007. - 3. d. Rīgas Politehniskais institūts, 1958-1990. - 666 lpp. : il.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 14., 15.lpp.

472. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes mācībspēku akadēmiskās runas un iestāju lekcijas Latvijas ideju vēstures kontekstā = Academic speeches and introductory lectures, pronounced by University of Latvia academic staff members, in the context of the history of intellectual ideas in Latvia / Māris Baltiņš. - Atsauces: 14.-15.lpp. - Kopsav. angļu val.: 14.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology / Latvijas Universitāte. - (Raksti / LU ; 704.sēj.). - (2007), 7.-15.lpp.

Pielikumā LU gadaspētikos (28. septembrī) un citos svinīgos pasākumos teikto akadēmisko runu sarakstā minēts prof. M. Prīmanis.

473. **Baltiņš, Māris.** "Latvijas Universitātes Rakstu" izdošanas pirmie gadu desmiti: 1921-1943 / Māris Baltiņš. - Atsauces: 42.-46.lpp. // Latvijas Universitātes Rakstu bibliogrāfiskais rādītājs : (1921-1943 / Latvijas Universitāte. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2007. - 13.-53.lpp. : att., tab.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

474. Latvijas universitāte // Latvijas enciklopēdija. - Rīga : Valērija Belokoņa izd., 2007. - 4.sēj.: Latv-Roja, 31.-32.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

475. Latvijas Universitātes Bibliotēka laikmetu griežos / sastādītāja Mārīte Saviča ; bibliogrāfiskā redaktore Diāna Paukšēna ; Latvijas Universitātes Bibliotēka. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2007. - 159 lpp. : il., faks. - Ietver bibliogrāfiju.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 45., 64., 75.lpp.

476. Prīmanis Mārtiņš // Latvijas enciklopēdija. - Rīga : Valērija Belokoņa izd., 2007. - 4.sēj.: Latv-Roja, 832.lpp. : ģīm.

477. **Zunda, Antonijs.** Kolaborācija vācu okupētajā Latvijā : nostādes vēstures literatūrā / Antonijs Zunda. - Atsauces: 160.-162.lpp. - Kopsav. angļu val.: Collaboration in the German - Occupied Latvia : assessments in historical literature, 162.-164.lpp. // Okupācijas režīmi Latvijā 1940.-1956. gadā : Latvijas Vēsturnieku komisijas 2001. gada pētījumi = Occupation regimes in Latvia in 1940-1956 : research of the Commission of the Historians of Latvia (2001). - Otrais izdevums. - (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti = Symposium of the Commission of the Historians of Latvia ; 7.sēj.). - (2007), 141.-164.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 156.lpp.

478. The German occupation of Latvia, 1941-1945 : what did America know? : Stockholm documents / editor: Andrew Ezergailis ; the Commission of the Historians of Latvia, the Historical Institute of Latvia of the University of Latvia. - Rīga : Historical Institute of Latvia Publ., 2007. - xx, 506 lpp. - (Symposium of the Commission of the Historians of Latvia ; vol. 5 = Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti ; 5.sēj.). - Ietver bibliogr. atsaucis un rād. - Angļu val. ; kopsav. latviešu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 19., 36., 143., 173., 180., 331., 344., 345., 349., 383.lpp.

## 2008

479. **Grosvalds, Ilgars.** Divi profesori - divas personības : [par Rīgas Tehniskās universitātes (bij. Rīgas Politehniskais inst.) prof. Stefanu Šimanski (1868-1931) un Mārtiņu Prīmani (1878-1950) : sakarā ar S. Šimanska 140.dz.d. un M. Prīmaņa 130.dz.d.] / Ilgars Grosvalds ; tekstā stāsta Jānis Dāvis, Arvids Veidemanis, Nikolajs Brakšs, Jānis Vēliņš ; tekstā S. Šimanska, M. Prīmaņa izteikumi // Jaunais Inženieris. - Nr.14 (2008, 28.febr.), 6.-7.lpp.

480. **Grosvalds, Ilgars.** Jūlijs Auškāps - ar sirdsdegsmi Tēvzemei, (1884-1942) / Ilgars Grosvalds. - Avoti un literatūra (Jūlija Auškāpa darbi, raksti par Jūliju Auškāpu): 254.-267.lpp. - Autors uzrādīts satura rādītājā // Laikmets un personība / LR Izglītības un zinātnes ministrija, Latvijas Universitāte. - Rīga : RaKa, 2008. - 10.krāj., 218.-267.lpp. : ģīm.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

481. **Jansons, Jānis.** Vācu okupācijas laiks / Jānis Jansons // Latvijas Universitātes Fizikas institūts (1919-1944) un tā sagatavotie fiziķi : veltījums fiziķiem, viņu

radiem, draugiem un skolēniem / Jānis Jansons. - (Latvijas Universitātes zinātnieki). - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2008. - 136.-147.lpp. : il.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

482. Latviešu SS brīvprātīgo leģions : 1942-1943 // Ārvalstu arhīvu dokumenti par okupācijas režīmu politikā Latvijā, 1940-1968 : dokumentu krājums = Documents from foreign archives on the policy of occupation regimes in Latvia, 1940-1968 : collection of documents / Latvijas Vēsturnieku komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts. - (Latvijas vēsturnieku komisijas raksti ; 22.sēj. = Symposium of the Commission of the Historians of Latvia ; Vol.22). - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2008. - 156.-172.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 160., 165.lpp.

483. Latvija Otrajā pasaules karā : (1939-1945) / Daina Bleiere, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Antonijs Zunda - Rīga : Jumava, 2008. - 581, [1] lpp. : il. - Bibliogr.: 563.-[571.] lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 230., 280., 281., 306.lpp.

484. Latvijas Zemes pašpārvalde : 1942-1945 // Ārvalstu arhīvu dokumenti par okupācijas režīmu politikā Latvijā, 1940-1968 : dokumentu krājums = Documents from foreign archives on the policy of occupation regimes in Latvia, 1940-1968 : collection of documents / Latvijas Vēsturnieku komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts. - (Latvijas vēsturnieku komisijas raksti ; 22.sēj. = Symposium of the Commission of the Historians of Latvia ; Vol.22). - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2008. - 93.-155.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 127., 128., 149.lpp.

485. **Zigmunde, Alīda.** Pedagoģiskā darbība Rīgas politehnikumā un Rīgas Politehniskajā institūtā (1862-1919) / Alīda Zigmunde ; rec.: Jānis Stradiņš, Rasma Garleja, Dīters Šulcs. - Rīga : RaKa, 2008. - 218 lpp. - (Pedagoģiskā bibliotēka). - Ietver bibliogr.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 65., 136., 140., 141., 142., 158., 159.lpp.

## 2009

486. Latvijas Universitātes rektori = Rectors of the University of Latvia // 90 Latvijas Universitātes mirkļi = 90 moments of the University of Latvia. - [Rīga : Latvijas Universitāte, 2009]. - 5.lpp. : ģīm.

Tekstā rektora M. Prīmaņa dzīves dati un portrets.

487. Profesors Dr.honoris causa Augusts Tentelis : dzīve un darbs / [sastādītāja Mārīte Saviča ; bibliogr. sast. Diāna Paukšēna, Dita Tretjakova ; bibliogr. red. Sandra Ranka ; angļu valodā tulkojis Normunds Titāns, krievu valodā tulkojusi Raisa Pavlova] ; Latvijas Universitātes Bibliotēka. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2009. - 247 lpp. : il., faks. - (Latvijas Universitātes rektori). - Ietver bibliogr. (122.-219. lpp.) un rād. (220.-246. lpp.).

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 155., 161., 162., 179., 187., 188., 712., 190., 191., 192., 193., 194., 195., 196., 197., 200., 202., 204., 206., 207., 210., 213., 214., 215., 218.lpp.

488. Sasniegtais // Latvijas Universitāte 90 gados : dzīve / [Laura Ardava ... u.c. ; Latvijas Universitāte. Sociālo zinātņu fakultāte. Komunikācijas studiju nodaļa]. - Rīga : Latvijas Universitāte, 2009. - 58.-59.lpp. : portr.

Tekstā īsa informācija par rektora prof. M. Prīmaņa darbību.

489. **Stradiņš, Jānis.** Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā / Jānis Stradiņš ; Latvijas Zinātņu akadēmija, LU Latvijas vēstures institūts. - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009. - 639, [1] lpp. : il., kartes, faks. - Ietver bibliogr. (nodaļu beigās) un rād. (587.-638. lpp.). - Teksts latviešu val., kopsavilkumi angļu un krievu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 29., 32.lpp.

## 2010

490. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas intelektuālās un politiskās elites izveidošanās : problēmas un pretrunas : raksts veidots uz lekcijas pamata, kas nolasīta Letonikas 3. kongresa atklāšanas sēdē, Rīgā, 2009. gada 26. oktobrī / Jānis Stradiņš. - Avoti: 16.-18.lpp. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 64.sēj., Nr.1/2 (2010), 4.-18.lpp.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis.

## 2011

491. Akadēmiskā vienība "Austrums" 125 gados : (1883-2008) / sastādītājs Ainārs Lerhis ; [teksts, Ainārs Dimants ... [u.c.]]. - Rīga : N.I.M.S., 2011. - 991 lpp., [32] lpp. iel. : il., faks., tab. - Ietver bibliogr. (841.-881. lpp.) un rād. (952.-980. lpp.). - Teksts latviešu val., kopsavilkums angļu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 221., 229., 230., 293., 298.lpp.

## 2012

492. **Klētnieks, Jānis.** Ģeodēzijas izglītība un zinātne Latvijā, 1862-1990 / Jānis Klētnieks ; rec.: Alīda Zigmunde, Jānis Balodis ; Rīgas Tehniskā universitāte. - Rīga : RTU Izdevniecība, 2012. - 309 lpp. : il., kartes, faks. - Ietver bibliogr. (zemsvītras piezīmēs) un rād. (292.-309. lpp.). - Teksts latviešu val., kopsavilkums angļu un krievu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 117., 124., 125.lpp.

493. Mārtiņš Prīmanis : (1878 Rīgas apriņķa Ādažos - 1944 Ratingenē Vācijā). - Teksts paralēli latviešu un angļu valodā // Senākā tehniskā universitāte Baltijā - laikmeti un personības = The oldest technical university in the Baltics - ages and personalities, 1862-2012 / Rīgas Tehniskā universitāte ; [sagatavots Starptautisko un sabiedrisko attiecību departamentā]. - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2012. - 115.-116.lpp. : ģīm.

494. **Stradiņš, Jānis.** Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā / Jānis Stradiņš ; Latvijas Zinātņu akadēmija, LU Latvijas vēstures institūts. - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2012. - 639 lpp. : il., kartes, faks. - Ietver bibliogr. (nodaļu beigās) un rād. (587.-638. lpp.). - Teksts latviešu val., kopsavilkumi angļu un krievu val.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 29., 32.lpp.

**2013**

495. Latvieši un Latvija : akadēmiskie raksti / [galvenais redaktors Jānis Stradiņš] ; atbildīgie redaktori: Viktors Hausmanis, Maija Kūle. - Rīga : Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. - 4. sējums: Latvijas kultūra, izglītība, zinātne. - 807 lpp. : il., diagr., kartes, tab.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 132., 138., 164., 171.lpp., il.172.lpp.

496. Profesors Dr.chem. Jūlijs Auškāps : dzīve un darbs / [sast. Sandra Ranka ; bibliogr. red. Jana Klebā ; tekstu angļu valodā tulk. Rasma Mozere, krievu valodā tulk. Santa Meldere] ; Latvijas Universitātes bibliotēka. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2013. - 414 lpp. : il., portr., faks. - (Latvijas Universitātes rektori) - Bibliogrāfija: 287.-403.lpp. un rādītājs: 404.-414.lpp. - Teksts latviešu valodā, priekšvārds un raksts "Profesors Jūlijs Auškāps (1884-1942)" arī angļu un krievu valodā.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 56., 82., 90., 122., 295., 300., 313., 357., 359., 360., 367., 381., 390., 394., 406, 411.lpp.

497. Rīgas Tehniskās universitātes Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātei - 150 : kolektīvā monogrāfija / zin. red. M. Jure ; rec.: I. Kalviņš, E. Vedējs. - Rīga : RTU izdevniecība, 2013. - 479 lpp. : il., tab., faks.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 6., 12., 49., 51., 54., 55., 57., 67., 68., 70., 71., 74., 79., 81., 82., 112., 167., 174.lpp.

**2014**

498. Profesors Dr. ing. h. c. Mārtiņš Bīmanis : dzīve un darbs / [sastādītāja Jana Klebā ; izdevuma redaktore Iveta Gudakovska, bibliogrāfiskā redaktore Sandra Ranka] ; Latvijas Universitātes bibliotēka. - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2014. - 221 lpp. : il., portr., faks. - (Latvijas Universitātes rektori) - Bibliogrāfija: 169.-212.lpp. un rādītājs: 213.-221.lpp. - Teksts latviešu, angļu un krievu valodā. - "Latvijas Universitātei - 95" - Uz vāka.

Tekstā minēts prof. M. Prīmanis: 42., 56.lpp.

**Dokumenti par profesoru Mārtiņu Prīmani**

1. M. Prīmaņa personīgā lieta. Latvijas Ķīmijas vēstures muzejs, 96. fonds.
2. M. Prīmaņa personīgā lieta. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 7427. fonds, 13. apraksts, 1369. lieta.



## Profesora Mārtaņa Prīmaņa darbu nosaukumu alfabētiskais rādītājs

Aicinājums visiem skolu vadītājiem, skolotājiem, audzinātājiem un latvju jaunatnei	38
Arvien būt gataviem kalpot un sevi upurēt	28
Faits biographiques de P. Schutzenberger	8
Jaunajiem studentiem nav jācenšas pēc ierēdņu vietām	20
Jaunatnē jāizskauž aizspriedumi par baltu un melnu darbu	12
Jaunie uzdevumi un pienākumi jaunajā laikmetā	13
Jaunie nodomi un uzdevumi	29, 30
Jauno mācību gadu ievadot...	14
Katrs lieks studiju gads atņem darba praksi	15
Kāpēc kavējas studijas?	16
Kriegsaufgaben der Wissenschaft	37
Latvijas izbūves darbam vajadzīgi apdāvināti un krietni darbinieki	21
Latvijas izrakteņu pētīšana un to izmantošana	17
Lichtbrechungsvermögen und elektrolytische Dissoziation	2
Mūsu universitātes darbs	22
Palieciniet uzticīgi latviešu studenta stājai	36
Palielināts universitātē uzņemamo skaits	23
Pareizu izmēģinājumu rezultātu iegūšana laboratorijās	6, 7
Pārkārtos akadēmiskos grādus	24
Pārkārtos Universitātes mācības programmas	25
Pētījumi par Kurzemes Meldzeres rajona brūnoglēm	11, 18
Pirmā ģenerāldirektora vietnieka rīkojums	39
Rektora norādījumi jaunajiem studentiem	31
Rektors <i>Dr. chem. M. Prīmanis</i> par akadēmisko dzīvi	26
Rudenī sāksies studentu militārās apmācības	27
Sekmējas Latvijas zemes bagātību pētīšanas darbs	19
Sērkociņu (degkociņu) labuma noteikšana	9, 10
Stingri konkursi universitātē	32
Studentu skaita palielināšana universitātē	34

---

Superfosfāta rūpniecības nākotne un nozīme	5
Universitātes rektora domas par jauno studentu darbu	33
Universitātes rektora paskaidrojumi	35
Über die modernen Schwefelsäurekonzentrationsmethoden	4
Исследование причин цветоизменяемости “Конгокрасной” от кислот	1
К вопросу о самовозгорании хлопка	3

## Personu alfabētiskais rādītājs

Adamovičs Ludvigs	241, 292, 293, 371, 449
Akmentiņš Roberts	405
Alksnis Uldis	406, 421, 430, 431, 443, 448, 460, 462, 463
Andersons Edgars	390, 426
Antoņevičs V.	(290)
Apinīte Vija	458
Apsītis Vaidelotis	419
Arata A.	(262)
Ardava Laura	488
Auns M.	402
Auns O.	402
Auškāps Jūlijs	11, 18, (184), (215), (221), (222), (226), (228), (240), 241, 242, (243), (255), (277), (286), (289), (296), (297), (306), (308), (310), (325), (331), (332), (370), (371), (377), (407), (408), (480), (496)
Avenols J.	(230)
Ābelnieks R.	402
Balodis Francis	(209), (224), (277), (312)
Balodis Jānis	492
Balodis K.	158
Baltiņš Māris	410, 451, 459, 472, 473
Bergs Arveds	(425)
Bergs Edgars	(246)
Bērziņš K.	206
Biezais Haralds	391
Bīmanis Mārtiņš	(371), (377), (407), (451), (498)
Blahers Kārlis	11, 18, 40
Bleiere Daina	465, 483
Brakšs Nikolajs	(460), 479
Brants J.	(322)
Burkevics Vilhelms sk. Burkēvics Vilhelms	
Burkēvics Vilhelms	367, (371), (377)
Butulis Ilgvars	465, 483

Caune Andris	424
Celms Teodors	(193)
Dālmane Aina	410
Dāvis Jānis	479
Dimants Ainārs	491
Dišlers Kārlis	(206), (239)
Dunsdorfs Edgars	383, 392
Eglīte Osvalds	394
Ermansons T.	296
Evarts Edvīns	444
Ezergailis Andrievs	478
Feldmanis Inesis	465, 483
Felsbergs Ernests	(371), (377), (407)
Felsbergs Ernsts sk. Felsbergs Ernests	
Fišers V.	40
Garleja Rasma	470, 485
Gills Nikandrs	413
Glāzis T.	381
Gorskis Mihails	415
Grīnbergs Oskars	210
Grīnbergs Teodors	(358)
Grosvalds Ilgars	399, 403, 409, 414, 415, 420, 421, 429, 430, 431, 443, 445, 448, 456, 460, 462, 463, 479, 480
Gubenis Aleksandrs	(294)
Gudakovska Iveta	498
Gulbis V.	(229)
Hausmanis Viktors	495
Jansons Jānis	481
Jēgermanis Jānis	(381)
Jure Māra	497
Jurevičs Pauls	(413)
Jurgens Jānis	(370), (408)
Kalnačs Jānis	461
Kalviņš Ivars	497
Kazerovskis Kārlis	388
Kažociņš Indulis	392
Kārklīņš Jānis	(206), (222)

---

Klaustiņš Gustavs	(188), (193)
Klebā Jana	496, 498
Klētnieks Jānis	451, 492
Knēts Ivars	436
Kostanda O.	402
Kreišmanis P.	129
Krēsliņš Andris	395, 400
Kronvalds Atis	(255)
Krūmiņš P.	361
Krūze Aija	401
Krūze Aīda	470
Kundziņš Kārlis	169
Kupčs P.	38
Kūle Maija	495
Kūlis P.	133
Ķešāns Augusts	11, 18, 251, 302
Lasmanis Uldis	425
Laube Eižens	(371), (377)
Lazovskis Ilmārs	410
Lācis Vilis	360
Lācis Visvaldis	437
Lejiņš P.	(222)
Lerhis Ainārs	491
Liberts Ludolfs	(316)
Linbergs Magnus	258
Lomholts Svends	(208)
Lorencs Klāvs	466
Masariks T. G.	(58)
Meirovics Imants	431, 448, 462, 463
Meldere Santa	496
Melnalksnis Augusts	180
Metropolīts Augustīns	(309)
Miltiņš Alfrēds	410
Morbergs Kristaps	(73), (95), (188), (252), (253), (254), (338)
Mozere Rasma	496
Munters V.	(229), (341)
Norietis Uldis	466



---

Panteļējvs Andrejs	396
Paškevics Jānis	(335), (340), (370), (408)
Paukšēna Diāna	475, 487
Pavlova Raisa	487
Pelkauss Elmārs	402, 424
Prīmanis Helēne-Vilhelmīne	(157), (186)
Prīmanis Jekabs	133, (325)
Raisters Augusts	372, 376
Ranka Sandra	487, 496, 498
Rezevskis Kārlis	(314)
Rozenšteins Eižens	40
Ruberts Jānis	(371), (377), (407)
Rudzītis Māris	447
Ruplis Augusts	431, 443, 448, 462, 463
Samsons Vilis	397
Saviča Mārīte	475, 487
Schutzenberger Paul	(8)
Siliņš Leonīds	426, 434
Siliņš Uldis	438, 439
Slaucītājs Leonīds	380
Sluckers D.	381
Spūrmanis Aleksandrs	383
Starcs P.	364
Staris Alfrēds	427
Stradiņš Jānis	398, 403, 411, 417, 440, 441, 442, 446, 453, 470, 485, 489, 490, 494, 495
Stranga Aivars	465, 483
Straubergs Kārlis	(277), (370), 373, (408), (419)
Straumanis Mārtiņš	(380)
Straumanis Mārtiņš Eduards	369
Streips Kārlis	466
Strods Heinrihs	407, 422, 423, 466
Šilde Ādolfs	385
Šimanskis Stefans	(479), 479
Šmits Pēteris	(268)
Šteinbriks O.	276
Šulcs Dīters	470, 485

Švābe Arveds	464
Tentelis Augusts	(202), (206), (209), (229), (255), (257), (260), (268), (277), (286), (290), (291), (303), (332), (371), (377), (407), (419), (487)
Timšāns Sigizmunds	408
Tipainis A.	127
Titāns Normunds	487
Treijs Benjamiņš	454
Treijs Rihards	455
Tretjakova Dita	487
Trotcigs D.	(71)
Ulmanis Kārlis	(57), (68), (91), (94), (96), (99), (124), (126), (229), (230), (231), (257), (285), (286), (287), (289), (296), (298), (310), (311), (330), (332), (333)
Unāms Žanis	375, 378, 384
Ūdre Aurora	466
Valdmanis A.	98
Valdmanis Alfrēds	(418)
Vedējs Edvīns	497
Veidemanis A.	9, 10
Veidemanis Arveds	386, 387
Veidemanis Arvīds	232, 479
Vēliņš Jānis	370, 379, 389, 393, 408, 479
Vēveris A.	39
Vilciņš Tālivaldis	404
Vilka Gunta	456
Vīksna Arnis	410
Vītols Alfrēds sk. Vītols Alfrēds	
Vītols Alfrēds	137, (222), (239), (256), (370), (408)
Vītols J.	288
Vjacira I.	402
Walden P.	2
Zabele Angelīna	447
Zaķis Juris	409
Zalcmanis Raimonds	433
Zariņš Eduards	(187)

---

Zāns Verners Aleksandrs	334
Zeids Teodors	233
Zemgals Boriss	418
Zigmunde Alida	470, 485, 492
Zīle Mārtiņš	(266), (269), (286), (371), (377), (407)
Zubāns J.	129
Zunda Antonijs	457, 465, 468, 477, 483

LU Akadēmiskais apgāds  
Baznīcas iela 5, Rīga, LV-1010  
Tālrunis: 67034535  
*www.lu.lv/apgads*

---

Iespiests SIA "Latgales druka"  
Baznīcas ielā 28, Rēzeknē, LV-4601  
Tālrunis/fakss: 64625938